

Sárgaliliom Alkotó és Közösségi Ház

Guttmann Miklós

Nárai nyelvi múltjából

Nárai
2014

Szerző:

Dr. Guttmann Miklós főiskolai tanár

Felelős kiadó:

Náraiért Egyesület

Marton Melinda titkár

Horváth Szabolcs elnök

Németh Tamás Nárai község polgármestere

Fotók:

Címlapfotó: Németh József tulajdona, templom melletti ház tulajdonosa.

A többi felvételt a szerző készítette.

A könyv megjelenését támogatták:

Agro-Alfa Kft. ügyvezető igazgatója Király Géza

Bene Imre, Bit-Ép Bt. ügyvezető

Pliegler Attila, Nárai fejlesztések műszaki ellenőre

A könyv megjelenését Nárai község Önkormányzata
a 2014. évi Rönkhúzás tombolabevételével támogatta

ISBN 978-963-12-0179-6

Tördelés:

Gyulavári Csaba

Nyomdai munkák:

DTPeRINT Szolgáltató és Kereskedelmi Bt. Szombathely.

Előszó

Tisztelt Olvasó!

Régóta foglalkoztat szülőföldem múltja, így mindig örömmel tölt el, ha hivatásos kutatók munkáját olvashatom. Jó munkához persze idő kell, tartja a mondás, de az sem árt, ha a feltételek adottak. Márpedig jelen esetben adottak voltak, hiszen e mű a szerző szülőföldjét állítja középpontba. Nárai méretű – de talán még ennél nagyobb településről sem – jelent meg még ilyen mélységű a település nyelvét, nyelvjárását összefoglaló, annak változását nyomon követő tudományos munka. Mely másik településről is készülhetett volna ez a mű, mint amelyiknek kutatója egyben szülötte? Hiszen legnagyobb alázattal és elhivatottsággal csak a szülőföld szeretete tisztelhető. Ahová születik az ember, ahol porladnak felmenői.

E könyvet olvasva megelevenednek előttem Nárai XIX. és XX. századi egykori lakói. Bepillantunk mindennapjaikba, megismerhetjük azok szokásait, hétköznapijait, gondolkodásmódjukat. Mégpedig nem a fennmaradt levéltári iratállományból, hanem annál talán sokkal izgalmasabb és érdekesebb, ami talán fontosabb, ma már pótolhatatlan szegmenszen keresztül: az általuk beszélt nyelvjáráson keresztül. A ma embere számára már ismeretlenül hangzó fogalmak, rég elfeledett szavak idézik fel őseink egykori világát. Azt a világot, mikor a megélhetést jórészt a föld biztosította. Így teltek az évszázadok, évtizedek kölcsönös egymásrautaltságban, miközben a tudomány fokozatos fejlődése révén jutottunk el a mai korszakot jelképező technikai szintre. Mind könnyebb és könnyebb lett elődeink megélhetése. De az évszázadok lenyomata nem múlt el maradéktalanul: hisz mai nyelvünket az őseink által beszélt nyelvi világ alakította, formálta.

Nárai minden lakója nevében köszönöm dr. Guttmann Miklósnak, hogy Nárai múltját, nyelvi kincsét nem hagyta elveszni. Erre idejekorán felfigyelt, fiatalkora óta gyűjti, rendezi és a mintegy fél évszázados gyűjtőmunkáját szülőföldje számára

minden ellenszolgáltatás nélkül közreadta! Köszönöm mindazoknak az áldozatkészségét is, akik támogatásukkal tették lehetővé Nárai egykori nyelvét bemutató könyv megjelentetését! Szeretettel köszöntöm a könyv olvasóit, kívánom, hogy Nárai legalább olyan fontos szerepet töltsön be életünkben, mint elődeinknek. Órizzuk értékeit, teremtsünk újakat.

Németh Tamás, Nárai község polgármestere

Bevezető

Több, mint húsz év telt el azóta, hogy 1991-ben megjelentettem Adatok Nárai nyelvéhez, néprajzához című könyvemet. Elsődlegesen azzal a céllal, hogy hiteles emléket állítsak szülőfalum lakóinak életéről, a hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyagáról és szókincséről, a falu nyelvéről és mindennapi nyelvhasználatáról. Természetesen a kötet megjelenését hosszú éveken át folytatott kutatómunka előzte meg. Adatközlőim mindannyian személyes ismerőseim voltak, többükkel nyári vakáció idején együtt dolgoztam, közvetlen családomról nem is beszélve.

Tanári pályám, életem nyugdíjazásomig a szombathelyi Berzseny Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékéhez kötött. Az oktató munkám mellett tudományos kutatásaimnak témái között többször foglalkoztam szülőfalum nyelvének kutatásával. Kutatási eredményeimet különböző szakfolyóiratokban publikáltam. Az a cél vezetett, hogy minél több hiteles ismeret kerüljön az érdeklődő emberek, fiatalok birtokába. Másik törekvésem az volt, hogy kifejezzem hálámat, elismerésemet adatközlőimnek, a falu áldott öregjeinek, akik nélkül írásaim nem készülhetek volna el. Mivel adatközlőim jelentős része már a másvilágra költözött itt is kifejezem köszönetemet, elismerésemet tudásuk, emberi tartásuk, felkészültségük iránt. Ma már ezeket az írásokat nem lehetne így megjelentetni, hiszen ezek az ismeretek elvesztek a múlt időben. Az is teljesen nyilvánvaló, hogy ezek az ismeretek Nárai község, a szülőföld kultúrájának elidegeníthetetlen részei, azt is mondhatjuk örökségünk.

Az utóbbi évek változásainak eredményeként létrejött Sárgaliliom Alkotóház szép példája annak, hogy egy település mennyire törődik saját múltjával, mennyire ápolja és adja tovább a múlt örökségét. Ennek kapcsán keresett meg az alkotóház munkatársa, s kérte segítségemet. Hosszú töprengés után ajánlottam fel, hogy a közel ötvenéves tudományos munkásságom alapján összeállítok egy kis kötetet, amelyben közlöm azokat az írásaimat, amelyek közvetlenül, vagy közve-

tett módon Náraihoz kapcsolódnak. Nárai nyelvi múltjából címet adtam a gyűjteményes kötetnek, minden tanulmány, írás után megjelölve az eredeti megjelenés helyét. Nárairól megjelentetett monográfia szerzője több helyen idézi a kötet egyes tanulmányait. Az egyes írások sorrendjét a megjelenés időpontja alapján soroltam be a kötetbe.

Bízom benne, hogy a közzétett írások segítik az érdeklődő olvasók ismereteinek gazdagítását, a nyelv és nyelvhasználat grammatikai és szókészleti sajátosságainak megismerését, egyediségét.

Szombathely, 2014. február 1.

Guttmann Miklós

Néhány gondolat az óvodai anyanyelvi nevelésről

Napjainkban sokat hallunk az anyanyelvi nevelés korszerűsítésének fontosságáról. Az anyanyelvi nevelés folyamat, amely a gyerek beszédtanulásával a családban kezdődik. Az iskolába lépés előtt a gyerekek többsége óvodába jár, ahol az anyanyelvi nevelés tervszerű, tudatos munka. Az óvoda végzi azt az alapozó előkészítő munkát, amely megkönnyíti a gyerekek iskolai beilleszkedését az osztály- és iskolaközösségbe, s fontos feladatokat old meg az iskolai ismeretszerzéshez alapvetően szükséges anyanyelvi felkészültség kialakításában.

Az óvodai anyanyelvi nevelés hatékonyságának növelése érdekében szeretném ráirányítani a figyelmet néhány e területen adódó lehetőség jobb kihasználására.

Minden szülőnek öröm, ha a gyereke az óvodában megismer egy-egy szép verset. Egy alkalommal kislányom elmondta az Őszi éjjel izzik a galagonya, izzik a galagonya... kezdetű Weöres Sándor verset. Végighallgattam, beszélgettünk róla, s megkérdeztem tőle, mi az a galagonya? Kiderült, hogy a galagonya szóról nem tudja, hogy mit jelent. A vers szövegét mechanikusan elsajátította, *de elmaradt a szómagyarázat, a hangsor jelentésének tudatosítása*. A verset tavasszal ismerték meg a gyerekek, amikor nem volt lehetőség egy őszi, természettel gazdagon megpakott galagonyaág vagy -bokor bemutatására. A tudatosításhoz bizonyára nagy segítséget nyújtott volna a fényképes, rajzos szemléltetés, esetleg a diafilm vagy a diapozitív. De még jobb megoldás, ha a gyerekek a verset ősszel ismerik meg, s akkor akár természetes környezetben láthatják a galagonyát. Hasonló a helyzet az óvodai dalok szövegének tisztázásakor is.

*Hej a sályi piacon, piacon
Almát árul egy asszony, egy asszony
Jaj de áldott egy asszony, egy asszony
Hatot ad egy garason, garason.*

Kevés olyan gyerek akad az óvodai csoportban, aki tudja, hogy mit jelent ez a szó – garas. Ha elmarad a kifejezés magyarázata, értelmetlenné válik a dal tartalma.

Nem folytatom tovább a példák idézését, a fentiek is igazolják, hogy ezeket az alkalmakat érdemes kihasználni az anyanyelvi nevelés érdekében. Nem vitatom, hogy egyes dalokban és versekben vannak olyan ritmikus hangutánzó kifejezések is, amelyeknek jelentését nem szükséges megmagyarázni, mert a gyerek számára a rímek és a hangzók összecsengése önmagában is kifejezi a tartalmat, s játékoságával örömet okoz. Írásom célja azonban most az, hogy felhívjam a figyelmet a gyerekek beszédképességének fejlesztésére. Azon szavakról van szó, amelyek jelentése nem haladja meg az óvodás korú gyerek értelmi fejlettségét, s értelmük tisztázása hozzájárul a gyerek szókészletének gyarapításához, s ezáltal alapvetően szolgálja a tudatos szó- és nyelvhasználatra nevelést is. Mérei–V. Binét írja: „A gyerek számára nincsenek, nem lehetnek értelmetlen szavak. Minden szónak értelmet kell adnia, az addigi tapasztalataiknak megfelelő hiteles jelentést.” (Gyermeklélektan. Bp., Gondolat, 1972., 52. oldal.) A tapasztalat megszerzésében segíthetünk – s kell, hogy segítsünk – óvodásainknak a fentiekhez hasonló jelentésű szavak tisztázásában, figyelembe véve a mai óvodás személyiségének pszichológiai jellemzőit. Az óvodában s természetesen a családban is érzékenyeknek kell lennünk azokra a pedagógiai helyzetekre, amelyek lehetőséget adnak szómagyarázó játékokkal és gyakorlatokkal történő jelentésmagyarázatra. (Vö. Mérei–V. Binét i. m. 52. oldal.)

Az anyanyelv tanulása szempontjából hasonló nehézséget okoz az is, ha a gyerekek a dalok és a versek szövegét *hibásan vésik az emlékezetükbe*. Egy alkalommal lányomtól és néhány csoporttársától hallottam egy dalt a következő szöveggel:

*Harsog az erdő a cintányéron
Paprika Jancsi vígan táncol
Cinnaranka, cinnaranka
Bumm, bumm, bumm.*

Első hallás után is feltűnik a szöveg értelmetlensége, illetve az értelemzavaró részek jelenléte. Az erdő ugyanis nem a *cintányéron* harsog, hanem a *cintányértől*, a *cinnaranka* helyett pedig a *cindaratta* a helyes.

Az is értelemzavaróan hat, ha nem ragaszkodunk a költő által leírtakhoz. Egyik történelmi évfordulónkon mondták el a gyerekek Weöres Sándor *Megy az úton a katona...* kezdetű versét.

*Megy az úton a katona
zúg a vihar, fúj a szél
zúg, bűg, fúj a szél
a katona sose fél*

*Mitől félne? Kezibe kard,
gonoszoknak odavág
durr-durr, odavág,
sose bántsák a hazát.*

A *kezibe* helyett *kezében*, a *bántsák* helyett *bántják* alakokat jegyezték meg. A *kezibe* alak grammatikailag kifogástalan. A mai köznyelvi nyelvhasználat számára talán regionálisnak tűnik. A versben azonban sajátos stílushatása van. A *bántsák* és a *bántják* alakokat sem cserélhetjük fel, hiszen az igemódok változása sajátos jelentésváltozást eredményez.

Óvodásaink *tréfálkozó kedvét* hatékonyabb módon kellene kielégíteni a népi mondókák és a találós kérdések felhasználásával is. Több hasznos könyv adhat segítséget ehhez a munkához, illetve a munka megtervezéséhez. Ezek felhasználásával fejleszthetjük a gyerekek nyelvhasználatát, s már óvodáskorban ápolhatjuk, terjeszthetjük népi kultúránk örökszép kincseit.

Óvodai viszonyainkra napjainkban az jellemző, hogy egy-egy csoportba sok gyerek jár. Ez különösen így van az új lakótelepek óvodáiban. Az óvónő munkája nehéz. Azt minden szülő tudja, hogy gyereke előtt az óvónő tekintély; szava, tanítása mély nyomokat hagy. Személyes példája a gyerekekkel való kommunikációjában akkor is hatásos, ha nem valamilyen foglalkozás keretében történik. Ezért a mese- vagy versmondásnál, daltanulásnál az óvónő példamutató nyelvhasználata az óvodai anyanyelvi nevelés alapvető feltétele.

Az óvodában folyó anyanyelvi nevelés sokrétű feladataiból csak néhányat emeltem ki, hogy ráirányítsam a figyelmet e néhány lehetőség hatékonyabb kihasználására. Az óvoda személyiségformáló munkájával felkészíti a gyereket az iskolai ismeretszerzésre, a tanulásra, ami viszont az anyanyelv minél alaposabb ismeretét követeli meg.

Óvodai nevelés. XXXII. évf. 1979/3. szám, 100. oldal

Ragadványnevek az általános iskola felső tagozatos tanulóinak köréből

A gyermekek körében keletkezett tréfás, gúnyos és kedélyes elnevezéseket vizsgáltam az általános iskola felső tagozatán, tehát a 10–14 éves tanulók körében. Az anyaggyűjtést 1967 februárjában kezdtem meg a következő szempontok alapján:

1. A tanuló neve, osztálya:
2. A nevén kívül milyen ragadványneve, -nevei vannak?
3. Mi az oka, hogy a nevén kívül más nevet, neveket is kapott?
4. Haragszik-e a kapott névért, nevéért?

A gyűjtést a következő iskolákban végeztem: Mecsekaljai Általános Iskola Pécs, 39-es dandár úti Általános Iskola Pécs, valamint Balogunyom, Gersekarát, Náriai községek iskoláiban, Vas megyében.

A felsorolt iskolák igazgatóinak engedélyével, az úttörő csapatvezető és az őrsvezetők segítségével tudtam dolgozatomhoz szükséges anyagot összegyűjteni. Mivel egyedül erre nem vállalkozhattam, minden iskolában a csapatvezető jelenlétében az őrsvezetőkkel megbeszéltem a feladatokat a fentebb már említett szempontok alapján. Az őrsvezetőknek az volt a feladatuk, hogy őrük tagjainak adatait összegyűjtsék és csapatvezetőjükön keresztül eljuttassák hozzám.

Az őrsvezetőket azért bíztam meg ezzel a feladattal, mivel ők jól ismerik őrük tagjait, másrészt szélesebb körben nem akartam közölni a tanulókkal a gyűjtést, ugyanis ez nagy visszhangot keltett volna az egész iskolában a tanulók között. A tanulókat – életkori sajátosságaik miatt – az ilyen módon való adatszerzés is felizgatta főleg akkor, ha valamelyik tanuló tudomást szerzett arról, hogy az ő gúnynevét, melyért haragszik – s a keletkezés okát is – megírták. Minden tanulóra vonatkozó adatot külön cédulára vezettek az őrsvezetők; ha valamelyik tanulónak több ragadványneve volt, azt is feltüntették. A kapott adatok között

természetesen több olyan akadt, amelyet nem lehetett hasznosítani, mivel valamelyik kérdésre nem vagy hiányosan adtak választ. A három Vas megyei iskola tanáraival személyes ismeretség folytán állandó kapcsolatot tartottam, így az anyaggyűjtést 1968-ra befejeztem. Az anyaggyűjtésben közreműködők fáradságát ezúttal is köszönöm.

1969 szeptemberében a Jáki Általános Iskolában kezdtem meg tanári pályám, s a korábban megkezdett névtani kutatásaimhoz itt sem akartam hűtlen lenni, így tovább folytattam tanítványaim körében. Az anyaggyűjtést magam irányítottam, s arra törekedtem, hogy korábban végzett munkám eredményeit e későbbi gyűjtés adataival kiegészítsem.

I. Összesen 937 tanuló adatát használtam fel a dolgozat elkészítéséhez, melyből 460 a fiú és 477 a leány. A 460 fiúból ragadványneve van 416-nak, összesen 788. Az egy főre eső átlag 1,7. A 477 leányból ragadványneve van 373-nak, összesen 662. Az egy főre eső átlag 1,8. Nincs ragadványneve 44 fiúnak és 104 leánynak.

Az osztályonkénti statisztikai vizsgálatok azt bizonyították, hogy legkevesebé az ötödik osztályos tanulók adnak egymásnak ragadványneveket. Ebben az osztályban a legnagyobb azon tanulóknak a száma, akik nem kapnak ragadványneveket. A következő, felsőbb osztályokban a nevek száma fokozatosan nő. E növekedésnek fejlődéslélektani okai is vannak.

2. A névtudomány egyes kategóriái alkalmazhatók a 10–14 éves tanulók névadásában is. Mégis bizonyos különbségeket kell észrevennünk akkor, ha ezeket a neveket összehasonlítjuk a felnőttek névadásával. Erre vonatkozó tapasztalatait már több kutató ismertette pl. Kovalovszky Miklós a Köznevelés 1969. 24. számában, vagy Bachát László a Nytud. Ért. 70. sz. 134. oldalán stb.

Minden vizsgált tanuló családi és utónevének, azaz keresztnevének vizsgálatától eltekintek. Kizárólag azokat a neveket vizsgálom, amelyeket a családi és utónév mellett jelentkeznek, s mindezeket ragadványneveknek tekintem, s ezeken belül próbálok elkülöníteni, differenciálni újabb típusokat.

A felnőtt emberek főleg a falvakban rendelkeznek ragadványnevekkel. A felnőtteknél az ilyen névalkotás legősibb mozgatója a megkülönböztetés szükségessége (Nyr. 92: 213). Azonban pusztán ezzel a gyakorlati céllal magyarázni a dolgot nem volna szerencsés. A névkeletkezés vizsgálói mindig egyetértettek abban, hogy maga a megkülönböztetés nem elégséges indoklás. (Nyr. 92: 210). Nemcsak az azonos nevű személyeket látják el megkülönböztető névvel, hanem a falu mindenkire ráragasztja valamilyen fogyatékoságára tapintó csúfnevét, igen sokszor az illetőnek éppen a bosszantására (Nyr. 82: 478).

A tanulóknál a ragadványnevek megkülönböztető szerepe minimális, a legtöbb esetben semmi. Náluk kizárólag lélektani alapja van a névadásnak; a gúnyolódás, kedveskedés, bosszantás a fő cél. A keletkezett nevek sem családnévvel,

sem utónévvvel tartósan nem kapcsolódnak össze. A ragadványneveknek pedig egyik jellemző tulajdonságuk, hogy legtöbbször a hivatalos név valamelyik elemével együtt fordulnak elő, csak ritkán önmagukban. A felnőtt közösségben keletkezett ragadványnév – bármilyen funkciójú is – örökérvényűen az egyéné, de a 10–14 éves tanulók esetében, főleg a városi iskolák tanulóinál ezt nem bizonyíthatjuk, vagyis az iskolai közösség felbomlásával a nevek egy része elvész a feledés homályában.

Igaz, hogy az iskola melegágya a ragadványnevek keletkezésének, ahol a diákok osztálytársaik és tanáraik egy részét ragadványnéven nevezik. Az iskolában keletkezett nevek egyéniek, a családig nem érnek el, s a városi iskolák tanulóinak esetében az öröklődés is kisebb, mint falun (vö. Kálmán Béla: *A nevek világa* 1967. 103). Az iskolában kapott név a városi tanulóknál legtöbbször addig marad meg, míg a közösség együtt él. Az általános iskola elvégzése után a közösség felbomlik, s a kapott nevet csak úgy viszi tovább az egyén egy másik közösségbe, ha az általános iskolai osztálytársai közül mások is bekerülnek az újabb közösségbe, például egyazon középiskolai osztályba. A falusi iskolák esetében más a helyzet. A tanulók az általános iskola befejezése után is együtt élnek, annak ellenére, hogy sokan továbbtanulnak, de a lakóhely szorosabban összefogja őket, hiszen a faluban általában mindenki mindenkit ismer, tudja hol lakik, s ez a magyarázata annak, hogy az iskolában kapott név tovább él. Ekkor már a hajdani, általános iskolai tanulmányok idején kapott név valóban ragadványnévvé válhat.

A gyűjtött anyagomban a névadás indítékait vizsgálva meg lehet állapítani, hogy a falusi tanulók egy része a szüleitől örökölte, illetve kapta a ragadványnevét az iskolában. Pl: *Csácsi, Burka, Köpöc, Csontos, Csicsa*. Ezek a szülők ragadványnevei. A ragadványnevek egy része a gúnyolódás, bosszantás céljait szolgálják. A tanulók erre különbözőképpen viselkednek. Vannak, akik haragszanak érte és megvetik gúnyolódó társukat, azonban meglepően sok azoknak a száma, akik közömbösek a gúnynevek iránt, még akkor is, ha abban testi tulajdonságaikat gúnyolják. Az a tanuló, aki gúnynevet kapott, kezdetben haragszik érte, de a későbbiek során ez megszokottá, közömbössé válik számára, s a felnőtt közösségben már a név gyakran az identifikáló szerepet tölti be. Vagyis: „a nevek nem örökérvényűen tartoznak egy-egy funkcionális névtípushoz, hanem átkerülnek egyikből a másikba” (B. Gergely Piroska: MNyj. 14: 5).

3. A következőkben szeretnék rámutatni arra, hogy mi a névadás indítéka, mi okból, milyen tulajdonságokra, eseményekre stb. vonatkozóan keletkeztek a nevek (vö. B. Gergely P.: MNyj. 14: 6).

A tanulók ragadványneveik keletkezésének okát indokolták, de előfordult néhány esetben, hogy nem tudtak magyarázatot adni. A felnőttek ragadványneveinek keletkezését sem tudják minden esetben indokolni a községben, ugyanis nem emlékeznek a névadás okára (vö. Kálmán Béla: i. m. 166).

„A névkutatásban is elsődleges fontosságú a rendszerszerűség szem előtt tartása, a névállománynak, mint olyan rendszernek a felfogása, amelynek tagjai, az egyes névtípusok összefüggésben állnak egymással, változásaik kölcsönösen befolyásolják egymást” (B. Gergely Piroska: Újabb szempontok és módszerek a személynévkutatásban. A Kolozsvári Tudományegyetem Nyelv és Irodalomtudományi Közleményei 1966. 2. szám 389. A továbbiakban: KTNyik.).

A fentiek figyelembevételével, s a gyűjtött anyagom adta lehetőségek szerint rendszereztem a neveket. A tanulók ragadványneveinek rendszerezésére is már több kutató vállalkozott, de az egységes rendszerezésről még éppen úgy nem beszélhetünk, mint a felnőttek ragadványneveinek esetében sem (vö. Kálmán Béla i. m. 104).

A) Testi tulajdonságok a névadás indítékai:

a) Kicsi, alacsony növésű: *Tökmag, Cincula, Csöpi, Muslinca, Pesztonka, Tojás, Szuh Pista*.

b) Hajáról: *Sündisznó* (tüskés, bozontos a haja), *Göndör, Szöszi, Róka Rezső* (vörös, mint a róka).

c) Sovány: *Csonti, Csontos, Cincula*.

d) Kövér: *Dagi, Döme, Hájás, Gombóc, Pocó, Pókhasú, Szalonna*.

e) A fül alakjáról: *Egérfülű, Lapátfülű, Laska, Lespi*.

f) Magasságáról: *Hosszú, Colos, Gólyaláb*.

g) Fejének alakjáról: *Kutyasz* (kutyafejű), *Tojás, Hegyes*.

h) Orráról: *Papagáj, Turcsi, Pirosorrú*.

i) Fogáról: *Kapafog, Nyúlfogú*.

j) Szeméről: *Boa, Négyszemű* (szemüveges), *Dobzó* (nagyszemű).

k) Mozgásáról: *Tityi-tötyi, Csámpás*.

l) Lábáról: *Strucc* (hosszú lábú), *Zebra lábú* (csíkos harisnyát hordott), *Gólya* (hosszú lábú).

m) Bőrszínéről: *Füstös, Kormos, Lumumba, Néger, Brazil*.

n) Beszédhibás: *Pösze, Házsikenyer*.

o) Szeplőiről: *Rozsdás, Pöttyös*.

p) Szemöldökéről: *Boszorkány*. (Annak az embernek a szeme árt embernek, állatnak, akinek szemöldök szőrzete összeér. E hiedelem alapján keletkezett a név.)

B) Lelki tulajdonságok a névadás indítékai:

a) Észre, tehetségre, vagy ennek hiányára utalnak: *Stikkes* (buta), *Süsü vasutas, Kuka*.

b) Valamihez különösképpen ért, vagy nem ért: *Szikra* (jó futó), *Szakértő, Mester, Csodacsatár* (jól tud futballozni).

c) Uralkodó jellemvonásáról: *Fülig Jimmi* (nevetős), *Nyafi, Kasszafúró* (lopós), *Sunyi, Pujka Kakas* (indulatos, hirtelen haragú), *Szélanyja Komisz, Tökfejű* (makacs), *Ringó* (hízeglő), *Banya, Nyanyuska* (bátortalan), *Kofa, Csurimadár* (sokbeszédű).

d) Kedvelt cselekvéséről: *Zene Matyi* (szeret zenélni), *Csincsilla nyuszika* (nyulakat tenyészt), *Fütytös, Gombóc* (szerette énekelni: „Kiugrott a gombóc a fazékból”), *Misztér Szór* (szerette nézni a tv-ben az Ivanhoet), *Irnök* (gyakran írnökoskodik), *Vaddisznó, Pulyka* (szeret verekedni), *Baka* (katonásdit szeret játszani), *Vakkancs* (kutyával szívesen játszik).

e) Kedves ételéről: *Lasponya, Langalló* (szereti a lángost), *Bukta, Mácsik, Tüdőtünde, Zsíros tojás, Kocsonya, Kolbász, Debreceni, Kekszes, Plutyka* (szereti a kelkáposztát).

f) Szavajárásáról: *Bubu, Sipirc, Koponya, Édes, Supró, Satöbbi, Mokkán.*

g) Valaki vagy valami különösképpen tetszik: *Révai (Princ), Bubu, Bibi, Lolo, Szörényi Levente, Garszia őrmester, Zorró, Bene, Géczi, Olivér, Vadölő, Miatt.*

h) Milyen pályára készül: *Hekus* (rendőr akart lenni), *Papsegéd* (papnak készül).

C) Emlékezetes tettek alapján keletkezett nevek:

a) Egyszeri jellegzetes, emlékezetes tette miatt: *Balláb* (ezzel rúgta a 11-est), *Kisegér* (ezt a szerepet játszotta), *Tojás* (pallos tojásért akart fagyaltot venni), *Banya* (a jelmezbálon banyának öltözött), *Pálinkás* (őrsi gyűlésre pálinkát hozott, társait is megitta), *Bagós* (tízpercben dohányzott), *Szappanos* (április elsején beszappanozta a táblát).

b) Nyelvbottlás, helyesírási hiba a névadás indítéka: *Csuzma* (csizma helyett írta), *Kunya* (kutya helyett írta), *Csildi* (*Ková-Csildi*, így választotta el nevét), *Conce, Gyetor, Lebegő, Fagy, Zöldhajú* (a kínaiak hajszínére mondta), *Barométer* (szerinte ezzel mérik a hőmérsékletet).

D) A család, rokonság, állatok, foglalkozások a névadás indítékai:

a) Szülőktől kapott nevek: *Rozi, Totó, Naca, Csuszka, Köpöc.*

b) Rokonságtól: *Nejne, Linder.*

c) Állatokról: *Bodri, Csucusu Ágrágó Mariska, Burkus, Csöpi.*

d) Foglalkozásokról, melyeket a szülők munkája alapján kaptak: *Pék, Utas, Super* (apja traktorának típusai), *Mozis* (apja mozigépész), *Hekus, Méhecske, Fináncpalánta, Patikus, Koffein.*

E) Egyéb okok alapján keletkezett nevek:

a) A tanár kezd elnevezni valakit: *Kuci, Kromec.*

b) A tananyagban szereplő különös szóhasználat: *Ricinus* (a Lúdas Matyiból).

c) Falurészről: *Kánya* (a Kányavárról), *Árvizi Tóth* (patak mellett lakik a falu szélén).

A névadás indítékai szerint történő rendszerezésben, a lelki tulajdonságok alapján keletkezett nevek besorolásakor Bachát László (Nyr. 96: 18) csoportosítását követtem. Az egyes névtípusok mellett említett példák felsorolásakor nem törekedtem teljességre.

A testi tulajdonságok, mint a névadás indítékai leggyakoribbak tanulóinknál. Néhány testrész jellemző tulajdonságainak kifejezésére különféle szavakat használnak a tanulók, amelyek jelentése azonos vagy rokon. Rokon értelmű nevek ezek valójában. Nézzünk néhány szinonim sort az egyes tulajdonságok kifejezésére:

a) *Kicsi, alacsony* növésű tanulók nevei: *Bütyök, Cincula, Csöpi, Csöki, Csuri, Csitri, Csicskenye, Egér, Fácán, Füge, Kertitörpe, Kotradék, Mikiegér, Mutyürke, Nemecsek, Nyúltojás, Patkány, Pesztonka, Pici, Picinke, Picur, Pintyőke, Pötti, Pöttöm, Szuh Pista, Tojás, Tökmag, Tücsök.*

b) A kövér tanulók nevei: *Bendő, Csikas* (fokozottabb bosszantást szolgálja), *Dagi, Dódi, Döllencs, Dagadt, Döme, Dömper, Dögi, Gombóc, Hajas, Kalács, Kozma* (birkózóról), *Pocó, Pókhasú, Pufi, Mackó, Medvebocs, Szalonna.*

Rokon értelmű névhasználat van akkor is, ha az eredeti névvel rokon jelentésű, de más hangulatú nevet találnak ki társuk számára: Katona Zsuzsa – *Baka*, Juhász Magda – *Bojtár*.

Az antonímia jelensége is megtalálható a névadásnál, amikor kölcsönös viszonyban levő, de ellentétes tartalmat kifejező nevek jönnek létre: Kuruc Terézia – *Labanc*, Farkas Márta – *Farkatlan*. Heteronim neveket is tartalmaz gyűjtött anyagom: Rozs László a *Búza, Rozs, Árpa, Ocsu*; Liszt Mária a *Dara, Korpa* neveket kapta társaitól. Az említett nevek köznévi értelemben, mint egyes gabonafajták beletartoznak egy közös főfogalomba, a gabona fogalmába.

4. A keletkezett neveket alaktanilag is rendszereztem. A rendszerezésem alapjául a becenevek alaktani felosztása szolgált, s ezt egészítettem ki néhány, a tanulóknál használatos móddal.

a) Első alaktani típusba soroltam a törövidüléssel vagy törövidítéssel keletkezett neveket. „A teljes név hangtestéből csak az első két szótag marad meg, és az így megrövidült tő szolgálja a megnevezést (Szabó T. Attila: KTNYIK. 1966. 2. sz. 279): *Gregur* (Greguricz Éva), *Szenti* (Szentirmai Ferenc), *Pala* (Palanaics Zsuzsa), *Bánhegy* (Bánhegyi Sándor), *Lakat* (Lakatos Katalin).

b) A második típust a tőcsonkítással keletkezett nevek alkotják. A fentebb tárgyalt törövidítéssel szemben tőcsonkításnak nevezem a névalakulásnak azt a módját, amelynek során a névtest néveleji szótagjában, illetőleg szótagjaiban csonkul meg (Szabó T. Attila i. m. 280). *Nekker* (Kaltanekker Erzsébet), *Hegyi, Gyi* (Bánhegyi Sándor).

c) A harmadik csoport: az ikerítéssel keletkezett nevek. Ezek „úgy keletkeztek, hogy magát az alapnevet a hangalak valamelyes megváltoztatásával megismételték, ikerítették” (Szabó T. Attila i. m. 280).

I. A családnév ikerítése úgy történik, hogy a teljes név, amely magánhangzóval kezdődik, egy hanggal bővül: *Bunger* (Unger Ferenc).

II. A névkezdő hang helyett másikat használnak, és ennek a hangnak jelentésváltoztató szerepe van: *Saller* (Szaller Mária), *Pince* (Vince János), *Fót* (Tóth Árpád), *Flaskó* (Blaskó Ferenc), *Dida* (Vida Sándor).

III. A következő nevekben az ikerítés és a szójáték együttesen eredményezi az új név keletkezést: *Cserga* (Varga József), *Csongor* (Pompor Vilma), *Pampula* (Matula Zsuzsa), *Burkulics* (Dobronics Mária).

d) A negyedik alaktani csoportba soroltam azokat a neveket, amelyek képzéssel keletkeztek, de oly módon, hogy az eredeti név rövidült vagy csonkult tövéhez képzők járultak (vö. Szabó T. Attila i. m. 281): *Kovi* (Kovács László), *Csari* (Csarankó József), *Buji* (Bujtor Béla), *Szigi* (Szigetvári József). Ezeknél a neveknél a rövidült névhez az -i kicsinyítő képző járult. – *Csonesz* (Csonkó Judit) *Beknyó* (Beke Zsuzsa), *Harcsa* (Harmat József), *Darinyó* (Darvas Gábor), *Petró* (Peticsvics Béla), *Latyak* (Lakatos Zsuzsa), *Köcög* (Kövágó Mária). Az utóbb felsorolt nevek esetében már a rövidült tőhöz különböző toldalékok járultak.

e) Az alábbi neveket a név elé járuló prefixum, mint jelentésváltoztató toldalék hozta létre: Biró Csilla – *Csincsilla*, Bonyár Ida – (Idácska) – *Gidácska*.

f) A kontamináció mint a játszi szóalkotás egyik jellegzetes formája is előfordul a nevek között: Uriger Ferenc – *Bungelló*. Korábban már említettem, hogy ez a tanuló a *Bunger* nevet kapta, s e mellé még az *Andzselló* név is odakerült, mivel zenét tanult. *Bunger* + *Andzselló* nevekből a *Bung* + *elló* összekapcsolásával jött létre a *Bungelló* név.

g) A hangrendi átcsapás eredményeként kapta a *Szamara* nevet Szemere Endre.

h) Külön kell szólnom azokról a nevekről, amelyek az eredeti név mindkét tagjának átalakításával keletkeztek. Alaktanilag nehéz lenne besorolni valamelyik típusba. Ezek a tanulók tréfálkozó kedve, szellemessége folytán jöttek létre. Az eredeti név különleges asszociációt okoz a tanuló társakban, s ez okozza a névkeletkezést: *Mesztelen Csiga* (Mesztegnyi Csaba), *Nyekkenő Nyöki* (Nyéki Tibor), *Szállasi Ferkó* (Szabó Ferenc), *Szilikózis Titó* (Szilvás Tibor).

A következő neveket a tanulók nevei asszociálták társaikban úgy, hogy híres, népszerű emberekről lettek elnevezve: *Vata* (Vati Attila), *Dugovics Titusz* (Dugonics Márta), *Ludvig von Beethoven* (Ludvig Zsuzsa), *Pitkin* (Pintér István), *Templár* (Temesi Ferenc).

i) A vidéki iskolákban gyűjtött adatok között akadt két olyan tanuló, akiknél mondat szerepel ragadványnévként. Keletkezésükhöz történet fűződik. *Té vagy a hibás.* (Horváth Margit), *Papa a tető megeszi a kant.* (Horváth Tibor) („Elmentem a papával disznókat őrizni, akkor mondtam. A testvérem kezdte rám.)

Hogy az említett példák mennyire életképesek, s maradnak meg tulajdonosaiknak, nem tudni, de bizonyíték lehet arra, hogy a tanulók között is előfordul a névadásnak ilyen formája is, nemcsak a felnőtteknél (vö. Nyr. 92: 211).

Régi ház a Csárdán 1970. Németh József (Bőzse) tulajdona

Nárai földrajzi nevei

Nárai szülőfalum. Földrajzi neveinek összegyűjtését 1966-ban kezdtem meg. Ekkor indult Zala és Somogy megye példáját követve Vas megyében is a névgyűjtés. A megye településeinek névanyagát tartalmazó kötet munkálatai jelenleg is folynak. A készülő kötet adta lehetőségeken túl jelen dolgozatomban részletebben, több adatot szeretnék bemutatni, rendszerezni, hogy minél hitelesebb legyen a kép Nárai névanyagáról, lakóinak nyelvéről, történelmi, néprajzi múltjáról.

Nárai község Vas megye szombathelyi járásában, Szombathelytől nyugatra, 7 km távolságra fekszik. Határai: északon Sé, Torony, Dozmat, Felsőcsatár, keleten Szombathely, délen Ják, nyugaton Pornóapáti, Horvátlövő, Vaskeresztes német és horvát nyelvet beszélő községek.

A község területe 2756 katasztrális hold. Lakóinak száma az 1960-as népszámlálás szerint 1175. A lakosság magyar anyanyelvű, római katolikus vallású. Fő foglalkozás a faluban a földművelés, de sokan járnak Szombathelyre dolgozni. Önálló tanácsú község. Hivatalos névének a népi nyelvhasználatban élő változata: *Nároi*. A lakosság nagy része napjainkban is ezt használja. A község nevének hol? honnan? hová? kérdésre felelő határozóragos alakjai: *Nároiba* – *Nároibu* – *Nároiba*. Az i melléknévképzős alak: *nároi* ember.

A község történetének legfontosabb adatai:

A faluról Csánki Dezső a következő névváltozatokat és forrásokat közli: „1257. VILLA NÁREE – Árpádkori új okmánytár VII 474, 1431. NÁREE – Békássy cs. llt, 1434. NARA – Körmen di llt. Alm. III. lad. 9. u. 9. 1455. Sopron m. oklt. II. 366. 1473. Muz, llt. 1493. Dl. 19 991. 1447. NÁRE – Hazai okmt. III. 380. 1468. NÁRAY – 1468 Muz. llt. Köznemeseké volt. 1447-ben Szent Tamásról nevezett templom állt benne.”

Sziklay–Borovszky: Magyarország vármegyéi és városai című munkájában így ír a faluról: „Nárai régi nemesi község 152 házzal 862 római katolikus és ág. ev. vallású magyar lakossal. Postája és távirója Szombathely. Határában római épületnyomokra, edényekre és érmekre bukkantak. A Nárayak innen vették nemesi nevüket. A nárai Szabó család ősi fészke.” (im. 72. old.). A szerzők szerint az ókori Savaria kiterjedése sokkal nagyobb volt a korabeli Szombathely területénél és hozzátartoztak a környező községek is (Vö. i. m. 165. old.).

Edit B. Thomas: Römische Villen in Pannonien című munkájában szól a faluról: „Nárai községtől 2 km-re 100–120 m-re jobbra a Ják felé vezető földúttól egy kis dombon, a felszínen római kori téglák, tetőtéglák nagy tömegben található. Amint a próbaásatás bizonyítja a falak 35–40 cm mélységben vannak. Az épületromok a felszínen mintegy 50x50 m-re terjeszkednek. A tetőtéglák előfordulása a felszínen szűk területre határolódik, így a kis dombban minden valószínűség szerint egy villa romjai rejtőzködnek. Sajnos a próbaásatásokból nem derült ki mindez világosan, jóllehet ezelőtt a dombról Nerva császár aranyérme került elő. A nyomok szerint a kis villa feltárásával a pannóniai villák sora egy korarómai villával gazdagodik” (51. MNM. Adattár 49. N. II. Bericht von E. Türr 1953. 52. Freudliche müdliche Mitteilung von T. Prugberger).

Határszemlém során jómagam is találkoztam ezen a területen épületek maradványaival, kővel, téglával. Adatközlőim véleménye különböző volt. Egyesek Néro császár kastélyának helyét, mások apácakolostor helyét látják a nyomokban. Voltak, akik istálló maradványainak tekintik a romokat. A 103. név területén található a térképen.

A községben az első világháború utáni földosztáskor hadiözvegyek hadiárvaik kaptak 1–2 kh. földet. Emlékét a 70. név őrzi. Az 1945. évi földreform a 15. névben maradt meg. A terület az Eörsy uraság birtoka volt, amelyet házhelynek osztottak ki.

A község nevével és lakóival kapcsolatos néphagyomány:

Adatközlőim szerint a falu nevét Néro császártól kapta és először Néroi volt a neve. *A Gyák uttya dombgya körü vout a zelső falu csak kisébb telepettek idē fő a Berēk mēg a Zaszēg területire, innejd indút ki a mai falu is.*

Két falucsúfoló történet is kapcsolódik a falu lakóihoz.

Kutyafacsaró nároiak mondja az egyik történet. A falu lakossága állandó vízhiánnyal küzdött, s állítólag a vendéglős kutyája beleesett a kútba, onnan kivették, kifacsarták csak így lett víz benne.

Dobzós nároiak mondja a másik falucsúfoló, s talán még nagyobb népszerűségnek örvend a szomszéd községek lakói előtt. A név keletkezéséről már 1910. január 15-i számában a Magyar Nyelvőr a következőket írta:

„Náraiiban (Vas m.) nem tanácsos azt kérdezni mikor visznek a püspöknek dobzót (szilva), mert akár vasvillával kergetik ki az embert a helységéből. Náraiiban egyszer ugyanis sok dobzó termett s az egyik paraszt elhatározta, hogy visz a feleslegesből a szombathelyi püspöknek is: – Oh kedves hivem, miért nem ettétek meg inkább magatok? Méltóságos uram felelte a paraszt, Náraiiban a disznók is dobzóval élnek. – (Vö. Kresznericsnél a dob címszó alatt a dobzóról ezt olvashatjuk: Species prumi – Nárai dobzó.)” Nyr. 39:39.

A történetet én is így hallottam, de arról nem meséltek adatközlőim, hogy valaha is vasvillát fogtak volna valakire a falucsúfolók bármelyike miatt. Erre azért sem került sor, mivel a környéken minden falu megkapta a rá jellemző csúfolót. Egyik adatközlőm, Doma Jóska bácsi el is mondott néhányat: Korpás Tana, hegyes Kajd, megyeszántó söpteiek, nyomórudon eretvágó vátiak, meszes oladiak, aratás előtt bődiek, aratás után nemesbődiek, tuzokhajtó zanatiak, lakodalmas, ökörszarba marado vépiek, ágoskodó pecőliek, bugyogafuró, murimájás jákiak, vasvillával böjtötleső perintiek, gyántás dozmatiaiak, éneklő toronyiak, vizetleső séiek, part alatt lakó ondódiak.

A földrajzi nevek adattára:

Belterületi nevek:

1. József Attila utca U.
2. Béke utca U.
3. Dózsa György utca U.
4. Új élet utca U.
5. Csárdo, Csárdáro Fr. *Eleinte három házbu át. Mordán-ház, Benkő vagy Tót Istfán-ház, Visi-ház.* Régen őrház állt itt, amiben határőr katonák voltak.
6. Kis-erdő S, e. *A Zörsi uraság kastilla hátomögött vout ë kis erdő, de mámo má csak egy-két fa áll a többit kivákták.*
7. Főszög: Fő utca (Petőfi Sándor utca) Fr. A falu északi része.
8. Postaút. U. Szombathelyről induló országút.
9. Nikszprót,-ba: Bébic,-re: Uj szër,-be (Ady Endre utca) Fr. Ez a falurész Fachs kölcsönre épült. *A zittlakuó níp szëgin vuot, cselédëk, mëg zsöllérëk lacták.* Különálló falurész volt. Szombathely különálló részéről kölcsönözték a Bébic nevet. Egyszerre több új ház épült ezért mondták Uj szër.
10. Bolgó,-ra Nyilas vizë Á. *Elősször kis árok vuot, de mive a zegisz fölső mezzők vizit lëvezettë nagy lett. Nyilas vizinek azër mongyák, mer a sűrűn lakta Berëk innei lestë a vadakat nyilas puskáve. A partyán át rígën ë kovács-múhel.*
11. Berëk,-be Fr. *Innej indút ki a falu. Nagy erdő vëttë körü aszt a pár házot, amëllik idë ípút ötfen-száz öles telkekre.* Lakóiról a következő mondóka élt az öregek ajkán: *Bolgón innej lakik a Mudrics, elöttö a Kolonics, Bolgón tull mëg Vince Istfán, mellëttë a berki királ. A berki királ a Pista sujszter vuót.*

12. Szédrös,-be ke. *Mikor a vín Bela vuot a bíró szédërfáve ütettik be. Nem hasznáták másro, mind a falu két ríszibú gyüvő disznócsordát innejd inditották a Mocsolábo. Egyik felin vuot ë barak a második háboru utá. A sarkán át a zország-zászló. Mámo itt a kulturház.*

13. Iskolakert: Micsurin-kert ke. Iskolai gyakorlás céljait szolgálta. Be-épült.

14. Pap-tó: Pap füöggyö (K. Pap-tó) T. *Az a negyvennyuóc gazda, aki a falut alapította innej horta a füödet a tömísházokho. Keves víz vout a faluba osztá itatásro mēg szényígetísre is hasznáták. A zöreg Pompor itt szokta ásztotnyi a kendergyit.*

15. Sztalin-telep Fr. Az Eörsy uraság tulajdonát képező földet osztották ki 1945-ben házhelyeknek.

16. Hősi-szobor Szo. A világháborúban elesett hősök emlékműve.

17. Aszég,-be (Kossuth Lajos utca) U. A Berekkel egy időben épült falurész.

18. Lipics-ház: Hörtelendi-ház. Tulajdonosairól.

19. Sóhajok higgya: Bürü-híd Fahíd volt. *A Sóhajok higgyán tull a zördög jóccakát mondott, mer attu lēnek igen sáros vout a zucca.*

20. Ignácék keresztýē Ke. Az állító családról.

21. Szabó Jenő-ház: Cirfusz-ház. Tulajdonosairól.

22. Hörtelendi-ház: Farkas-ház. Tulajdonosairól.

23. Szent János Szo.

24. Szenýegető,-re T. *Valamikor ezēn a helēn szenyet ígettek. Szennyes vuot a vizē. Betöltötték, parkosították a helyét.*

Az első világháború után, a Trianonban megkötött békék igazságtalanságát hangsúlyozva alispáni és főszolgabírói utasítást kap a község eljárásága az utcanevek megváltoztatására. 1927. december 30-i ülésükön tárgyalták az ügyet. Az említett szervek javasolták, „hogya a község Fő utcája Aradi utca, a postaúti utcája Kassai út, a Horvátlövő felé vezető utcája Tátra utca, az úgynevezett Berki utca Gyimesi utcának, a község Fő tere Székely térnek nevezessék el, mert illő, hogy ezen ránk nézve annyira szent nevek utódjainál se menjen feledésbe”. A képviselő-testület az utcanevek megváltoztatása ellen foglalt állást, mivel ez a közóhajjal ellenkezett.

Külterületi nevek:

25. Szabó Jenő-erdő S, e. Tulajdonosáról.

26. Föstetics-erdő S, e. Tulajdonosáról.

27. Pörös,-re: Gyáplo, Gyápláro Ds, sz, e. *Pörútek értē.*

28. Cserēs,-be Ds, e. (C. K. Cseres, Tilalmas) *Cser, mēg fenyőfákbu át ez az erdő. Egyrízít kiirtották itt szántó lett, a másik ríszē mámo is erdő.*

29. Pörösi-kút: Cserési-kút Kú.
30. Cserési-lap Vö.
31. Cseresi út Ú. A Cserésbe vezet.
32. Göncökert-allai út Ú. Erre a mezőre vezet.
33. Göncökert alla (C. K. Pörös mellék) S, e, sz. *Irtásfüöd vuót, gönc termíst adott.*
34. Kis-becse-füöggö S, sz. *Rövid düöliü vuót.*
35. Tornyi út: Temető út Ú. A temető mellett vezető út Torony község felé.
36. Tornyi,-ra: Ondódi-erdő alla S, sz. Torony, Ondód községek határának szélén fekszik.
37. Kerek-erdő S, e. Alakjáról.
38. Séji-erdő (C. K. Séi erdő) Ds, sz. e. Sé község határán fekszik.
39. Picége,-re: Szirmai,-ra: Sebetics-füöd Ds, sz, e. Szirmai nevű uraságról, Sebetics nevű bérlőről.
40. Becse-füöggö (C. K. Becseföld) S, sz.
41. Becse-füöggö út: Séji-erdei út Ú.
42. Kukolló,-ba S, sz. *Rígen major át itt aru kapta a füöd a nevit.*
43. Böjtös,-re S, sz. *Aluvó, gyöngé termő birtok vuót. Remisz vetté körü, ollan kökinyes, tüskés vuot mellett.*
44. Böjtösi út: Kukollai út Ú. *Ezekre a mezőkre vezet.*
45. Csorda út: Csordahajtó U. *Ezen hajtották a disznókat a Mocsolábo a legelőre.*
46. Kélid,-be (C. K. Felső Keledi, Kelid) S, sz. *Huzatos Kélidnek tartották a rígiek, mer itt mindig fujt a szél.*
47. Sági uttya Ú. *Összekötő ut Pörös még Mocsola között. Rígen itt erdő vuot, de a Sági, mer ez itt vuot bérlő lévőgotta, ho közeliccsen a faluho.*
48. Barátok erdeje S, e. *A szombatheli Domonkos még Ferencs barátokéj vuót.*
49. Cinkota,-ro: Irtás,-bo (C. K. Sütz úti I. II.) S, e, sz. *Rígen erdő vuót, de egy ríszit kiirtották ott szántó lett.*
50. Lipics-erdő: Kisasszon-erdő S, e. *Lipics nevezetű öreg kisasszonyoké vuot.*
51. Kisasszon-erdő S, e. *Öreg kisasszonyoké vuot.*
52. Szabad-erdő S, e. *Gazdátlonnak monták, ott mindönt szabadott.*
53. Bonci-erdő S, e. Tulajdonosáról.
54. Fektető,-re (C. K. Sertves legelő) Ds, l, sz. *A fűjjes ríszin fekűttek a disznók azér monták így.*
55. Sárgofődes-gödör G. *A domboldalbu szűttek sárgofüödet, rígen evve ípi-tűttik a házokat, ebbü csinyáták a májtűrt.*
56. Mocsola,-bo (C. K. Sós útján kívül mocsola) Vö. l, e. *Itt őrzöttö a kanász a disznókat, ha meleg vuót még tuttak fürönni, mer vuót itt a gödrökbe víz, még egy illen tófélé mocsola.*

57. Dögtemető,-be *A zehullott állatokat szokták elásni.*
58. Levente plac D, e. *A leventék itt szoktak gyakorlatozni. Mámo csak a zászlótartó kű van még a többi beültetik fenyőfáve.*
59. Lejáró,-ba (K. Soós útján belül) S, sz. *Lējár a Nyugoti-kertallábo. Szabó birtok vuot.*
60. Kis-rít: Kurutty,-ba S, sz. r. *A Lējáró lapossan fegvő ríszē. Ha sok esüő vuót vízbe át, ezér rítnek hasznáto a zuraság. Sok biéka kuruttyút bennē ezér híták így.*
61. Nyugoti-kertalla K. ~ S, sz. *A falu nyugati oldalán levő házsorok mögötti telkek.*
62. Keleti kertalla K. ~ S, sz. *A falu keleti oldalán levő házsorok mögötti telkek.*
63. Telek út Ú. *A telkek vígibe mëgy, ezér mongyák így.*
64. Sürügazi út Ú. *Erre a mezzüöre vezet.*
65. Sürügaz,-ra (C. K. Sürügaz) S, sz. *Termíketlen, gaztermüő birtok vuot, mikor a zerdüöt kiirtották.*
66. Mestërfüöd S, sz. *A tanittójē vuót.*
67. Szombatheli-írtás S, sz. *Rígen ez is erdő vuót. A szombatheli határ szíle, de a nároi gazdák hasznáták egy ríszit, a másikat a përintiek.*
68. Círfusz-ker alla S, sz. *A Círfusz-házho tartozó telket monták így.*
69. Nagy út U. *Szílēs, hosszi egyenēs ut.*
70. Poletár-füöd: Lipics-birtok (K. Soós útján kívül) S, sz. *A Lipics kisasz-szonyok birtoka vuot. A zelső háboru utá kiosztották a hadiárváknok, hadiözvegyeknek azér mongyák így.*
71. Órsi erdeje (C. K. Pornóúti erdő) S, sz. e. *A zuraság birtoka vuót. A zerdüő közepin van a szántó.*
72. Dezse-írtás S, sz. *Tulajdonosáról.*
73. Szüölüöhëgy: Tulok-erdő (C. K. Szőlőhegy) D, e. *Tervbe vuót, hogy kiirták a zerdüöt, szüölüöt telepítenek a helire. A Brenner Muki tulajdonya vuót, de mëgvëttē tülö a Tulok Kázmér főszolgabíró azúta Tulok-erdő.*
74. Pálfy-tag Ds, sz. *A Pálfy gróftu kapták a Szabók negyvennyuócas magyarságokér.*
75. Kis-kut Kú. *A zaszëgi faluvigin vuót ez a gémeskut. Szárásságbo ez látto el a falut vizze. Elösször csak forrás vuót, utánno alakították ki kutnak.*
76. Faluvégi-rít (C. Kis rétek) S, r. *A falu szílin van.*
77. Kis-kuti-rít S, r. *A kis kút mellett van.*
78. Paprít S, r. *A papé vuót.*
79. Papfüöd: Pap tag S, sz. *A papé vuót.*
80. Templomfüöd S, sz. *A templomé vuót.*
81. Kilenc-lányok tója T. *A rígiek aszonták kilenc lán fullatt bele.*
82. Nyuszli,-ba: Vágás,-bo S, bo. *A kiirtott erdő helin maratt bokros, csepüötés terület.*

83. Lējáró,-ba: Badic-füöd (C. K. Badicz földek) S, sz.
84. Nar-rít,-re (C. Nagy rétek) S, r. Nagy területen fekszik.
85. Csarita,-ro (C. K. Csarita) S, Ds, sz. *Csarita, Csarita hosszi, düllo, rövid kepe, nēm ér ujjat a kēnyere.*
86. Csurgó,-ba Ds, sz. *Dombos, ezér lēcurog rúla a viz.*
87. Fenyós alla. Ds, sz. Fenyőerdő mellett van.
88. Halál-kanyar *Még a zötfenyves évekbe a Kálmán Gyuri illen püfögő von-tatón bëton kertlábokát szállított, osztá ebbe a kanyarba föburút. A pótkocsin út ë kondorfai gyerék, Herceg nevezetü, mëg a Sebëstyén Pali. Ezëket alajja temettë. A Herceg mëg is hāt, a Pali igën összötörtö a testit. Ezér mongyák így.*
89. Naccsarita,-ro S, sz. Nagy területen fekszik.
90. Külső-gyákuttya (C. K. Ják útján kívül) S, sz.
91. Gyák uttya S, sz. *Gyákro (Jákra) vezetüö ut két felin vannak ezëk a füödek.*
92. Bonci-rít: Kurutty,-ba S, r. *Ez a rít a Bonci Bábije vuót. Sokszor víz alatt át, sok biéka vuót benn, ezér monták kuruttynak.*
93. Berék-köz: Berék uta S, r. *Itt szokott legjobb füjj lēnnyi a ríten.*
94. Kērészut ut U. *A zunyom uttyát mëg a gyák uttyái kötöttö összö a rítēn kērész-tü, de széna mëg sari kaszálásbo jártok csak rajta, mer különben mëkkaszáták eszt is.*
95. Somogyi-rít S, r. Tulajdonosáról.
96. Unyom-uttyai kut Kú. *Mikor vazsvárru gyüttek haza a bucsusok itt më-gátok, innejd indútak a templomba.*
97. Unyom uttya (C. K. Unyom útján kívül) S, sz. *Unyomba vezető ut két felin van ez a birtok.*
98. Tóhel,-be (C. K. Tóhely és kisvölgyi kút) S, sz. *Itt rígēn tó vuót, amit forrás táplát. A forrásná mëg mámo is lehet látnyi köveket, de má betötöttik. Ha vizes, esüös idő van a laptyán mast is viz áll.*
99. Csupor-villa *A zerdüöbe van ë villa. Elöttö vuót ë Márja szobor idē szo-kott kimēnnyi a proseecció Márja ünnepëkēn. Tulajdonosáról neveztik így.*
100. Tóheli-rít S, r. *Lapos, vizes vuót, sássos széna termëtt itt, nēm szeretttë a marha.*
101. Kórisēs,-be S, e. Kórisfa erdő.
102. Ríti-düllő (C. Jákiréti belső düllő K. Jákuti belső) S, sz. *A rít felü van ez a füöd.*
106. Csaritai-gyöpp S, l, r. *Kössígi legelő vuót.*
104. Nyárfás,-ho *Nyárfákbu vuót itt ë fásor a falu határánok a szílin. Ettü lēnek a gyáki határ kezdődött.*
105. Császár-rít (K. Ják útján kívül II.) S, r.
106. Csaritai gyöpp S, l, r. *Kössígi legelő vuót.*
107. Csaritai-kut Ku. *Mive messzi vuot a Csarita a falutu, azér ásták a kutat, hogy a marhát mëg lēhessēn itatnyi munka közbe mëg a zembër is tuggyon innya. Betöltötték.*
108. Hadászi-csarita S, sz. Tulajdonosáról.

A földrajzi nevek rendszerezése

Szóalaktani rendszerezés:

I. Szóösszetételek:

A földrajzi nevek egyszeres összetételek.

- a) Minőség jelzős összetétel pl. Sürügaz, Nar-rít stb.
- b) Birtokos jelzős összetételek pl. Iskolakert, Becse füöggö stb.

II. Toldalékos nevek:

- a) *s* képző, valamivel való ellátottság kifejezésére pl. Cserés, Szédres, Pörös, Nyárfás, Kőrisés.
- b) *i* melléknév képző pl. Faluvégi-rít, Kis-kuti-rít, Sürügazi ut stb.
- c) *ó – ő* egyszerű, deverbális főnévképzők pl. Lējáró, Fektető.

A felsorolt képzők előfordulása a leggyakoribb.

III. A földrajzi nevekhez járuló ragok:

A neveket használó embereknél a mindennapi beszédben nem pusztán a főnevek, hanem többnyire ragos formában fordulnak elő a földrajzi nevek.

a) Locativusi ragok:

- 1. inessivus: -ba, -be többször -bo, -be pl. Irtásbo, Cserésbe
- 2. adessivus: -nál, -nél többször -ná, -né pl. Kis-kutná, Gyák-uttyáná
- 3. superessivus: -n pl. Mestërfüödön

b) Ablativusi ragok:

- 1. clativus: -ból, -ből többször -bu, -bü pl. Szēderēsbü, Unyom-uttyábu
- 2. delativus: -ról, -ról többször -rü pl. Narrítrü, Fektetőrü
- 3. ablativus: -tól, -tól többször -tu, -tü pl. Mocsolátu, Kis-erdötü

c) Lativusi ragok:

- 1. illativus: -ba, -be többször -bo, -be pl. Cserésbe, Irtásbo
- 2. sublativus: -ra, -re többször -ro, -re pl. Cinkotáro, Narrítre
- 3. allativus: -hoz, -hez, -höz többször -ho pl. Szenyēgetőho, Kuruttyho

d) Dativusi ragok: Lativusi irányú ragokhoz is számíthatók.

-nak, -nek többször -nok pl. Csárdának, Sürügaznak

e) Terminativusi rag: Lativusi irányú ragokhoz is számítható.

-ig pl. Cserésig, Mocsoláig

A -ba és -ra határozó ragok változataként előforduló -bo, -ro az á utáni o-zás eseteiként fordulnak elő. A fentebb felsorolt határozó ragos példák az adatközlőktől feljegyzett nyelvi szövegben még több példával fordulnak elő.

Jelentéstani rendszerezés

Benkő Loránd, Lőrincze Lajos és Kázmér Miklós jelentéstani rendszerezési szempontjai alapján kíséreltem meg a község névanyagát kategóriákba sorolni. A jellegzetes földrajzi név típusokat igyekeztem elhatárolni egymástól. A névadás indítékát, illetve indítékait próbáltam felhasználni, figyelembe véve, hogy milyen szerepet tölt be jelenleg a névanyagban. Minden nevet nem sorolok fel az egyes típusoknál, csak néhány példát említek.

- I. Településnév: Nárai.
- II. Falurész nevek és a közlekedést szolgáló tájrészek nevei: pl. Csárdo, Sztalin telep, Telek ut, Kérészt ut stb.
- III. A táj rész viszonylagos nagyságát kifejező nevek: pl. Kis-erdő, Narrít stb.
- IV. Térbeli viszonyítást kifejező nevek: pl. Keleti-kert alla, Lējárá stb.
- V. Térszínforma nevek: Szüölüöhegy, Cserési lap stb.
- VI. Tóhel, Kisvölgyi-kút stb.
- VII. A tájrészek állapotára, művelési módjára utaló és gazdaságtörténeti vonatkozású nevek:
  1. Pásztorkodásra, illetve állattenyésztésre utaló nevek:
pl. Fektetüő, Csordahajtó.
  2. Földművelésre utaló nevek (gazdaságtörténeti nevek)
pl. Irtás, Cserës stb.
  3. Helyi ipar a földrajzi nevekben: pl. Szenyégetüő.
- VIII. Birtoklástörténeti nevek: A birtoklás tényét kifejező személynévi, illetve tulajdonnévi előtaggal, a hozzátartozó birtoka jelentésében, pl. Örsi erdejë, Bonczi-rít, Hodászi-csarita, Sebetics-füöd.
Köznévi előtagú nevek: pl. Kisasszon-erdő, Levente plac, Polétár-füöd stb.
- IX. Eseménynév: pl. Halál-kanyar.

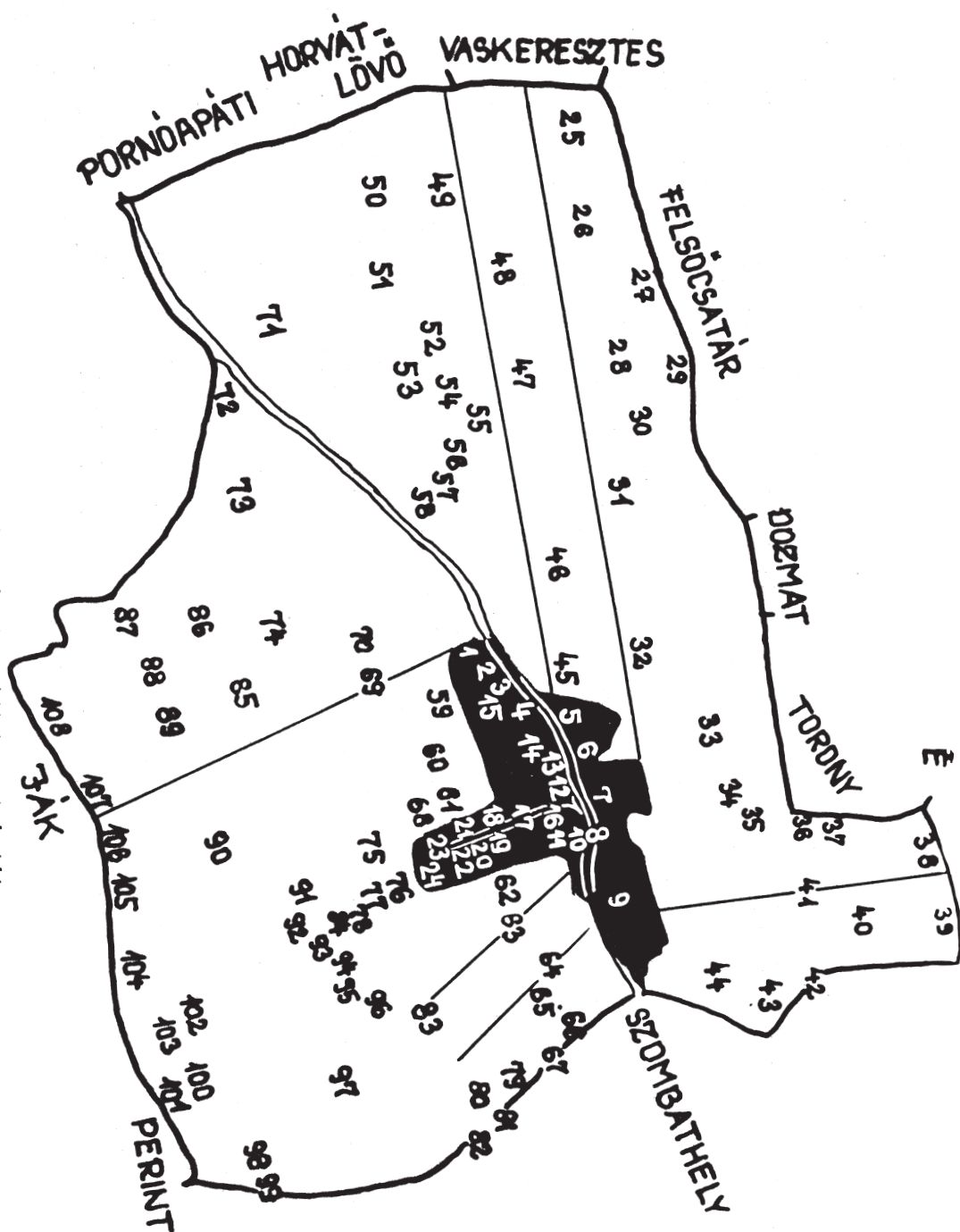
A rövidítések és források jegyzéke

Á. = árok; bo. = bokros; D. = domb; Ds. = dombos; e. = erdő; Fr. = falurész; G. = gödör; ke. = kert; Kú, = kút; l. = legelő; r. = rét; s. = sík terület; sz. = szántó; T. = tó; U. = utca; Ú = út; vö. = völgy.

C. = Az 1853-as kataszteri térképen szereplő nevek. K. = Az 1913-as kataszteri térképen szereplő nevek.

Megjegyzés: A múlt század végén gyűjtött, Pesty Frigyes-féle névanyagban Náraitra vonatkozó adatok hiányoznak.

1. sz. ábra. Nárai földrajzi neveinek térképe

A FELHASZNÁLT IRODALOM

- Benkő Lóránd*: A Nyárádmente földrajzi nevei. MNYTK. 74. sz.
Kázmér Miklós: Alsó-Szigetköz földrajzi nevei. MNYTK. 95. sz.
Lőrincze Lajos: Földrajzi neveink élete. MNy. XIII.
Kálmán Béla: Nyelvjárásaink. Egyetemi tankönyv. Bp. 1966.
Kálmán Béla: A nevek világa. Bp. 1967.
Pesti János: Alsómocsolád földrajzi nevei. Kézirat.
Sziklay-Borovszky szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye, 1898. Bp.
Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában Bp.
Edit B. Thomas: Römische Villen in Pannónien Bp. 1964. Akadémiai K.
Vörös Ottó: A történelmi Órség földrajzi nevei. Kézirat. 1973.
Somogy megye földrajzi nevei. Bp. 1973.
Zala megye földrajzi nevei. Bp. 1965.
Adatközlők: Doma József 83, Guttmann Miklós 58, Harasztovics János 74, Homposz Lajosné Zernovác Ágnes 78, Zelles Imre 47 éves.

Miklós GUTTMANN

Geographische Namen im Dorf Nárai

Dem Beispiel der Komitate Zala und Somogy folgend begann man 1966 auch im Komitat Vas das Sammeln der geographischen Namen. Die Arbeit an dem Band, der das Namenmaterial unseres Komitates enthalten wird, ist noch im Gange.

Im vorliegenden Artikel sind – über die im Band gegebenen Möglichkeiten hinaus – die im Dorf Nárai vonkommenden Namen ausführlicher, mit mehr Daten belegt dargestellt, um ein authentisches Bild der Sprache, der historischen und ethnographischen Vergangenheit der Dorfbewohner zu bieten.

Nach der Definierung der geographischen Lage des Dorfes folgen die wichtigsten Daten aus seiner Geschichte. Die Volksüberlieferung im Zusammenhang mit dem Namen und den Bewohnern des Dorfes ist zusammengefasst mitgeteilt. Die geographischen Namen sind in einer Liste angegeben, mit dialektologischen Erklärungen der in den Innen- und Aussengebieten vorfindbaren Benennungen. Die numerierten Ortsbezeichnungen sind auf der Karte identifiziert. Zusammen mit den in der Sprache der Dorfbewohner noch lebenden Namen sind auch die in den Katasterkarten aus dem Jahr 1853 und 1913 stehenden historischen Namen mitgeteilt. Der Datensammlung folgt eine morphologische und schematische Systematisierung der Namen. Abschliessend ist eine Liste der Abkürzungen und Quellen veröffentlicht.

Миклош Гуттманн

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ НАРА

Вашская область последовала примеру областям Зала и Шомодь и, начиная с 1966-го года, в области начали собирать еще неизвестные географические названия. В настоящее время еще продолжается работа над томом, содержащим географические названия. Настоящая работа, имея возможность подробнее рассмотреть материал, чем он дан в книге, приводит новые названия деревень, подробно останавливаясь на языке населения, на историческом и географическом прошлом.

После определения географического места деревни, останавливаемся на главных исторических фактах, далее, на названии деревни, на народных обычаях жителей деревни. После этого следует список документальных материалов, в которых поясняются диалектические названия внутренних и внешних территорий. Пронумерованные названия были локализованы на карте. Вместе с названиями, живущими в языке жителей деревни приводятся и исторические названия, которые находились на кадастерных картах 1853-го и 1913-го годов. После списка документальных материалов следует семантическая и морфологическая систематизация. Статья заканчивается списком источников материалов и пояснениями сокращений.

Vasi Szemle. XXXI. évf. 1977/4. szám 410–418. oldal

Kovács Gyula (Visi) háza a Csárdán 1970

Változás, elmúlás a vasi földrajzi nevekben

1. LŐRINCZE LAJOS földrajzi neveink életével foglalkozó közismert tanulmányában (MNyj. XIII, 3–27) részletesen foglalkozik a földrajzi nevek változásának, elmúlásának kérdéseivel. Ezt írja: „Földrajzi neveink állandósága, változása és elmúlása éppen olyan fontos kérdése a kutatásnak, mint a nevek keletkezése. Rendszeres kutatás ezen a téren nálunk még nem történt, de tudtommal külföldön sem. ... A jövőendő kutatásának éppen az lenne az egyik legfontosabb – más tudományágak számára sem közömbös – kérdése, milyen névtípus állandóbb, melyik változik vagy múlik el hamarabb, mik a változásnak vagy elmúlásnak a feltételei, okai, törvényszerűségei, továbbá az egyes okok milyen mértékű és milyen jellegű változást idéznek elő a névben” (i. m. 19).

Az idézett gondolatok mellett meg kell említenem egy személyes élményt is, amely a névváltozás kérdésének tanulmányozására indított. Hároméves jugoszláviai munkám idején lehetőségem volt a muravidéki földrajzi nevek megismerésére is. Közismert, hogy a földrajzi nevek egy részét a térkép és térképészek is felhasználják az egyes területek megnevezésére. A *Nagy-bükk* földrajzi nevet például a magyarul nem tudó szlovén térképészek *Nagi bik* változatban írják fel, mivel a szlovénben nincs sem *gy*, sem *ü* hang. A megváltoztatott hangalak ebben az esetben jelentésváltozással is együtt jár, mert a *Nagy-bükk* helyett *Nagi bik* magyar jelentése meztelen bika. Ez a példa ugyan meglehetősen szélsőséges, de a névváltozásnak mégis csak egy esete. Erre a sajátos alak- és jelentésváltozásra a mindkét nyelvet jól ismerő geográfus kolléga hívta fel az illetékesek figyelmét. A földrajzi nevek változása, elmúlása, a névanyag két fő csoportjában, a hivatalos nevekben és a lakosság által használt névanyagban más-más mértékben mutatható ki. Levéltári vizsgálódásaim, a különböző években készült kataszteri térképek, telekkönyvek tanúsága szerint a névanyag egy-egy településre vonatkozóan különböző mértékű, mennyiségi és minőségi változást mutat.

2. Többször a hatóságok, különösen az alispáni hivatalok utasítására került sor a megye településeinek névváltoztatásaira. 1927-ben a községek alispáni és főszolgabírói rendeletre képviselő-testületi ülésen tűzték napirendre az utcanevek megváltoztatását. Náraiban a község főutcája *Aradi utca*, a postaúti utcája *Kassai út*, amelyik Horvátlövő felé vezet, az *Táttra utca*, a *Berki utca Gyimesi utca*, a község főtere pedig *Székely tér* elnevezést kapott volna, „mer illő, hogy ezen ránk nézve annyira szent nevek utódjainknál se menjenek feledésbe.” (VML. Nárai, 1927.) A képviselő-testület utasította az elöljáróságot, hogy az utcanevek megváltoztatása ellen foglaljon állást, „mert az utcanevek megváltoztatása ellenkezik a közóhajjal és az utcanevek megváltoztatásával a felettes hatóság utcajelző táblákat fog rendelni és ezáltal újabb kiadást okoz a község számára.”

Jákon a rendeletet végrehajtották. A Trianonban kötött békeszerződéssel való egyet nem értés kifejezésére az új utcanevek az elcsatolt területek emlékéét őrizték: *Kolozsvár tér*, *Arad utca*, *Munkács utca*, *Kassa utca*, *Eperjes utca*, *Selmecbánya utca*, *Pozsony utca*, *Nyitra utca*, *Nagyvárad utca*. A földbirtokrendezés során kialakított három új utca ma is a *Táttra*, *Fáttra*, *Máttra utca* nevet viseli (VMFN. 50/11, 12, 13). A többi név azonban elmúlt. A falu határát készítő mérnökök térképein az önkényesen alkotott nevek arról tanúskodnak, hogy az ilyen név nem kerül be a köztudatba, nem válik társadalmi érvényűvé, s teljesen a feledés, illetőleg a korabeli térképek, telekkönyvek homályába vész. Ilyen név Náraiban a *Csurgó-patak* az 1913. évi kataszteri telekkönyvben, mellette a megjegyzés: „Hatósági rendelkezés alatt álló víznek medre.” Igaz, hogy a *Csurgó* nevű földterület mellett található, amelyről esős időben elvezette a felesleges vizet, de ez még nem indokolta az elnevezését. A példa igazolja Lőrincze azon megállapítását miszerint: „A név nem egyéni, hanem közösségi eredetű. Keletkezése legelső szakaszában ugyan feltételezhetünk egyénre visszamenő kezdeményezést, de ez csak akkor lesz eredményes a névkeletkezés szempontjából, ha az elnevező közösség szemléletével, gondolkodásmódjával is megegyezik” (i. m. 23).

3. A hivatalos nevek jelentős része a területen élő emberek nyelvi tudatában, nyelvhasználatában is élt. Ezeknek a fennmaradását a mai napig jellemzi a folyamatosság. A közel két évszázadra visszatekintő levéltári forrásokban ugyanúgy szerepelnek, mint napjainkban az emberek ajkán, pl.: *Csurgó*, *Csarita*, *Kelid* ~ *Keléd* (VMFN. 42/86, 85, 46). Ezek az egytagú nevek olyan területeket jelölnek, amelyek a legkorábbi időktől hozzáférhető forrásokon szántóként szerepelnek, tehát a művelési ág évszázadokon keresztül nem változott, vagyis a név egytagú s á g a, valamint a művelési ág változatlansága kétségtelenül jelentős tényező a földrajzi nevek életében.

4. Minden faluban a korábbi évtizedekben, évszázadokban volt a falu valamelyik részén egy tó. Létrejöttében fontos szerepet játszott a falu lakosságának bővülése, hiszen ezekről a helyekről vitték a vályogvetéshez szükséges földet. Vízutánpótlását a legtöbb helyen csak a lehulló csapadékból kapta, tehát ér, patak nem táplálta. Az építkezési módok változásával, a vályogból épült házak elmúlá-

sával a falusi tavak, tókák feltöltése is megkezdődött, többször a felsőbb szervek utasítására. Náraiban két tó is volt. A falu szélén a *Szenyőgető* (VMFN. 42/24), a falu közepén a *Pap-tó* (VMFN. 42/14). Becslések szerint a Pap-tó 200 m hosszú, 120 m széles volt. A községi képviselő-testület 1929-ben foglalkozott az állapottával: „keleti és nyugati részén lecsapoltassék, közepén 20-25 m szélességben ki-mélyítessék, a kikerülő földdel a kiszárítandó részek feltöltessenek, fásítassanak. A tó sekély, posványos, közegészségügyi szempontból nem kívánatos egy pocso-lyának a fenntartása belterületen.” (Képviselő-testületi jegyzőkönyv 1929. jún. 22. Nárai, VML.) Az elmúlt néhány évben mindkét említett tó feltöltése megtör-tént, s parkosították a területeket. Így a két földrajzi név elveszítette funkcióját, jelölő szerepét, amelyre eredetileg vonatkozott. A lakosság ajkán most is él a név, további élete azonban bizonytalan, mivel a környéken házhelyeket alakíta-nak ki majdani építkezésekhez. A tősgyökeres lakosság a terület vízessége miatt nem szívesen építkezik ide, mondván a *Pap-tóra*, a *Pap-tóná nem épülök*.

5. Az említett név további életének bizonytalanságát látszik igazolni a falu ha-tárában található *Tóhely* név, amely évtizedek óta szántó. Hivatalos neve *Tóhely és kisvölgyi kút* (VMFN. 42/98.). Az 1847. évi községi telekkönyvben egymás mel-lett levő, de külön területként *Tóhely*, *Kisvölgyi kút* nevekkal jelölik a határnak ezt a részét. Korábban a terület mély fekvése miatt nemcsak szántó, hanem egy része rét is volt, s a *Tóheli rét* földrajzi nevet viselte. A *Kisvölgyi kút* név nem került be a névhasználatba, csak a hivatalos telekkönyvek, illetve a térképek használták. A kút utótag 'forrás' jelentésben volt használatos. A nem bővízü forrás napjainkra teljesen eltűnt a talajjavító munkák eredményeként. A többelemű földrajzi nevek kialakulásának, a nevek változásának tapasztalataim szerint egyik gyakran elő-forduló formája az a névtípus, amely két egymás mellett fekvő terület nevének összekapcsolásával jön létre. Az említett példa alapján tehát a *Tóhely*, a *Kisvölgyi kút* a századfordulótól *Tóhely és kisvölgyi kút* alakban szerepel a telekkönyvekben és a térképeken. Lőrincze idézett munkájában a jelölésváltozás egyik formájá-nak nevezi a j e l ö l é s t á g u l á s t. „A név nemcsak az eredetileg jelölt, hanem a szomszédos területre is vonatkozik” (i. m. 22). Ebben az esetben is hasonló történik, de a területnövekedés együtt jár a névalak bővülésével, a nevek egysé-gesülésével.

6. 1850-ben írt birtokkönyv Náraiban az egyik határrészt *Szarka szálos és Pö-rös mellék* nevekkal jelöli. A terület erdő volt. Az utóbbi név napjainkban is hasz-nálatos hivatalos névként, de az előbbi teljesen eltűnt. A művelési ág is megvál-tozott a területen, ugyanis már a századforduló táján az erdőt teljesen kiirtották és feltörték, felszántották. Így nem „illett” a *Szarka szálos* név tovább a terület megnevezésére. Helyette azonban új nevet alkotott a lakosság. A név megalko-tásában szerepet játszott a terület elhelyezkedése és az irtásföld termése, s így *Gönc-kertalla* ~ *Göncö-kertalla* új nevet kapta ez a dűlő. Az adatközlők indok-lása szerint „*Gönc termést adott, rigén erdő vót*” (VMFN. 42/33). A név hivatalos névként nem szerepel. A *Pörös mellék* a *Pörös* nevű dűlő melletti terület, ezért

semmi nem indokolta a név megváltozását. Ezek a példák tehát azt igazolják, hogy a névváltozás oka lehet a művelési ág megváltozása. Ha a régi név szoros összefüggésben van a művelési ággal, és a terület művelésében változás áll be, akkor a név elveszíti valóság-hű jelölő funkcióját, ezért elmúlik, nem használják, hanem helyette új nevet alkotnak. A változás nem történik meg azonnal, de mindenképpen a nyelvi tudatban fokozatosan háttérbe szorul a régi név.

7. A nevek, névalakok változása, az archaikus és az újabb nevek együttélése a szinkrón nyelvi anyagban sok tanulsággal szolgál. Egyes határrészeket gyakran neveznek el arról az útról, amelyik a szomszéd falu felé vezet, vagy egyszerűen az adott földterület mellett halad. Például a Ják felé vezető út mellett a *Gyák útja*, a Nagyunyom felé vezető út mellett az *Unyom útja* dűlő fekszik (VMFN. 42/91, 97). Az *útja* utótagnak archaikus alakjai fordulnak elő a *Berék útja* (VMFN. 42/93) és a *Náruta* (VMFN. 50/64) nevekben. Az előbbi a rét vizes, berkes része melletti területet, az utóbbi a Jákról Náraiba vezető út melletti szántót jelöli. A birtokos személy jelek ilyen alakú kapcsolódása a mai nyelvben nem fordul elő. A neveket térképező és használó emberek, akik megalkották a *Náruta* alakot a *Nárai útja* teljesebb alak helyett, ezt a változatot névcsonkítással és az *út* szó a személyjeles kapcsolásával hozták létre. Az ilyen névalakok előfordulása ritka, a névhasználók körében is erőteljesen háttérbe szorul.

8. A földrajzi nevek változásának, elmúlásának csak néhány esetét említhetem meg Vas megyei adatok tükrében. A megyei kötetek öröndetes megjelenésével a névtudomány tanulságos feladata lehet a változásvizsgálat, a változás grammatikai, történeti, művelődéstörténeti stb. rendszerszerűségeinek feltárása a szinkrón és diakrón névanyag összehasonlító elemzése alapján.

Névtudomány és művelődéstörténet. Szerk.: Balogh Lajos–Ördög Ferenc, Zalaegerszeg, 1989. 93–96. oldal.

Ignácék háza a Pléh Krisztussal 1970

Összehasonlító szociolingvisztikai vizsgálat a paraszti gazdálkodás szókincsében

A hagyományos paraszti gazdálkodás szókincsének gyűjtése, vizsgálata az elmúlt években, évtizedekben országosan is figyelemreméltó eredményeket mondhat magáénak. *Végh József* e gyűjtőmunkának elindítója, a szakmai-módszertani kérdések kidolgozója és fáradhatatlan szervezője a hatvanas évek elején felhívta a figyelmet arra, hogy a magyar nyelvjárási szókincsarchívum nem nélkülözheti a paraszti gazdálkodás szókincsét (MNYTK. 109. sz.). Az általa összeállított kérdőfüzetek alapján az önkéntes gyűjtők azóta is végzik ennek a sajátos területnek a vizsgálatát, és az évenkénti pályázatokra szép számú dolgozat készül. Emellett a főiskolai, egyetemi szakdolgozatok, doktori disszertációk is foglalkoznak a téma részletesebb elemzésével. (Vö. *Sebestyén Árpád*: Újabb lehetőségek, feladatok és módszerek nyelvjáráskutatásunkban MNY. LXXXIII, 507).

Magam is, mint önkéntes gyűjtő, főiskolai hallgató koromban végeztem el *Végh József* kérdőfüzeteinek felhasználásával a hatvanas évek második felében szülőfalumban, Náraiban a gyűjtést, s a hetvenes évek elején Jákon. A gyűjtött anyagot tartalmazó kéziratok a szombathelyi Savaria Múzeumba és a budapesti Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárába kerültek. A nárai gyűjtés anyaga *Adatok Nárai nyelvéhez, néprajzához* (Szombathely, 1991. 143 l.) című munkámban, a jákie a Vasi Honismereti Közlemények 1974/1. számában jelent meg (43–91). A két településen végzett gyűjtésem óta immár több, mint két évtized telt el. Egykori adatközlőim meghaltak, magukkal vitték azt a hatalmas ismeretanyagot, tudást, amelyet egy életen át gyűjtöttek össze. Most, hogy ismét e terület felé fordítottam figyelmemet, azoknak a tanulmányoknak köszönhetem, amelyekre *Sebestyén Árpád* fentebb már idézett tanulmányában hivatkozik. Így *Varga Józsefné* a MNYj. XXIV. (1982) kötetében Osli községben, *Kéner Istvánné* Lónyán végzett vizsgálatainak tapasztalatairól számol be (MNYj. XXVI–XXVII 43–55). Az említett két kutatópont közül az előbbi Győr-Sopron megyében, az utóbbi az egykori Bereg megyében található. A két távoli kutatóponton végzett vizsgálat

tapasztalatai meggyőzően bizonyítják, hogy a hagyományos paraszti gazdálkodás szókészlete napjainkban, szinte szemünk láttára pusztul, kiavul a nyelvhasználatból, s elemei mint parole jelenségek nagymértékben visszahúzódnak. A kiavulás, visszahúzódas okaira is feleletet kaphatunk: az idézett tanulmányokból. Már a két vizsgálat alapján is igazolható *Imre Samu* a MNyA adataira támaszkodó megfigyelése „Bizonyos mezőgazdasági szerszámok háttérbe szorulásával, átalakulásával érhetően feledésnek indulnak egyes elnevezések is. Így például nem egy kutatóponton az *ösztoke* nevét már csak bizonyos fejtörés után kaptuk meg; a régi típusú faekék *farsróf*-jáét már gyakran így sem, pedig nem egy adatközlőnk magára a tárgyra még emlékezett, ilyen típusú ekékkel dolgozott is. Ugyanez a helyzet bizonyos területeken a *csép*-pel.” (Imre Samu: Néhány megfigyelés nyelvjárásaink mai változásáról. Nyr. 86: 325)

A két kutatóponton végzett adatgyűjtésem tartalmazza a szántás, vetés, aratás, hordás, nyomtatás, cséplés ismeretanyagát és szókincsét. Ebből az anyagból válogattam ki azt a szókészletet, amelynek állapotára vonatkozó vizsgálataim tanulságairól a továbbiakban szólok. Céлом kettős. Egyrészt a nyugat-dunántúli, Vas megyei kutatóponton bemutatni az adott szókincs állapotát, másrészt összehasonlítási lehetőséget adni a különböző kutatóponton végzett vizsgálatokhoz, elsődlegesen a fentebb már említettekhez. A kitűzött célok így azt is szükségessé tették, hogy kutatómódszertani szempontból azonos utakat válasszak, mint amilyeneket az eddigi vizsgálatok alkalmaztak. Az összegyűjtött anyagból kiválogattam Náraiból 100, Jákról 150 szót, szószerkezetet, amelyek a nyelvszociológiai szempontú elemzéseim alapját alkotják. A szavak kiválasztásakor ügyeltem arra, hogy a korábbi gyűjtéseim minden területét képviseljék. Ezt javasolja *Sebestyén Árpád* is: „A kikérdezendő címlista összeállításakor alapvető fontosságú a vizsgálandó témakörök, illetőleg azokon belül a legalkalmasabb kulcsszók kiválasztása. A témaköröknek le kell fedniük a hagyományos paraszti gazdálkodás legfontosabb munkaterületeit, az eszközök neveivel” (MNy. LXXXIII, 514).

Náraiból az alábbi szókészleti egységek vizsgálatára került sor: *Parag, paragútat, kepihel, sari* ~ *sargyu, mëgye, trágya; kapacs, csusztató, gërendöl, csoroszla, ekinád, guzslánc, ësztëke, komét, hasló, ësstráng, ostorosgyerék, igabëfa, késztüös, brázdás, tézsula, körpöl, hátul* ~ *mëghátul, zsidózik, fogyatuo, hant, gurgutuo, hombár, hákkër, hákkëroz, pácul, láz, sássul, aszottbükködő, aratuográblo* ~ *aratuobicikli, kalapálásék, tokmán, csirkézik, marokszëdő, kívë, favëlla, marok, ríszkívë, gazdakívë, kívëkötiüfa, zsinórkívë, lábkívë, kepë, kepil, kërësz, futrás, torógráblo, fürtszëdís, kötözüü, részesaratuo, bandagazda, vatolag, hordás, kívëaduó, üledësza, nyomórud, rudazókötel, rudal, csíplőpajta, pajtafijók, tãp* ~ *tópfa, szüri; asztag, majorgazda, hajazat, bëllëskívë, vőgykívë, masina, patyókázik, lapicka, csép* ~ *csíp, ruguográblo, garmada, járgányoz, kelep, kelepül, bagázsia, csíplőbanda, fölöstököm, kívëvágó, ëtető, lögërkaró, nyársul, mázsamëstër, szélkapu, szíács, csapuofa, fíëslag, lóbita, gitár, merëkle, pëlvakunyo, kármentő, konkolozó* ~ *trió; ekëlü.*

A felsorolt 100 lexéma a jáki gyűjtés alapján további 50 lexémával, illetve szó-szerkezettel bővült, így 150 adat vizsgálatára került sor:

ugar, ugarútat, koplaló, paragszéna, tarló ~ toró, irtás, tag, fekete föld, lugos föld, alom, nyerges, rudas, ekéhajtás ~ fogatás, polva, bugyiga, vígzórítás, tápas pajta, ollós pajta, szalufás pajta, szelemén, koszorufa, asztag feneké, asztag oldala, asztag tetejé, csöpgő, kányoállás, csíphadaró, csípnyel, csípfej, közszáj, füzőszáj, törekrosta, csarítot győjteni, kötőfék, állózószáj, orzászáj, zabla, hámfa, gyöplő, gyü, hő, hotté, híne, curikk, diüllő, forgó, porhanyó ~ porhó, viéka, keményüszög, porüszög, rozsanya, anyarozs.

A felsorolt szókészlet alapján elkészített kérdőívet mindkét kutatóponton főiskolai hallgató tanítványaim közreműködésével kikérdeztük, az osli és a lónyai vizsgálati szempontok szerint négy korosztályban. Az első nemzedékbe a 70 év feletti, a másodikba az 50–70 év közötti, a harmadikba a 30–50 év közötti, a negyedikbe a 20 év alatti adatközlőket soroltuk. *Papp Tünde* Náraiban, *Takács Krisztina* Jákon végzett vizsgálatokat, amelyek alapján irányításommal elkészítették főiskolai szakdolgozatukat. (A paraszti szókincs vizsgálata Náraiban, Szombathely, 1991. 31. l. A paraszti szókincs vizsgálata Jákon 54 l.) A négy generációban azonos minősítési szempontokat vettünk figyelembe. Aktív (A) minősítést kapott az a lexéma, amelyet az adatközlő ismer és használ beszédében ma is. Passzív (P) minősítésűnek azt a lexémát tekintjük, amelyet az adatközlő ismer, de napjainkban már különböző okok miatt nem használ. Kihalt (Kh) az a lexéma, amelynek jelentését az adatközlő nem ismeri, s ennek természetes következményeként nem is használja.

*A lexémák ismerete és használata a kutatópontokon,
korosztályonkénti, százalékos arányban*

		I.				II.				III.				IV.			
		1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.
A %	N	86	90	87	86	91	69	90	76	51	68	80	42	35	30	29	28
	J	95	96	93	–	98	90	90	–	93	76	78	–	23	34	3	–
P %	N	8	2	5	1	1	10	2	1	20	18	5	17	3	24	9	17
	J	0, 66	–	–	–	–	2	4	–	3	7	2	–	6	10	19	–
Kh %	N	6	8	8	13	8	21	8	23	29	14	15	41	62	46	62	55
	J	5	4	7	–	2	8	6	–	4	17	20	–	71	56	78	–

Összesített eredmények korosztályonként

		I.	II.	III.
A%	Nárai	88	81	71
	Ják	95	93	82
	Osli	100	86	38
	Lónya	100	99	24
P%	Nárai	5	4	15
	Ják	0,6	3	4
	Osli	Ø	12	47
	Lónya	Ø	1	43
Kh%	Nárai	7	15	14
	Ják	5	5	14
	Osli	Ø	2	15
	Lónya	Ø	Ø	33

A statisztikai adatok generációnkénti elemzésével tapasztalhatjuk a paraszti szókincs változásának, mozgásának irányait és jellemzőit. Az I. nemzedékbe a legidősebb adatközlőket sorolom, s a továbbiakban is követem a korábban már említett tanulmányok besorolási szempontjait. A nárai adatközlők aktív szóismerete és -használata 88%, passzív 5%, és a kihalt szavak száma 7%, amelyek a következők: *gitár*, *zsidózik*, *láz*, *csirkézik*, *patyókázik*, *kármentő*. A jáki adatközlők szóismerete 94%-ot mutat, amely a százalékos különbség szempontjából is jelentős, de ezt a különbséget még jobban szembetűnővé teszi az a tény, hogy a kikérdezett szavak száma ötvennel több, mint Náraiban. A passzív szóismeret 0,22%, a kihalt szavak 5,33%-kal részesülnek, amelyek *gitár*, *zsidózik*, *hákkër*, *lóbíta*. A két kutatóponton a megkérdezett, idős adatközlők nem ismerték együttesen a *gitár* 'a cséplőgépből kifolyó szalma ezen csúszik le a földre, s megakadályozza, hogy a polyvával a szalma összekeveredjen'; *zsidózik* 'szántáskor az állat kilép a barázdából, s az eke szántatlan területet, kisebb gödröt hagy' szavakat. Az előbbi a cséplőgép egyik alkatrésze, amelyet igazából azok ismertek, akik a géppel dolgoztak. Ők szegényebb emberek, zsellérek, kis földdel rendelkező parasztok voltak. Az utóbbi szó szociális érvényűségének kérdése is felmerülhet, ugyanis a gyűjtés idején feljegyeztem akkori adatközlőimtől, meggyőződve szemantikai funkciójáról, de az eltelt évtizedek teljesen kitörölték az emlékezetből. Elképzelhető, hogy akkor sem használta mindenki. Náraiban a *láz* 'madárijesztő', *patyókázik* 'cséplés kézi cséplést végez', *csirkézik* 'aprómagvakat termő, lekaszált növényt kisebb csomókba rak', *kármentő* 'a cséplőpajtát a pajtafiókoktól elválasztó deszkafal'.

Jákon a *hákkër* 'szélrosta', *hákkëroz* 'szélrostával gabonát tisztít', *lóbíta* 'az asztagot, szalma- és szénakazlat szélétől védő fanehezék, vastag karó' szavak kiavul-

tak az emberek emlékezetéből. A felsorolt morfémák a paraszti gazdálkodáshoz kötődő jelentésüket veszítették el, ugyanis a *láz*, *csirkézik*, *kármentő* szavak ma is élnek köznyelvi jelentésben, vagy régebbi falusi emlékeket is felidézhetnek. Ezt bizonyítja az egyik jáki adatközlő tökéletes jelentésmeghatározása a *kármentő* szóra vonatkozóan, miszerint 'lécráccsal elkerített söntés a kocsmában'.

Mi indokolja a két szomszédos település közötti szóismeret különbségeit? A kérdésre nem könnyű válaszolni. Azt mindenesetre döntő érvként lehet említeni, hogy a nárai adatközlők a termelőszövetkezet megszervezése óta (1960) nem foglalkoztak intenzíven hagyományos paraszti gazdálkodással, legfőljebb a háztájiban tevékenykedtek. A jáki adatközlők nem léptek be a termelőszövetkezetbe, hanem tovább folytatták a hagyományos paraszti gazdálkodást, sokszor nehéz körülmények között.

A nyugat-dunántúli kutatópontokon tapasztalható nyelvi változás nem mutatható ki Osliban és Lónyán, hiszen a legidősebb generáció a vizsgált szavak mind-egyikét ismerte, a gyűjtők nem találkoztak passzív és kihalt adatokkal. Ennek valószínűleg az az oka, hogy a nyugat-dunántúli adatok gyűjtése, feldolgozása a hatvanas évek végén történt, s akik az adatokat szolgáltatták, meghaltak, magas életkorban voltak a gyűjtés idején is, és a két évtized elmúltával végzett ismételt gyűjtés adatközlőinek emlékezetéből kihullott néhány, az eredeti gyűjtés idején még aktívan használt szó.

A második generáció az 50–60 év közötti adatközlők szóismeretét és használatát tárja elénk. Náraiban az adatközlők a vizsgált szavak 81%-át ismerik, használják aktívan. Az adatok 4%-át ismerik, de nem használják, tehát a passzív kategóriába sorolhatók. Növekszik a kihalt, tehát a nem ismert, s így nem is használt adatok száma, amely 15%. Ez a korosztály azonban a szóismeret és -használat vonatkozásában már differenciáltabb képet mutat. Az egyik férfi adatközlő 91%-os szóismerettel, az egyik nő adatközlő 90%-ossal kiemelkedik korosztályából. Az előbbi a helyi állami gazdaság fogatososa, aki a dolgozók és a falu lakóinak kertjeit hagyományos módon, lovas ekével szántotta, vetette, művelte, így közvetlen kapcsolatban maradt a hagyományos eszközökkel, művelési módokkal. A női adatközlő szülei módos parasztgazdák voltak, cséplőgépük is volt. Emlékezetében mélyen megmaradt a paraszti gazdálkodás minden eseménye, mozzanata. A kihalt szavak közül a *lóbíta* szót egyikük sem ismerte.

A jáki kutatóponton a statisztikai adatok a korkülönbség ellenére alig térnek el az első korosztály adataitól. Az aktívan használt adatok száma 92,66%, a passzív szavak köre emelkedik 2%-ra, a kihalt szavak számaránya 5,33%. A két korosztály szóismerete és használata között alig van különbség. Ennek az a magyarázata, hogy itt, ebben a generációban találjuk azokat, akik nem léptek be a termelőszövetkezetbe, s tovább folytatták a szüleiktől örökölt, hagyományos paraszti gazdálkodást, s az elmúlt évtizedek alatt a gazdálkodás eszközei, módszerei szinte semmit nem változtak. Ebben a korosztályban van olyan adatközlő, aki a vizsgált szókincs 98%-át ismerte és használta. Mindössze két

szó a *láz* és a *gitár* volt ismeretlen a korosztályban. A gyűjtési tapasztalatok szerint a hetven év feletti idős emberek az apróbb részletek felidézését már nem tudták maradéktalanul elvégezni, memóriájuk cserben hagyta őket, de a fiatalabbaknak, akik tovább folytatták a szüleik munkáját, könnyebb feladatot jelentett a jelentések reprodukálása.

Az osli adatok 86%-os aktív, 12%-os passzív, 2%-os kihalt, valamint a 99%-os aktív, 1%-os passzív, 0%-os kihalt lónyai arányok azt igazolják, hogy a nyugat-dunántúli kutatópontokhoz képest a második korosztályban is eleve több a paraszti szókészlet használata, s a kiavulás sokkal lassúbb mértékű. A további okok után kutatva meg kell jegyeznünk, hogy Nárai a megyeszékhelytől, Szombathelytől mindössze 7 km, Ják a rövidebb úton 10 km, a távolabbin 15 km távolságra fekszik. A lakosság jelentős része ingázó bejáróként dolgozik a megyeszékhely üremeiben, s a műszak lejárta után folytatta odahaza a második gazdaságban, a háztájiban, így a hagyományos paraszti gazdálkodás szókincsére ennek bizonyára hatása volt. Ez a hatás nagyobb mértékű, mint Osli és Lónya esetében.

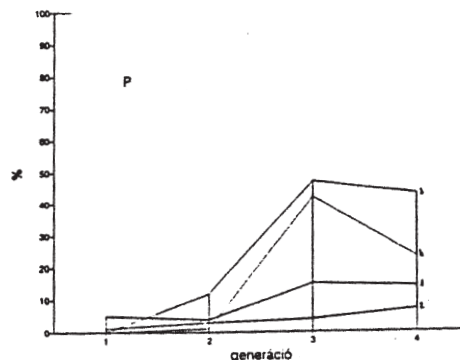
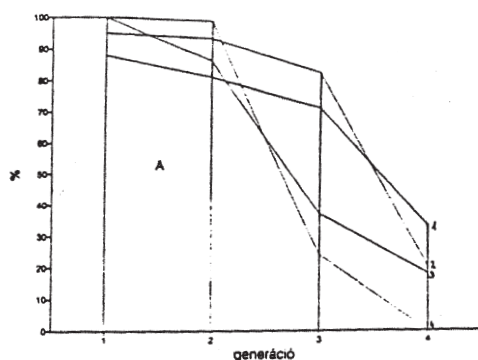
A harmadik nemzedék a 30–50 év közötti adatközlők szóismeretét vizsgálja. Náraiban a szavak 71%-a aktív, 15%-a passzív, 14%-a kihalt. A korosztályban ismételtén találkozhatunk bizonyos differenciálódással. Ezt bizonyítja, hogy két testvér szóismerete és -használata között 17%-os különbség mutatható ki. A különbség oka a testvérek foglalkozása közötti különbséggel magyarázható. A férfi a termelőszövetkezet gépkocsivezetője, így szorosabb kapcsolatban van a paraszti gazdálkodás hagyományos szókészletével, mint nővére, aki ápolónő, s így távolabb áll tőle a gazdálkodás világa. E generációhoz tartozik egy tanítónő is, akinek családja visszamenőlegesen is ősi parasztcsalád a faluban. Ő maga az adatok 80%-át ismeri, jelenleg is a faluban, szüleivel él. Ehhez a generációhoz tartozó adatközlő és édesanyja szóismerete között 48%-os különbség van, ami a szókincs pusztulása szempontjából jelentős, szinte meglepő. A jáki harmadik generáció szembetűnően magas arányban, 82,22%-ban ismeri és használja a paraszti gazdálkodás hagyományos szókincsét. A passzív adatok száma 4%, a kihalt szavak száma a korábbi generációkhoz képest emelkedést mutat 13,77%. Az adatközlők között 93%-os szóismerettel és -használattal kiemelkedik egy hentes foglalkozású férfi, aki paraszti családban nőtt fel, kitanulta szakmáját, de saját gazdasága van, állatokat tart, földet művel. A többi adatközlő eltávolodott hosszabb, rövidebb időre a paraszti gazdálkodástól, így szóismeretük is alacsonyabb. A korosztályban senki nem ismerte a *vígzőrítes* szó jelentését a korábban már említett szavakon túl. Az aratás befejeztével a gazdaasszony rétest süített az ebéd mellé, hogy ezzel is ünnepélyesebbé tegyék az aratás befejezését, végét, s erre mondták *vígzőrítes*.

A harmadik generációban jelentősen lecsökken Osliban az aktív adatok száma, hiszen mindössze 38%, a passzívaké 47%, a kihaltaké 15%. Ennél is szembetűnőbb Lónyán, ahol 24% az aktív, 43% a passzív és 33% a kihalt ada-

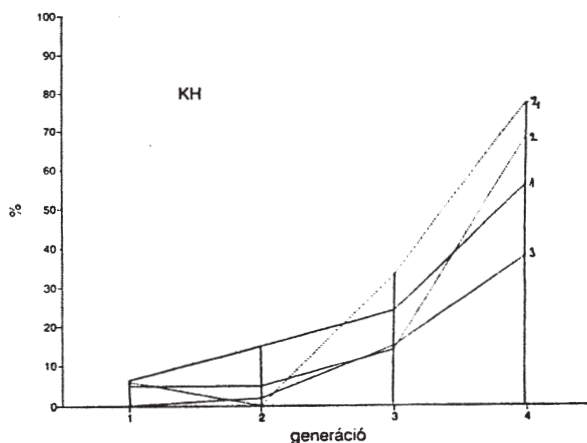

tok száma. A korábban elemzett két korosztály adataihoz képest a kutatópontok nemzedékeihez viszonyítva és a nyugat-dunántúli településekhez hasonlítva is feltűnő a paraszti szókincs nagymértékű csökkenése. Ezt a nagyarányú csökkenést az is feltűnővé teszi, hogy az első és második korosztály szókincsőrző és áthagyományozó szerepe erőteljesen érvényesült. Az említett két kutatóponton végbemenő változások elemzőinek talán érdemes lett volna alaposabb, több szempontot figyelembevevő magyarázatot keresni e nagymértékű változás okainak egzaktabb értékelésére. Igaz, ennek alapos indoka lehet a kihalt népi kismesterségek teljes háttérbe szorulása, illetőleg kipusztulása is, amelyekre a szerzők utalnak tanulmányaikban. A negyedik generációban a legfiatalabb, a húsz év alatti adatközlők a paraszti szókészlet ismerete és használata szempontjából igen szerény eredményt mutatnak a statisztikai adatok alapján. Náraiban 31% az aktív adatok aránya, a passzívaké 13%, a kihalt szavaké 56%. A faluban élő gyerekek nagyszüleiktől hallják, megtanulják a paraszti gazdálkodás szavait: *barázda*, *hant*, *gurgató*, *kalapálószerk*, *favélla* stb. Ezek a szavak a háztáji gazdaságban ma is élnek, használják őket, a szerszámokkal művelik a kerteket. Az adatközlők közül kiemelkedik szóismeretével az a diák, aki mezőgazdasági szakközépiskolában tanul, de a gyakorlatait termelőszövetkezetekben tölti, így közvetlenebbül közelébe kerül ennek a szókészletnek. A jáki adatközlők körében az aktív szóismeret 20%, a passzív adatok száma 11,55%, a kihalt szavak 68,45%-ra csökkent, illetve nőtt. A tizenévesek hiába élnek együtt nagyszüleikkel, a paraszti gazdálkodás szerszámaival, eszközeivel, munkamódszereivel, számukra a mai technika világa, a video, a számítógépek hatása nagyobb és nem a hagyományőrzés. A Magyarországon meglevő társadalmi valóság alapján ezek a változási folyamatok irányadónak mutatkoztak évtizedeken keresztül. A rendszerváltás, a privatizáció, az emlegetett farmergazdálkodás esetleges megvalósulása ezt a változási folyamatot befolyásolhatja. Osli községben az aktív adatok száma 18%, a passzívaké 43%, a kihalt szavak 38%-ot mutatnak. Lónyán egyetlen aktív adatot nem lehetett a legfiatalabbak körében feljegyezni, a passzív adatok száma 23%, a kihaltaké 77%. A két utóbbi kutatópont adatai ismételten elgondolkoztatnak elsődlegesen szélsőségeségük miatt, hiszen a nyugat-dunántúli adatokhoz hasonlítva rendkívül nagy a pusztulás. A megdöbbenést leginkább az váltja ki, hogy Lónyán a vizsgált adatok között egy sem sorolható az aktív kategóriába. A nyelvjáráskutatásban szerzett tapasztalataim alapján gyanúsnak tartom ezt a negatív adatot, s felvetődik bennem az adatgyűjtés hiányosságának, s az elemzés pontosságának kérdése is.

A négy település statisztikai adatainak összevető elemzésekor, összehasonlításakor nem törekedtem nagyszámú nyelvi adat felsorolására, mert ezeket egyrészt az idézett munkák tartalmazzák, másrészt írásom terjedelme is behatárolja lehetőségeimet. Mielőtt általános érvényű tanulságok megfogalmazására vállalkoznék, érdemes megtekinteni az alábbi grafikonokat is.

Függőleges 1 Nárai 2 Ják 3 Osli 4 Lónya

A négy kutatópontra egyaránt érvényes *Sebestyén Árpád* megállapítása, miszerint: „A hagyományos kisparaszi gazdálkodás szókészletének visszahúzódását, változásfolyamatát alapvetően a ma együtt élő nemzedékek szóismeretének eltéréseiben véljük megragadhatónak” (MNy. LXXXIII. 507). Itt olyan általános érvényűnek tekinthető megállapítással találkozhatunk, amelyet a nyelvjárási szókészlet más rétegei változásainak vizsgálatakor is tapasztalunk.

A települések adatai azonban egyedi sajátosságokat is mutatnak. Nárai adatai bizonyítanak szélsőségektől mentes nyelvi változást, itt őrződött meg az adatközlők nyelvében a legnagyobb mértékben a paraszti szókincs. A legfiatalabbak is ismerik a kikérdezett szavak egyharmadát. Hasonló a helyzet a jáki adatközlők esetében is. Az idősebb generáció szóismerete magasabb, a legfiatalabbaké alacsonyabb, mint Náraiban. Ennek ellenére összességében a két településen a paraszti szókészlet változása azonosnak tekinthető mozgást mutat. Az osli és a lónyai kutatópontokon

szélsőséesebb nyelvi mozgást igazolnak az adatok. Az idősebb két generáció elevebben őrzi a kisparaszti szókincset, mint a hasonló generációhoz tartozó nyugat-dunántúli kutatópontok adatközlői. A fiatalabb korosztályok viszont igen erős szókinccspusztulást bizonyítanak, amely osli esetében kevésbé, de Lónyán feltűnően eltér a nyugat-dunántúli településektől. A négy kutatópont közös vonásai mellett érzékeljük, hogy a helyi sajátosságok formálásában döntő szerepe van az egyénnek, adott esetben az adatközlő nyelvi, szociológiai jellemzőinek. Így korántsem kívánom megállapításaimat a paraszti szókinccs változásának szempontjából szociális érvényűnek tekinteni, s tapasztalataimat általánosítani. Az általánosítások megfogalmazásához további kutatásokra, összehasonlító vizsgálatokra van szükség, de a négy településen megszólaló adatközlők a szaktudomány számára hasznos információkkal nagyban hozzájárultak e nyelvi réteg megismeréséhez, amelyről mai dialektológiánknak kevés ismerete van.

A szókinccs pusztulásának az oktatás közvetlenül is érzékeli kárát valamennyi iskolatípusban, iskolai osztályban, legfőképpen az irodalmi alkotások, versek, prózai művek tanításakor. Arany János, Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila – hogy csak a legnagyobbakat említsem a sor további folytatása nélkül – műveinek jelentős része kötődik a paraszti szókészlethez témájuk, nyelvi „építőköveik” alapján. A mai generációk anyanyelvi nyelvismeretének hiányosságai a paraszti szókinccs területén olyan méreteket öltenek, hogy az alkotások megértésének nehézsége lehetetlenné teszi a mű esztétikumának, az irodalmi mű szépségének befogadását.

Imre Samu idézett tanulmányában a társadalmi, gazdasági változások eredményeként végbemenő változásokra is kitér a paraszti szókészlet vonatkozásában. Ezt írja „Külön vizsgálatot érdemelne (erre gyűjtő és ellenőrző munkánk során viszonylag kevés lehetőség nyílt) a faluban végbement gazdasági-társadalmi változásokat tükröző fogalmak megnevezésének vizsgálata. E tekintetben – úgy gondolom – tájszó jellegű önálló alakulatokkal nem nagyon számolhatunk. A háztáji, közös, téeszcsé, brigád, kombájn, traktor, elnök, zárszámadás, közgyűlés, munkaegység, agronómus, állatgondozó stb. elnevezések, amelyek zömükben nem is új szavak a szó szorosabb értelmében, legfeljebb újabb jelentésárnyalattal gazdagodtak, az egyes nyelvjárásokra jellemző hangtani különbségektől eltekintve – tapasztalataink szerint – országosan azonosak, sőt a *kanász: sertésgondozó, kocsis: fogatos* „változások” sem mutatnak táji rétegződést”. (*Imre Samu*: Nyr. 86: 325)

Kutatópontjaimon magam is a fenti tapasztalatokat tudom megerősíteni. A szövetkezeti gazdálkodásra való, sokszor kényszerű áttérés azonban nyelvi „neologizmusok” létrehozásával, illetve megteremtésével is együtt járt. *Sebestyén Árpád* is utal erre: „»Novumok« címmel egy új fejezet is megjelenik az újkeletű, részben a gazdálkodás szókészletéből terjedő kifejezések egy csoportjának mérésével, terjedésük módjának nyomon követésével, az ellentétes folyamat megragadásával.” (Mny. LXXXIII, 516) Ezek között előfordulnak olyanok, amelyeknek területisége, elterjedtsége túlmegy egy-egy település határán pl.: *nyögdíj* ’nyugdíj’, *nyögdíjas* ’nyugdíjas’, *ugrómókus* ’agronómus’, *nyakkendősbika* – nyakken-

dős 'mesterséges megtermékenyítő, inszeminátor'. Előfordulnak olyan szavak is, amelyek – ismereteim szerint – a helyi nyelv, nyelvjárás jellemzői pl.: *utas* 'UTOS márkanevű traktor', *patkányos* 'istálló, amelyben sok a patkány', *röpgulás* 'helyettesítő állatgondozó, tehenész', *sztalinszekér* 'kulló', *zsivánpinz* 'borraaló'. Parole jelenségekről van szó, a szavak élete, szociális érvényűvé válásuk a településen bizonytalan, elsődlegesen a mezőgazdaságban dolgozók ismerik és használják, így tájszói minősítésük nem lehet teljesen bizonyos.

A paraszti gazdálkodás szókincsének vizsgálatával együtt betekinthez a gyűjtő a paraszti frazeológiai kincsestárába is. Gyűjtése, megmentése minden kutató számára fontos feladat. Ennek szükségességét hangsúlyozza Kiss Jenő is: „Egy alapvetően fontos körülmény gyors cselekvésre sürget mindnyájunkat. Az tudni illik, hogy a hagyományos paraszti gazdálkodás megszűntével, a falusi életforma változásával, a nyelvjárások köznyelv felé való közeledésével egyre több táji állandó szókapcsolat szorul vissza, s tűnik el. Ma még él a hagyományos paraszti gazdálkodásra jól emlékező idősebb generáció. Az utánuk következő nemzedékek azonban legföljebb töredékét – s csak részint közvetlen tapasztalatból – ismerik annak, amit az idősebbektől fölgyűjthetünk.” (Kiss Jenő: A nyelvjárási szólások és közmondások Nyr. 100: 94)

A gyűjtési tapasztalataim alapján magam is megerősítem a fentebb idézetteket. Náraiban feljegyzett frazeológiai adataim közül válogatva ma már csak a legidősebbek tudatában élnek az alábbiak: *Nëm lehet velë düllőre gyutnyi. A szëgin embër disznajának, mëg a zurak halálának igën na^h hírë van. A világos, ritka fölhőnek, mëg a mosolgós mënyecskének nëm szabad hinnyi. A dütt buzátu, mëg a peniszlës kënyértü nëm kö fnyi. A földet düllőrü, a lánt vasárnapru sohasë kö néznyi. A korán dicsért epërgyének nëm kö na^k kosarat vünnyi. A stafërungba búha terëm, a földbe buza terëm. Csarita, Csarita! Hosszi düllő, rövid kepë, nëm ér ujjat a kenyere. Összöátok, mind a lovak kánikulábo. Aki más tiktyát mëgësi, a magáét ködvö tarcsa stb.*

A felsoroltakból is kiderül, mennyire eleven, bölcs volt a paraszti munkát végző ember észjárása, amely a közvetlen tapasztalat alapján megalkotta a frazeológiai egységet konkrét jelentéssel, s csakhamar átvitt értelemmel is felruházta a falusi közösség nyújtotta események hatására. A termés gazdag, van-e, lesz-e elegendő kéz a termés betakarításához, nem pusztul-e el a múltó időben?

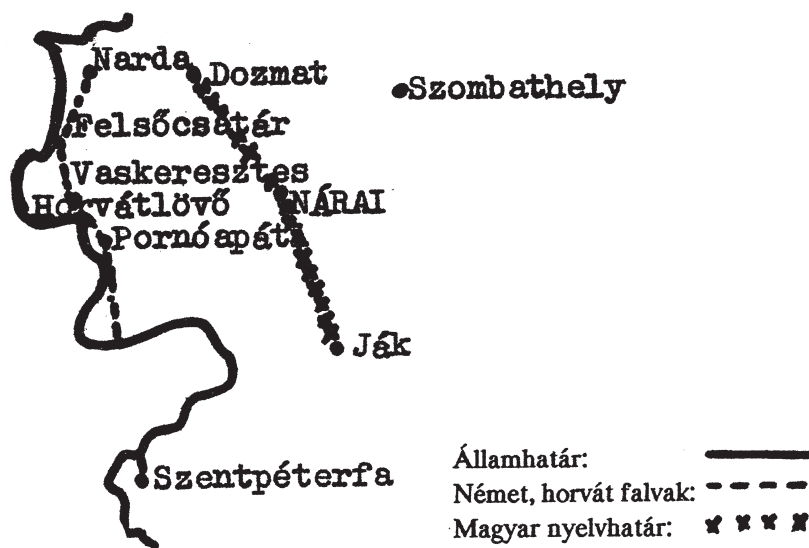
A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai I. szerk.: Szabó Géza, Szombathely, 1992. 19–34. oldal

A német eredetű tájszavak állapota Náraiban

1. Az élő nyelvi kutatások különféle területei között fontos szerepe van a szó-készlet elemzésének. Egyes szóképzési rétegek sajátosságainak feltárása számos feladat elvégzését tűzi ki a szaktudomány számára. Ennek szükségességét és lehetőségeit hangsúlyozta Benkő Loránd az I. dialektológiai szimpozionon, amikor így fogalmazott: „A szókincsbeli különbségek ugyanis nagyon erősen jellemzik a nyelvjárásokat, legalább annyira, mint a hangtani különbségek, csak sokkal változatosabban, sokkal szélesebb keretekben, sokkal színesebben. Itt, a szókincs-monográfiában is megfigyelhető lenne a réginek és az újnak a küzdelme, mely változás-vizsgálatot igényelne, továbbá a szinonimika problematikája, az életmódváltozások és a szókincs változásának az összefüggése.” (Szabó Géza–Molnár Zoltán szerk.: Dialektológiai Szimpozion, VEAB Értesítő 1982. II. 26. l.)

Szombathelyen, a Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékén folyó élő nyelvi kutatások intenzívebbé váltak az utóbbi években, amikor a város környékének élő nyelvét vettük módszeres elemzések tárgyává. A város környéki kutatópontok között találjuk Nára községet, amely szülőfalum, ahol immár két évtizede végzek nyelvi adatgyűjtő munkát. Családi, rokoni kapcsolataim napjainkban is lehetővé teszik a faluval, a falu nyelvével való közvetlen együttélést. A falu nyelve egyúttal anyanyelvjárásum is.

A község Szombathelytől nyugatra, 7 km-re található, lakóinak száma 1100. Fennállása óta római katolikus vallású, magyar település. Az első írásos feljegyzés a faluról 1257-ből származik. A falu különféle nemesek öröksége volt. (Vö. Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában Bp. 1890–1913 és Bél Mátyás: Vas vármegye leírása, Vasi Szemle XXXI. évf. 3. sz. 453. l. 1977.) A magyar nyelvterület nyugati határának egyik pontja, ugyanis a következő falvak már német és horvát nyelvűek: Pornóapáti, Horvátlövő, Vaske-resztes, Felsőcsatár, Narda. A települések elhelyezkedését az alábbi térképvázlat szemlélteti.

Az elmúlt évtizedekben – valószínű évszázadokban is – közvetlen, jó kapcsolata volt Nárainak a más nyelvű községekkel. Ezeknek a nemzetiségi falvaknak a lakói Nárain keresztül vezető országúton jártak be rendszeresen Szombathelyre. Gazdasági, kereskedelmi kapcsolatuk is volt a hagyományos paraszti gazdálkodás keretei között. Az köztudott, hogy a magyar szókészlet számos német eredetű jövevényszót tartalmaz, amelyek a köznyelv szókészletében ma is aktívan élnek. Egy nyelvhatáron levő falunak a nyelve a közvetlen érintkezés különböző formái miatt is jelentős hatásnak volt kitéve. Ez a tájszavakban is kimutatható. Mindezeket témám további elemzése miatt szükségesnek tartottam megemlíteni.

2. Több száz tájszót tartalmazó korábbi gyűjtéseimből kiválasztottam 80 német eredetű lexémát azzal a céllal, hogy megállapíthassam, mennyire élnek a mai nyelvhasználatban a különböző korosztályokhoz tartozó adatközlők nyelvében. Mely szavak vannak kipusztulóban, visszaszorulóban? Milyen okok magyarázzák a szókészlet e német eredetű elemeinek az elmúlását.

Az alábbi szavakat választottam ki és állítottam össze egy kérdőívet, hogy a szavak életébe betekinthessek. A szavak eredeti német jelentésének meghatározásához felhasználtam Imre Samu: A felsőőri nyelvjárás (Nytud. Ért. 72. 81–90. Bp. 1971), Kiss Jenő: A mihályi nyelvjárás német (bajor–osztrák) eredetű tájszavai (Uő.: Nyelvjárási tanulmányok, MNYTK. 159. sz. 43–55. 1981.), Szabó József: A nagykönyi nyelvjárás (Szekszárd, 1986.) című munkáját, valamint Halász Előd: Német–magyar és Magyar–német szótárát (Bp. 1978.) abriktul 'ver, szoktat, idomít' (abrichten 'idomít, rászoktat, újoncokat kiképez, oktat'), átresz 'cím, címzés' (e Adresse), á nizslag 'kénlap' (r Einschlag)', cájg 'vékony, könnyű ruhaanyag' (zaig Tuchstoff), cakompakostu~cakpak 'mindenestül' (mit Sack und Pack), ciha 'ágyneműhuzat, a tollat tesz bele' (osztr. nyj. ziêche), csékédli

'aprópénz, fillér' (Zitscherl 'apró ezüstpénz'), dëkkul 'félreáll, nem dolgozik' (baj. osztr. decken 'fedez'), dozni cigarettatárca (e Dose), encpikre 'gyorsan, hamar, egykettőre' (eins-fix), fejrönt 'a munka vége, elkészül valami' (osztr. nyj. fairamtb, fairum, Ende der Arbeit am Abend, Feiertag), fédër 'rugó' (e Feder), feszt 'keményen, erősen' (fest), fiérhang 'függöny' (r Vorhang) forhant 'tartalék, használaton kívüli szerszám' (vorhanden sein 'ott lenni, jelen lenni, meglenni'), fölöstököm 'reggeli' (s Frühstück), fuszekli 'zokni' (baj. osztr. Fußsöckl), futrás 'aratás után a tarlón összegereblyézett, gabonaszálakból kötött csomó, köteg' (ném. fouteraschi takarmány), faszul 'vesz, szerez, lop' (fassen), greifül 'ellop, elcsen valamit' (greifen), hecsedli 'csipkebogyó' (Hetscherl), heiszitt 'utasít, parancsol, vadít' (heißen), herbek 'beszélgető, pletykázó hely' (baj. osztr. Herberg), herbekül 'pletykázik, beszélget' himpér 'málna' (baj. osztr. himper), huokkul 'baltával, fejszével vág, farag' (baj. osztr. hokka, hacken 'balta, fejsze, kapa'), keferánc 'használt, régi, könnyű ruha, kabát' (baj. osztr. Gefrans 'rojt, bojt, rojtos ruha'), kekk 'szemtelen, arrogáns, durva' (keck), kevetál 'jótáll, felel valamiért' (guittieren 'nyugtáz, lemond'), kiszli 'kisebb ládikó, láda' (Kist~Kiste, 'láda'), komét 'lószerszám a ló nyakában' (osztr. nyj. kumat), komótos 'kényelmes' (osztr. nyj. komott), krobót 'horvát ember' (ném. krabot), kramanc 'limlom, értéktelen holmi' (baj. osztr. Kramanzen), krisztéroz 'beöntéssel kezel gyereket, állatot' (baj. osztr. kristier), kuglihupp 'kuglóf' (osztr. nyj. guglhupf), kurugla 'szénvonó' (baj. osztr. Kruckl Krücke), mókszul 'csinál valamit, amihez nem nagyon ért' (maher 'ügyes, csalafinta, agyafúrt ember'), mëgsrótul 'darál az állatok számára gabonát' (osztr. nyj. schroat, ném. schrotten), pákli 'csomag dohány' (osztr. nyj. pakkl, ein pakkl Tabak), perepli 'ernyő' (Parapluie), pétli 'gallyakból kötött csomó' (osztr. nyj. pintlĕ), pitli 'faedény, egyfülű favödör' (ném. Büt-tel 'kis, egyfülű vizesedény'), platni a tűzhely lapja (osztr. nyj. plattĕ), prezvors disznósajt (nm. Presswurst), pruszli mellény (osztr. nyj. prusflek Weste), prigli 'dorong' (osztr. nyj. prigl), rádli 'tésztavágó' (s Rad), rájcséroz 'disznók futkosnak az ólban' (Reitschule), rempül 'szid, ócsárol valakit' (rempeln beleidigen 'megsért'), ress 'jól, pirostra sült hús' (resch 'ropogós, friss, eleven'), riful 'ruhát, lábbelit erősen szaggat' (baj. osztr. riffen), risszant 'levág, lemetsz' (reißen), sámedli 'támlátlan kisszék', (schamml), serbi 'éjjeli edény' (Scherbe), siérhokli 'tűzpiszkáló vas' (schirhoggl), silinga 'kétfülű vesszőkosár' (baj. osztr. SchWin-ge), simfűl 'szid, leszól valakit, ócsárol' (schimpfen), slájer 'fátyol' (Schleier), slingül 'ruhaféléket hímzéssel kivarr' (schlingen 'fon, hurkol'), slájfer 'szekéren használt dörzsfék' (osztr. nyj. schlaiffër Schleifer), slampett 'rendetlen, elhanyagolt' sléffűl 'sietve eliszkol, megy' (baj. osztr. schlieffe schliefen 'bújik, csúszik, surran'), smakkul 'ízlik' (schmecken), smiérül 'a zsindelek közötti részeket malterozza' (schmieren beken), spagét 'zsineg, spárga' (baj. osztr. spaget), sróf 'csavar' (schrauf), srót 'dara' (schroat 'durván őrölt gabona'), strabancer 'csavargó, rendetlen ember, bűnöző' (strabbanzen 'csavarog, kószál'), stecli~tecli 'a tengely végére erősített vaskapuk, amely megakadályozza, hogy a kerék a

tengelyről lecsússzék' (Stässel járomszeg, ekecsapszeg), stráf 'csík' (osztr. nyj. straf), supëdli 'A rekamié ágyneműtartójához hasonló deszkaépítmény, amelyet nappal az ágy alá szoktak tolni' (baj. osztr. Schubbett), szépedliz 'járkál, jön-megy' (zepperin 'apró léptekkel' szalad), tēpik 'szőnyeg' (Tēppich), tislér 'asztalos' (Tischler), trág 'Trágyahordásra szolgáló 1,5–2 m hosszú két embertől és kézzel viendő, erős faanyagból készült szállító eszköz, amelyen nagy terhet lehet vinni'. (ném. Trage 'szállítódeszka, hordágy), tromfulódik 'dacoskodik, makacskodik' (trumpfen), tuszli 'Bőrből vagy ruhaanyagból készített varrt, újra húzható védőkötés. Kötött csuklómelegítő'. (Stuzl Stuzen 'lábszárvédő, térdhárisnya, érmelegítő'), virtikli 'igazi, valódi, hozzáértő' (Wirklich), zsiéter 'fejősajtár, -edény' (baj. osztr. Sechter).

A felsorolt lexémákat adatközlőimtől kikérdeztem. Tekintettel arra, hogy német szavakról van szó direkt módszerrel kérdeztem meg az egyes szavak jelentését. Legtöbbször a kért szó magyar jelentését, jelentéseit adták válaszul, de gyakran mondatba foglalva idézték fel a szó jelentését. Nem egyszer előfordult, hogy nem tudtak azonnal magyarázatot adni. Ilyenkor magam foglaltam mondatba a szót, s így tudták a jelentését is. A stráf, stráfos esetében például nem tudott több adatközlőm azonnal jelentésmagyarázatot adni, de egyszerre tudták, amikor azt mondtam: Bemészeltem a falat, de stráfos lett.

Bármennyire is közvetlen az adatközlő és a gyűjtő kapcsolata, a gyűjtésszituáció nem tudja minden esetben azonnal felszínre hozni a kérdéses nyelvi tényt annak ellenére, hogy ismeri, használja az adatközlő. A különböző adatgyűjtések végzésekor többször találkoztam ezzel a jelenséggel. Ilyenkor szükséges a gyűjtő segítségadása különösen akkor, ha korábbi ismereteiből tudja, hogy a nyelvi adat jellemzője, vagy jellemzője volt a településnek. Nem szabad belenyugodni, hogy az adatközlő nem ismeri. A kérdőíves adatgyűjtés egyik nehézsége rejlik ebben.

Adatközlőimet három generációból válogattam. Az első csoportba soroltam a 30 év alattiakat, a másodikba a 35 és 60 év közöttieket, a harmadikba a 65 feletteket. Adatközlőim voltak: D. J. 28, K. G. 29, S. Zs. 24, G. J. 38, K. J.-né 56, M. G. 54, S. F.-né 53, D. Gy. 66, G. M.-né 73, L. F. 72, L. F.-né 66 éves.

Az adatgyűjtéskor arra is törekedtem, hogy lehetőleg olyan adatközlőket válasszak, akik egy családban élnek, de különböző generációhoz tartoznak, így a családon belüli összehasonlításra is lehetőségem legyen. Valamennyi esetben egymástól függetlenül végeztem a gyűjtést, tehát egyik adatközlő sem hallotta a másik válaszát, nem ismerte előre a kért szavakat. Az adatokat három csoportba soroltam már a kérdőív kikérdezésekor. Az első csoportba azokat a lexémákat soroltam, amelyeket az adatközlő pontosan ismer és használ, vagyis szociális érvényű adatok. A másodikba soroltam azokat, amelyeket az adatközlő hallott, de nem tudja jelentését, így nem is használja. Ezek a szavak kihalófélben vannak az adatközlők nyelvéből. A harmadik csoportot alkotják a nem ismert, tehát nem használt, kihalt nyelvi adatok.

3. Vizsgálati eljárásom nem előzmény nélküli, hiszen nyelvjárási irodalmunk sok értékes tanulságot hozott már eddig is felszínre, melyek áttekintő, s irányt mutató megállapításait Kiss Jenő foglalta össze. (Nyelvjárási tanulmányok, MNYTK. Bp. 1981. 159. sz.). Ismereteim szerint a német eredetű tájszavak szociológiai szempontú állapotvizsgálatával nem foglalkozott a hazai nyelvjárási irodalom. Így szeretnék ehhez hozzájárulni, azonosulva Kiss Jenő véleményével miszerint: „... minél több és részletesebb, megbízható felvételünk van nyelvjárásainkról, s minél több, időben egymást követő szinkron metszetet vethetünk egybe, annál pontosabb képünk lesz ezekről a nyelvváltozatokról, s annál többet tudunk a nyelvi változások mikéntjéről, okairól is (Kiss Jenő ism. 15. l.).

A nemzedékenkénti összehasonlítás statisztikai képe az alábbiak szerint alakul a gyűjtött adatok alapján:

	ismeri, használja		hallotta		nem ismeri	
I. nemzedék	118	49,1%	27	11,25%	95	39,58%
II. nemzedék	284	88,7%	29	9,06%	7	2,18%
III. nemzedék	320	100%	–	–	–	–

Az adatok szemléletesen tükrözik a 80 lexéma ismeretének, használatának mai állapotát. A harmadik nemzedék, vagyis az idősek korosztálya a kérdőívben szereplő valamennyi szót ismeri és használja. A második nemzedékhez tartozó adatközlők körében már kis mértékű csökkenés jelentkezik a szavak ismeretében és használatában, hiszen a lexémák 88,7%-a tartozik e kategóriába. A közel 10 százaléknyi szó kihalóban van a középnemzedék nyelvéből, hiszen nem ismerik a megkérdezett szavakat, de hallották nyelvi környezetükben. A nem ismert, azaz teljesen kipusztult szavak száma alig több két százaléknál. Így elmondható, hogy a középkorúak erőteljesen őrzik szüleiktől hallott, gyakran használt német eredetű tájszavakat. Az első nemzedék, a huszonévesek korosztályában nagyfokú csökkenést mutatnak az adatok a szavak ismeretére és használatára vonatkozóan, hiszen 49,1 százalék az ismert és használt lexémák száma. Ezzel együtt növekedett a kipusztulóban levő adatok száma 11,25 százalékra. A nem ismert szavak száma majdnem 40 százaléknyi. Az előző két korosztályhoz képest kétségtelenül jelentős pusztulással állunk szembe, de a közel 50 százalékos szóismeret és -használat mégis azt igazolja, hogy a tájszókészlet e német eredetű rétege napjainkban is eleven jellemzője a nyelvhatáron levő faluban élő fiatal adatközlőim nyelvének. A szókészleti réteg változása, pusztulása nyilvánvaló tény, azonban a szavak elmúlása nem megy gyorsan végbe, hiszen annak ellenére, hogy a városban dolgoznak a fiatalok, a lakóhely és a család nyelvi környezete tovább élte a tájszavak jelentős részét.

A statisztikai adatok tanulságainak értékelésekor azonban alaposan figyelembe kell vennünk a mai falusi életet, a mai társadalmi valóságot. Néhány évtized-

del ezelőtt a középső és idősebb nemzedékhez tartozó adatközlőim férfi tagjai cájg nadrágban arattak, nyolc óra tájban megették a fölöstökömöt, vagy leültek a kepébe fölöstökömözni, futrást kötöttek az összegereblyézett gabonaszálakból. Ma már számukra sem az élet valósága ez, hanem az emlékezése. A mindennapok nyelvhasználatában is sokkal ritkábban esik ezekről szó. Társadalmi érvényűnek kell tekintenünk ezeknek a szavaknak az ismeretét, használatát, de előbb említettek miatt tapasztalható, hogy egyre ritkábban fordulnak elő olyan beszédhelyzetek, ahol ezek a szavak előfordulnak.

A fiatal nemzedékhez tartozó adatközlőimnek koruk miatt nem volt lehetősége megismerkedni ezzel az élethelyzettel, így legfőljebb csak hallomásból, nagyszüleik, szüleik beszélgetéséből ismerkedhettek meg ezekkel a szavakkal, vagyis közvetlen szemlélet, élmény, tapasztalat nem kapcsolódik ezekhez a szavakhoz. Még jobban bizonyíthatjuk mindezt, ha sorra vesszük, melyek azok a szavak, amelyek kipuštultak a fiatalok nyelvéből.

Legnagyobb számban találjuk a hagyományos paraszti gazdálkodás hajdani szóképzéséhez tartozó lexémákat pl. futrás, komét, pétli, prigli, slájfer, srót, stecli~tecli stb. A hajdani lakáskultúra eszközei, bútorai napjainkban már múzeumi tárgyakká váltak, így a megnevező szavak is kiszorultak a beszélők nyelvéből pl. supédli, keferánc. A meglevő, napjainkban is használt eszközök, tárgyak megnevezésére a köznyelv szavai kerülnek előtérbe, tehát a ciha – huzat, rádli – tésttavágó, perepli – esernyő~ernyő, sérhokli – tűzpiszkáló, slájér – fátjol, srót – dara. A köznyelvesedés azonban nem minden esetben történik közvetlenül, hanem valamilyen közbülső lexéma beiktatásán keresztül. Ezt példázza a hęcşędli – csicskęnye~csitkęnye – csipkebogyó. A hęcşędli alak az idősebb és a középső nemzedék nyelvében él, a csicskęnye~csitkęnye alakokat mindhárom nemzedék ismeri és használja, a csipkebogyó megnevezést is ismerik, de használata a fiatalok nyelvében is ritkán fordul elő. A falu nyelvi normájában a csitkęnye csicskęnye alakváltozatokat tekinthetjük általánosnak.

A falu élete teljes átalakulásának következménye, hogy egyre ritkábban jönnek össze az emberek különböző csoportjai, hogy megbeszéljék, átadják egymásnak a gazdálkodás tapasztalatait, ahogy ez néhány évtizeddel ezelőtt általános gyakorlat volt. Tehát megszűnt a herbek, ahol simfűlték, rempűlték is egymást, néha akkor is, ha nem volt rá valós ok.

A szakmák megnevezése is német eredetű szavakkal történt. Így a tislér, a męhánikus, a srótos megnevezések általánosak voltak az idősök nyelvében, de a fiatalok ma már általánosán az asztalos, mőszerész és darálós alakokat használják. Mivel több asztalos volt a faluban nevűkhöz kapcsolták szakmájukat, így volt: Kondics tislér, Barasits tislér, Szakály tislér. Virtikli tislérek voltak valamennyien, akik szakmájukat alaposan ismerték, s jó minőségű termékek kerültek ki kezük alól. A fiatalok nyelvéből hiányoznak ezek a megnevezések.

A statisztikai adatok igazolják, hogy a fiatalok a kérdőívben szereplő 80 szóból nem egészen felét használják. Az adatgyűjtés közben adatközlőim visel-

kedését, nyelvi ismereteikhez való viszonyát is tanulságos volt figyelni. Természetes körülmények között magyarázták meg az ismert szavak jelentését, így a cakpak~cakompakostu, csëkdli, kiszli, kramanc, prëzbors, silinga, slëffül, strabancer, trág, tuszli, zsiéter stb. A nem ismert szavak hallatán türelmetlenség („Hát ezek meg micsoda szavak?”), hitetlenkedés jellemezte magatartásukat, mondván „Nálunk ilyen szavak nincsenek.” Meglepetten vették tudomásul, hogy szüleik, nagyszüleik számára ezek a szavak mindennapi életük természetes kommunikációs eszközei voltak. Igazán akkor hitték el mindezt, amikor a gyűjtőn kívül adatközlő szüleik is ezt megerősítették. Ez a tapasztalat veti fel az adatok újabb szempontú elemzését, a lakóhely mellett a közvetlen családi környezet és a szóismeret összefüggéseinek a feltárását.

4. A család, mint közösség a nyelv és a nyelvhasználat szempontjából is jelentős hatással van az egyénre. Kiss Jenő erről így ír: „Arra laikusok is tudnak példákat említeni, hogy a családoknak is megvannak a maguk sajátos, csak rájuk jellemző kifejezései, szavai, elnevezései (becenevek, ragadványnevek). A nyelvjáráskutató a gyűjtés során találkozik ezekkel is. A családi nyelvnek a nyelvjárási vizsgálatokban a jövőben nagyobb figyelmet kell szentelnünk a család nyelvészociológiai fontossága, nyelvjárásőrző, nyelvjárást továbbéltető szerepe miatt.” (Kiss Jenő: im 31.1.)

A fentiek miatt törekedtem adatközlőim kiválasztásakor arra, hogy egy családból két különböző nemzedékhez tartozó, tehát szülőt és gyermekét kérdezhessenek meg a német eredetű tájszavak ismeretéről és használatáról.

Az adatok az alábbiak szerint alakulnak:

I. nemzedék	II. nemzedék	III. nemzedék
gyermek 37 ismert szó	–	apa 80 ismert szó
gyermek 46 ismert szó	anya 76 ismert szó	–
gyermek 35 ismert szó	anya 71 ismert szó	–
	gyermek 69 ismert szó	anya 80 ismert szó

Az első nemzedékben levő adatközlőim szülei a második, illetve egyiküké a harmadik nemzedékbe tartozik. A két fiatal adatközlő szóismerete a szülők által ismert szavak felét sem éri el. Az ő családjukban nagyszülők nem élnek, sőt régebben meghaltak. A harmadik fiatal adatközlő családjában napjainkban is él a 83 éves nagymama, a nagyapa sem régen halt meg, így valószínű emiatt is magasabb szóismerete. Mindhárom család alapvetően paraszti gazdálkodást folytatott korábban, jelenleg tsz-tagok, vagy már nyugdíjasok. A második nemzedékhez tartozó gyermek a harmadikhoz tartozó szülő szóismeretéhez képest 14 százalékkal csökkent.

A családokban tehát az idősebb és a középső korosztály között a szavak átadása nagy többségben megtörtént. A fiatalok már nem tanulják meg szüleiktől a szavak jelentős részét, vagyis maga a család nem elegendő a nyelv-

átadásra, a kérdéses szavak átörökítésére, ha a társadalmi környezet nem motiválja, mert a jel és a jelölt viszonyára nincs szükség a nyelvben a kiavulás miatt, vagy azért, mert a jelölt, jelentett jelölését a tájnyelvi hangsor elveszíti, regionalitása, hangzása, stilisztikai hatása miatt szerepét is felváltja a köznyelvi hangalak.

A fiatalok nyelvében használt német eredetű tájszavakat nemcsak a család, hanem a lakóhely, vagy azon túllépő nyelvi környezet is motiválja. Ezek a szavak kiléptek a tájnyelvi rétegből és a regionális köznyelviség szintjére emelkedtek. Ezáltal rögződnek a beszélők nyelvi tudatában. Tehát a szavak életét a családon, a lakóhelyen túllépő motiváció táplálja igazán, hiszen a város, a helyi újság, a munkahely stb. nyelvében is előfordulnak. Így a csékedli, dëkkul, faszul, kiszli, krobót, platni, smakkul stb. szavak területisége a mai regionális köznyelvben Nyugat-Dunántúlon, különösen Szombathelyen és környékén jelentős. Személyes tapasztalataimon kívül megerősítik mindezt Szabó Géza kutatásai is. (Vö.: Szabó Géza: A nyelvi kontaktus kutatásának néhány kérdése a nyugati magyar nyelvjárásokban, SZTFTK. II. 37–54. Szombathely, 1980.) A szókészlet e regionális jelenségei a fiatalok körében akkor válnak kézzelfoghatóvá, ha például főiskolai, egyetemi kollégiumokban, a katonaságnál stb. az ország különböző pontjáról együttélők, nagy többségükben érettségizettek, rájönnek a különbségekre, a „nálunk így mondják” helyzetre, ami sok esetben a humor, a tréfálkozás, vagy éppen a bosszantás eredője lesz.

5. A vizsgált 80 lexéma szófaji hovatartozását is elemeztem. Az egyes szófajok arányát összehasonlítottam az adatközlők által csak hallott és a nem ismert szavak számával. Az arányokat a statisztikai adatok az alábbiak szerint szemléltetik nemzedékenként, adatközlőnkénti bontásban. (A harmadik nemzedék adatközlői valamennyi szót ismerték, így a szófaji arányok a kérdőív arányaival azonosak.)

A kérdőív 80 szavából:

Ige	Főnév	Melléknév	Határozószó
21	48	8	3
26,25%	60,0%	10,0%	3,25%

Adatközlőnkénti és nemzedékenkénti adatok:

I. nemzedék	1.	15	23	4	1
		71,43%	47,9%	50%	33,33%
	2.	14	17	3	–
		66,66%	35,42%	37,5%	–
	3.	13	28	4	–
		61,9%	58,33%	50,0%	–

II. nemzedék	4.	3	8	–	–
		14,28%	16,67%	–	–
	5.	6	4	2	–
		28,57%	8,33%	25,00%	–
	6.	3	1	–	–
		14,28%	2,08%	–	–
	7.	2	6	1	–
		9,52%	12,5%	12,5%	–

Az egyes szófajok számát tekintem 100 százaléknak, s így ezekhez arányítottam az adatközlők adatainak százalékait. Az adatok alapján tapasztalható, hogy a szófajok között nagyobb mértékben az igék avultak ki az adatközlők nyelvéből különösen a fiatalok között. A középső nemzedék körében két adatközlő (4. és 7.) nyelvében viszont a főnevek pusztulása a gyakoribb. A fiatalok főnévismerete is nagyszámú hiányt mutat, de arányaiban kevesebb az igéknél. A melléknevek és a határozószók száma a kérdőíven sem magas. A középső nemzedék őrzi nyelvében ezeket a szavakat, a fiatalok a melléknévi szófajú szavak felét nem ismerik, a határozószók használata általánosnak tekinthető.

6. A falu szókészletének egy kisszámú rétegét vizsgáltam meg néhány elemzési szempont alapján. Olyan általános érvényű tanulságok fogalmazhatók meg, amelyek a további vizsgálódások számára sem lehetnek közömbösek. Megállapítható, hogy a német eredetű tájszavak elevenen élnek a közép és idősebb nemzedék nyelvében, a fiatalok nyelvéből nagyszámban pusztulnak ki ezek a lexikális egységek. Ha szókészlet német elemeinek állapotát, szerepét akár csak a mai nyugati nyelvjárásokban meg akarjuk ismerni további adatgyűjtő és elemző munkát kell végeznünk. Ha ezt nem tesszük, az idősebb generáció elmúlásával nyelvi értékeink pusztulása is együtt jár.

A nyelvhatáron, illetve a nyelvhatárhoz közelebb eső településeken a német nyelv hatása erőteljesen kimutatható a szókészletből. A falu nyelvéből kipusztuló lexémák archaizmusok. A szavak egy része pedig a regionális köznyelv szókészletébe emelkedve tovább él a nyelvben. A szókészleteti réteg így módon eleven mozgásban van a különböző korosztályokhoz tartozó adatközlők nyelvében.

Ezt a nyelvi mozgást döntően befolyásolják nyelvészociológiai szempontok, társadalmi változások, a falu életében bekövetkezett gyors gazdasági és életmód változások. A hagyományos parasztszaládok eltűnése, életkörülményeik átalakulása miatt a nyelvi hatások gyengülését tapasztalhatjuk, vagyis a nyelvi homogenitás helyett egyre nagyobb mértékű differenciálódás követhető nyomon a családokban együttélő két, esetleg három generáció között.

MIKLÓS GUTTMANN

The State of Dialect Words of German Origin in Nárai by

The author analyses the present day state of 80 dialect words of German origin in Nárai, in one of the western Hungarian villages of the Hungarian language border. He presents the lexeme knowledge of informants chosen from 3 generations on the bases of statistical data. He concludes that frequency of the usage and knowledge of lexemes is strongly influenced by the age, profession of informants and by the meaning and the sphere of applicability of the word. The analyses based on the form classes of dialect words shows that the decay of verbs is more frequent. Its reason can be explained by the social changes in the villages, first of all in the extinction of traditional farmer labour.

MIKLÓS GUTTMANN

Der Zustand der Dialektwörter deutscher Herkunft in Nárai

Der Verfasser analysiert im Artikel den heutigen Zustand von 80 Dialektwörtern deutscher Herkunft in einem westtransdanubischen Dorf der ungarischen Sprachgrenze, in Nárai. Er führt die Lexemkenntnis von Gewährspersonen, die nach soziolinguistischen Gründen aus drei Generationen gewählt wurden, auf Grund von statistischen Daten vor. Er stellt fest, dass die Häufigkeit des Gebrauchs und der Kenntnis der Lexeme durch das Lebensalter, den Beruf der Gewährsperson, durch die Bedeutung und den Gebrauchskreis des Wortes stark beeinflusst ist. Die wortartliche Analyse der Dialektwörter beweist, dass die Verba öfter veröden. Die wichtigsten Ursachen der Verödung von Dialektwörtern sind in den gesellschaftlichen Veränderungen des Dorfes, in erster Linie in dem Aufhören mit der traditionellen Bauernwirtschaft zu erklären.

II. dialektológiai szimpozion, szerk.: Szabó Géza, VEAB, Veszprém, 1990. 79–88. l.

Levélszekrény

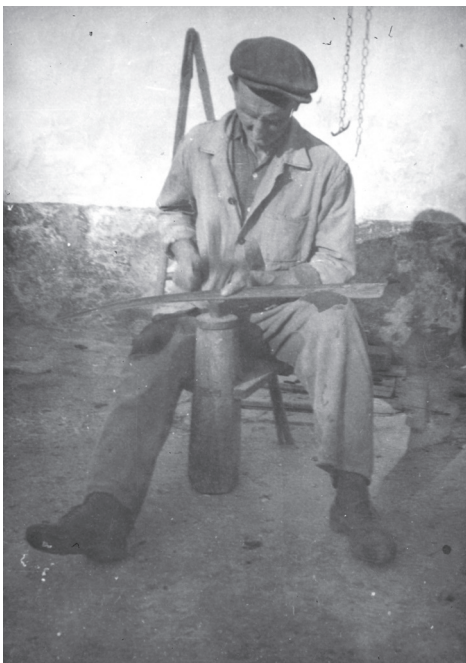
Guttman Miklós írja: A Magyar Nyelv 1993. évi első számában GREGOR FERENC az 1606. évi kassai országgyűlés tárgyalási irataiból közölt szavakat, s azok jelentéseit. Ezeket a jelentéseket bírálja BENDA KÁLMÁN a Magyar Nyelv 1993. évi 3. számában a 384. lapon, s ezt írja: „A *minister* szót Gregor itt ’ministráns’-nak értelmezi. Ez pedig nyilván prédikátort kell, hogy jelentsen, azaz általában protestáns, jelen esetben nyilván református papot. A ministránst, azaz a katolikus papnak a szertartásban segítő személyt *sohasem nevezték miniszternek*”. (Kiemelés tőlem: G. M.) Ez utóbbi megjegyzést szeretném cáfolni, ugyanis szülőfalumban, a Vas megyei Náraiiban a falu római katolikus lakossága néhány évtizeddel előtt is nevezte a minisztránsokat miniszternek, minisztergyerekeknek. Erre feljegyzett adataim vannak kéziratos szógyűjteményemben az 1960-as évek második felétől. Ezen állításomat igazolja még az ÚMTSz III. kötetének 1275. lapján a *miniszter*² címszó, s a kapcsolódó adatok. Az élőnyelvből feljegyzett adataimat ezek megerősítik. A szótári címszó mellett szereplő Gencsapátiból származó adatnak külön örültem, hiszen ugyanúgy Szombathely melletti falu, mint Nárai. Mindezek alapján GREGOR FERENC értelmezése nem téves.

Magyar Nyelv XC. 1994/1. 127. l.

Zernovác Gábor faekével, unokája Király Géza vasekével 1970

Guttman Miklós kaszát kalapál 1970

Szójegyzék Náraiból*

Évtizedek óta gyűjtöm szülőfalumban, Náraiban a tájszavakat. Tekintélyes gyűjteményből közlök most egy kis szójegyzéket. Ezzel szeretnék tisztelegni Végh József, a magyar dialektológia jeles személyisége előtt, akinek munkásságából magam is sokat tanultam, akinek segítségével, támogatása, embersége szakmai munkámban nélkülözhetetlen mind a mai napig.

A gyűjtőmunkát jelenleg is végzem, s folyamatosan bővítem az anyagot, abban a reményben, hogy szótárrá fejlődhet. Remélem, hogy közleményemmel sikerül egy kis betekintést adni a nyugati magyar nyelvhatáron levő falu szókészletébe. Az adatközlők különböző korosztályhoz tartoznak.

akudik	– tn.i.	’alkuszik’	<i>A vásárbo mindig akuttak tehhénre, minderre.</i>
aratuobugyoga	– fn.	’cserépkorsó’	<i>Aratáskor aratuobugyogábo vüttök a vizet, mer ebbe nēm melegédett mēg.</i>
aszottbökködő	– fn.	’Az <i>acat</i> bökködésére szolgáló eszköz.’	<i>A zaszottbökködüöt tavassze hasznátok.</i>
ákul ~ tákul	– ts.i.	’Pontatlanul, rosszul dolgozik.’	<i>Ákutt – tákutt ez a kerittis.</i>
ápréhendál	– ts.i.	’Felelmeget valamit.’	<i>Nē ápréhendállon nekēm annyit!</i>
áru	– fn.	’áru, termék’	<i>Evüttö a zárulót a piharcra.</i>
ázlag	– fn.	’kirakat’	<i>Ollan szíp cēkkērēket kötött, hoty Szombathelēn kitēttik a zázlagba.</i>

---

*Az OTKA T 006632. sz. pályázatának támogatásával készült.

baca ~ böcme ~ böszme	– fn.	’buta’	<i>Mindig aszonta a másokra böcme!</i>
bagázsia ~ cókli-pókli	– fn.	’a cséplőgép tartozékai’	<i>A bagázsiát a gazda vüttö a házáho.</i>
bak	– fn.	’Fa faragásakor használt, fából készült eszköz.’	<i>Hozd idē a bakokat!”</i>
bandagazda	– fn.	’Aratóbanda vezetője.’	<i>A bandagazda irányított bennünk.</i>
bariszóló	– fn.	’áfonya’	<i>A kűszögi hēgybe szēttek bariszűölűöt.</i>
befödöz	– ts.i.	’betakar’	<i>Jóll befödöszünk, nēm fásztunk.</i>
bélebűszött	– mn.	’nagyétkű ember’	<i>Ollan bélebűszött vuot, mindēnt mēgēvētt.</i>
biēlliskivē ~ vűogykivē	– fn.	’Az asztag belsejének rakására használták.’	<i>A vűökivive béllētek a zasztagot.</i>
bíkuova	– h.i.	’béklyózva’	<i>Ott osztá mēg vuotak bíkuova a lovak.</i>
bincsók	– fn.	’seb, véraláfutásos ütēs’	<i>Teli van a kezem bíncsókke.</i>
bókás	– mn.	’hülye’	<i>Má mēgin bókás vagy.</i>
bosztohó	– mn.	’buta, durva’	<i>Igēn bosztohó embēr vuot.</i>
böcek	– fn.	’Gombos fa, tuskó, tüzelésre.’	<i>Este böcekēt tēttünk a kálháro.</i>
börzöget	– ts.i.	’Fellazít, emelget száradó füvet.’	<i>Börzögetnyi kő osztá mingyá jobban szárod a szēna.</i>
brázdás (tehén)	– mn.	’Jobb oldalra fogott tehén.’	
bukkēlszoknya	– fn.	’bodros, hosszú szoknya’	<i>Bukkēl szoknyát hortak a zelső háboru után.</i>
burittó	– fn.	’Fűzfából font alkalmatosság, amely alatt volt a kotlós csirkéivel.’	<i>Burittó alá raktyák a kis csibēket, ho nē fussanak szille.</i>
buzērál	– ts.i.	’szekál valakit’	<i>Buzērátom a kocsmábo, igēn mírges lētt.</i>
buzēránt	– mn.	’ferde hajlamú férfi’	<i>Buzēránt embēr vuot gyērēk nēkü.</i>

cankózik	– tn.i.	’lassan megy’	<i>Allig tuttam hazacankózní, akkora sár vuot.</i>
cafat	– fn.	’harmat’	<i>Rëgge igën nac cafat van, nëm lëhet forgatnyi.</i>
cájg	– fn.	1. ’élesztő’ 2. ’ruha’	<i>Vëttem cájgot, mer sütnyi akarok. Rígën a firfiak cájg ruhát hortak.</i>
cënzár	– fn.	’szerző’	<i>Cënzár vuot a vásárbo.</i>
cënzárpinz	– fn.	’A szerzésért kapott pénz.’	<i>Etëttë iértë a cënzárpinszt.</i>
cikákul	– tn.i.	’Fulladozik, fuldoklik a nagy evéstől.’	<i>Cikákul mind a lud.</i>
címbër	– fn.	’címer’	<i>Kihánto a kukorica a címbergyit.</i>
csalamádé	– fn.	1. ’Sűrűn vetett kukorica takarmányozás céljára (napraforgó stb. keveréke)’ 2. ’vegyes savanyúság’	<i>A csalamádét szereti a jószág.</i>
csapa	– fn.	1. ’keréknyom’ 2. ’lábnyom’	<i>A csapáján mëgy. A csapájábo lép.</i>
csapuofa	– fn.	’Egyenes fa, amellyel lehúzták a mérő tetejét.’	
csarit	– fn.	’lehullott, erdei falevél’	<i>Szíp a zerdő, sok csarit lësz.</i>
csarítot gyójt	– ts.i.	’falevelet gyújt’	<i>Grábláve huzzák összö a csarítot.</i>
csádé	– fn.	’A fűnél magasabb növésű gyomnövények neve.’	<i>Lë kö kaszányi a zároktoparton aszt a sok csádét.</i>
csákitëpózna	– fn.	’nagy, magas ember’	<i>Mindënhun od van az a csákitëpózna.</i>
csattogat	– tn.i.	’tapsol’	<i>A beszíd utá igën csattogattak.</i>
csécs	– fn.	’mirigy’	<i>A zidén a disznuoba sok a csécs.</i>
csécsës	– mn.	’mirigyes’	<i>Ez a szalonna csécsës.</i>
csihar	– fn.	’vastag, bunkós bot’	<i>E na^{cs} csihar vót a kezibe, avve ütöttö a teheneket.</i>

csikósparhelt	– fn.	’tűzhely, alakjáról’	<i>A csikósparhelt gyorsan főzött, süttött.</i>
csíp	– fn.	’kézicsép’	<i>Rígën minden parasztházná vót csíp.</i>
csíplőbanda	– fn.	’A cséplőgép mellett dolgozó csapat neve.’	<i>Három, négy csíplőbanda vuot a faluba.</i>
csíplüöpajta	– fn.	’Itt folyt a kézicséplés.’	<i>A gípet a csíplüöpajtábo állították.</i>
csira ~ répacsira	– fn.	’A takarmány-, cukor- és kerékrépa lefejezett levele.’	<i>Sok csirát kö etetni.</i>
csirib	– fn.	’veréb’	<i>Ez a sok csirib min föleszi a tikok elü a buzát.</i>
csiribül	– ts.i.	’csiklandoz’	<i>Mëkcsiribülek minnyá.</i>
csirke	– fn.	’Kisebb csomó, amelybe rakják az érett bíbort.’	<i>Könnnyen raktok fő a csirkéket a szekérre.</i>
csobánk	– fn.	’kanna, vödör’	<i>Beleesött a csobánk a kudba.</i>
csordáskörti	– fn.	’fenyőtoboz’	<i>Csordáskörti könnnyen íg a kálhábo.</i>
csoroszla	– fn.	’Az eke része.’	<i>Ekin van, ez mecci a fűödet.</i>
csoroszlatartuo	– fn.	’Az ekén ez tartja a csoroszlyát.’	
csótolog	– tn.i.	’csavarog’	<i>No, hun csótoloktá má mëgin?</i>
csöpögő ~ észtergya	– fn.	’eresz’	<i>Áll a csöpögő alá. Olvad, csöpög a zésztergya.</i>
csukavánkos	– fn.	’Tollfosztás után megmaradt csukával töltött vánkos.’	<i>Csukavánkost is attak a zuj asszonnak.</i>
csusztatuo	– fn.	’V alakú fa, amelyen csusztatták az ekét a háztól a földig.’	<i>Csusztatóve jártok szántonyi.</i>
csür	– fn.	’pajta’	<i>A nagy gazdákná vuot csür.</i>
dagad	– tn.i.	’tolakodik’	<i>Āra fönek, nézd, hogyan dagad a fölhfő. Nëmsocká esik!</i>
dezentor	– fn.	’csavargó, rendetlen gyerek’	<i>No, hun vuotá dezentor.</i>

dikciózik	– tn.i.	’beszélget, tárgyal’	<i>Mindën este dikciónak.</i>
dilis	– mn.	hóbortos’	<i>Ez ollan dilis, nēm lēhet velē beszīnyi.</i>
dozni ~ ciga- rettadozni	– fn.	’tartó, doboz, die Dose (német)’	<i>Othon maratt a doznim.</i>
dugiszál	– ts.i.	’dug’	<i>Bedugiszáto a füleit vattáve.</i>
dukmál ~ tukmál	– ts.i.	’erőltetve kínál’	<i>Annyid dukmálod eszt a zítelt.</i>
durung	– fn.	’erős, vastag bot’	<i>Ēn nagy durung vuot a trázsákná.</i>
düölüő	– fn.	1. ’Két út közötti szántó’ 2. ’A föld út melletti része’	<i>Hosszi düölüő rövit kepē nēm ér ujjat a kēnyerē.</i>
ēbiborz	– fn.	’sündisznó’	<i>A pajtábo van ēgy ēbiborz.</i>
ebódul	– tn.i.	’eltéved’	<i>Nēm mērek ollan erdőbe mēnnyi, ahunnaj nēm látok ki, mer ebódulok.</i>
egrejful	– ts.i.	’elvisz, ellop’	<i>Egrejfüto a zsákokat.</i>
ēgyelőre vet	– hsz.	’Szűkebb közön el tudja dobni a magot.’	<i>Ēgyet līp, ēgyet dob.</i>
elplejgul	– ts.i.	’elver’	<i>Tē! Karácson naptján elplejgúlak ám!</i>
emullik	– tn.i.	’eltűnik’	<i>A szürke lú emullott. Nēm láttom többet.</i>
epērgye	– fn.	’eper, számóca’	<i>Korán dicsért epērgyének nem kō nak kosarat vūnni.</i>
eses üdő	– mn.	’Több napig tartó eső.’ (Medárd idején)	<i>Sokájig tart az eses üdő.</i>
ēstráng	– fn.	’Amivel húzza a ló a szekeret.’	<i>Eszakatt a zēstráng.</i>
esül – a buza	– tn.i.	’Hirtelen érő búza.’	<i>Nēm tud a szēm mēghíznyi, csak a hējja marad mēg a buzának.</i>
ēsztēke	– fn.	’Eszköz, lekotorják vele a földet az ekevasról.’	<i>Eveszett a zēsztékém.</i>
ēsztēketartuo ~ esztiketartuo	– fn.	’Az ekén itt tartják az eszközt.’	

esztérgya	– fn.	’eresz’	Lásd: csöpögő
ëtetüö	– fn.	’Az, aki a cséplőgépbe tette a kévét.’	<i>A Pulai Jóska juo ëtetüö vuot.</i>
ëtetólik ~ ëtetóládo	– fn.	’A cséplőgépen ebben állt az ëtető.’	<i>Csíplískor beát a zëtetóligba.</i>
falbarakott sparhelt	– fn.	’tűzhely’	<i>A falbarakott sparheltët a Rësëtár Gyula csinyáto, mer lakatos vuot.</i>
falc	– fn.	’behajtás, horony, rovátka’	<i>A bicikligumi falca eszakatt.</i>
falkívë	– fn.	’Az asztag falának rakására szolgált.’	<i>Szípëk a falkívik.</i>
faszi	– mn.	’irigy, zsugori’	<i>Ollan faszi, irigylì még a levegőt is.</i>
faszul	– ts.i.	’vesz, szerez, lop’	<i>Na mámo akkor mëgin vuot faszulás a zerdön.</i>
favágittó	– fn.	’Fát vágó hely, ahol a „favágittó tuskó” van.’	<i>Rëndët tett a favágittón.</i>
favëlla	– fn.	’fából készült villa’	<i>Sziénagyöjtískor favëllát is vüttünk.</i>
fehhiérníp	– fn.	’nő’	<i>Odajárt Onduodba valami fehhiérnípfo.</i>
fej	– fn.	’kalász’	<i>Szíp fejë van a buzánok.</i>
fejbekül	– ts.i.	’fejbever’	<i>Mámo má mëkfejbekütem.</i>
fëkërëszt	– fn.	’10 kévéből álló kepe’	<i>Fëkërësztët nëm szerettünk raknyi.</i>
fentér	– mn.	’hitvány, rosszul fejlődő’	<i>A zëgyik malac ollan fentér, ho kő neki futort annyi.</i>
fincot (rug)	– ts.i.	’ficáncol’	<i>Kiengettem a züszüt, fincot rugott allig tuttam mëktartanyi.</i>
fiësódéros	– mn.	’púpos’	<i>A fiësódéros embër nehezzen zsákút.</i>
fiëslag ~ hombár	– fn.	’gabonátároló’	<i>A fiëslagot teli tették buzáve.</i>
fiëköz	– fn.	’a köz fele’	<i>A fiëközbe répát ütettem.</i>
fiëkszar	– fn.	’a gyeplő része’	<i>Csikókho erös fiëkszar köllött.</i>

fírészülőbak	– fn.	’A fa fűrészelésekor használják.’	<i>Mindën házná vót fírészülőbak.</i>
fogatás	– fn.	’Az eke által egyszer elszántott föld.’	<i>E^k köz tiz-tizenöt fogatás.</i>
fogás	– fn.	’Kisebb darab gabona, amelyet egy-egy szakaszban vágott le a kaszás aratáskor.’	<i>Három fogásbo váktom le a düllüöt.</i>
fogyatuo	– fn.	’Szántáskor maradt utolsó fogatás.’	<i>A szük fogyatuo után vuot szíp a brázdo.</i>
folár (embër)	– mn.	’nócsábász’	<i>Ronda folár embër vuot annak a zaptya.</i>
forduló	– fn.	’Ekével, boronával megtett oda-vissza járás a földön.’	<i>Tiz-tizenöt forduló vuot ëk köz.</i>
fonnyadó	– fn.	’Olyan zsíros lé, amelyben disznóöléskor az apróbb húsokat, szalonnát megfőzik.’	<i>A fonnyadó jó lész a malacoknak.</i>
foszlángos	– mn.	’hitvány, beteg’	<i>Mëgin látok ëf foszlángos csibét, biztos mëgdöglik.</i>
fölfogja	– ts.i.	’felemeli’	<i>Fölfogya a zárát. Nëm enged akunnyi.</i>
föhhény	– fn.	’kavics’	<i>Hozattam ëk kocsi föhenyet.</i>
fölöstököm	– fn.	’reggeli’	<i>A masináná nyóckor vuot a fölöstököm.</i>
fuor	– fn.	’fuvar’	<i>Kifüzettem a fuort a téezbe.</i>
fuoroznyi	– ts.i.	’fuvarozni’	<i>Akinek lovai vuotak jártok fuoroznyi.</i>
futrás	– fn.	’A tarlón elmaradt gabonaszálakból kötött csomó.’	<i>A futrást a kepë mellé tettik.</i>
funtus	– fn.	’házhely, telek, föld’	<i>Ez a mi funtusunk.</i>
fügó	– fn.	’fülbevaló’	<i>Hú, de szíp fügó van a füledbe!</i>
fürt	– fn.	’kalász’	<i>Szíp fürtök marattak a tarón.</i>
fürtszédís	– fn.	’Az elhullott gabonaszálak összegyűjtése kézzel.’	<i>Őzis közbe fürtöt szëtünk.</i>

gabbadiéroz	– tn.i.	'lassan, nehezen megy, mászik'	<i>Gabbadiérosztam fö a dombon.</i>
ganaj	– fn.	'trágya'	<i>Sok ganaj gyütt össze.</i>
ganajoz	– ts.i.	'Kiszállítja a trágyát szekéren a földre, a határba.'	<i>Aratás utá ganajosztunk.</i>
garmada	– fn.	'Kézi cséplés után maradt magot (szemet) egy halomba, garmadába rakják.'	<i>Garmadábo át a szem a pajtábo.</i>
gazdakívë	– fn.	'A részesarató ezt a gazdának kötötte, nem résznek, azaz magának.'	<i>A gazdakívë kisebb vuot.</i>
gántár	– fn.	'fekvőhely betegnek'	<i>Má mëgin oda van, gántáron fekszik, beteg.</i>
gátër	– fn.	1. 'rács' 2. 'A szentélyt elválasztó rács a templomban.'	<i>A gyèrèkék a templomba a gátèrná átok.</i>
gecel	– ts.i.	'szorít, köt'	<i>Mëggeceli a kívit.</i>
gërendöl	– fn.	'Az eke része, amelyre az ekefejet szerelik.'	<i>Mëllen szántott, gërendölig.</i>
gitár	– fn.	'A cséplőgépből kijövő szalma ezen folyt le.'	<i>Két lán át a gitár előtt.</i>
gornyadozik	– tn.i.	'gubbaszt'	<i>E tik igën gornyadozik a ganaj mellett, valami bajja van.</i>
göcsörtös	– mn.	'göröngyös'	<i>Ollan göcsörtös a zut, hon nëm lehet emënnyi rajta bicëklin.</i>
gözsi	– fn.	'hörcsög'	<i>A szëginyek kiásták a gözsilikat.</i>
gráblál	– ts.i.	'A tarlón elhullott gabonaszálak gereblyézése.'	<i>A zöreg embër gráblát a tarón.</i>
grëсли	– fn.	'fillér'	<i>Nëm adok értë ëg grëslit së.</i>
gumirádli	– fn.	'kerék, gumikerék'	<i>Gumirádlis szekerë vuot.</i>
gumirádlis szekér	– mn.	'gumikerekű szekér'	<i>A gumirádlis szekër könnyen mënt.</i>
gurgatuo	– fn.	'henger'	<i>Nëm mindën házbo vuot gurgatuo.</i>

guzslánc	– fn.	’A faekét a taligához erősíti.’	<i>Erőzs guzslánc köllött a szántásho.</i>
gyömöszül	– ts.i.	’töm, gyúr’	<i>Belegyömöszüli a cëkkërbe a ruhát.</i>
gyöplüö	– fn.	’lóirányító szíj’	<i>A gyöplüö a férfi kezibe vuot.</i>
gyöszökül	– ts.i.	’gyúr, gyűröget’	<i>Në gyöszöküd aszt a ruhát!</i>
gyukli	– fn.	’kabát, zakó’	<i>Vëdd fö a nagy gyuklit, mer hideg van.</i>
gyür	– fn.	’szelet’	<i>Rëgge kihajtottak, kaptak ëj juo gyür kënyeret.</i>
gyüttem lítre ~ lítre gyüttem	– tn.i.	’Megértettem, kiismertem magam.’	<i>Allig gyüttem lítre a vározsba.</i>
gyütt-ment	– mn.	’A faluba bevándorló, letelepedő idegen.’	<i>Sok gyütt-ment telepűt a faluba.</i>
hajazat	– fn.	’Az asztag háztetőszerű teteje, amelyen a kalászaival kifelé fordítják a kévéket.’	<i>A hajazatru lëfót a víz.</i>
hangliéroz	– tn.i.	’beszél, szövetkezik, szervezkedik’	<i>Mindën este ott hangliérosztak.</i>
hant	– fn.	’nagy földdarab’	<i>Sok hant van a szároz füödön.</i>
hansikturás	– fn.	’vakondtúrás’	<i>Távassze van sok hansikturás a rítën.</i>
hácskó	– fn.	’Átjáró a szomszédba a ház végén; ház végi kis faajtó.’	<i>Tëdd ám be a hácskót. A hácskón gyüttë át?</i>
hákkër ~ kelep ~ bakkër rosta	– fn.	’szélrosta’	<i>Szomszidungba vuot hákkër.</i>
hákkëroz	– ts.i.	’Gabonát tisztít szélrostával.’	<i>A vetőmagot mindig hákkëresztük.</i>
hámfa	– fn.	’Amire az istrángot erősítik.’	<i>A szekéren erös hámfa vuot.</i>
hátoskosár	– fn.	’Háton vitt kosár.’	<i>Vüttük a pëlvát a hátoskosárbo.</i>
hausznyek	– fn.	’segéd, szolga’	<i>Mindig vuot neki hausznyektyë, aki segített neki.</i>

hëgyallának	– hsz.	’A hegy alja felé.’	<i>Hëgyallának jártunk Szombathëre.</i>
hërákul	– tn.i.	’krákog, köhécsel’	<i>Má mëgin hërákul ez a lánygyerëk.</i>
herbek	– fn.	’pletyka’	<i>Az utcán mënt a herbek.</i>
herbekül	– ts.i.	’pletykázik’	<i>Ott herbekütek egisz este.</i>
hergel	– ts.i.	’mérgecs, bosszant’	<i>Igën föhergel az illen.</i>
herkelik	– fn.	’A háztetön épített nyílás (bádogból, cserépből).’	<i>Tëlën bedukták a herkelikat.</i>
heveder	– fn.	’A fakerítés oszlopait összekötő vastagabb faragott fa.’	<i>A hevederre szëgesztik a léccet.</i>
hí	– fn.	’padlás’	<i>Hun anyád? Híba korpa van benn. (tréfás frazeológiai kifejezés)</i>
híba tyutyó		’A tyúkokat terelő szólás.’	
hidas	– fn.	’disznóól’	<i>Igën rossz a hidas, mëg köll javittanyi.</i>
himpók	– fn.	’A lovak lábán levő daganat neve.’	<i>A lú lábáro nyótt ën nagy himpók.</i>
hímül-hámul	– tn.i.	’Bizonytalankodik, nem mond igazat.’	<i>Hímút-hámút, nëm szót sëmmit.</i>
hóharmat	– fn.	’dér’	<i>Akkora hóharmat vuot rëgge, ho mindën elfagyott.</i>
hókkul	– ts.i.	’farag’	<i>Ë^k kicsint më kö hókkúnyi, azutá könnyebben edül a fa.</i>
hombár	– fn.	’Gabonátároló láda.’	<i>A buzát a hombárbo tárúták.</i>
hordás	– fn.	’A gabonát a mezőről kévében hazavitték.’	<i>Aratás után kesztük a hordást.</i>
hordozza a kaszát	– ts.i.	’arat, kaszál’	<i>Naponta hordoszták a kaszát nyáron.</i>
horpisz ~ evőhorpisz, ivőhorpisz	– fn.	’bendő’	<i>Igën teli van ennek a tehënnek a horpissza, csak nëm dagad mëg?</i>
hossziszekiér	– fn.	’Gaboba- és szénahordásra használt szekér.’	<i>A hossziszekiér nëm mindig köllött.</i>

Horvátsicc ~ Horvátlovó		'Község Vas megyében'	<i>Horvátsicc felé jártunk Kérésztesre.</i>
hóstát	– fn.	'Romos, lerombolt, elhagyott épület, major.'	<i>Ollan ëh hóstát vót ära.</i>
höbög	– tn.i.	'Dadogva beszél.'	<i>Ot höbögött egisz este, de nëm tudott beszínyi a ríszëksígtü.</i>
höbörcül	– ts.i.	'Gyorsan beszél.'	<i>Në höbörcü, lassan beszí!</i>
hókköm ~ hüökköm	– fn.	'hüvelykujj'	<i>Arra pup vuot rajt, mind a hókköm.</i>
hörcsökös	– mn.	'mérges'	<i>Az igën hörcsökös embër vuot.</i>
husáng	– fn.	'erős, vastag bot'	<i>Husänge ütöttö a marhákot.</i>
huzatás	– fn.	'A cséplőgép szállítása egyik helyről a másikra.'	<i>Lovakke mënt a huzatás rígën.</i>
huzólánc	– fn.	'Az ekén levő lánc, amely a taligához kapcsolta.'	
ibércígër	– fn.	'rossz ruha'	<i>Nëm rossz ez a zibërcígër.</i>
iga	– fn.	'járom'	<i>Szántásná erös iga köllött.</i>
igabéfa	– fn.	'a járom része'	<i>Az igabéfa könnyen etörött.</i>
igaszég	– fn.	'a járom része'	<i>Az igaszéget a kovács csinyáto.</i>
igevínyes ~ sülevínyes	– mn.	'kavicsos, agyagos talajú föld'	<i>Igevínyës földbe könnyen kiüg a füjj.</i>
íghetetlen	– szn.	'rettenetes sok, nagy'	<i>Íkhetetlen sok aszott van a zárpábo.</i>
istenházo	– fn.	'Üreg a kenyérben.'	<i>Nagy istenházo van a kënyérbe.</i>
izik	– fn.	'törmelék takarmány'	<i>Sok izik marad a marha előtt.</i>
izikül	– ts.i.	'törmeléket csinál'	<i>Iziküli a marha a szénát.</i>
izvizeszü	– mn.	'zavart gondolkodású, hülye'	<i>Annak a zaptya iz izvieszü vuot.</i>
járgán	– fn.	'Állati erővel hajtott gép, amellyel a cséplőgépet működtették.'	<i>A gazdagokná vuot járgán.</i>
járgányoz	– tn.i.	'Állati erővel hajtott géppel dolgozik'	

jászufa ~ jászusüögfa	– fn.	’A jászol felső fája, amihez kötik a jószágot.’	<i>Miért tart ennyi lovat? Èteti a jászufát.</i>
kalapálósziék	– fn.	’Ezen kalapálják a kasza élet.’	<i>A kalapálósziékét a gazda maga is mēkcsinyáto.</i>
Kalinkuo	–fn.	’kalács’	<i>A lakodalomba kalinuo is sötöttek</i>
kalisztál	– tn.i.	’ide-oda jár, kacsázik’	<i>Nēm szabad ám kalisztányi a zuton, mer mi lēs z veled.</i>
kamora	– fn.	’kamra’	<i>Mennyi krumplit válogatott a kamorábo?</i>
kapacs	– fn.	’A szekérről ezzel húzták le a trágyát.’	<i>Ganajzaskor vüttünk kapacsot.</i>
kaptató	– fn.	’domb’	<i>A kaptatón nehezen lēhētēt fölmēnnyi szekérre.</i>
karménádlí	– fn.	’karaj’	<i>A karménádlit igēn szerettik.</i>
karéba	– hsz.	’körbe’	<i>A zapám utá ahogyan hallottam erdüö vuot itt karéba.</i>
karicsál	– tn.i.	’Sokat beszél fölöslegesen.’	<i>Nē karicsáll annyit!</i>
kiszli	– fn.	’Szerszám és más tárolására használt láda.’	<i>Ragd a kiszlibe a szērszámot.</i>
katakönyök	– fn.	’A disznó vastagbél része.’	<i>A katakönyökbe présurkát tötöttek.</i>
kazán	– fn.	’gőzgép’	<i>A kazánt fáve fütöttik.</i>
kácsi	– fn.	’kenyér’	<i>Nyanya aggyon kácsit!</i>
káfērka	– fn.	’kis szekrény’	<i>Tēdd a ruhát a káfērkábo!</i>
kagyula	– fn.	’meztelen csiga’	<i>A kagyulák min mēgēszik a salátát.</i>
kálofikál	– ts.i.	’elkever, elveszít’	<i>Má mēgin elkálofikátod a zollót.</i>
kápison	– fn.	’sapka’ (kis gyermeké)	<i>Mēgá lányom, mēgigazítottam a kápisonyodat!</i>
kármentő	– fn.	’Deszkafal a cséplőpajta és a pajtafiók között.’	<i>A kármentőt deszkábu csinyáták.</i>
kászli	– fn.	’A konyhaszekrény alsó része.’	<i>Kászliba van a kēnyér.</i>

këkk	– fn.	’nyers, durva beszéd’	<i>Ollan këkken felēt vissza, ho’ többet nēm lehetőtt neki szónyi.</i>
kelepicél	– tn.i.	’vergődik’	<i>Eváktom a tik nyakát, de míg kelepicél.</i>
kelepül	– ts.i.	’Tisztogatás szélrosta segítségével.’	<i>A vetőmagot mindig lekelepűtük.</i>
kepë	– fn.	’Az aratás után a kévéket kepébe rakták.’	<i>Hosszi düllüő rövid kepë, nēm ér ujjat a kënyerë.</i>
kepihel	– fn.	’Az a földterület, amelyen áll a kepe.’	<i>A kepihelën elevenebb a fűöd.</i>
kërdájk	– fn.	’forduló, kanyar’	<i>Ott kërdájkot csinyátok, mëntek vissza.</i>
këszhárántik	– hsz.	’Keresztben áll.’	<i>Këszhárántik áll a zuton.</i>
kettőzött zsupp	– fn.	’Tetőfedésre alkalmas zsup.’	<i>Kettőzött zsuppot kevesen tudtak csinyányi.</i>
keverís	– fn.	’Tarlószántás utáni szántás.’	<i>Keveris mëlleb szántás vót.</i>
këccërës	– fn.	’Búza és rozs keveréke.’	<i>A këccërëst szerettik a marhák, mer gyöngë vót.</i>
késztiüső (tehén)	– mn.	’Bal oldalra fogott tehén.’	<i>A késztiüső tehén alacsonnyabb.</i>
kígtelőre vet	– hsz.	’A szélesebb köz mindkét szélére dobják a magot.’	<i>Ëgy lípisre këccër dob a vető, ëgyet jobra, ëgyet balra.</i>
kibagózza	– ts.i.	’A rossz fogak miatt kihullik a ló szájából az étel.’	<i>Ez a lú má ollan öreg, ho mind kibagózza a szénát, mikor ëszik, azér ollan sován.</i>
kicsípüli	– ts.i.	’megveri’	<i>Ha elmënték mulaccságbo ki lëszték ám csípüvö.</i>
kihuzint	– ts.i.	’kicsíp ~ kiöltözik’	<i>Kihuzintott mind szaros Pista Jëzus nevë naptján.</i>
kiimporitt	– ts.i.	’kikerget’	<i>Gyűjjön csak idë, majd kiimporittom!</i>
kipipállo	– vö.	kibagózza	
kisafa	– fn.	’Ezzel húzza a ló a szekeret, ekét.’	<i>Szántásho könnyebb kisafát hasznátok.</i>
kivëadóvëlla	– fn.	’Amivel a kévéket feladták.’	<i>A kivëadóvëllát a kovács csinátó.</i>

kivēaduo	– fn.	’Aki feladta a kévét a szekérre.’	<i>S kivēaduo férfi vagy nő vuot.</i>
kivēkötüöfa	– fn.	’Ezzel kötik be a kévét.’	<i>A gazda csinyáto a kivēkötüöfát.</i>
kivēvágó	– fn.	’Aki a bekötött kévét elvágta.’	<i>A kivēvágó adta az étetőnek a kivit.</i>
koculódik	– tn.i.	’alkuszik’	<i>Ěf fél óráig koculódtak mire mēgēgyeztek.</i>
kocsikas	– fn.	’Vesszóból font, a szekér oldalai közé helyezett alkatmatosság.’	<i>A kis szekérbe tettek kocsikast, asztá mēntek Szombathelre.</i>
kulláncs	– fn.	’kullancs’	<i>Mikor csaritot győjtöttünk belénk mēnt a kolláncs, de sohasē vót baj.</i>
kollát	– fn.	’A disznóól mellé épített korlát, amely által körülhatárolt területen vannak a disznók, malacok.’	<i>Nyáron a kolládbo vannak a disznók.</i>
komiét	– fn.	’hám, lószerszám’	<i>A nímētēk lovain komiét vót.</i>
konkolica ~ tökössziva	– fn.	’A szilvafákon korcs termés.’	<i>Sok a konkolica nēm lēs sziva.</i>
konkolozó ~ triór	– fn.	’vetőmagtisztító’	<i>A faluba ēty-két konkolozó vuot.</i>
konzerva	– fn.	’konzerv’	<i>Konzervát ēttek a katonák.</i>
kopicsul	– ts.i.	’Kicsit megkalapál, megkapál valamit.’	<i>Mēkkopicsútam a répát, de igēn szároz vót a föggyö.</i>
koráz	– fn.	’siet’	<i>Ez a zóra má mēgin koráz.</i>
kotág	– ts.i.	’kotkodácsol’	<i>A tikok kotágnok, de tojás nincs.</i>
kotnyeleskēdik	– ts.i.	’lábatlankodik’	<i>Mēnj innej, nē kotnyeleskēggy itt.</i>
kötüöfik ~ szár	– fn.	’A ló fején levő alkatmatosság.’	<i>Eszakatt a kötüösár.</i>
kötözüö	– fn.	’Aki beköti kévekötőfával a kévét.’	<i>Aratásná idősebb embēr vuot a kötözüö.</i>
kövesztett	– fn.	’Főzött szalonna, hús.’	<i>Disznóöléskor mindig van kövesztett.</i>

köz	– fn.	’Két barázda közötti földterület.’	<i>Kilenc köz füődünk vuot a Këlidbe.</i>
kramanc	– fn.	’lim-lom’	<i>Rëndët csinálók, kidobálom a sok kramancot a zudvarra.</i>
krisztéroz	– ts.i.	’Beöntést ad beteg embernek, állatnak.’	<i>Mëkkrisztéroszto a disznót.</i>
krisztérzó	– fn.	’Edény, amivel végzik a beöntést.’	<i>Rígën mindën házná vót krisztérzó.</i>
kukulus	– fn.	’sötét helyiség’	<i>Én mëg nëm maradok abba a kukuluzsba.</i>
kundisz	– ts.i.	’keres’	<i>Nézzitëk mëg itt kundisz a székrinyëgbe.</i>
kunygyorgatott hajú	– mn.	’göndör hajú’	<i>A zaptya kunygyorgatott hajú embër vót.</i>
kupac	– fn.	’A lehúzott trágya csomója.’	<i>Szekërën kilenc kupac ganajt vüttem ki.</i>
kupec	– fn.	’kereskedő’	<i>A faluba több kupec is vót.</i>
küöttes	– fn.	’Kelt tészta vagy bukta.’	<i>Mindën hiëten sütöttek küöttest.</i>
kürt	– fn.	’kályhacső’	<i>Kipucútam a kürtöt, jobban íg a sparhelt.</i>
lapicka	– fn.	’Bab, borsó kiverésére szolgáló eszköz.’	<i>Lapickáve vertëk a borsót.</i>
lábkvë	– fn.	’Zsinórkévére keresztbe rakott kékék, amelyek a kepelábot alkotják.’	<i>A lápkvivë jó magas vót a kepin.</i>
lámpás	– fn.	’istálólámpa; petróleumlámpa’	<i>Ígëtt a lámpás ífélig a zistálóba.</i>
láz	– fn.	’madárijesztő’	<i>Lázt is raktam a mágbo a madarak ellen.</i>
leppül	– ts.i.	’legyez’	<i>Në leppüll így avve a pulúvërre!</i>
lëvëtet	– ts.i.	’lefényképez’	<i>Lëvëtette az egisz családót.</i>
libapáskom	– fn.	’Faluszéli rét, libák, kacsák legelőhelye.’	
lompos	– fn.	’A méhek gyűjtőhelye.’	<i>A földímúhek lompozsba gyűjtik a mízet.</i>

lóbíta	– fn.	’Két dróttal összekötött fa, amelyet a kazlakra tettek.’	<i>Lóbitát tettünk a kazalra.</i>
lógérkaró	– fn.	’A cséplőgépből kijövő szalmát e mellé tolták.’	<i>Lógérkaró mellett készítették a nyársot.</i>
madárzik	– tn.i.	’tisztul, folyik’	<i>Ez a tehhén réggétű madárzik.</i>
majorgazda	– fn.	’Az uraság majorjában irányító szerepet végző férfi.’	<i>A zÖrsiná’ a Máté Jóska vót a majorgazda.</i>
majomfogó	– fn.	’tejfölös paprikáskrumpli’	<i>Majomfogót ebídütünk.</i>
makabula	– mn.	’hülye, bolond’	<i>A makabula emberre nem lehet megégyezni.</i>
markot széd	– ts.i.	’Sarlóval összegyűjti a gabonát.’	<i>Az asszony széd markot a kaszás után.</i>
marok	– fn.	’Sarlóval összefogott gabonacsomó.’	<i>Három marok egy kivé.</i>
marokszédűő ~ soruós	– fn.	’Aki a markot szedi.’	<i>A soruós csinál kötelet a kiviho.</i>
masina	– fn.	’cséplőgép’	<i>Több masina vót a faluba.</i>
masinálás ~ masinázás ~ csíplis	– fn.	’Gépekkel való szemnyerés.’	<i>Augusztuzsba kesztik a masinálást.</i>
málé	– fn.	’búzamálé, kukoricamálé, hajdinamálé’	<i>Málét sokat sütöttek.</i>
márc	– fn.	’Mézből készült ital.’	<i>Bucsukor árútak márcot.</i>
mázsomestër	– fn.	’A cséplőbanda vezetője.’	<i>A mázsomestër irányította a bandát.</i>
mögderesül	– tn.i.	’Belepi a dér.’	<i>Mögderesűnyi nálo ollan hideg van, mert gyertyát íget a kálhábo.</i>
mëghátul	– ts.i.	’Széjjel szántja a földet.’	<i>Keverís utá mëkhátúta a földet.</i>
mëgiramlodik	– tn.i.	’megrándul, megerőltet’	<i>Nagyon mëgemëtem magam, mëgiramlodott a kezem.</i>
mëgköp	– ts.i.	’Lepetézi a bogár.’	<i>Mëkköptö a döngőbogár a hust.</i>
mëglábul	– tn.i.	’jár’	<i>Annyira puha a föld, allig tuttok mëglábúnyi.</i>

mëgmohódott	– ts.i.	’Megerőltetés miatt kifáradt, megrándult.’	<i>Igën mëgmohódott a kezem az emelés után.</i>
mëgnádul	– ts.i.	’Az eke földön csúszó része elvásik, a kovács kicseréli újra.’	<i>Mëgnádúta a kovács az ekimet.</i>
(mëg)rudal	– ts.i.	’A gabona, széna lekötése a szekéren.’	<i>A szekeret jóll mëgrudātuk.</i>
mëgtöküli magát	– tn.i.	’makacskodik’	<i>Annyira mëgtöküli magát, hogy nëm szól sëmmit.</i>
mëgüli (a gyomrát)	– ts.i.	’A zsíros, sok étel fogyasztásának eredménye.’	<i>A nehéz ítel mëgüli a zembër gyomrát.</i>
mëgye	– fn.	’Két gazda földjét elválasztó földsáv.’	<i>A rossz szomszid elszántyo a mëgyet.</i>
melleszt	– ts.i.	’Liba, kacs tollát letépi.’	<i>A récéket mëgmellesztëttik nyáron.</i>
mënyíétasszon	– fn.	’menyét’	<i>A pajtábo físzkët ě^m mënyíétasszon.</i>
merëkle	– fn.	’Karó, amelyet az asztagok és kazlak tetejébe böktek.’	<i>A jó merëkle mëgvittë a szíéltüi a kazalt.</i>
miërüö	– fn.	’mérőeszköz’	<i>Ě^m miërüö buzát attunk a kanásznak.</i>
minisztër ~ minisztër- gyerëk	– fn.	’minisztráns’	<i>A papnak a minisztërëk segittének miséznyi.</i>
mónárkocsis	– fn.	’Az, aki összegyűjtötte a búzát, elvitte a malomba, majd a lisztet hazavitte.’	<i>Több mónárkocsis vuot a faluba.</i>
mufurc	– mn.	’Szótlan, mogorva ember.’	<i>Mufurc embërre nëm lehetëtt beszígetnyi.</i>
muszikul	– ts.i.	’Beleveri valakinek az orrát.’	<i>Bele muszikúta a zorát.</i>
napszámos- aratuo ~ pinzësaratuo	– fn.	’Egy-egy nap másnál arató férfi, amiért pénzt kapott.’	<i>Mifelénk nëm igën vuot napszámos aratuo, mëg pinzësaratuo.</i>
nádulás	– fn.	’Az ekenádat újra cserélik.’	<i>Nádulás nëkü má nëm tuttam hasznányi a zekit.</i>

nesz	– fn.	’zaj’	<i>Naⁿ nesz gyütt túlök, biztos veszekétek.</i>
neszez	– tn.i.	’zajong’	<i>Në neszezz annyit, fog be a szádöt!</i>
nészuri	– fn.	’Kelt tészta, a zsemle megaprítva, túrót tettek rá, vagy mákot, azt ették aratáskor.’	<i>Jó nészuri vuot ebídre.</i>
nyakszög	– fn.	’igaszög’	<i>Csinyátottam kiét nyakszöget.</i>
nyargaló	– fn.	’Rövid út (szorgalmi út) a beljebb épült ház megközelítésére.’	<i>A hátsó házsho nyargalón lehetett bemenni.</i>
nyárs	– fn.	’Eszköz, amivel vitték a szalmát a nyársalók a kazalra.’	<i>Akinek nyárs vuot a kezibe, erős ember vuot.</i>
nyársaló	– fn.	’Aki vitte a nyársat.’	<i>A Bócsi Jóska jó nyársuló vuot.</i>
nyomuorud	– fn.	’Ezzel a terhet lekötik.’	<i>A nyomuorud a füöd vígin vuot, mer ott rudátunk.</i>
nyulfüleskötél	– fn.	’Nyúlfülhöz hasonló alakú gabonakötél.’	<i>Rozs aratásná nyulfüleskötelet csinyátok.</i>
orrot esett	– hsz.	’Orra esett.’	<i>Orrot esett, min lèvertë a zorát.</i>
ostor	– fn.	’Állatok terelésére szolgál.’	<i>Vásárbo vettek ostort.</i>
ostortelek	– fn.	’Az ostort köti a nyélhez.’	<i>A telek elszakatt, az ostor mëg elugrott.</i>
ostornyel	– fn.	’Az ostort tartó bot.’	<i>Váktom a zerdón ëj jó ostornyelet.</i>
ostorosgyerék	– fn.	’Aki az állatokat őrzi, tereli.’	<i>A nagygazdákná mindig vuot ostorosgyerék.</i>
ómárjom ~ sifonér	– fn.	’szekrény’	<i>A ruhákat a zómárjomba rakták.</i>
ölöndül	– ts.i.	’kiabál’	<i>Ott ölöndül mindën rëgge fogatër.</i>
összöcsöpörö- dik	– tn.i.	’összeszárad’	<i>Tavasza a zalma összöcsöpörödik.</i>

összőkepil	– ts.i.	’A kévéket kepébe rakja.’	<i>Ha együtt a fölő összőkepitünk.</i>
összőszánt	– ts.i.	’egybeszántás’	<i>Vetőre összőszántottok a földet.</i>
ótt-kátt	– tn.i.	’kiabál, kiáltoz’	<i>Né őccs, káss!</i>
pajtafajok	– fn.	’A pajta egyik része.’	<i>Égyik pajtafajogba rakták a szénát.</i>
pajta	– fn.	’Gabona, széna tárolására használt épület.’	<i>A gazdák építék pajtát.</i>
pallos	– fn.	’Tojás, melynek belsejét kiszívták.’	<i>A tikfiszégbe tettem pallost. Talán jobban odaszoknak a tikok.</i>
parag	– fn.	’Erdők közötti legelők, földek.’	<i>A paragon legētetik a teheneket.</i>
paragifűj	– fn.	’A paragon termett fű.’	<i>Eses időbe a paragon jó paragifűj nyótt.</i>
paragisziena	– fn.	’A paragon termett széna.’	<i>A paragiszienát szerettik a tehenek.</i>
paragútat	– ts.i.	’Nem műveli, pihenteti a földet.’	<i>Nem szántották föl az erdők között a földet, örösztek rajta.</i>
passog	– tn.i.	’pislog’	<i>A Hompasz Sándor csak szíta a pipát, még passogatott hozzá.</i>
patáz(-ik)	– tn.i.	’játék’	<i>Egisz üössze patásztok, mindenféle butaságokat kitalátok.</i>
patyókázik	– ts.i.	’Kézi cséplést végez.’	<i>A Barna Jancsi egisz télén patyókázott.</i>
pác	– fn.	’A gabona megszerezésére használt meszes, rézgálicos oldat.’	<i>A búzát bepácútok vetís előtt.</i>
páculás	– ts.i.	’A gabona vetés előtti megszerezése.’	<i>Páculás nekü nem vetették el a szemét.</i>
parmangul ~ pásszul	– tn.i.	’illeszkedik’	<i>Jóll pásszul a zajtó.</i>

pëlva ~ polva	– fn.	’A búzaszemet védő kalászszer.’	<i>A pëlvát mëgëttik a tehenek.</i>
pëlvakunyo	– fn.	’Itt tárolták a pelyvát.’	<i>A pajta mellett vuot a pëlvakunyo.</i>
përsóniás	– mn.	’Tudálékos, valamihez nagyon értő.’	<i>Igën përsóniás embër vuot.</i>
pessed	– tn.i.	’szárad’	<i>A rëdlibe pessed a zítel, nëm gyütt haza idóbe ënnyi.</i>
pétli	– fn.	’Az erdön levágott fák ágaiból összekötött csomó.’	<i>Kënyërsütísho kiët csomuo piëtli eligëtt a kemëncébe.</i>
pisztërkál	– ts.i.	’piszkálgat’	<i>Mër pisztërkáloed aszt a sebët!</i>
pitli	– fn.	’Fából készült itatóedény.’	<i>A lovak pitlibü ittak.</i>
pizsëlle	– fn.	’kiscsibe’	<i>No Mári, jó lucázóid vuotak, sok pizsëlléd kët.</i>
postautnak	– hn.	’postaút felé, postaúton’	<i>Postautnak mëntem.</i>
povëdá(l)	– ts.i.	’magyaráz, feleslegesen beszél’	<i>Në povëdá annyit.</i>
pörög	– tn.i.	’A túlérrett gabonából kihullik a szem.’	<i>A nagy melegbe kipörög a szëm.</i>
pöszöre	– fn.	’pici, alacsony ember’	<i>Ott futkozott az a pöszöre.</i>
présurka ~ prëzbors	– fn.	’disznósajt’	<i>Disznóölískor csinýátunk prëzborsot.</i>
prosecció	– fn.	’körmenet, búcsús zarándoklat’	<i>Ára mënt a prosecció Vazsvárro.</i>
pusli	– fn.	’csomó, kéve’	<i>Lëtt negyven pusli kukoricaszár azon a kis füödön.</i>
puspánt	– fn.	’puszpánt’	<i>A házok előtt vuot ëp puspánt bokor.</i>
rácli	– fn.	’polc’	<i>A sparhelt fölött rácli vuot.</i>
rádli	– fn.	’tésztavágó’	<i>A tésztát rádlive váktok el.</i>
rájcséroz	– tn.i.	’futkos, szaladgál’	<i>Ezëk a disznók má mëgin rájcséroznak a hidazsba.</i>
ráspu	– fn.	’reszelő’	<i>Mindën házná van ráspu.</i>

ráspul	– ts.i.	’reszel’	<i>Disznóölés előtt a késéket megráspúták.</i>
rédli	– fn.	’sütő’	<i>Nehezzen melekszik be a rédli.</i>
remisz	– fn.	’csepőtés, bokros erdő’	<i>Az Irtázso vuot az a kis remisz.</i>
rendfa	– fn.	’Disznóvágáskor ezen vágják ketté a disznót.’	<i>A böllérek hosztak rendfát, disznóöléskor.</i>
rëzzëget	– ts.i.	’ijesztget’	<i>Në rëzzëgezsd azokat a tikokat!</i>
rísz	– fn.	’A 12., majd a 10., később 8. keresztért aratott a részesarató.’	<i>A gazda vüttö haza a ríszet.</i>
ríszeliés	– ts.i.	’A cséplés végén a keresett terményen való osztózás.’	<i>A ríszelis a gíptulajdonosná vót.</i>
ríszesaratuo	– fn.	’A learatott gabona egy bizonyos részéért dolgozó ember.’	<i>A nagygazdáknak vuot ríszesaratuoja.</i>
ríszkivé	– fn.	’A részesarató saját maga számára kötötte kéve.’	<i>A ríszkívet a zaratuo magánok kötöttö.</i>
rostálás ~ hákkërozás	– ts.i.	’Szélrostával való magtisztítás.’	<i>A vetőmagot mëgrostáták.</i>
röpgulás	– fn.	’váltó tehenész’	<i>Mindig köllött röpgulás a zállatokho.</i>
rudazókötel	– fn.	’Kötel a teher lekötésére.’	<i>A rudazókötel az ódal vígin lógott.</i>
rudazólánc	– fn.	’Lánc a teher lekötésére.’	<i>A rudazóláncot tettik elősször a nyomórudra.</i>
rugógráblo	– fn.	’A polyvát, töreket ezzel takarították össze.’	<i>Kézi csíplis utá a rugógrábláve szëttik a szuomát a szembü.</i>
rumpli	– fn.	’mosómasina’	<i>Mosásná hasznáták a zasszonyok a rumplit.</i>
sábësz	– fn.	’pihenés, szünet’	<i>A mama sábëszet tart, mer nincs dúga.</i>
sal	– fn.	’húsétel’	<i>Tejfölös, szaftos hus.</i>
sari ~ sargyu	– fn.	’A réten termett második, másodsorra megnőtt fű.’	<i>Jó esüök utá vastag sari termëtt.</i>

sarikaszálás	– ts.i.	’A réten másodszorra nőtt fű kaszálása.’	<i>A sarikaszálás má nem vuot ollan nehez.</i>
sas	– fn.	’kaputartó faoszlop’	<i>Erős sas köllött kapulábnok.</i>
sássul	– ts.i.	’A dús növésű gabona hegyét sarlóval levágták.’	<i>Tavassze a buzát, rozsot mēgsássúták.</i>
sérhokli	– fn.	’tűzpiszkáló vas’	<i>Mísz dúgoznyi Ondódba a sérhokli gyárbo.</i>
sifonér	– fn.	vö. ómárjom	
sikkēs ~ sikkēssen mēgy	– mn.	’szépen megy’	<i>A motor szípen sikkēssen mēnt.</i>
silap	– fn	’kalap’	<i>Zsiros, koszos silap vuot a fejín.</i>
silapos	– mn.	’simléderes’	<i>Silapos sapkábo jár.</i>
simfüli	– ts.i.	’szidja’	<i>Mindig a mēnyit simfüli a szomszidoknak.</i>
simittuozás	– ts.i.	’A föld egyengetése vetés előtt.’	<i>Tavassze simittószták a füödet.</i>
sindöl	– fn.	’tetőfedő cserép’	<i>A sindölt a Stórum tiéglagyárbo vették.</i>
sipákul	– tn.i.	’könyörög’	<i>Odagyütt, ekezdett sipákúnyi.</i>
sléffül	– tn.i.	’lassan, osonva megy’	<i>Ott sléffüt mindēn este a kert mellett.</i>
slingül	– ts.i.	’fon, hurkol, köt’	<i>Mindēn este slingút valamit.</i>
smakkul ~ smákkul	– tn.i.	’lenyel, mohón bekap, ízlik’	<i>Nēm smakkul nekik a lúher.</i>
soruo	– fn.	’sarló’	<i>Soruo ve széttik a markot.</i>
sóg ~ süög ~ háluosüög	– fn.	’süveg’	<i>Rígēn hosztak süög cukrot.</i>
sönnyedik	– fn.	’aprólék, törmelék’	<i>Sönnyedik a zegisz közōn a lúher.</i>
sövegucukor	– fn.	’cukor’	<i>A tetejē hēgyēs vuot, a zalla szílēs.</i>
srág	– fn.	’saroglya’	<i>Ledöntöttik a bikák a srágot a zístálóba.</i>
srót	– fn.	’dara (árpa, kukorica)’	<i>Szeretik a disznók a kukorica srótot.</i>
srótos	– fn.	’darálós’	<i>Köll vünnyi a srótosho árpát.</i>

srótul	– ts.i.	’darál’	<i>Srótútam ẽ^{zs} zsák kukoricát.</i>
stanicli	– fn.	’papírzacsó’	<i>A bótos stanẽcliba atta a rizsát.</i>
stráfós	– mn.	’Csíkos a kézi vetés, ha a vető rosszul szórta el a magot.’	<i>Stráfós lètt a vetís, stráfossan kèt a mag.</i>
sublat	– fn.	’sublót’	<i>A ruhát rígèn a subladba tartották.</i>
sülevínyës	– mn.	vö. igevinyës	
süsü	– mn.	’hülye’	<i>Tẽ süsü, má mẽgin efutott a téj.</i>
szahërin	– fn.	’szaharin’	<i>Bele a káviẽba, még a tejbe, mẽg mindẽnbe cukor helètt szahërint tettek.</i>
szalados	– fn.	’Csíráztatott gabonából (búza, rozs, árpa) tepsiben sütött étel.’	<i>Szalados jó ítel vuot.</i>
szalonnás (szántás)	– mn.	’nem omlós’	<i>Igen puha, szalonnás a füød.</i>
szapornicáz	– tn.i.	’gyorsan, szaporán beszél’	<i>Nẽ szapornicázz, hanẽm beszí rèndæssen!</i>
száko	– fn.	’A búzaszemet borító ’pelyva része.’	<i>Belemènt a száko a kezembe.</i>
szëdërnye	– fn.	’szeder’	<i>Az egísz rít teli van szëdërnyetiüskéve.</i>
szekërrakuo	– fn.	’Aki a szekeret rakja.’	<i>A férfi vót a szekërrakuo, a zasszon a földó.</i>
szelënce	– fn.	’orgona’	<i>Szípèn virágzik a szelënce.</i>
szenyel	– tn.i.	’szellőzik’	<i>Igèn náthás vagyok, nẽm szenyel a zorum.</i>
szërszám	– fn.	’lószerszám, hám’	<i>A szërszámot a kamorábo akasztották.</i>
szíács	– fn.	’kézirosta alsó része’	<i>A rostát szíácsbu csinýáták.</i>
szíélkapu	– fn.	’A pajta kis kapuja, amit kinyitottak, hogy huzat legyen.’	<i>Nyis ki a szíélkaput.</i>

szijjas (szántás)	– mn.	’folyamatos, nem omlós’	<i>A lúherfődet szijjasan szántottok.</i>
szik	– fn.	’A tojás közepe, sárgája.’	<i>Ennek a tojásnak két sziké van.</i>
szilleszántás ~ kétfelészántás	– fn.	’A közföldet két részre szántották.’	<i>Aratás utá kiétfelé szántottok a füödet.</i>
szomogy (alatt)	– fn.	’eresz’	<i>A szentütt lapickát a szomogy alá tettik. A szomogy alá dukta a zurnapi körmönet utá a zód ágokat!</i>
szotyog	– tn.i.	’tompán locsog’	<i>Szotyog a zembër lábo a csizmábo.</i>
sztalinszekiér	– fn.	’kétkerekű kulló’	<i>Sztalinszekiérën vüttök haza a riépát.</i>
szuomapinz	– fn.	’A részből csévelt szalma ára.’	<i>A gazda füzetett szuomapinz.</i>
szülessíg	– fn.	’száraz takarmány, széna’	<i>Ha termett szülessíg, lëhetëtt ëtetnyi.</i>
szürü	– fn.	’Ahova a gabonát összehordták.’	<i>A szürübe csípüüünk kézze.</i>
tag	– fn.	’Földterület, valakinek a tulajdona.’ (pl. Pap-tag)	<i>Vuot füödüünk a Pap-tagon.</i>
taliga	– fn.	’Két keréken járó eszköz, az eke része.’	<i>A taligát a szekér utá kötöttik.</i>
taligakeriék	– fn.	’A taliga kerekei.’	<i>Akkora pogácsát süttött, mind ë^t taligakerék.</i>
tóp ~ tópfá	– fn.	’A favázás pajta alsó fája, talpa.’	<i>Kiütek a tópfáro fölöstökömöznyi.</i>
tehenesgyerék	– fn.	’A teheneket őrizte, gondozta.’	<i>A gazdákná segítettek a tehenesgyerékek.</i>
tekercs	– fn.	’ruhafonat’	<i>A fejkosár alá tettünk tekercsët.</i>
tékinted	– hsz.	’szerinted’	<i>Tékinted hogyan csinyátok?</i>
templombajáró (ruha)	– mn.	’ünneplő ruha, cipő’	<i>Templombajáró ruhát vëtem fö.</i>
tergyëget	– tn.i.	’integet, hadonászik’	<i>Annyira tergyëgetëtt, hogy āra mëntünk.</i>

teri	– fn.	’teher’	<i>Terive nehezen mennek a szekérre a tehenek.</i>
tiézsula	– fn.	’vontatószerkezet’	<i>Körpöl, kapocs, karika, láncrud vuot. A tiézsula nélkü nem lehetett szántonyi.</i>
tikfiszég	– fn.	’kis mennyiség’	<i>Csak é tikfiszéggé lett az a lúher.</i>
títemin	– fn.	(pl. lófej, lókoponya) ’babonaszág, tett’	<i>Hogy bajja légyen a zállatoknak, títemint csinyátok.</i>
toklász	– fn.	’A búzaszemet borító pelyva.’	<i>A buza toklászoz lett.</i>
tokmán	– fn.	’A kaszakő tárolására szolgáló edény.’	<i>A tokmán víz nélkü nem ért sémmit.</i>
tonka	– mn.	’tompá’	<i>A tonka hégýú kés jó élés.</i>
tornyosul	– tn.i.	’Jön a felhő, emelkedik.’	<i>Ára fő má mégén igen tornyosul.</i>
toruo	– fn.	’tarló’	<i>A jó kaszás rövid toruot hagyott.</i>
toruográblo ~ naggráblo	– fn.	’A tarlón elhullott gabonaszálak összegyűjtésére készített gereblye.’	<i>A toruográblát vüttök velünk aratnyi.</i>
toruoszántás	– fn.	’A learatott gabona után felszántják a tarlót.’	<i>A toruoszántásná etüntek a gyomok.</i>
tráto	– mn.	’elhanyagolt, rendetlen’	<i>Mékhátak a zöregék, tráto minden.</i>
trépni	– fn.	’dobogó, lépcső’	<i>A satupad elejbe csínyát trépni.</i>
trág	– fn.	’A trágya istállóból való kiszállításának eszköze.’	<i>Trágon vagy talicskán tütök ki a ganajt.</i>
truksul	– tn.i.	’Hátra megy.’	<i>A lovak truksútak hátra.</i>
tuskóssöprű	– fn.	’vásott ágsöprű’	<i>Tuskóssöprűt kiténnyi a hidasok mellé főfordidva, akkor nem ártonak a zállatoknak.</i>
tusa	– fn.	’csutka’	<i>Tusás kukoricát télén morzsúták lē.</i>

tutor ~ tudor	– fn.	’Okos, de fontoskodó ember.’	<i>A kössig tutorgyaiho hasolló embërëk politizátok.</i>
tüskésdisznó	– ld.	tüskésborz	
ugarútat	– ts.i.	’Pihenteti a földet, nem szántja fel.’	<i>Ugarútattok a földet, nëm vetëttëk, örösztünk rajta.</i>
umbëlla	– fn.	’egyházi kegyeszköz’	<i>Föltámadáskor a pap a zumbëlla alatt vüttö a szencsígët.</i>
uszik	– tn.i.	’csavarog’	<i>No, hun usztá egisz dílelött? Am mëg mindig ussza a falut.</i>
ülísdészka	– fn.	’Amin a szekéren ülnek.’	<i>Ülísdëszkát nëm tettek a hossziszekërre.</i>
üötösztetüö	– fn.	’maskara’	<i>Fölüötöszte ek üötösztetüönek, osztá bemëntek a tolfosztuok közíg, mënt a röhögís, nevétís.</i>
üzün (esëtt)	– hsz.	’rosszul esett’	<i>Üzün esëtt neki.</i>
vadács	– fn.	’Szakképzetlen, fúró-faragó ember.’	<i>Nem ért hozzá, mer csak vadács.</i>
vakabula		vö. makabula	
vatarász	– ts.i.	’keres’	<i>Annyit vatarászott a zsebgýibe, de nëm talát semmit.</i>
vatolag	– fn.	’Fából készült vízhordó edény.’ Kaszálás közben megizzadt ember inge vizes a hátán, erre mondták tréfásan.	<i>Vatolagba vüttik a vizet. Nézd, má fökötöttö a vatalogot a hátáro.</i>
vágás	– fn.	’Kiirtott erdő helyén nőtt kis, bokros erdő.’	<i>A vágásbo lëhetëtt epërgyét szënnyi.</i>
vánkos (eke)	– fn.	’A taliga része, amin a gerendöl fekszik.’	<i>A vánkos irányította a zekít.</i>
vërcájg	– fn.	’szerszám’	<i>Vërcájgostu kidopták a zuccáro.</i>
vetüömasina	– fn.	’vetógép’	<i>A gazdák beszërsztik a vetömasinát, hogy szíp lëgyën a vetís.</i>

vetőreszántás	– fn.	’Mélyszántás vetés előtt.’	<i>Szeptemberbe kesztünk vetőőre szántonyi.</i>
vetőőruha	– fn.	’Ebből vetették a magot.’	<i>Vetőőruhát a zasszonyok szóttik.</i>
vigéc	– fn.	1. ’fiú, ember’ 2. ’nagylegény, büszke’	<i>Ez igen nagy vigéc.</i>
vigéckedik	– tn.i.	’legénykedik’	<i>Në vigéckegy, nëm vagy të ollan okos.</i>
vindöl	– fn.	’zsírtartó edény’	<i>Mindën vindöl teli van zsirre.</i>
vinyároz	– ts.i.	’nevet, nevetgél’	<i>A mozi előtt vinyárosztak.</i>
virtikli	– mn.	’Valamilyen munka mestere.’	<i>Virtikli bágyogos csinyáto a csatornát a házomra.</i>
viselős	– mn.	’állapotos, terhes nő’	<i>A zuj asszon má mëgin viselős.</i>
vógy	– fn.	’közepe valaminek’	<i>Kinyomta a kelist, de a vógygyö bemmaratt.</i>
zabajnacul	– ts.i.	’össze-vissza beszél’	<i>Në zabajnacú annyit!</i>
zabakul	– tn.i.	’pancsol’	<i>Zabakul ez a gyerek a vízbe. (A kacsá is zabakul a vízbe.)</i>
zabla	– fn.	1. ’A lószerszám része.’ 2. ’seb’	<i>Zabla van a szájo sarkán.</i>
zuhál	– ts.i.	’zuhogtat, zörög’	<i>Mit zuhátá mámo dílelött?</i>
zsiétër	– fn.	’Fejőedény, amibe fejik a tejet.’	<i>A zsiétért tisztán, levegős helën tartották.</i>
zsibásodik	– tn.i.	’virágzik, kihajt’	<i>A korai cicamaca lëfagyott, a kisei mëg mëg nëm zsibásodik.</i>
zsidótemetüös	– mn.	’Lyuk a szántáson.’	<i>Ha a marha férelíp szántás közbe, az ekë lukat hagy a szántáson ëre monták zsidótemetüös.</i>
zsinórkívë	– fn.	’A földön levő kévesor.’	<i>Esős időben a zsinórkívë mëgcsirásút.</i>
zsírosfás	– fn.	’szegény, zsellérember’	<i>Zsírosfások között át a templomba.</i>
zsupp	– fn.	’Kézzel kicsévelt rozskötés.’	<i>A pajtáho sok zsupp köll, mer a rígi evásott.</i>

*Nép-nyelv-társadalom. Szerk.: Szabó Géza – Molnár Zoltán, Szombathely, 2000.
40–62. l. A BDF Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai IV.*

*Zernovác Gábor kaszát fen
1970*

*Zernovác Gábor kézi vetése vetőruhából
1970*

Élő nyelvi szövegközlés

Nárai, Vas megye

1. adatközlő

1. Nárai, Vas m. 1985. március 17.
  2. Guttmann Miklós
  3. Guttmann Miklós
  4. Resetár József
  5. Nárai
  6. 1907.
  7. Nárai, Kossuth Lajos utca
  8. hat elemi
  9. földműves, tsz-nyugdíjas
  10. római katolikus
  11. –
  12. szülőfalujában, Náraiban
  13. Sanyo Model M 2502U
  14. a mikrofon a készülékbe van építve
  15. Polimer kazetta
  16. a gyűjtő birtokában
  17. –
  18. lásd: 13. pont
  19. lásd: 15. pont
  20. jó
  21. –
- [Használják-e a régi szavakat?]
- Hát ugyë? Nëm mindënkör. Használlog beüllö ëgyësëket ugyë, de ugyë mas má, igën kevés. Például ugyë montok, hogy a sámlit is ugyë. Mas má talá nëm is

ismerik, a sámédltit ugyë, iszë minálunk is vuot, utóbbi időbe má idësanyám azon szokott úddögënyi, m'ég juo vuot. Ijjenyëket mas má nëm igën izének...

– [Legény korában mivel foglalkozott?]

– Ién, ié vuotam Szombathejën is, a prëmontreji gimnáziumná vuotam három iévig. Elsüöbe vuotam ijen háziszolga, akkor annak monták úket, nekünk köllöt mëgvágnyi a fát, osztá a pinc'lebe vuot a szíeny, eszt. Ot lakot nyuoc vat tisz, tizenkiët tanár, ezëknek vuot kiët szobájok, ugyë. Nekünk köllött elátnyi füttüöanyaggal, iértëd. Kettën vuotunk ottan. Mindëggyikünknek vuot ës szobájo. Kiët áty, kiët szëkrin, rëndës padlus szobánk vuot, mindën, ugyë, osztá ot vuotam ugyë három iévig. De asztá közbe e köllöt gyünnöm haza, iszë ot maratam vuona, esetlëg máskint alakút vuona a hejzëtëm, de ugyë idësapám izs beteg vuot, betegës vuot, mëg mindën. Iszë nëm vuot nagy gazdaságunk, ëppár huot füöd vuot, ugyë, haza köllöd gyünnöm, akkor osztá klérëm idësapám szántogatot tehënkë, izët, iém mëg mikor nëm vuot más munkám, ejártom csípünyi a masináho. Mindën csíplízsbe od vuotam a nyári időszagba. A Hërnát Paliná is dúgosztam, a zImréná, ezëkná mind a kettüöná. Ijen szërzüödísës csíplísi időszagba, nyáron. Ithon lësegítettëm aratnyi, akkor behortunk ugyë, utánno mëg osztá mëkkezdüödött a csíplís, mëk hát ugyë od dúgosztam. De ottan nagyon prima hëlünk vuot a prëmontrejiekná. Ojan kosztunk vuot, hogy igazán lë a kallappal. Ott, ahol a Nagy Lajozs Gimnázium van mast, ot vuotak ezëk a tanárok. Fëhhiër papoknak monták úket valamikor. Ezëk tanitottak a gimnáziumba, ezëk tanitottak.

– [Hol volt katona?]

– Kúszögön, ja, od vuotam katona. Od vuotam ujjonc is, mëg osztánniék hát oda is köllöd bevonúnom mindëm bevonuláskor. Ugyë harmincnyuodzba a Fölvidíkire, akkor a Dílvidíkire, od vuotam, akkor ezëk mëkszüntek, akkor mëgim behítak negyvenbe, akkor nëm köllöt m'ég emënnyi, negyvenëgybe hítak, akkor së köllöt lëmënnünk. Akkor kesztëk... a második haccseregët, mikor mëgalakították, lëvüttik a Donho, hát, ugyë, ién nëm kerütëm abba bëlë. Mindën izébe behítak, asz monhatom, mindën hónabba, mëg mindën iévbe, de ki nëm vüttek, osztá negyvennigybe, iszë akkor má Dëbrëcënná vuotak a zoroszog, Dëbrëcënná. Akkor behítak bennünket Kúszögre, osztánniék kërëm a huszonötös hëgyi vadászokat a Kárpátokná csunyan mëgizétik a zoroszok, a Kárpátogba tudod, osztá a hëgyi vadászokho köllöt százötven embër. No, most eszt a százötfën embërt, ugyë, a kószögi gyalogezrëdbü vëttik lë. Minket osztá kiválogattak százötfenyünket, osztá lëvütteg Bëlapátfalváro. Nëm vuotál óra a Bük hëtyiségbe? Vuotá óra? Hát akkor tudod aszt a ríszet. Od van Fëlsótárkány a Bük hegység alatt. Bëlapátfalvárá vütteg bennünket, mër od vuot ennek a huszonötös hëgyivadászoknak a izéje, osztá beosztottak bennünket a Bük hëgységbe vuotunk. Èty hónapig osztá lëjjeb gyüttünk, Szilvásvárod, Fëlnímët, ez a vidík ott. Osztá mëk tuggya fenë micsoda faluk vuotak ott. Mindik, egiz Bëlapátfalváig visszavonútunk mëg Egërig, osztá Egërná efoktag bennünket, iértëd. A zoroszok bekerítettëg bennün-

ket, uccai harcok vuotak, bekerítettik a várost, osztá orosz fokságbo kerütem ién is. Ném ién, hanem a zégisz százod, nímetek is vuotak ot velünk, rëngeteg magyar. Evüttég bennünket Egerbü, Fëlsótárkonyon kërësztü hajtottag bennünket. Hevës mëgylébe Poroszló felé nëm vuotá? Poroszló od vuot, ëgy illen uradalmi hejísí, e^b be vuot kerídvë, de ez ijën gyüjtüötábor vuot, hogyan efokták a izéket, a harc után oda gyülekëszték, ot vuot ijën gyüjtüötábor. Maktárok, istáluk, rosseb, mindën, osztá oda vitteg bennünket.

Ott ugyë nígy napig vuotunk. Akkor onnaj Poroszlútu fogva egisszen Dëbrëcënyik hajtottag bennünked gyalog. Esz körübelü tartott ëty híétig, mirë Dëbrëcëmbë íértüng gyalog. Utóllám Balmazujvározszba vuot a zutolsó állomásunk. A^t tizënhárom kilamëtër körübelü Dëbrëcënhö. De má mikor Dëbrëcëmbë íértünk, negyvennigybe, íértëd, negyvenöt elejin. Nëm! E^m má ujjiéfkör vuot, akkor má Dëbrëcëmbë má mëgalakut a izé, a Nemzeti Kormány. Oda Petófinek mëg a Kosutnak a izéje, ijën drótok vuotak áthuzva a zuccán, mind azoknak a kipei lónktak ottan Dëbrëcëmbë. Osztá ot vuot ë^h hatalmas laktanya, izébe, Dëbrëcëmbë, pavillon laktanyánok monták. Osztánníék hát oda hajtottag bennünket. Tizënháromezren vuotunk abba a táborba, tizënháromezren, rëttënetëssen na^t terület vuot. Osztánníék ëccër csak od vuotunk, körübelü ëty hétig vuotunk ottan, ja. Ëccër csak kihirdëttik ott a táborba, hogy aki önkint akar jelënkëznyi, ípittenek vagyis alakittanak ë^v vasutípittüö zászlóajt, értëd, aki ebbe önkint jelënkëzik, asz Szolnok felé csinállok Magyarországon a vasutat, ahogyan a zoroszkok vonúnának, utánno csinállok, mer ugyë förobbantották mindënhol a izéket, a vasutakat, ugyë. Förobogatták utánnok a vasutakat, mëg mindën. Hát ugyë vuotak ot söptejiék, oladiak, perintiek, vuotunk, ugyë, sokan. Ëggyik is jelënkëzëtt, a másik is, oladiak is. É^m, mëg a Takács Pista vuotunk ketten, ez aki mëkhât, tudod a Berëgbe vuot ez, zsuppos házok vuot, emlékszë. Avvë vuotunk kettem má csak nárojiak ottan. Há micsinállunk? Ezëk a kolëgák miⁿ jelënkëszték, osztá montam neki. Gyere, jelënkëzzünk mink is, a rosseb ott ëszí, akármi lëssz, anná csak job lësz, minha evüsznek például Oroszországbo, ugyë. Ha id dúgoszhatunk, mer hát a fenë ëszí, ha dúgozunk, dúgozunk, akárhová vüsznek, ha Oroszországbo vüsznek, ott izz dúgoznyi kö, de ha it lëszünk. De miéksë u^l lëtt, íértëd, mer nëm idë vittëg bennünket, ahogyan monták úk, hanëm ugyë bevagoníërosztag bennünket. Vízkerëszt naptyán, negyvenödbë, Dëbrëcëmbë, osztá evüttég bennünket a Kárpátok ajjábo, a Barnabási alagutho. Berobbantották a nímetek eszt a zalagutat, és kërlek, a zutámpótlás azon jött a zoroszkoknak, ugyë, azon a vonalon. Osztánníék eszt a izét, ki kellëtt izényi, hejreállittanyi, klërlek, ho^t tuggyon a izé, mer odáik csak izén tuttak gyüni. Folton gyütt a tehërautó, íjje nappë horták a zutámpótlást a zoroszkoknak, ugyë, de vasuton nëm tuttak, mer ugyë, be vuot robbandva a izé. Na mast ki köllöt pucúnunk eszt a zalagutat. Vuotak oroszok is. Mérnökök mëg mindën, azok irányították a munkát. Osztá akkor hejreállították a izét, mëkcsinyátok február nëm tudom hányodikáro. Három mûszagba dúgosztunk, ijjel nappal dúgosztunk három mû-

szagba. Kérlek, osztá meglét február nem tudom hányadikáro, ki lét pucúva, hejre lett állidva a zalagut.

Akkor együttünk Mámarosszigetre. Mámarosszigetén ot mēk csinyátunk illen berakodókat, ijēm minek mongyák, ijēn... mellējē jár a vonat a vasutná, nem tudom minek mongyák, rámpákot, asz csinátok. Ę, akár mēllen idűő vuot, mēnni kollött. Ot má, igaz ēgy műszagba dúgosztunk, ēgy műszagba, rēgge nyuoctu dilutá nígyig dúgosztunk, de úgy mēg vuot fagyva a fűöd, mind a hiētszekremēntom. De vágnyi kollöt, mēg osztá mēk kollöt csinányi aszt a berakót. Hát aszt is mēkcsinátok, aszt a berakoduot. Hát aszt is. Körübelü, huzsvit elöt, ja āra kīs is lett, akkor osztá em mikor kīs lett, onnaj mēg evütteg bennünket Cseszlovákiábo, miēg Losonctu nyuoctfan kilamēterre. Ott ēty kilamētērēs alagut vuot berobbando, ēty kilamētērēs vuot. Ott is osztánniék aszt is ki kollöt pucúnunk. Hát rēngetēgēn dúgosztunk ám ot katonák. Osztá mikor ez is kīs lét, június nem tom hányadikáro, vagy július... negyvenöt, āra kīs lét körübelü ez a zalagut, akkor aszonták, majd... a Vorosilov marsal vuot akkor a parancsnoka a izének, ennek a magyarországi izének a Vuot a parancsnoka. Asz monták, hogy majt ha Vorosilov marsalnak a parancsáro hazaengennēg bennünket, mer ki vuot tūntedvē, hán köbmēter fűödet termētünk ki, és menynyi órát dúgosztunk, iérted. Ez mint ki vuot tūntedve... min ki vuot tūntedve. Hát osztánniék, igaz, kiēt vaj három hiētig vártunk ottan, izébe, Cseszlovákiábo, jó hēlünk vuot, mer kint vuotunk... a várostu nem tom hán kilamēterre vuot ēn nagy iskola, emeletēs iskola, od vuot a szálláshejünk. Hát messzi kollöt járnunk, de juo levegűő vuot ottam, mēg mindēn, ugyē, osztá od dúgosztunk, ugyē, vaj oda jártunk.

Hát osztá, ēccērcsak mēggyütt a parancs, hoty szóval ez a zászlóajj hazamēhet kiválló tejjesitmínyér, mēg mindēn. Akkor osztá ugyē onnaj hazagyühētünk. Igēn ám, hazagyühētünk, de ugyē akkor kaptam tiz napi szabaccságot, ijēn tiz napi vizszontlátási szabaccságot, hazaeresztētēg bennünket, de vissza kollöt mēnnünk, mer az a vasutípitűő zászlóajj. Akkor neki kollött álloni a hatfani vasutvonal mēgēpittísihő, iérted. Akkor miēg visszamēntünk, akkor mēg aszt csinátok, mer esz kiēt vonalas, ez a hatfani vasutvonal, kiēt sinpáros vuot, má akkor is. Hát, ugyē, eszt is förobbantották, hát osztánniék akkor mēg osztá ennek állottunk neki csinányi. Eszt csinátuk, osztánniék negyvenhat nem tom mikor eresztētēg haza bennünket, akkor hazaeresztētēg osztá má, ugyē. Sokáig dúgosztunk ott a... izēn vuotunk, Rákoscsabán vuotunk, Isaszēgēn izs dúgosztunk, Karácsond. Jártál óra? Azokon a hēlekēm mind dúgosztunk, vígig azon a hatfani vasutvonalon dúgosztunk, sokad dúgosztunk, rēngetēgēt. Hát osztán, ugyē így lētellēt a izé.

– [Azután meg itthon gazdálkodott?]

– Azutá mēg ithon. Ja. Hazagyüttem, osztá miēg mēg nem alakút a tēesz, mi^m magán... izé, ithon gazdákottunk. Na, hát azok vuotak a nehīēz évek, mikor mindēm beszolgáltatás vuot, tudod. Ho^m mindēnt, eszt is lē kollöt annyi, aszt

is l  koll t annyi. R kosi v ot akkor a... iz , h t isz  m g is  ert m aszt is, ugy , mer a n pnek kell tt ell t s m g minden, ugy , de h t az  r tuls gbo vittik a... izi t, n m szabadot v ona annyira tuls gba vinni. De h t oszt a ugy  ez a iz  l tt, a z tfenhatos. K d r l tt a iz , ugy  akkor m  h t m s l tt.

– [Mikor ment nyugd jba?]

–   n hetfenh romba.

– [Ut na m r nem dolgozott?]

– De az  r m  g d gosztam a t eszbe, esz szoktam m nnyi d gozni m  g. Ja. Esz szoktak h nya kasz gotnyi  gy a z rokpartokat, m g  j n ket m g ojjant, oszt a ut nno m  k szoktam d gozni. M  k k  t   vik sokad d gosztam. H rman d gosztunk, Kassai, Pompor Lajos m g   n. Majd a zegisz hat rnok, ami van  rok, ez ket a nagy  rkokat mink puc tuk l , egisz novemb rik kasz tok a z rkokat, ugy . Ja.

– [Meddig volt tehene?]

– Hetfenn gyik, hetfen tik, k r bel  addig v ot, ja, teh nem, azut  oszt a n m l tt ugy , azut  n m l tt.

– [Mennyi a nyugd ja?]

– H t, k  rlek, a nyugd jjam h romez rtisz forint v ot,   rt d,  s, ugy , mast attam be   n   k k rvint, m  szeptemb rbe, mert aszt, amit   n a zoroszkn  d gosztam, eszt a zid  t nek m n m sz m t k el,   rt d, mikor a nyugd jamat m g llapított k, oszt nn  k   m mast fojamottam   re a iz re, hogy emellik a iz t, mer h t, ugy , h romez rtisz forint k  t sz m jre, ben van a h zast rsi izi m is, h zass gi p tlik izs ben van, ugy . H t oszt nn  k, ugy , mastan itten em tek sz szhusz forintot minden h napra. M  mutatom   n  m nek d. Mas kaptam eszt a sz szhusz forintot. Folamottam, m g ugy  hotyh t... Sz val n m sz m t g bele  szt a iz t, amid d gosztam ann  a vasut pitt   z szo ajjn , amid d gosztam, oszt n h t, ugy , folamottam ut nno.

– [F lmentek Pestre?]

–    n,    n. Od v otam Pest n, a Keleti p j oudvaron l plesztek l    gy eml kt bl t,   rt d. Ennek a vasut pitt   z szo ajjnak egy eml kt blo v ot, oszt a l l plesztik. Ingyen jegyet k  ttek,   rt d. M  k tal  az is m  gvan id valahun. Ingyen m ntem el Pestre, m g ingyen gy ttem is haza.

– [Mi volt ott?]

– Eszt a iz t l l plesztik, eszt a zeml kt bl t, ennek a vasut pitt   z szo ajjnak a zeml kt bl j t, akkor od van valami Szabacs k Sz ll o a Keletit  n m messze, od v ot a zeb d ezut n a iz  ut n, a z nnepil ut n. Aki ot maratt, ot maratt, de   n egy hettem haza, nek m n m v ot s mmi rokonyom Pest n, hov  sz llok ugy , oszt nn  k este   n egy ttem haza onn jd Pestr .

– [Volt besz d is?]

– Hogyn ! V ot  m. Magyaru is, m g   gy orosz t bornok v ot ottan, aki besz t, m g magyaru l fordított k. Ugy  ez a magyar z szo aj micsoda tejjesitm nyt v gzett. Ja.

2. adatközlő

1. Nárai, Vas m. 1985. december 10.
2. Guttmann Miklós
3. Guttmann Miklós
4. Harasztovics József
5. Nárai
6. 1901.
7. Nárai, Kossuth Lajos utca
8. hat elemi
9. földműves, tsz-nyugdíjas
10. római katolikus
11. –
12. szülőfalujában, Náraiban
13. Sanyo Model M 2502 U
14. a mikrofon a készülékbe beépítve
15. Polimer kazetta
16. a gyűjtő birtokában
17. –
18. lásd: 13. pont
19. lásd: 15. pont
20. jó
21. –

– [A maga apja bíró is volt?]

– Vuot. Vuot. Mëk kibviselüö miék csak ít mindig.

– [A jákiakkal nem igen voltak jóban?]

– Hát akkor nëm annyira, ugyë mindën a Jáкро mënt. Ha ípútek tanács... jeddzüölakást, mindënt, osztá ot maratt. Utóllán Nároinak magánok köllött ípünyi. Szoktak vitatkoznyi.

– [Van tehene?]

– Nincs. Hát ki gyöjt nekik. Kapál annyit, hogy a marhatartásro ëlig lëgyën. Má nem oda val^uo vagyok. Így disznuot tartunk. Iszë most három vuot. Ëgyget csütörtökön ötünk mëg, ëgyget mëg majt huszonkettedikën evüsznek, aszt elaggyok, a harmadikat mëg majd ujjiév felé mëgöllök. Pedig annyi husa lëtt anak a disznuonak, ejjetëd, amit mëgöttünk. Száznyuocfan kila vuot lëövö, anynyi husa lët, neki, ho^b borzasztuö. Mëg ez is van ollan nehéz, de mas miég eszt ujjiév elöt nëm öllök mëg, ha addig miég gyarapszik, e^m miég lësz kiët mázso is akkor. Hát osztá. Hát osztá mi^{cs} csinyállunk velë? Ugyë mast, izé, vëttünk hütöládát, mind abba bele van szoltérozva, ollan kis acskuogba, kiët kilás, három kilás, fasiérozott hus, mëg uf föszeletüvö kirántothusnak, mint külön oda bele van ragva. Rá van irva, osztá ki millent akar, asz csak kivëszzi, nem kö

nízégetnyi, megniézi a pappirt, mi van ráírva. Osztá akkor nem kö eszt a drágo hust vennyi. Iszē ekkoráér [mutatja] száz forintot kö annyi. Osztá vettünk íty hütóládát.

– [Volt katona?]

– Vuot tiszthelētes, a zezred irodán vuot. AV vuot a főnök ott a zezredirodán, osztá a^m még lēt füzedvē, kiirt akkor min lítszámfölätti. Uh hoty hazagyüttem, de osztá ho^m micsinyát?] H^uotnak nyilvánított-ē, vaj mi^{cs} csinyát, a rossep tuggya.

– [Meg lehetett fizetni?]

– Mēk hát!

– [De hogyan?]

– Miēk ha jóll emlékszēm, malacot is vettünk neki. Hát mⁱér nē lehetett vuona. Mámo nem lēhet mēkfizetni? Mindēnkit. Nagyop protēkció vam, mind akkori-ba. [nevet]

– [Itthon akkor mit csinált?]

– Hád gazdákottunk. Akkor má mind emēntek hazuru. Akkor ugyē é^r rám... Akartak iértem folamonnyi, de nem tuttak, nem sikerút, osztá ez valahogyan kⁱéz-rekerút, ez a zilletű, iszē Tāncos nevezetű vuot, asztá ez elintíszte. Tudom, u^{sz} szombaton dilutá ippen zsurútuk a szobát, gyün iértem a küldönc, ho^m mēnnyek a zezredirodáro, osztá ott odatták a pappirt. Id van ē a csizmám? Nincs. Othon van. Mingyá irta a pappirt, vügyem be a századirodáro. Má azon este gyüttem haza a civilruháér. Másnap visszamēntēm, lēattam a komiszruhát, osztá gyüttem haza mind ideiglenyēs szabactság, dehát sohasē tellēt lē a zideiglenyēs szabactság.

– [Mikor volt ez?]

– Huszonketűöbe.

– [A háború alatt?]

– A háboru alatt iēn nem vuotam sēhun. Huszonketűöbe. Miēk akkor, mikor lett a háboru. Negyvenödbe lētt a háboru, vaj harmincnyuodzba indította mēg a Hitler. Akkor osztá utóllám, mikor ötfen iévig mozgósították a nípet, akkor ujbu evüttek sorozatra. Na akkor mēgin alkalmasnak lēttem, de hát oda sē mēntem el, mer id vuot a falunak ē^p parancsnoka, ē^{sz} százados, asztat mindik hordosztam ēre-āra, osztá aszonta, marad. Nēm mēntem e oda sē. Ithon vuotam. Id vártom mēg a zorosokat. Ja.

– [Hogyan élnek most?]

– Mindēnt mēgtészēk. Assē tuggya hogyan ētetēm a disznuokat [ti. a felesége]. Ókor kimēgy megniézi úket, mēg majorságot, mindēnt. Másik hiētēn mēg má fekszik. Hát iēn nem tudom, mēllen baja lēhet neki. Killódunk mas má csak.

– [Mikor nősült?]

– Huszonnyuodzba. Huszonhiēt iéves vuotam.

– [Itt volt a bíró hivatala is ebben a házban?]

– Gyüttek idē előjárúk. Id gyülišēsztek. Akkor nem vuot, nem tudom, hová mēnnyenek gyülišēzni. Mēg a csöndiērēk, ha gyüttek. Āra is emlékszēm, abba a szobábo hátok a csöndiērēk abba a zidűöbe.

– [Itt volt nekik a helyük?]

– Igén. Ugye nem vuot akkor csöndíerlakás, vaj nem tudom mi. It hátok. Oszta ippen adófüzetis vuot, arra is emlíkszēm, mikor adófüzetis vuot, ugye hát sok pinz összögyütt, osztá a csöndiérekek ippen id vuotak, hát it hátok. Hát valaki ijje megzörgettē a zajtuot. Valószínű a pinzér akart talán valaki betörni. Oszta a csöndiérekek is ehamarkották. Rákátottak. Ki az? Āra osztá a pofa eszalatt. Mēgiértettē, ho^{cs} csöndiérekek vannak itt. Mer akkor id vuot, nēm u^m mim mast, akkoriba, mast a tanácson, mēg a jeddzósígēn, na mast a postáro kō annyi a pinszt, akkoriba a jeddzósígēn köllött a zaduot füzetnyi, de akkor ugye it nēm vuot jeddzósíg, Jákon vuot, osztá mindig od vuot a zaduofüzetis, aki bir^{uo} vuot.

– [A csendőrök jártak?]

– Azok portyásztok mindig. Akkor nēm rēndőrök vuotak. Vuot rēndőr is a városogba. Ezek... Jákon vuot a csöndiéraktanya, osztá onnaj gyüttek, ugye. Ezek ellenőrösztik a trázsálást, mer abba a zidüöbe trázsányi köllött, ja, azok ellenőrösztik.

– [Kik trázsáltak?]

– Sorba mindēn ház.

– [Nem egy ember volt a trázsa?]

– Nēm A kizsbir^{uo} mindik hásszám mēnt sorba. Ifiél előtt is kettüö, akkor fő köllöt kēttenyi, aki ifiél után van. Oszta akkor u^m mēnt mēgin a következüö. Így vuot a trázsálás. Csak mas szüent mēg a trázsálás a demográfia alatt.

– [Miért trázsáltak? Mit kellett csinálni?]

– Járkányi a faluba, nincs-ē, akad-ē tüzeset, valami nincs-ē, vaj hát lopnak, vaj nēm tudom mi. Vígig vissza sētagatott a zembēr a falun.

– [Volt amikor megfogtak valakit?]

– E fenyiét vuot, deho^v vuot. Ha valaki lopnyi akart, az ippen asz lēstē, hom mikor gyün āra a trázso. Mēg osztá sokszor tiēlen, ha hideg vuot, bemēntünk a zistáluoba mēgmelegēnni. Mindik ki a fenyē járkát ott. Sokszor ollan idüö vuot, a kutyát sē köllöt kivernyi, de aziér ugye ki-ki köllöt niēznyni, mer ha gyünnek a csöndiérekek, akkor a zembērt mēkfog'gyák, osztá csak i^m mēnt.

– [Hányszor voltak trázsák egy évben?]

– Akkor, ugye, felē sē vuot ez a falu. Níccēr, öccör is talán. Mer hát mi vuot? A templomtu lēfeliē, e^v vuot, mēg āra tēfeliētēk e^d darabig, de assē sok vuot, mer a zalsuo felē sē vuot, mēg az a Nikszprót sē, no mēg az a rövit csárdo. Szóval nēgyedrisze vuot csak a falu akkoriba, sokszor ránk kerút. Talán mindēm második hónabba. Nēm tudom.

– [A Csárdán kik laktak régen?]

– Mast ahun a Pompor Lajos, a Pompor Pista, a Visik, Somogyi mēg a Rozmányok mēg a Bogyoszlai Viktor, ezek laktak.

– [Hát a Bözse Jóska?]

– Mēg a Bözse Jóska azon a kis csucson. Utánno mēg gyütt a Kanász Sándor. Akkor a zöreg Res Jancsi, a Res Pistának a zaptya, akkor Doma Sándor, azután

Vindics Ferenc, mēk hát mast a Mosonyi, de abba a züdüöbe Pulai Jancsinak híták, utkopró vuot, de hát ugyē a^m mēkhāt, akkor mast az a Mosonyijē az a ház, iszē mas má a zunokájo.

– [Ez az új rész mikor lett?]

– Oroszok utá. Oroszok utá. Akkor ípút. Akkor miértik ki ott a hászhēlęket. Itt alluru, Sztálingrádnok vaj minek mongyák, az azutá ípút mind, negyvenöt utá.

– [Kié volt az a föld?]

– A zÖrsijē. Juo termüöfűöd vuot. Szántották, vetették. Osztákkor kimértik, holott má nıgy Oncsa házot... a Somogyi Ferenc akkor országos kibviselüö vuot, a nıgy Oncsa házot idē a sarokra mingyá ípittetett. Völgyi Károl, Pēkkēr Sándor, Nagy Sándor külömben, Pulai Jóska mēk Tót János, ez a nıgy, ezek kapták mēg. Csak kúcsot kaptak. Oszta valamit köllöt nekik törlesztenyi, mit tudom iēn hogyan vuot. A többi mēg osztá negyvenöt utá lett. Egisz ē^f falu lett.

– [Hol dolgoztak ezek?]

– Arattak, masinásztok, fát váktok, napszámos embērēk vuotak a zÖrsiná, mēg máshun is, privát kisseb gazdákná is arattak. Mongyuk a Pēkkēr Sándor a Zellesékná vuot rēndēs aratuo. Oszta masinálás, nēm tudom, öregapádná, a zōreg Gutmon giptye mellet vaj mēllik mellett, iszē vuot nıgy-öt gıp. Mind masinásztok, nyársútak, ahogyan gyütt.

– [Magának mennyi földje volt?]

– Valami nyuoc vaj kilenc. Mellettē birtam biēllet fűödet, osztá i^v vuot. Mēktermēt mindēn. Vuot ollan iēv, hogy ötfennıgy mázso buza termēt.

– [Mivel művelte?]

– Lovakke. Mellettē mēk fuvarosztam. Ha ithon nēm vuot munka, mēntem fuvarba.

– [Hová?]

– A pornuoi erdüöre, mēk ki Füzesre, Burgēllandba.

– [Mit csinált ott?]

– Rōnköt hortam be Szombathēre a Geisz-depuoba. Tiēlen is mēg nyáron is, mikor ráiért a zembēr, nēm vuot ithon ollas munka a gazdaságbo.

– [Hogyan fizettek?]

– Jöll. Lēhētēt keresnyi. Mindēn kocsmát mēglátogattunk hazafeliē.

– [Mikor fizettek? Mikor beértek?]

– Akkor mingyá füzettek. Mēnt a Geisz a bangba, hoszta a pinszt, osztá füzetett. Jöll lēhētēt keresnyi. Igaz, na^k küzdelēm vuot, mer ijje befoktunk három órákkor, osztá este hiētkor iértünk haza, akkor másik nap mēg bevüttök. Jöll lēhētēt keresnyi.

– [Kié volt a fa?]

– Ēn nēm tudom, a füzesi grófē ē, vaj kiējje vuot. Burgēlladijai vuot az a fa. Od vēttē a Geisz.

– [Ki volt ez a Geisz?]

– Fakereskedő. Zsidó volt. Rendő volt. Hát ez a Lipics-ház, Bankház, e is a Geiszé volt. Ére má emlékszecc. Ném? Itt, ahun mast a Rímés, a Szotty öcsi lakik, az a Lipics-ház volt. El lett adva, vaj a bank tönkremént, ném a Geisz mēnt tönkre, és a banké lett utánno. Ja, így van. Osztákkor utóllán az is eladó lett. A füödek is mind fö lettek parcellázvo. Ja.

Zelles Ferenc aratókaszát fen 1970

3. adatközlő

1. Nárai, Vas m. 1979. október 9.
2. Guttmann Miklós és Pesti János
3. Guttmann Miklós
4. Lóránth Ferenc, ragadványneve: Ignác
5. Nárai
6. 1914.
7. Nárai, Petőfi Sándor utca 68.
8. nyolc általános
9. földműves, tsz-tag
10. római katolikus
11. –
12. szülőfalujában, Náraiban
13. Sanyo Model M 2502 U
14. a mikrofon a készülékbe beépítve
15. Polimer kazetta
16. a gyűjtők birtokában
17. –
18. lásd: 13. pont
19. lásd: 15. pont
20. jó
21. –

– [Mikor állították a keresztet?]

– Ezernyuccásztizենёgybe. Hát a zelüödök, tudod.

– [Ki állította ezt a szép keresztet?]

– Hát megmondom ki állította. Á... no a diédöregapámnok a zaptya, ezernyuccásztizենёgybe, azok állították. A szent Jánost még állították Lóránt János, asz sē tudom, asz hánybo álitották. A templomot még... asz mongyák, negyven gazda horta a kőszēgi tiéglagyárbu a tiéglát. Lóránt Piētēr kesztē a zállittását, ja.

– [Beszéljen a katonaidejéről!]

– Ém megmondom magánog, bevonútam harminckilendzbe, ezerkilencászharminckilenc február elsejive, akkor, ugyē, annak a züdüő alat még vuotam harminckilenc, negyvembe min katona, elkerútünk negyvembe Erdélt visszafoglányi, ugyis tuggya. Sajnálom is az Erdéjt, mer ot kiēt és fé milió magyar szenved a Székējöldön. Azok a székējek, mēllen rēndēs magyarok. Jobbak, mi^m mink vagyunk.

Hát tuggya, akkor ugyē vuotam Kolozsváron, Bánfihunyadon, Nagyváradon. Hád bizon a magyarok hogyan fogattag bennünket, asz monták, ho^t többet puliszkát nēm észnek, de sajnos, mast is aszt észnek. Halla, mer ot kiēt és fé milió szenved, ugyis tuggya, magyar. Oszta miēg vuotak itt Erdélbü kiēt iēve ém

magyar, aszongya: Sëmmít nēm gondol a zanyaország a magyarokra, hát nēm hát, mit tēhet valaki, mer hát ugyē visszaatta a zoros z a románoknak, azoknak a bocskoros románoknak. Mēgmondom. Nēm hiszi el? Mer a szivēmēn horosztam űket.

No beszítem ennek a...itt a szomszédban Szēgin székēl magyarok, mēllen rēndēssek vūotak. Elmēnt ez is három lēvē Erdējbe kirándulásro. Hát nēm monta, Szēnt Anna-tuōho mēgy, de azutá, ugyē, mikor hazagyütt, monták, hogy a levelibe a^v van, mer tuggya, Csik mēgyébe van a Szent Anna-tuō, hát nēm tudom, aszongyák... hát tuttam is mīer van az a törtīnet ott, de hát elfelejtētem, mēg nēm tudom mēllen tuō van miēg ott. Magánok jobban kō...

– [Gyilkos-tó?]

– Gyilkos-tuō! No a Gyilkos-tuō. Mikor aszt a három magyar lánt vūttek oda. Maga is tuggya. Hát osztá mikor hazagyütt, tuggya mit mondott... No, mondok! Ugyē, mondok! Tuggya! Oszta azelōt mindig aszonta, hogy iēn sovinsta vagyok. Mit jelent a sovinsta? Reakciós ugyē? No, hát mas miēg mid beszillek?

– [Hová ment utána?]

– Ja. No, most āru beszilēk. Negyvenēgy. Ja. Negyvenbe lēszerētem. Novembēr huszadikán, akkor ugyē ezerkilencāznegyvenēgybe bevonútattak, mēgyünk idē Ukrajnábo rēntfōntartuōnak, de hát nēm kōllōttünk, akkor ezerkilencāznegyvenkettűōbe a második haccseregbe mēntünk ki, Jáni Gusztáv vūot a parancsnokunk. Hát kikerūtünk Kurszktu Gyimēs elejbe. Nēm! Tim, Tim várośru hallott? Oda átmēntünk viddűōállásbo. Hád bizon junius huszonnyuocadikán mēkkesztēk a támadást. Hát akkor visszaszoríttag bennünket kiēt napra. Ujra mēgindút. Gyūttek a nímētēk, bombásztok, mēg mindēn. Hád bizom mēgindút a támodás, a ruszkik szalattak elōttünk a Donig. Don innej Vorosjev kōssígná mēgállottak, mēg ojan nagy erdűō vūot, mind a pornai erdűō. Ja. Hát tankokkal. Nēm tuttunk továb mēnnyi. Kiēt napot pihēntünk. Második nap mēgindút mēgin a támodás. Hát átmēntek a Donon, mer hát a tankokat kilūttik a mienkek, mēg osztánniēk hát a nímētēk. Ja. Hát elīértēk a Don partyát, ēⁿ nagy erdűōbe vūotunk, Torosēvō, halálfalunak nevesztik el, mer ot sok magyar mēkhat, mēk hát orosz is, tuggya. Hát akkor ot mēgállopottunk agusztus hatodikán... Urifi hitfőřü hallot maga? Nēm hallott. Hát elfoglāták túlünk a zurifi hitfőt, ott a Donon tul vūot, mer a hitfő a Donon tul vūot. Hát mēgvūot a na^t támadás, visszaszorítotttag bennünket. Hát tuggya, a nagy erdűōbe, akik a nagy erdűōbe mēntek, azok fogságbo estek, aki kērēsztű mēnt a mezzűōn, hát azok kitōrtek a izén, hát a zarcvonalon, ja fronton. Hát vūotak Oroszországbo sok horhozs. Tuggya mi az a horhozs? Az a méjsíg. Hát ahogyan mink is menekūtünk. Er hārmos vūotam [R–3-as rádiós], hátomon vūot a zer hārmos. Lēmēntünk a horhozsba. Hád bizon od vūot ēgy orosz gíppuskás. Feketiēk vūotak...

[A szalag elfogyott, így a felvétel befejeződött.]

4. adatközlő

1. Nárai, Vas m. 1984. december 10.
2. Guttmann Miklós
3. Guttmann Miklós
4. Harasztovics János
5. Nárai
6. 1921.
7. Nárai, Petőfi Sándor u. 72.
8. hat elemi
9. földműves, tsz-tag
10. római katolikus
11. –
12. szülőfalujában, Náraiban
13. Sanyo Model M 2502 U
14. a mikrofon a készülékbe beépítve
15. Polimer kazetta
16. a gyűjtő birtokában
17. –
18. lásd: 13. pont
19. lásd: 15. pont
20. jó
21. –

– [A kukorica rendben van most?]

– Am mast rendbe van. Iszë aziér osztá elősször a Bözsi nēm eresztët ki. Nēm. Há mēnēk? De hát má annyira erőszakoskottam, mer a napam a^b bejárogatott idē fosztogatnyi, osztánniék, asztom a harmadik nap, akkor má annyira rátörtem, akkor osztá adott ë^r roz bugyoguot, hogy eⁿ nē lēgyēn annyira piszkos, mēg egy natykabátot rám vëttem, ami izéve, vatēlinnye van teli, abba jártom be dúgozni, mikor Szombathēre jártom, hogy a tēeszt ithattam. Meleg vuot, nahát a zanyu^som csak köpesztētte, fosztott, é^m mēg álándóan kötösztem, ha má nēm győzött fosztanyi, ién is vëttem fö, ién is fosztottam. Uty hoty hát így aziér élig gyorsan mēktörtint a dolog, mer annyit tuttunk mēkfosztanyi, amennyi rud van a pajtábo, mer mikor a rudak mēktellëttek, osztákkor mēgy, szēgin, a^m mind, ahogyan tēnálótok is, mēgy a pallásro. Hát há tēgyék, ugyē.

Hát most osztánniék, ugyē, a miénket a Zsolti szántotta fö, ugyē, de hát anyád annyira bele izét, a Zērnováce annyira jóba vuot, ókor-ókor rá is szuot peig, de hát má szuot neki, mer hát ezék sē tutták pontossan, hoty hát hogyan lész, mer hogyan mongyam mēg. A traktorosok összö vannak vezvë.

– [Miért?]

– Ęggyik a másikat majnēm mēgēszi. Ęrtēd. Ęgymást mēgēszi. A [Ny. K.] rēttenetēsēn szerēn... szerēt innya. Tudod. Mikor mitūlūnk vūt kiēt disznuot el, akkor is visszanok mēgállott. Fōn vuotam. A Bēla ippen dilutajias vuot. Visszanok gyūd be pālinkājīēr. Anyādnā evüttō. Ott is mēgállott, mer odānok masmā aziēr tart.

Na, hát osztānniēk, hát így anyād nēm tutta mi a hēlzet, ugyē, mink sē tuttok, de a zIrēn annyit mondott, lēhet, a Feri maj Jākon intīszkēdik, ha lēhet, tudod.

Ugyē, avve a szēcskāzuove lēsēcskāzzo. Na, hát osztānniēk a Zsolti lēsēcskāszo avve a gīppe, iszē hibābo vuot az a gīp, mer akkor miēg jobban lē lēt vuona szēcskāzvo. Elōsszōr a magokiēt, akkor anyādiēt, akkor a miēnket, avve vīgžētt, um mēnt a Simon Janiho, mēg osztā a Gyimesējit. Ja, de osztā a szāntāst anyād mā annyira izētē, hotyhāt csak mēglēgyēn, csak mēglēgyēn. A Zērnovācnok szuot, igazs, hogy annak nēm lēd vuona mēg, hogy a Feri e tutta intīznyi Jākon, hoty kapot traktort mēg ekīt. Osztā a Zsolti út fō, if fōszāntotta a magokiēt, mire a magokiēt fōszāntotta, hogy a miēnkre, hogy idēgyūn, āra mēg a Zērnovāc id vuot anyādnok a fūōggyin. Hāt így osztā anyādiēt a Zērnovāc szāntotta fō, a miēnket mēg a Zsolti, mēg a magokiēt is.

Tudod Miklōs fijam, anyād is mas mā hetfen iēvēn fōllū van, iēn is hatfanyon fōllū, a hatfannēggyediket tiprom. Mink emlíkszūnk azokra a rīgi embēri nemzetēkre. Miklōs fijam, aziēr előbb ez nem vuot. Előbb eggyik ember a másikāt iēn is tisztōtō, bōcsūtō. Kivālt a falusi viszonyladba, mēg miēg a vározsba is más-kib vuot, mi^m māmō. Māmō eggyik a másiktu majnēm a levegūōt is irigylī. Szóval efajūt a nīp iēn. Mēgromlott.

Igazs, ho^t tē negyvenkettūōbe szūlettīē, vaj negyvenháromba? Negyvennīgy-be. Mer iēn katona vuotam, mikor anyāt firhomēnt. Nēm engettek haza, haza akartam gyūni lakodalomba, osztā nēm engettek haza. No, hát ōlig ah^h hozzá, a zŌregurakho jāt a Doma, Fūlōp csōndiēr, a zōreg Gutmon ōregapād, a Hom-pasz Sāndor, Bōdizs bācsi... szóval előbb annyira mēgiērtēttē a nīp ēgymást, nēm mi^m māmō.

– [Hāt az Ignācnāl?]

– A zIgnācoknā, ot mēg vuot a hírharang, retye-rutya. Ot mindig a zēggyik a másikāt vākto szóval. Ot mindig rāgalmasztāk ēggyik a másikāt. Ott az a család vuot.

– [Kik voltak ott?]

– Kati naccsāgo, Ōrsinē, akkor a Lēsētār Jōskānok, aki miēg īl ot lēnn, annak a zannya, Rēsška nēni, mēg akkor a Kapui Jānosniē is e szokod gyūni. Ott annyān szoktak lēnnyi, mind a gelsejiek. Ott ez a sok fehhiērnīp el retye-rutyāt.

Szöveggyűjtemény a táji nyelvváltozatok köréből. Szerk.: Balogh Lajos, MTA Nyelvtudományi Intézete, 1993. 47–62. l.

Népi beszélgetések Vas megyéből

Nárai

1.

Az adatközlő Visi Kovács Gyula földműves, nyugdíjas, nárai lakos. 1898-ban született Náraiban. Római katolikus vallású. A szövegfelvételt Guttmann Miklós készítette 1975. március 12-én.

[– Mit tud a garabonciás diákról?]

Hát mihozzánk együtt minden hetedik esztendőbe... a garabonciás..., de mást nem évett a^{cs} csak aluttejet. Mindig a pajtábo fekütt... [igen], osztánn^{ék} idésanyám eszokott mēnni haza idē a Bölcsvölgyikho, osztán^{ék} miko hazagyütt monta, hotyhát mit beszítek, a^m mind emonta, hotyhát mit beszítek idésapámru. Aszt nem tudom, ho^m mit, hát hogy a lovakat, mⁱért tart ennyi lovat, ēteti a jászufát mēg illesfiélit beszítek.

[– Hogyan nézett ki ez az ember?]

Mind ēgy ěmbēr, mind ēgy ěmbēr!

[– Volt valami különös ismertetőjele, amiről meg lehetett ismerni?]

Asz nem tudom, ... az nem tudom mēgmondanyi ho^h hát lēd vuona nekijjē. Mindēn hetedik iēvbe...

[– Utána hova ment?]

Mēnt tovább ejszēm, ahol vuot neki hēlē, asz nem tudom ho^h hová.

[– A pajtába miért feküdt?]

Hát csak ot fekütt, nem fekütt máshun, csak a pajtábo.

[– A tüzesember mi volt?]

Tüzesember? hát aszt is elmondom. A kērēsztapám a Somogyi Imre vuot, a zōreg Somogyi Imre, osztánn^{ék} ezēk mēntek fuvaroznyi, rēgge korán három vagy nīgy órakkor Pornuō felīē, aszongya mikor itt a Kēlidbe mēgy, aszongya, hátroniēz látto ho^{gy} gūyn a tüzesember. Ekēsztēm aszongya imádkoznyi mindig kōzelebb

gyütt aszongya, ëccërsak má a szek¹ér farkán út. Annyira imátkosztam, ho^{cs} csak száno le, de jábo imátkosztam, mindig közelebb gyütt a z^uódalon odább. Ejj! összökáronkottam a zanyádnok aszt a ëre ära, – eltünt aszongya, nem láttom többet, mikor káronkodott. Azelőtt még mënⁿé jobban imátkozott anná jobban mënt felejë.

[– Mi volt ez valójában?]

Hát fogalmam sincsen énnékëm, fogalmam sincsen. Hát mast ëlëget beszil ujság minden hotyhát micsoda sávok a zięgën, illesfiélit, hát nëm tudok rúla.

[– Mit tud a boszorkányokról?]

Mink a zistál^uoba feküttünk. A Gábort, – nëm ismertë –, J^uoskát, – aszt ismertë, még iën. A Gábor fekü^tt szírü, iën közbe, a J^uoska a falná. Ëccërsak asz mongya a Gábor, J^uoska hallod? hallom aszongya, u^{sz} szuot a t¹éj a zs¹ëtërbe min, min mikor fõj a zëmbër. Ereggy aszongya gyujcsd még a lámpást. Ú nëm gyujtja még aszongya a Juoska, a Gábor még asz mongya maj mëggyujtom iën. Mëggyujtotta – nëm vuot sëmmi. Ekesztë a trágyát szënnyi a tehënek alu, puff! elalutt a izé, a lámpás, mer akkor miég lámpások vuotak. A lámpás elalutt, gyütt a is oda mihozzánk. Edopta a vëllát, aszonta a Juoska erëggy gyujcs még aszt a lámpást, ú nëm gyujtja, mëgin a Gábor no majd iën mëggyujtom aszongya, mënt, belëlipëtt a vëllábo, talán egés nyáron u^v vuot nëm tudott miég mënnyi së.

[– Ki tudták deríteni, mi ez?]

Akkor osztá tuggya odahítok a Piros Jancsinak a zaptya ollan hosszi haju, gulás vuot, gulás embër, hát ho^m mi van itt, idësanyám híta oda. Hát kiküdütt mindënkⁱt a zistáluobu osztännⁱék ho^m micsinyát, mit së iën nëm tudom csak aszonta idësanyámnok – majd aszongya máma idëgyün tejfõl¹ér, vagy tej¹ér az a zasszon, de në aggyon ám nekijje, hanëm aszongya söprüzzö ki!

Hát krumpit válogatott a kamorábo mindig hãgatta, hogy a folosu, hát ëccërsak kopoktak a folosuon, hát ki mënt oda, mind a Mizda kovácsnok a feleşigë. De nëm mertë ám mëksöprüzn^yi, nëm adott nekijjë. Aszonta a¹ lëssz, aki idegyün tej¹ér, az a tëttes aszongya.

[...]

Mindig a lovaknak bajjok vuot. Csikuozásná, mindën hogyan. Csak így, más-különben nëm. A Pista, szëgin öcsiém a^m mëktaláto, n¹észte ho^h hát hogyan mi-kipp ásto ott a izét, hát mëktaláto eⁿ na¹ lúfejët.

[– Minek tartották ezt? Mi ez?]

Títëmin. Hogy bajja lëgyën a zállotoknak. Nekëm vuot ëⁿ nagybátyám, a Visi Juozsi osztá az e szokott járnyi Onduodba, asszonyokho. Asszon vuot ë, mi ë, aszszon lëhetëtt, lán vuot ë, mi ë? iën nëm tudom. Osztännⁱék idësanyám od vuot velëk, mer erdüös vuot, itt ezëkná a Gejzëkná, vaj mit tudom iën. Mindënt vëtt, erdüöt vëtt, fát, mindënt mëgvëtt maga, nëm köllött oda a Gejsznek mënnyi. Mondom odajárt Onduodba valami fehhiérn¹ípho. Osztännⁱék mikor e köll, most emëgy, mëgerett a zesüö, de ugy esëtt a zesüö, fökët, bemënt, hát aszongya Rozi, iën nëm mënëk el, de në is ám, hanëm fekügyiél lë. Hát lefekü^tt. Nëm tudott. Háromszor fökët, harmaccor elmënt. Úgy esëtt a zesüö csak u^{sz} szakatt! Aziér elmënt. Puskát

a válláro tettë, osztá mënt, osztá mikor a temetüöt ehatta, ës^{sz} szürke lú gyütt, hogy hegribë mëgy. E^m mëg osztá a puskát lëkaptá, hogy agyonlövi, a szürke lú emullott, csak aszt hallotta, mikor aszonta. Köszönhetëd a zíl^üö istenëdnek, mer mast halál fia lett^{ié} vüna, osztá mëkszünt mindën ezutá nëm köllött neki emënni.

[...]

Osztänniék vëttünk ot szülessigët Onduodba. Hát osztá mi vüot a nevë, no ha... Hajszännië, Hajszännië, mikor odaiértünk rëgge, hát kérdëszte kinek a fija, mëg mindën osztá iën montam kinek a fija vagyok, a Visi Gáborejë.

Kicsoda? Ollan tëjákot csinát nekünk mind a zilet. A zięn apámot ismertë a zegisz világ mindënfelë. Korteskëdëtt, ... kërësztesi müonár nëm tom mi vüot a^h helëtt köllött neki beszinyi mëg, mëg ö Szombathëlën köllött neki beszinyi mikor vüotak azok a nagy micsodák, választások. Mesëtë az a perinti... ki vëttë e a micsoda Ágnëst? Szabados, a zöreg Szabados szëgin itt a kocsmábo. Idë szokott gyünyi erdüöre ni fát vágnyi, osztá díbe mindig begyütt a Szakálho, ott ivott, mëg ëvëtt, mesëtë ott. Të, ha të láttod vüna apádot, mikor aszongya Szombathëlën válosztás vüot, osztá a lúháton szavát, a lúháton át, osztá u^{sz} szavát, ha të asz látod vüna. Ezëk a gencsiek aszongya mind – ki az a zëmbër? ki az a zëmbër? Hogy i^t tud beszinyi mëg mindën. Az annyit tudott ërü beszinyi mëgin ho rëttënetës.

[...]

A Lóránt Juozsi vüot a zelnök, mëg a Zernovác János, osztänniék a izët tanútok, a Falurosszát, szindarabot, osztá mikor víge lett a pruobánok, hát bort nëm szabad innya, hát micsinyállunk. Nëm? a János, mëg a Juoska, a Lóránt Juoska – gyerünk a Mëggyesiho! mindënk i^l litër bort iszik, a zú kontójára, mindënk magakifüzeti, de úk mëgengedik. Hát a Mëggyesi adott a litër efogyott, akkor má mëgin mëntünk oda a másik litërt vüttök. I^m mënt ez talá, három órájig is rëggegig. Má miëg a Mocsolábo is jártok, u^b beruktak.

[...]

Este, hogy evigesztem elmëntem a Zërnováciékho, mer mondom, nëm lëhetëtt bort innya. Asz mongya a János, a zöreg János gyere csak, aszongya elöször hozunk be nyerset, osztá akkor elmënünk lënek. El is gyüttünk lënek, hozott eⁿ nagy devizsont, emëntek a Margitho, be a kocsmábo, a pinciëbe, mëktüötöttik osztá vüttök haza. Klërdësztik mikor mentünk – Hát mit vüsztok? aszongya pëtroljomot, pëtroljomot aszongya.

Hát másik nap osztänniék a micsoda lett jácvo, a Falurossza. Cigányok vüotak, mindën a kocsmábo, muzsikátok. Ja, dëhát innya nëm lëhetëtt. Mink mëg osztá má díbe ekesztünk innya othon a Zërnováciëkná, osztá a zsebünkbe beletëtték a zövegëket, osztá mëntünk be a kocsmábo, inëküvö aszongyák. Ni, ezëk a józan bolondok. A zöveg a izëbe vüot, a zsebbe. Gyütt a Szopli, hát nëm lëhet e^k kis valamit innya? Dëhonnëm lëhet csak gyere, bementünk a belsüő szobábo. Në itt igyál, osztá i^m mënt azutá.

[– Hol aludtak a legények régen?]

A zistáluoba.

[– Miért?]

Mer csavarokhattak. Nëm is fekütt vuona tán sënkišë ödben. Nëm ám. Haj! Akkor.

[– Hogyan szokott lucázni? El tudná mondani a szövegét?]

Hát hogynë! Van nekëm kiët diédunokám. Oszta mikor gyütt a Luca, tava is, mëg a zidén is foktam ë^k kis szuomát, osztá bemëntem hozzájuk, lëtiërbetütëm oda a konyháro, a zunokám, a zannyok majnëm mëkszakatt neveccsígíbe. Ekesztem. Dicsértessik a Jëzus Krisztus! Tittëk luttok ülössek lëgyenek, fejszijëk, furajok u^m mëgállon a hëlibe, mind ë^{sz} szál fa a tövibe. Akkora disznajok lëgyën mind a hidas, akkora szalonnájok lëgyën mind a zajtuoszárfa, annyi pinzëk lëgyën mind a tengërbe a göviëcs, annyi tojássok lëgyën mind a zięgën a csillagok. Tiëtëk lányánok akkora sëggë lëgyën mind a kemënceszájó, akkora mellei mind a zaratuöbugyoga. Dicsértessik a Jëzus Krisztus!

A zunokám, a zannyok ezëknek a gyërëkëknek majnëm mëkszakatt neve..., majnëm füödhövertë magát, ho^m micsinyánok. Mámo, a zidiën, hogy eszokok mënnyi a lányomho ëtetnyi, akkor mëg gyüttem rëgge haza, osztá aszongya há, miër vüszí aszt a kis szięnát? E^m marok szięnát összökötöttem ë^k kis kötëlle. Mondok, mer lucáznyi mënëk a zöreg Burkáho. Tuttam, hogy a gyërëkëk od vannak. Ezëk a gyërëkëk hun vannak? A konyhán, csak mennyië! Bemëntem. Lëtëttem oda mëgin lëtiërbetütëm. Ezëk a gyërëkëk is gyüttek ám, osztá má nëm fítek tülem. Mikor osztänniëk ekesztem lucáznyi. Víge vuot a lucánok, akkor ezëk hordoszták, ezëk is lucáznyi akartak. A zöregannyok, gyere aszongya hát, ígyá ë^k kis pálinkát, adott ë^f fiël pohár pálinkát. Hát mondok eziër lucáztom.

[– Mit szoktak adni a lucázónak?]

Mit? Aszätt gyümöcsöt. Körtit. Vadkörtit. Diót. Kiët krajcárt. Illenyëket. Hát mást mit attak vuona.

[...]

Ezëk szoktak odajárnyi mihozzánk tollat fosztanyi. Elöbb máskibb vuot. Iën szerettem aszt a világot is.

Asz beszítik előbb, hogy a Nëró császár járt itt a Gyáki mezzüön, a Gyáki mezzüön ott szántottak, vagy akár micsinyátok mindig gyütt a sok tiëgla, mindënfijëlë gyütt ki a füödbü. Aszonták it lakott a Nëró császár. Eⁿ nëm igaz ám ez. E nëm hiszëm. Azutá lëtt Nároji. Hát osztá ki tuggya.

Ott minálunk a Csárdán nem vuot sënkinek házo mind a Somogyiëknak, ott kinn vannak ollan fák od vuot ë^k kis ház. A^v vuot a zutolsuo ház, mëg mondom, mëg más ki vuot, nëm is tudom ho^l lëd vuona a Csárdán lako, mind erdösíg vuot.

Ott ahun a Jakap Imre lakik, od vuot e^b buodjé a katonáknok. Od vuot e^b buodjé a katonáknok, abba vuotak üörsígbe. Akkor nëm tudom ám mëllik katonák vuotak itt, de má nem vuotam gyërëk. Osztänniëk hát a zÖrsiná befokták a zökröket, ujjakat. Szëgin Mátjé Juoska egyik felü, egyik felü mëg a zaptya, azok vezettik üket át mikor odaiërtek. Ott kérdájkot csinyátok, be oda ära a csucsra,

osztá illen ajtuo vuot azon a kis buodién, a tehhién, a zökör föugrott a buodiéra, beszakatt, a katonák ugy futottak onnaj ki. Hát esztet tudom.

[– Miért voltak ott a katonák?]

Hát akkor vuot itt a határ valahogyan nēm tudom ién aszt mikor vuot, nēm tudom ién azt mēgmondanyi. Akkor vuot itt a Szekiér Gizi aki evättē, a Kemēnes András. Hát nem is tudom akkor mēllik katonák vuotak itt. Itt vuot a határ akkor. Mer akkor többször vuot itt. Hun idább vuot, hun odább vuot azutá osztá Ausztri-ja, azutá kitēttik Pornuora, Horvátlövüöná lett, a Pinkáná lett a határ.

[...]

Vetettēk, azutá lēaratták, lēarattok magunk arattunk, akkor osztānniék be a csürbe, osztá mikor rákerút a sor csípütünk, akkor osztá a zsupp, fő lett szēdvē a zsupp, akkor osztá vuot ollan aki csinyáto ezēket a kettüözött zsuppokat, ehíta a zembēr, osztá mēkkettüösztō i^l lett fōködvō a hásztetüöre. Hát valamikor nēm zsupp vuot a házon, hanēm nád. Valamikor nádok vuotak.

[– Itt is?]

It nēm. It nēm hallottam, hogy lēd vuona nád. Másfelié mind nádossak vuotak a zípületēk. Itt Horvátsiccēn mēg ollanyok vuotak, illen kis házok vuotak mind ez. Faragott fábu vuot ragva, aziér tutták szilleszēnnyi, aziér tutták evünnyi a micsoda, ide a micsoda tuo van ott, fő vannak állidva. Láttom má ién is űket.

[– Elment megnézni?]

Nēm mēntem e, de āra mēntünk. Utunkba vuot mēntünk Gencsre, Onduod-ba, azutá Oladba, a Kuosi Bēla vütt bennünket autuon. Tehēnet niésztünk osztá hát igy. Akkor nem u^v vuot mind mast, hogy micsoda város Szombathēl, micsoda város osztá Szombathēlēn nincsen vásár, Zalaegērszēgēn mēg van vásár, mēg nēm tom hun micsoda izégbe. It mēg nincsen Szombathēlēn. Mer hirdetik ho^v vásár lēs, de idē sēnki nēm hajt. Ho^m mijér hát nēm tudom föfognyi.

[– Hova jártak régen tehenet venni?]

Hát Szombathēl, falura, mēg hová jártok? nēm Rumba, – Lētēnyē, Lēndva, tudom is ién hová jártok ezēk a kereskēdük, hajtottak öt-hat tehenet, a farkáho vuot ködvō a kizsborgyu u^v vezettik.

[– Ezek kereskedtek?]

Kereskēttek. Kereskēdük vuotak. Id vuot szēgin Kupa Juozsi, Kupa Jenüő, Lóránt Lajos. Vuotak itt annyán! Szombathēlēn, hajtották a vásárro. It mindēn keddēn vuot vásár. Osztá mondták vuotak illen kupecēk mind a zImre, hát tōb-ben is vuotak, a Baka is, a zembērnek aszonta, ennyijér oda nē add ám! odadod ennyijér? ennyijér odadhatod, de tōbbit iziéllē, kⁱérgyē. I^v vuotam valamikor, vuot ē^{sz} szíp tinuo, osztá akkor vēttēk mēg a izének, a Nyúl Kálmánnok a ríttyit. Hát idēgyütt a Pupos, nēm tudom mas má mi vuot a nevē, Pataki, a Pataki a zIgnác Sándorre, hát velem mēktörtint. Asz mongya mikor odább vuot a Pataki. Eziér nē add ám oda, eziér add oda, illen nagy mestērēk vuotak ám ezēk a kupecēk. Meg izs vēttē osztānniék. Kaptak cēnzárpintz. Kaptak ám. Kaptak. Ollan kuobászokat kapott a zIgnác micsoda, ho^{cs} csakugy harapta kenyiér nékün.

[– Mi volt a cenzárpínz?]

Mi vuot? Hát hogyan mongyam mëg. (Segített a zeladónak is, mëg a vevüöne is az a zilletüö. – A feleség megjegyzése. G. M. –) Oszta mind a kettüörü bevettë. Innejd is kihuszta a ríszit, mëg onnadjd is, aki mëgvette is.

[– Mit csinál mint nyugdíjas?]

Ién? Olvasok. (Lányáná ètet. – A feleség megjegyzése. G. M. –) Dílelött emënëk a fiamho, ha ollan valami van a fiamná dúgozok, akkor hazagyüvök, akkor itt ebidülök, akkor egyet ovasok újságot, vaj könyveket, osztá dilutá mëgin mënëk a lányomho, akkor mëg ot mëgëtetëk.

[– Milyen újságot?]

Szabad Földet.

[– Milyen könyveket?]

Oh hát. Nëm lëhet aszt emondanyi. Mindënfíélit ovastam. (Nók Lapyát is. – A feleség megjegyzése. G. M.) Oh asz hát ippen szeretëm a Nüök Lapyát kiolvasom a magánügyet, asz szeretem legjobban.

Valami katonatiszt, a^t tanította ezëket a tisztësëket, hát osztá ollan izét kapott, aranüorát láncostu a katonságná neve is bele vuot irva abba a micsodábo, abba a zuorábo, osztá mind a kiët háborut tullítë, mer a izⁱët, a zamërikai fokságbo esëtt, osztá mikor hazagyütt hát kérdësztë, mingyá kiërdësztë a felesígitü, hát hun van a zaranüorám? Aszongya hímút-hámút nëm tuggya, hol van. Hát aszongya ëccër mënt a zuccán, mëglátto egy emberná a zuorát, evëttë túlö, mëgnësztëm, hát benn vuot a nevë. Akkor osztán evëttë túlö, mëgniësztë, hun vëttë eszt a zuorát? Aszongya – a felesígë atta. Akkor hát szëgin mëgbokrosodott, hotyhát hazamënt, de bizo a felesígë is hímút-hámút nëm monta mëg miër atta neki. Mast osztá el akar ványi túlö. Pedig annyit irnak ám rúla ezek a... ezeket asztom nüök irgyák eszt a Nüök Lapyát, annyit irnak, hogy mast eziër edobnyi szëgin öregasszont, de nëm tágitt a zöreg, de dobgya is el, kergessë el! Nëm igaz?

[– Helyesnek tartja Gyula bácsi?]

Hejësnek, iën hëlësnek hát.

[– Miért?]

Aziër. Nëm jábo atta neki a zaranüorát. Biztos.

[– Honnan szerzi a könyvet?]

A zunokám nyertë valahun iskolábo jë vaj hol? Kiët kötet. Eszt olvasom. Hát asz miëg nëm juo ebeszínyi së, az ollan, a Sacard mindënbe belebukott. Az izⁱëtë, fölvertë a pinzt három ezërig, osztá utóllán vuotak ezëk a zembërei, akik szóval kijáccottak velë, szëginnye, elveszëtt minden pinz. Mëllen embër vuot az, a zany-nya uristromát is, a gyërëkë ollan, hány iéves lëhetëtt az a kis nüö, a folosuon lëtepertë, osztá elintíszte, osztá hát mas tutta mëg, ho^v van neki egy tizënnígy iéves fíja, a^m mëg mëgin ollan gazembër, evütëttik mast ël juo kis asszonya, aki vuot, az evütëttë a micsodábo, így hová szoktyák vünnyi, a menhëlbe, hoty hát ott csinál-onak belü rëndët. Asz monta, hogyan lëhet itt ebbe a pizsogba fekünnyi evve a nüöve. Aszongya mijër, iszë felesígëm. Tizenkiët iéves vuot, aszongya felesígëm,

osztá mas hogy evüttik, mēg izé... csinállák... javittyák. Ot mēg e^{cs} csinyát ugy ě^k kis nūnek betömtő a száját, elintíztē, kiugrott a zablakon vaj hun, elszőkött, mas keresik miēg nēm találták mēg. Aszt olvasom mast.

[– Mikor olvas?]

Mindig olvastam ién.

[– A felszabadulás előtt mit olvasott?]

Tuggya a juo Isten mik vuotak akkor. Ki tuggya aszt a fejibe tartanyi. Fácián. (Fácia G. M.) Szerettēm aszt a zannya mindēnit. Juo vuot ám. Ě^{sz} szēgin öreg juhász miēg mēg is vakút belejē. Szerettem asztat igēn.

[– Könyvtárba jár?]

Nēm szoktam emēnni sohasē. A gyerekek hordanak. Papa ej juo ám, eszt ovassa je. Aszt osztá ehozom, osztá elolvasom. Szoktak hoznyi.

[...]

A Somogyi Imre ot lakott a Csárdán. A zöreg Somogyi Imre. Azutá a Kondics János bácsinak mēg a zidēsaptya ot lakott, ahun mast a zÁsuo Feri. Ot vuot ollan picin kis ház, osztá pajta a hátulláná, pajtán herkelik, osztá a pajta mindig ki vuot ě^k kicsint nyidva, ho^h hát oda majd a kutyák bemēnnek. Osztá mikor bemēntek a kutyák. A János bácsinak a zaptya a Miska bácsi. Van ám benn kutya. Mingyá betēttē a zajtuot, akkor mēnt a Somogyi Imrⁱét főkēttenyi, ha mingyá tizēnkiēt uora vuot is, akkor is. Imre kēfő! Mit akarsz? Vannak ám kutyák. Gyere. Azonnal mēnek. Akkor asztá bemēntek a iziēbe, a pajtábo, akkor osztá ott hajcúták űket, hát szēgin kutyáknok hun köllött lēmēnni, leugranyi, a herkelikon. Sokszor emesētē ám esztet szēgin.

Előbbi világbo, ijje ōrösztik a lovakat, nappe mēg dolgoztak, osztánniék itt a Mocsolábo uge vuot a cémostērnek izs vuot ě^d darab rítyē, azutánniék mēg a kanásznok is, kovácsnok is, osztá ezēk a zembērēk ugyē odamēntek legētetnyi, ahun juo fűj vuot. Ěccer asz mongya a Somogyi Imre, emenünk a Mocsolábo aszongya. Ott osztá meg vuotak bikuova a lovak, kieresztēttik űket ot legētek. A Hadászi Imre vuot velē, a Somogyi Imrⁱéve. Vuot ěⁿ nagy tölgyfa, iszē idē lētt csinyávo a kiskutho vállunak, má el is rohatt a fene mēgēttē, ott fekūttek aszongya, hát aszongya ěccērcsak a Somogyi Imrⁱének szuol a micsoda Imre, a Hadászi Imre. Tē! Kelliē föl! Mit akarsz velem? E^f fehhiēr gatyás a lovakat szēdi őszszō. Aszongya csak had szēggyē. Ne bá csak, várgy, mēgá! Meccēt ěj juo botot, aszongya mas csak had szēggyē! Hát őszszōszēttē űket, vezettē űket ki a Csorda út feliē, űk mēg mēntek utánno. Hát aszongya mikor kīértēk a zerdüübü, odaīértēk űk is, a fehhiēr gatyást zihēj-zuhej a botte, hát akkor látto mēg, ho^k kicso-da, szēgin K. S. vuot... Mer hát a zű rítyit legētettik lē. Ú! Az annyit tudott ám mesēnyi, szēgin Somogyi Imre. Idēsapám íltibe mindig ugy ōrösztek. Mesētē ugy ha lēfekütt aszongya, vuot előbb nēm szür, hanēm... (Suba? – G. M.) más-nok mongyák. Nēm tudom mēgmondanyi. Betakarósztak, osztánniék ěccēr ű is lēfekütt aszongya, osztánniék mikor fekütt annyit futkoz valami hēgyēttē nēm tutta micsoda. Hát a izének a liktyáro fekütt, a mēnyiētasszonnak a liktyáro,

osztá nēm tudott a mēnyiétasszon bemēnyi a hēlibe. Fő köllött kēnēm osztá út tudott bemēnyi.

[– Mit tud a tudálékosokról?]

Má megunta itt a kanászságot, beszegüdüdött a Hörtelendiho gulásnok. Asz hallottam, hotyhát mikor vezettē, vaj kierēgettē a marhákot, akkor elejbēk állott, osztá a^m mēnt elöttök, azok mēntek utánno, osztákkor lēdukt a bottyát a iziére, ameddig lēhetētt őroznyi e^m mēg emēnt haza a trágyát, mēg mindēnt ott... de a tehēnek sēhová sē mēntek, akkor micsoda tudáso vuot nekijjē. Nēm tudom mas a Magyar vuot ē ez vaj mēlik.

A Buozsit mēg akarták tanittanyi, hogy ekkor mēg ekkor mēnnyēn el a Kis-kutho, ahun a zutkērészttēzüdīs van, osztá ot a juo Isten tuggya miket beszítek ott neki, aszonta sohasē tuggyam mēg, de nēm tanulom mēg. Othatta ūket.

[– Ki akarta megtanítani?]

Valami gulás, nem tudom kicsoda. Emesētē sokszor a Buozsi. Oda köllött mēnyi ijje a kērészttutho, a Kis-kutná.

[– Hogy volt ez?]

Mikor gyüttek a trombitások, sokszor ugyis mindig e hoszta ūket idēsapám. Akkor is mē^k köllött ányi, ott a kērēst elött, osztá emuzsikáták Londonba van sok ucca, osztá akkor visszavüttö ūket a kocsmábo. Oszta akkor rēgge mēntek, megin emuzsikáták neki aszt a vuotát ott, ha vuot ott, ha nem ám, a^m mindēgy vuot osztá mēntek vissza haza. Habdaluocra. Idēsapámot ismertik. Nēm ám cigán vuot az, hanēm kutyákat tanított. Mer sokszor ehíta idēsapámot ho^m mēnnyēn oda, niēzzē mēg a kutyáit mi^{cs} csinyánok. Vüttö a kutyakorbácsot, vütt ē^{cs} csobánk moslikot. Elejbē burította mi^{cs} csinyátok aszongya azok. Azoknak a zuraknak tanította, mēk hát az a Tani az finom uriember vuot, mert hát lēn is ismertem, osztánniék mikor gyüttek, ha gyütt gyalog onnajt, vaj postán, vaj mit tud..., akkor bemēnt, alutt is idēsapám, akkor is fő köllött neki kēnyi. Gábor! Kel fő! Mit akarsz? Vaj befoksz, vaj ekísírsz Szombathēre gyalog. Huodvilág vuot, szíp huodvilág, főkēt, hát emēgy velē. Nem kö – aszongya – mast befognyi. Gyere e kísirgy e mast. Ekísértē. Izié vuot akkor, gabna lēris. Nagy gabnák vuotak. Aszongya itt a Kukollai, nēm a Kukollai a tiēglagyárná. Od van az a kis innejd is erdüő, innejd is, od van ēgy sáv, búza vuot, illen búza ni (mutatja – G. M.) elōvettē a gyöngyházkésit. Látod eszt Gábor! Látom. Mit akarsz velē? Avva beledopta a buzábo. Mas mijér doptad bele? Csak gyere, amikor ot mēntek, ahun a micsoda van, a temetüő, a hüösi temetüő, aszongya neki, a kutyánok: Tē! A kiēsēm emaratt itt valahun, ereggy, osztá hozd el, aszongya. Mikor a Bagolvárho iérték ot vüttö a kiēst a kutya, ollan kutyákat tanított. Finom uri ember vuot ám, erdész vuot. Oszta hát e^v vuot a primássok nekijjek.

Oszta mikor gyüttünk haza, hosztok a csarítot, hossziszekiérre, gyüvünk itt a Nagy uton. Gyerēkēk! Szuol a trombita ejsziték minálunk vannak. Hát ott. Kariēba vuot ávo a zegisz trombitáve, a nagy udvar ott trombitátok mikor hazaiértünk. Gábor? Tuggya juo Isten hun van. E^k köllött mēnyi mēkkesny a Zelles Imre

vuot a kolégájo, oda hazahínya, idésanyámot mēkfokta a közepin osztá ot táncút a közepin velē.

Idésapám mēg a Zelles Imre nagy kolégák vuotak. Oszta idésapám a^m mindig níppárt vuot, a^m mēg kormán párt. Akkor vuot a Baránszki Gyula mikor ez a izi^e törtint. Akkor miég a kazalunk nēm a kert alatt, hanēm a zudvaron vuot, ahun mast az a hidas van. Hát mikor rēgge fōkēnek nincsen zászluo. A kazalon nēm vuot a zászluo. Hát mingyá gondúta idésapám, hogy ez a bűdös, ez izi^e lopatta el. Hát a Zelles Imre ellopatta neki a zászluoját mive hát a kormán párt vuot, e^m mēg mindig níppárt vuot a ziēn apám, e^m mindig níppárt vuot. Jaj de sokat... mīég tán... a deho^v van mēg az a zászluo. Mindig fō vuot tivē Baránszki Gyula. Akkor mēg nēm tudom, ki vuot a másik kormán párti. Juo vuot ám.

A Pap-tó feltöltés utolsó szakaszában 1970

2.

Az adatközlő Török Albert Ernő földműves, nyugdíjas téleszt, nárai lakos. 1911-ben született Náraiiban. Római katolikus vallású. A szövegfelvételt Guttmann Miklós készítette 1975. március 2-án.

[– Hol szórakoztak a fiatalok?]

A zuccán. Sēhol máshun. Máshova nēm mēhetētt. A zuccán, vagy a rⁱétre mēnt lē, máshova nēm.

[– A réten mit csináltak?]

Mind a^fiélē fiatalok. Illen játikszerü dolog.

[– Hol aluttak a fiatalok?]

A zistálluoba. Mikor szógátom is ott aluttam.

[– Hol szolgált?]

A Lēsētár Jánosná vuotam kiēt iēvig. Akkor Szombathēlēn a Rumi uccábo a Piroksa Ferk^uóná, osztá mēg Kērsztēsēn. Vuotak akik hát mongyuk tuttak igrontanyi, de vuot amēllik tudott javittanyi. Hogy asztá mast a kettűō között mi a különbsīg? De mongyuk a zapánk mēg a zēhho hasolluok mindig illesmirü beszíttek. Ijjent mongyuk nēm tunnák mondanyi csak mások szájo után.

Nēm vēsžek másru pēldát az a hogyan mongyam mēg, az a Visi Gyula, asz mondd, hogy od vuotál, hát ott szintēn vuot ijjen, hogy lúfejet vēttek elő a jászu alu, de mongyuk mindēn iēvēn vuot nálók dōg, akár teh^hiēnbe, akár lúba. U^h hogy szóva e^m mēgtörtint, mēg nēm tudom ott a Bōzse Juoskáná mēg a tojások ugrátok a izēn, a tyukólon. Annyit mⁱēg, ho vígeredmínbe annyira pruobáták összötörnyi, lēdobáták mindēn, de hát nēm tudott összötörnyi a tojás, hogy asz mongyák kuocce vuot teletōmvē az a tojás, hát nēm tudom. Hát az valakinek csak oda köllött tēnni, különben az nēm mēnt oda. Nálunk mongyuk a hidas, a hidas vällu alatt, od vuot ēgy ijen, mind ēgy fiēlhold, mēg egy, mēg ēgy kalapács, ijen fafaragás ám mind a kettűō. Ez vuot a vällu alatt mikor hát egy rossz hidas vuot osztá szít lētt szēdvē ezēk gyūttek elő onnajt.

[– Ennek volt valami hatása?]

Hát szóval nálunk is dōglōtt mēg diszn^uo ölöget.

[– Szoktak lucázni?]

Szoktak. Iēn izs vuotam el. Iēn izs vuotam lucázni.

[– Mi volt a jelentősége?]

Hát mi vuot a jelentősīgē, hát vígeredmínybe ugyē, vagy aszätt szivát attak, vaj eszt vaj aszt, iszē mind a^fiélē gyērēk akkoriban nēm min mast, hogy pinz vuot, vagy ehho hasolló, ha kiēt fillért attak az nagyon nagy pénz vuot, akkor ijen gyērēknek, osztá vígigjárto a zembēr a zegisz falut.

[– Mit tud a Luca székjéről?]

Hát csak annyit tudok rúla a zapám után, hogy Luca naptyán ütöttik bele a legutolsó szēget a szięgbe. Na mast aszt evüttik ifⁱéli misⁱére, osztá ott, akkor

látták még a zellenséggyeiket, vaj nem tom hogyan monta, akkor osztá mákot köllött hintenyi hazáig miég e tudott mennyi asztá azoknak összö köllött szénnyi, ugy haza tudott iérnyi. Szóval ennyit hallottam.

Ráállottak a szíékre, állittólag asztá azoknak, akiknek ez nem teccett a^m mind visszafelé lesött a zoltár elü.

[– Mít tud a falu keletkezéséről?]

A zöregek után ugyé csak annyit tudok mondanyi, hogy szóva eszt Beréknek hífták, hogy itt keletkëzëtt Nárai. Itt ugyé asz monhatom égyes ház nem is vuot. Itt mind hárman-nígyen laktak égy házsorba. Mer például mast minálunk is, itt izs vuot nígy. A kis sujsztërékka még a mienke együtt. Id vuot ahun a Völgyi Feri bácsi lakik, itt is nígyen laktak abba a kis helisígbe mind. Ugye állittuolag id vuot Nárojinak a zeredetë. Ott ahol mast a Zërnovác Anti ípül ni aszt a zuj házot, annak a helin vuot a Pëkker Pali, na az is ugyanez a zípület vuot. Még itt tēfeliétëk, ami mast a Dolláré, az vuot valamikor a falu kovácsájë. Az vuot valamikor a legvígsüö ház. Ezekrü hallottam. Még az a... ahun mast a Tót Károl lakik ni, kinn a is szísüö ház vuot. A zapám beszít, itt ez a Sürügaz, ez öreg töles erdüö vuot, még az a Hadászi Csarita, az vuot a legelsüö mezzüö, a^l lett legelösször kiirdva mezzüöne, u^h hogy ezëk erdüök vuotak. Már itt is ezën a körzeten, itt csak a zerdüö közepibe mongyuk eszt a Berkët ekesztik itt csinányi, de fábu vuot, még azutá kísóbb lëttek a tömísëk. Elő ami szoba vuot, vagyis hátu, utánno ëty konyha, az tömís vuot, ez a rísz még fábu vuot, ami a kapu felü vuot, még fonyás, még ehho hasolluo, összö vuot fonva, osztá be vuot sározva.

[– És ez hogyan volt megépítve akkor?]

Talpra, talpra osztá karuok vuotak bele, it rá lett állidva, vuot luktya még fönn is a koszorufáná, oda is bele vuot hēlëzvé, osztá ugyé esztet fonták be. Akkor besároszták, be lett sározva pēlvás sárro, fonyás ípittís vuot. A zapám utá ahogyan hallottam erdüö vuot. Itt karéba, itt mind erdüö vuot, mer a zerdüö közepin kesztik ípúnyi a falut.

[– Mít dolgoznak a tsz-ben?]

A rígi patkányos bontásó van, annak a tiéglájá van kiszëdvë. Od vuotam tēnap is, még a zerdüön ugyë.

[– Mít dolgoznak az erdön?]

Öleznyi. A gíp firiszül osztá utánno összö van ölezvé, mētërbe raknyi, mētërbe összöraknyi karuo közíé. A zalsuo Szirmai van evedvé. Más miég nincs evedvé, na még asztá itt a temetüön föllü, nem tudom mennyi talán husz h^uod, miég annyi së. Több vetís nincsen. A Gyákuttyábo siluo alá (ti. trágyáztak). Elsüö vuot az.

[– Hogyan ganajoznak?]

Hát nem is tudom iérdëmës ë beszínyi, mer szóva nem is szabanna így trágyázni, ahogyan mi trágyázunk, mert nem szabanna vontatuora lēterittenyi. Lë kēllenë kapacsa huznyi ígasság szërint osztá azután eterittenyi, akkor nem lēnnë annyi veszij.

[– Tehát kézzel csinálják?]

Kézi erővel. Mongyuk, ha több izé van a mark^{ulo} fölraktya a trágyát, mer különben kézi erővel van a léterittís. Mindénki, aki ki van irva vígzi a dúgát, vagy zsákúnyi van kiirva, vagy rostányi van kiirva, osztá ugyë aszt tészti, vagy kihordanyi a faluba a gabnát.

[– Van azért fejlődés?]

Törtínnyi történt aziér mindén hogyan, mert csak előbbre van a zembër mint vuot, csak így a zelhanyagulás abbu a szëmpontbu, hogy akkor amikor vetnyi köllenë, akkor trágyáznak. Hát ha ëccër vetízs van, akkor vetnyi köllenë, asztán trágyázni. Na mast ugyë addig a zëgy hiétig mindén el lett vuona vedvë, amig az a juo idüö mëgvuot. Asz se monhatták ho nëm, tudom, a föld nedves vuot vagy ehho hasolluo, mert ollan vuot mind a por mindëgyik. Hát szërintë nëm mi vagyunk hibássok, hanem a veziérkar.

[– Jobb gép kellene?]

Hogyne köllenë job gép. Szóval kevés is a gép, mongyuk ehhoz a gazdaságbo, mer több köllenë legalábbis miég hárommal, mind ami van, mëk hát köllenë ëgy erüsebb gép is, ami hát mëgszántoná a zegisz határt, ollan ëty köllene. Hogy osztá hogyan gondullák esz nëm tuggyok.

[...]

Na hát mongyuk itt jelënleg ära miég nëm vuona szüksíg, mer mindén iévën mëg vuot ajálvo, hoty kiszántyák, ki së szántották, de mégis ki vuot szëdvë. Mer a níp nëm várt addig miég ezëk kiszántották. Mëk hát ëccër szántottak csak, ha jóll tudom többet nëm is csak igiértik mindën iévën.

[...]

Az biztos ho^l lësz. Jelënleg miég nëm, mert miég jelënleg van annyi, hogy ëlig, de mongyuk má a jövüö iévbe, akkor már lësz akadáj, ha nëm tunnak addig fölvënni.

[...]

Dehonnem lëhëtnë, mer ojan gépeket állittanak akkor, mit mongyak csak pár embër köll, ippen ugy mind a gazdaságbo, aszt akkor mëgy a munka.

3.

Az adatközlő Guttmann Miklósné Hompasz Karolin földműves, nyugdíjas téésztág, nárai lakos. 1913-ban született Náraiában. Római katolikus vallású. A szövegfelvételt Guttmann Miklós készítette 1975. március 2-án.

[– Hogyan szervezték meg régen a lakodalmakat?]

Hát rígen a lakodalmakat nēm ollan könnyen mím mámo, hogy a házosu-land^uok összeátok, mind a lovak kánikulábo. Hanem rígen, ha ekezdett udvárúnyi ^ēl lány ^ēy leginy... vagy leginy ^ēy lánynok, akkor be köllött jelentenyi a zaptyánok, mēg a zannyánok, hogy engedi jē? Ha beleēgyezett juo, ha nēm akkor mēgát a zegisz dolog. Hát lektöbször az^ēr beleēgyezett. Persze csak ugy mēkkiērdēsztē a fiátul a zembēr mi... lēs a lánynok a hozományo? A lány szülei mēg mēgin mēkkiērdēsztik a lánytu mi lēs a v^üöleginnek a hozományo. Hát valahogy beleēggyesztek akkor fokták magokat, hát eljegyzist is kēllenē tartani. Mēgjelēnt a v^üölegin jelölt a lányos háznál, apjával, annyával, mēgjelēntek. Hát akkor asztá... mēgmonták mit is akarnak. Hogy a fijok felesīgül akargya vēnnyi a lánnyokat. Buologattak ēre, hát juo van, de hát hogyan ínek mēg. Hát monta, mink is adunk ^ēk kicsint, tík is attok ^ēk kicsint osztá a kiēt szēginbū majd lēs ^ēk kuodis. Hát így is tēttek. Foktak ^ēd darab pappirt, ceruzát, mēgirták a házasság szerz^üödíst. Perszē a házasság szerz^üödís mēg mit mutatott. Mennyit kap a lány, mennyit kap a fiataleb^ēr? A lány kapott szobabutor^t. Szobabutorba mit iērtēk? ^ēy ágyot, mēg ^ēy ómárjomot. Na mēg asztá m^ēg ^ēy asztalt, k^ēlēt sz^ēl^ēkēt, hogy nē köllön nekik a f^üödre únyi. E^m mēgvuot, hát a fiataleb^ēr mit kap. Annak is adott a zaptya, ha más^t nēm ^ēb borgyut, vagy ^ēt tehēnet asztá mēg ^ēk kis f^üödet, osztá valahogyan maj csak ekezdik a ziletēt. Hát akinek azok mēk hát máskibb inditották el a zilettyüket. Na hát e^m mēktörtint, de k^ēlēt tanunak is alá köllött ám írnya, hogy eszt mēgaggya a zapa is mēg a zanya... a lánynok a zapja is mēg a fiataleb^ērnek a zapja is, mert hát ha mēg nēm aggya majd emēnnenk pörúnyi iērtē. Kit^üsztik a lakodalmat persze h^ēt országro sz^uol^uot a m^uodassabbak. Hát ahun nēm vuot ojan muod, az^ēr ott is mēgrēs^zk^ēl^ēeroszták amit csak lēhētēt. Vendíkhiv^uot hiftak. Ötfen, hatfan vaj száz hásztu is vendígēt hítak. A lakodalomho hozzákís^zútek. Borgyut váktok, disznuot őtek. ^ēk kemēnce kalácsot sūtöttek, kalink^uot sūtöttek. Elindút szēgin vendíkhiv^uo mēkhínya a vendígēket. Ekesztē a zēggyes számná, hát mire a szászho egyutott j^uoll be is szēdēt. No de az^ēr mindēn házná ^ēsz szallagot kapott a bottyáro. Mire vígik iērtē a zegisz falun, mēkhíta a vendígēket, annyi szallag vuot a boton, hogy e sē birta, hanēm gyerekēt fogadott rá, aki hurcúta utánno. Mēktörtint ^ēc^ēr a vendíkhívás, amējjikek jobban tartották magokat a^m miēg^ēc^ēr is lējárotta a vendíkhiv^uove, hogy mēggy^üjjenek a vendígēk a kit^üzött napra.

Sūtöttek, f^öszték má ^ēh h^ēttē előbb, hát od vuot mindēnf^ēl^ē s^ütemin, torta, mindēn a világon, kalács, kalink^uo, nyuoc koszor^uslán, nyuoc v^öfin, mind a nyuoc

vőfinnek a karáro e^k kalink^uo, a koszoroslányok karára e^k kalink^uo, a vendik-hívójira, mindenkire. Hát kitüsztik a zesküvőji napot, elindútak a zesküvőöre.

[– Mondott-e valamilyen rigmusokat, verseket a vendég hívó?]

De mennyire! Monta: Vendíkhiv^uo kalodábo, nyomorud a hátullábo! Akkor asztá mⁱég minden verséket montak. A koszoroslányok, a lakodalomba indul^uo menyasszont... vagy a zesküvőöre indul^uo menyasszonyt bucsusztatták a vendíkhiv^uo, a koszoroslányok. Monták a koszoroslányok: Azⁱér vagyok ojjan vig, a koszorom virágzik.

[– Hogyan történt az esküvőre való felkészülés a lányos háznál, vagy a legényes háznál?]

Hát a vőlegény utra indút, emént a lányos hászho. Bemént a lányos hászho. Ebucsusztatták a lánt, sítak-rítak, aptyátu, annyátu, barátn^üöjitü, mindenkitü, sítak-rítak, minden juot kívántok neki boldokságot a következ^üő íltre, akkor asztán utra indútak a zesküvőöre. Sorba átok. El^üö mēntek a koszoroslányok, a menyasszony egyik vőfinnyel mēnt, utánno a koszorussasszonyok a kⁱérő urakkal ojan hosszú mēnedbe vuotak ho^s sē szílē, sē vígē nēm vuot neki utánno mēg a hozzátartoz^uok mind mēntek a zesküvőöre. Mēktörtint a templomba a zesküvőö.

[– Mit mondtak, mikor indultak az esküvőre?]

Hát fijam ezt asztá nēm... Fehhⁱér galamb szált a házro, szájjon áldás a házospárro.

[– Ezt ki mondta?]

A kⁱér^üö, meg a vendíkhiv^uo.

[– Utána hova mentek?]

A templomba mēktörtént a zesküvőö. Onnan kigyüttek, akkor emēntünk a kocsmábo. Persze má a templom kapuba várto úket a banda cigán, huszta nekik, hogy: Tē már többet koszoroslány sosē lészēl. Akkor emēntek a kocsmábo.

[– Meddig?]

Addig mindig ott táncútak a kocsmába, akkor ⁱértek mēntek, ho^{gy} gyűjjenek haza, akkor mēkkezdü^ödött a vacsora, búsígēs, terjédelmes. Huslves, sal, nokēdli, sūthus, minden vuot, torta, sütemín, mindēnnye evuotak lādvo. Ęttek, ittak. Horduot természetēs ēre csapra ütöttik. A násznagy. A násznagy szokta csapra ütnyi a horduot. Akkor osztá ettek, ittak, mulattak. Mindaddig, amíg a vacsora kīsz nēm vuot, vagy mēg nēm vuot, mēnt a zivás, evís, utánno if^él következētt. If^élbe lēvēttik a menyasszonynak a fátyolát, akkor asztá kiabáták: elad^uo a menyasszony! Mēntek a forintok a tányírba. Aki mēktáncutatta a menyasszont, a^m mind pⁱénszt adott.

[– Milyen sorrendbe táncoltatták?]

Elösször a vőfínyek, koszoroslányok, a hozzátartoz^uok, a kisⁱér^üök, mindēnki mikor mēktáncúttatta, akkor utóllán kiabáták elad^uo a menyasszon, akkor asztá mēgvēttē a vőlegín.

[– Mit fizetett érte?]

Hát a^f fizetett a lektöbbet. Amennyi pⁱénze vuot, annyit tett a tányírba. Akkor asztá kötínbe öntöttik a pⁱénszt, bevüttik, megolvasták, osztá asszony lett a lány. Utánno még in ittak éttek százig, mulattak réggelig.

[– Volt olyan szokás, hogy a szakácsnő számára pénzt gyűjtöttek?]

Mikor a vacsorának víge lett, akkor a szakácsnő bekötöttö ë^k kötinnye, vagy valami ruhával a kezⁱét, osztá fővunút a vendígek közⁱé, mⁱég akik a zasztalná útek, hogy a szakácsnő elígetté a kezít. Erre föl mindén vendíg a szakácsnőnek tett a tányírba pinszt, hogy a vígin annyi pinzë összegyütt a szakácsnőnek, hoty kifót a tányírba a pénz.

[– Meddig tartott a lakodalom?]

A lakodalom, igen juo lakodalom másik nap dílig, de aziér közbe, mikor megviradott akkor lektöbször a mēnyasszont ekísirtik a férjinek a házáho. Ott is mulattak ittak-éttek, táncútak, vígig muzsikáták a falut. Ebbü állot ë^f falusi lakodalom.

Legalább vuot alkalom, hogy ë^l legin haza kísirhetté a lánt. Perszë mindig nēm i^v vuot, közbe a kukoricafosztás alatt amēllik lán nēm gyütt-e kukoricát fosztanyi a leginyék összöszöttik a kukoricafosztást, behintették a zegisz házzokat, ölik-szēr mⁱég a kudba is dobátok kukoricafosztást, vígig a zegisz falu kukoricafosztás vuot. Vuotak mirgesőbb embērek, azok mēg fokták, emēntek a csöndⁱérēkho, másik nap összöszöttik a stricket, osztá j^uol kiverették úket, mer mⁱér csinyátok illen butaságokat.

[– A fosztás alatt mit szoktak csinálni, a fosztáson kívül?]

A fosztáson kívü. Ínēkútek, mēg viccútek, mind ami mēktörtinhetett, min lēhetett nevetnyi, a számárságon, mer a zokosságon nēm lēhet nevetnyi. Hát a kukoricafosztásokon pedig csak illen szokott lēnni.

[– Szoktak-e mesét mondani?]

Mesⁱét is montak, de a kukoricafosztás utá mⁱég enná lērdēkēsebb gyütt a rⁱé-pacsirázás. Mikor a kerⁱékrⁱépát kiszették, akkor osztá még in csak a lányok, mēg a leginyék ejártok őrhēttek, hogy emēhēttek rⁱépát csiráznyi, mer vuot ahun találkosztak egymással. Bizon a, rígen bizon a fiatalságnok csak e^v vuot a sz^ura-kozáso.

A tolfosztás után mⁱég mi^{cs} csinyátok? Gyütt a karácsony. Ejártok ínēkúnyi karácsonyi ínēkēket. Utánno gyütt a három királok. Akkor ejártok oda ínēkúnyi, akkor utánno ejártok regúnyi ujjⁱélfkor, mēg szilvesztērkor este. Akkor ezék is mēktörtintek mer mi lēd vuona más? Szeginyék ezze sz^uorakosztak, akkor gyütt utánno a tⁱéli estⁱéken ijēn szórakozások, hogy itt ínēkútek, ott ínēkútek, akkor asztá ejártok vuot ë^{sz} szēgin kis nyomorutt bál hát abba természetes, hogy emēntek.

[– Lucázni is szoktak?]

Lucáznyi is szoktak perszë, de a lucánok nēm igēn szokott juo vígē lēnni, mer má a nagyobb fiatalság gazembērkēdett. Vüttik a pēlvát a hátoskosárbo belet^üötötik a pēlvát, akkor ekesztek lucáznyi perszë a szēgin család az gondúta gyünek

lucázni. Kinittya nekik a zajtuot, beöntenek ë^h hátoskosár pëlát, vígig öntösztik a zegisz udvart pëlávó, a zegisz uccát. Mëg vuot komojj vicc is a zëggyik alkalom-ma, mikor a kudba pëlát öntöttek, no de hát ennek elig komoj lëtt a vígë mer bir^uóságig kerútek.

[– Kik mentek el lucázni?]

Kik? Ezëgbe is má ijen tizënhat iévessëk, akkor mⁱëg a husz iévessëk is be-mëntek gasságbo a lányokho, akkor ha ë^l lán kinyitotta a zajt^uot, akart kiannyi nekik valamit, aszätt körtit, vaj aszätt szilvát, vagy ë^k kis, ë^p pár dijt^uot, akkor mëkfokták a szoknyáját, osztá kihuszták.

[– Tilalmak is voltak a Luca napján?]

Igën, tilalmak. Ezëk csak a n^üök számáro vuotak, hogy a n^üö nëm mëhetëtt el a hásztu ki Luca naptján, akkor asztán varnyi së lëhetëtt, mer bevargya a tikok fenekit, mëg piënszt së lëhetëtt kiannyi, mer akkor k^uodisság lësz. Csak a n^üökre hatott. A fiërfiek azok mëhettek, azok gyühëttek hászho, mer azok csak szërëncsⁱét hosztak azoknak mindënt szabadott csak a n^üöknek nëm.

[– Luca napján kezdték készíteni a Luca széket is?]

Igën. Hát aszt u^sz szokták akkor, osztá karácson ijje mëg evüttik a templomba osztá akkor ära lëütek, akkor osztá azon mëglátták, hogy ki a boszorkán, mëg ki nëm.

[– Időjárási megfigyelés is fúzódik Luca napjához?]

Igën. Id^üőjárás az is füz^üódik hozzá, mer Lucátu fogva karácsonyig, karácson-tu pedig ujjⁱévig, mindig irták a napoknak a zesemínyeit, ho^m mëllen id^üő vuot, ha ess^üö esëtt eszt Luca naptján a^j januárro, akkor utánno nap február i^vígezsvígig a zegisz h^uonnabba ho... azogba a napogba mëllen id^üő vuot, hogy ollan lësz a zegisz iëven. Hát nⁱéha teljesëdëtt, niéha mëg nëm.

[– Szoktak-e betlehemezni jární?]

Igën. Aszt is szoktok. Abba inkább a fiatalabbak, gyërëkëk, ugyë amëllik nagyobb emënt, ott mingyá gasság keletkëzëtt, mer azⁱér a nagyobb gyërëkëgbe má mindig gasság születëtt, asztán azok után csak a bajjok vuotak.

[– A húsvéthoz milyen szokások fúzódtek?]

A huzsvithoz, hát allig várták ugyë plänë a gyërëkëk, hát azoknak mast is megvan a zörömök, hát a nagyobbak, a lányok, mëg a leginyek azok mëg mëgin rá várakosztak mer hát huzsvitra emëntek azⁱér mëg-mëg locsúták a nagyobb gyërëkëk a zⁱérdëkëlt lányokat, akik iérdëkëltek vuotak velëk, mëg hát a^v vuot a szokás akkor huzsvithⁱétfön, ho^f fokták magokat a lányok mëg a leginyëk, emëntek a rítre, vüttik a tejesfazokakat, föhënyet tëttek belë, osztá aszt dobáták egymásnok. Vüttik a tojtásokat azza dobál^uosztak. I^t tëllettek e azok a huzsviti ünnepek.

[– Verset is szoktak mondani?]

Igën. Szoktak rigën, de hát ezëket mos má ugy efelejtëttë a zembër, hogy a fenyⁱének së gyut eszibe mi is vuot.

[– Szoktak-e locsolni jární?]

Hát asz nëm igën. Mer hát, akkor mⁱëg nëm vuot divat.

[– Mennyire kellett segíteni a gyerekeknek a házi munkában?]

Hát szőgin gyerekeknek őlig vuot azér azoknak is. Nēm ippen ugy van mind ahogyan mongyák, hogy a gyerekeknek előbb mēllen j^uo vuot, mer nēm vuot ollan juo nekik, mer mikor fēlsērdútek, kimarattak iskolábu mindēn gyerekek mēgvuot a beosztáso. Rēgge a zabrak vágás, díbe abrak vágás, este abrak vágás, segittenyi othon a házi munkágbo. Nyáron mēg pedig allig, hogy a fū kihajtott a serdülűő gyerekeknek mēkhát, amēlliket nēm lēhetētt annyira nehezēbb munkáro hasznányi azokke őrisztettek, de mēg mēg nēm csak azokke őrisztettek, de mēg mēg nēm csak azokke, mongyák ho^r rīgen hogyan v^uot, hogy a zűörzűő helekrű, a mezzűörű nűösűtek mēg a leginyēk, mēg onnaj mēntek fēérho a lányok, mer minaddig űörösztetek. Akkor osztá, csíplis után megvuotak a nagy legelűők, akkor is csak a zűörzīs ot sz^uorakosztak a lányok mēg a leginyēk. Egisz űössze patásztok, mindēnfēlē butaságokat kitalátok ho^h hogyan tellik e mentűl előbb a zidejēk. Bizo rīgen csak e^v vuot a fiatalságna^k a sz^uorakozáso, ebbe sz^uorakoszhatott a mezzűön, mēg a marhák között, mer akiná marha nem vuot akkor az a gyereket kiatták tehēnes gyerekek, mēg tizenennyuoc éves korábo és tehēnes gyerek vuot, őrösztő a tehēneket.

[– Milyen mezei munkákat kellett nekik csinálni?]

Hát a mezzűön kapányi, kaszányi, segittenyi má mikor erőssebbek vuotak szīenagyűjtis, szīenarakás. Aratásná kötīélcsinyálás, kötīélterēgetis, akkor azutá kivē ősszōhordás, kepilīs, minderre főhasznáták űket, mer hát más lehētősigűk nem vuot nekik, hanēm othon kollott a kēnyeret mēksegitteyi keresnyi, mer hát hová mēntek vuona a falusi gyerekek legalábbis, azon szerint a városiak is, hát nem vuot akkor lehētősigűyek, hogy emēnnyenek valahová dúgoznyi a szabad idejēgbe.

[– Milyen fizetést kaptak, akik elmentek tehēnesgyerekek?]

Hát akik emēntek tehēnesgyerekek ēp pár cipűöt vettek nekik, vagy ēgy őtőzet cājg ruhát, mer nem ám mást. A leguocsűobbikat. A^v vuot a fizetīsēk. Kēnyerēk mēg őlig nyomorutt vuot szēginnek, mer rēgge kihajtottak, kaptak ēj juo gyűr kēnyeret, perszē lektōbszōr ollan juo keminnyet, peniszlēsset, osztá aszonták: Addig haza nē hajcs, mēg e nēm fogy a kēnyered. Őlig vuot szēgin gyerekek estīēlig erágnyi a peniszlēs kēnyeret.

[– Mást is kellett nekik dolgozni?]

Hát mēg mást is dugosztattak velēk sok hēlēn bizo igēn sokat. Hányották velēk a ganajt, mēg mindēnt dúgosztattak a zistálűoba velēk, vizet hordattak, itattak, mindēnt tētetek velēk.

[– Hol aludtak?]

Ezek a gyerekek szeginyek a zistálűoba, perszē szerettek is a zistálűoba alunnyi, mer mēg ha jobbat attak vuona nekik akkor sē mēntek vuona be oda, aziēr nēm mēnt be oda, aziēr nēm mer akkor nēm csavarokhatott, így este akkor mēnt haza a csavargázsbu mikor akart, vagy íjje, akkor osztá este mikor mēgvuot a vacsora emēntek csavarognyi, járták, uszták a falut, lopták a gyüműcsőt erre-arra eszuorták mēg mindēn rendetlensīgēt csinyátok, akkor ifiēl mēg ekkor akkor ha-

zamëntek. Így nēm tutta a gazdájok, sē aptyok, sē annyok ho^m mikor mēgy haza a csavargásbu, mer a zistáluoba hát... a zistáluoba kártyásztok, mēg ot szuorakosztak, a^v vuot a szuorakosztatuo helük.

[– Az uraságnál mennyi fizetést kaptak?]

Hát akik illen nagyobb gyerék, serdül^üök eméntek aszottat bükkönnyi husz fillⁱért. A^v vuot a fizetissék. Aki emént kapányi nyuocfan fillⁱért.

[– A falun kívül szórakoztak-e a fiatalok?]

Nēm igēn máskor tavassza, böjtön eméntek a kárvárijáro feketē vasárnap.

[– Hova?]

Szombathējre a vározsba, hát aki mējik városcho közelebb esett, legalább mi-feliēn e^v vuot a szokás. Eméntek a lányok, mēg a leginyék avva indútak el onnaj hazuru. Emēnünk a kárvárijáro. Perszē a nagyobb lányok, mēg nagyobb leginyék hírit sē látták a kárvárijánok, asztá mēg csavarokták a várost erre arra a nagyobb lányok, leginyek azok mēg bevetemettek ē^k kis kocsmábo, itt iszogattak ott iszogattak, sⁱétágottak, osztá a zeste csak hazavetettē űket. Más szuorakozások a város felie nēm igēn vuot. Ha vuot ē^c cirkusz, vaj valami, amibe emēhettek, de ez is igēn ritkán vuot.

[– A faluba jártak régen a vándorcirkuszosok?]

Hogynē! Azok jártok. Jártok a házokat. Sziénát köllött nekik annyi, mēg egy-egy burgendiját osztá e^l lehetőtt mēnni mēgnⁱéznyi a cirkuszt. A vendigl^üöbe tartották ezeket a cirkuszosságokat mindēnfⁱélit illenyeket mutogattak, ollanyokat mutogattak, osztán ezⁱér lehetőtt bemēnni, hogy adott ē^j jegyet a sziénájⁱér, mēg a szuomájⁱér, ho^l lēgyēn a lovánok ēnnyi.

[– Mit adtak elő? Milyen műsoraik voltak?]

Hát táncútak. Ijjenyeket. Mást nēm igēn.

[– Állataik is voltak?]

Égy-égy kutyájok. Aszt ugrátották.

[– A felnőttek jártak Szombathelyre?]

A felnőttek hogynē, azok horták be fejkosárbo a fejkēn a zárut. Fejkosárbo belerakták a tojást, a gyüm^üöcsöt, a tur^uot, a tejfölt, akinek vuot. Hát mindēnkinek vuot valamije. Mer akinek másso nēm vuot nyáron ejárt a zerd^üöre vėrgányáro, tiggombáro mindēnfⁱélē osztá vüttik a piharcra elannyi, egisz nyáron, egisz tⁱélen kedden pintēkēn mindēnki, hát abbu vuot a falusi embēnek a piēnze.

[– A zsellér mēg a cseléd emberek télen mivel foglalkoztak?]

Hát a cselédembērēk azok szeginyék lē vuotak ködvö mer a zuraság azoknak egisz tⁱélēn adott munkát, hanem a zsellⁱérēknek, akik nyáron arattak, kapátok, mēg masinásztok, ebbü kerestik a kēnyerēket, tⁱélēn ementek a zerd^üöre fát vágnyi, akkor asztán a favágásbo, mikor favágás nēm vuot akkor mēg eméntek a zsirosfát lopnyi a zerd^üöre. Lē-léváktok ē juo feny^üőfát, abbu kiszēttik a zsirossat, akkor hazahoszták, aszt apruora összovagdáták, összökötöttik kis csomagogba, osztá hoszták a piacra. Perszē ugyē ennek is vuotak szomoru követkēzmínyei, mer akit mēkfoktak a zsirosfa lopáson asz bizo bezárták.

[– Kinek az erdőjében vágták a fát?]

Hát a zuraságokⁱéba, még a zuradalomⁱéba, amēre láttok.

[– Ha az uraságnak vágtak, azért kaptak fizetést?]

Azⁱért kaptak ugye rízbe széttik ki a tusk^uot is felibe, akkor osztá fát döntöttek, hát aszt is szégin rízbe széttik, vagy rízbe csinyáták, mēkkapták a zágát, a^v vuot a füzetisék. Még éppár fillⁱért a zölfáru, mer hát a zuraság ölfát nēm adott a szégin embernek, mert a szégin embernek juo vuot a tusk^uo is mēg a szároz ágo.

[– Kik éltek könnyebben, a cselédek vagy a zsellérek?]

Hát mindéggyinek szomoru vuot a sorsa, mer a cselⁱédnek is ami kis fizetisē vuot igēn be köllött neki osztanyi, ho^m mēgillēn a családgyávo, a zsöllⁱér mēg azon szērint. Csak ippen annyiba különbözött, hogy a zsöllⁱér embernek nēm parancsút sēnki. Ha akart dúgozott, ha nēm akart nēm dúgozott. De a cselⁱédnek annak be köllött mēnnyi mindēn rēgge, ētetnyi mēg itatnyi utánno mēg a többi munkát evigezni.

[– Mi volt akkor, ha egy gazdag paraszt gyerek feleségül akart venni egy cselⁱédlányt vagy zsellⁱérlányt?]

Hát ebbü ölig na^b bajok keletkēszték. Mer ebbe osztá bele nēm ēggyezētt a paraszt leginnek a szūlei sēhogyan sē. Akár meddig mēnt is. Vuot a vita vizájkodás, szēmtelenkēdis. Utolláro hát mi^{cs} csinyátok, vaj mēkszōktettē, vaj a szūleinek ellenīre evēttē. Kinek mēgbocsátottak, kinek mēg nēm bocsátottak, mēnt a szēmrehányás. Lekicsinyēltik, lēkuodisoszták osztá ítek. Ha pedik hát addig kūszték ho^m miégis evēttē mi^{cs} csinyát szégin paraszt legin is emēnt cselⁱédnek, ho^k kēnyerē lēgyēn, mer a szūlei kitagatták.

4.

Az adatközlő Guttmann Miklósné Hompasz Karolin földműves, nyugdíjas télesztág, nárai lakos. 1913-ban született Náraiban. Római katolikus vallású. A szövegfelvételt Guttmann Miklós készítette 1986 januárjában.

[...]

Vuot jeddzósíg, a jeddzósígën vuot kizsbir^{uó} a^j járt mindën nap parancsúnyi a trázsákot, mënt. Ekësztë a zels^{üó} számná ëgy kett^{üó} három nⁱëgy mindën napra nⁱëgy embër trázsát ífⁱél előtt kett^{üó}, ífⁱélbe mënt a zífⁱél előtti fökëtettë a zífⁱél utajiakat. Osztá azok trázsátok járták a falut durungokka, ha valahun valami zö-rej vuot hát odamëntek, ⁱészrevëttek lopást vagy ehhez hasollu^o, osztá a csöndⁱér-síg mëg örösztö ellen, akik odben aluttak asztá jóll mëgbüntettë úket.

[– Állandó strázsa is volt?]

Álondó trázso a^m már annak előttö vuot miëg, miëg ahogyan beszítik a másik éftizedëgbe vagy nëm ezëgbe a zezërkilencázos ⁱvegbe, hanëm a zezërnyuoccázosogba vuotak a trázsák, a trázso, az íjjeliór vuot, aki kiabát.

[– Mit?]

Hallja mindën nyolc a zóra

Föül^t már a tyuk a zólra

Kokas érce is elült már

A veréb is álomra vár

A zujj asszon ágyát veti

Lusta fⁱérjët sietteti

De ti lányok në bánnyátok

Guzsajszár a ti mátkátok.

E^y vuot a zels^{üó}, akkor kilenc óráná is kiabát valami nⁱótát, ífⁱélná, mindën órábo esz vígigkiabátó a falun, hát ⁱén is eszt csak hallottam idësanyámtu mëg hát a rígiektü.

[– És annak fizettek?]

Annak fizetisë vuot igën, de ezëknek nëm, akik nígyen trázsátok. Na akkor így vuot. Akkor nëm fít ám a zëmbër, nëm vuot villan, de méksë köllött fínyi, mer a trázsák azⁱér, ha ⁱészrevëttek ha tűz vagy valami tört ki a faluba, akármí veszij vuot mindënt ugyë asztá ha nëm vëttik ⁱészre akkor vuot nekik ötrossz.

[– Hogyan jeleztek, ha baj volt?]

Hát akkor kiabátok. Këtëttik fö a falu embëreit.

[...]

Akkor követválosztás vuot csak e... az igën juo tíëma. Követválosztás vuot. Vuot a Zsigraji mëg a izé... a másiknak mi vuot a nevë... Tornyas, a Zsigraji mëg a Tornyas kiët párt vuot. A Zsigraji a bárók, grófok közⁱé tartoz^{uó} nëmëssíg vuot, akkor osztá a Tornyas cukrot igért nëm, nëm a Tornyas a Zsigraji, osztták a cukrot annak a zëmbërei mëg mindënt igérték, hogy ára szavazzanak, a Tornyas

hát aⁿ nem, akkor inékúti, hogy a zöreg ... kortes vezⁱér vuot, még a zöreg... is kortesvezⁱér vuot, a vín ..., a zöreg ... a Tornynos párt vuot, a ..., még a zöreg ... a Zsigraji pártik. Beszédet tartottak, mocskoskottak, kiabátok, szitták, átkoszták egymást, utóllán mégis a Zsigraji nyert, akkor osztá irták ezeket a röpcⁱedulákon eggyen vuot: a vín ... kortesvezⁱér u^{sz} szalangál, mind a zegⁱér, még miég sokat efelettem, ki tuggya miég micsoda...

[– Ki írta ezeket?]

Ezeket a Tornyasnak a... ja ezeket a csufságos mondatokat a Zsigraji emberei irták a vín ..., ... vuot tulajdonkippen a nev^e, és sánto emb^{er} vuot, a kössig tutor-gya, illenyeknek csufúták, még mind^{en} hogyan kiét párt vuot akkor is a kössig, a zéggyik a jobbak, a másik a piszkáludóbbak a pörül^őök, mer a zöreg ... is teljes íletibe a méggyén pörút, a ... lakott a hátomögött egysz íletibe avve veszekédett, akkor osztá sánto emb^{er} vuot, asztalos vuot, csinyáto a kopors^óokat, annyi kopors^o vuot a pallásán, hogy má nem fⁱértek el, akkor gyütt az a r^{en}c^{er}, hogy nem szabad a kisiparosoknak, de azⁱér a zöreg ... csak csinyáto, a magáét is m^{ek}csinyáto. A f^é falu odajárt illen kössig tutorgyaiho hasolló emb^{er}ek, ekezdődött este nyuoc órakor a beszígetís r^{eg}ge három órájig. Valami ... is ít a faluba it született Náraiba, de elkerút Budapestre gyer^{ek}korábo ot nev^{ek}édett, no de osztán utójjáro mégis csak hazakerút Nároiba asztá ez íért^té pestiessen bolondot csinyányi a zegisz falubu. Be-beüt a ... is este hat órakkor, r^{eg}ge hat órakkor m^{en}t e, füttet^t vel^e ti^{en}len, kártyásztok, intísztik a kössig dúgát mind ahogy mast, eggyik emb^{er} öltö a másikat.

[– Jó bíró volt az öreg ...?]

J^ó bir^ó vuot persze maga felé. Mindéggyi magafelⁱé vuot jó bir^o. Akkor aszt is hallottam id^{es}anyámtu, mikor a zels^ő világháboru lét^t ugy^e akkor még a ... vuot a bir^o az is egy nem igazi emb^{er} vuot, mert ugy^e em^{en}tek sz^{eg}in apák a háboruba, it marattak a zözvegy^{ek}, a gyer^{ek}k^{ek}, akkor osztá hadisegíjt attak asztán a bir^o annak irt hadisegíjt, aki ejárt hozzá kapányi, még dúgozni, vuot ojan akinek ugy^e irta ütemre, még m^{ek}kapta a hadisegíjt, akkor osztá a zözvegyasszonyokná, nem özvegyasszonyok vuotak mer miég a zurok a fronton vuotak inékútik:

Huz rá cigán kapom a segilt

Istenem a zuram haza n^e segild

Mer miég a zuram a háboruba vuot

Sárgo cip^őm bukhel szoknyám vuot.

[– Mi volt az a bukhel szoknya?]

Mit tudom... ojan j^uo bodros hosszú szoknya, ojan ráncos szoknya f^ődig í^{er}ő mind akkor izétik ki vuot bumli^{er}ozva, öt-hat fodor vuot rajta mer a hadisegilb^ü annyit tuttak v^{en}nyi aki még nem járt el a birónak dúgozni a^m még nem kapott hadisegilt, mer kiirta, hogy annak nincs rá sz^üksíge.

[– Kik mentek falu dolgába?]

A rígi r^{en}c^{er}be falu dúga vuot. Mindenkit parancsútak falu dúgábo, f^üödet t^{er}ittenyi, ár^kúnyi, azutá még a... mikor l^{es}ett a h^ó napru-napra havat hánnyi, aki nem m^{en}t gyütt^{ek} a csöndⁱérek osztá hajtották.

[– Sok hó volt régen?]

Hát vuot a tiéglagyráná. Három miéter magasra szuorták fö, mer mind oda-horta a havat asztá a füödekén jártok a zembërek, hát a fogatok is, a lovak a szekiërre, mëg szánk^uöve fölmëntek, mëkkerútik majd a Császtuöig ëre ära amerre kisebb vuot a huö ho^m mëg tuggyák közelittenyi a várost.

[– Mi volt ez a Császtó?]

Valamijjen vágás, mëg mit tudom ién, tuggya fenye.

[– Mit csináltak a parasztk télen?]

Micsinyátok szëginyek, ejártok a zerdüöre fát vágnyi.

[– A magukéba?]

Abba is akinek vuot több erdejë, akinek kevessebb erdejë vuot a^s sajnáto, nëm vákto lë, hanëm emënt a pornaji, mëg a szandi erdüöbe meg a horvátlövüöire, mëg a mit tudom ién ëre millen erdüök vuotak odajártok fát vágnyi mëg amit elősször a fiatalembërek lëvákto, osztá a tusk^uóját bënnhatták osztá a zöregëbbek mëg odajártok kënyⁱëren mëg vizën tusk^uót szënnnyi, ho^m mëglëgyën a zévi tüzelüöjök.

[– És a lovasok?]

A lovasok mëg horták haza, akik összögyüjtöttek fákot asztá hazahorták a nagyobb gazdák, akiknek lovai vuotak azok osztá hazahorták, azⁱër, ho^f fié nyáron róbotúnyi köllött iértë annak, akinek nëm vuot fogattya.

[– Hát akik Szombathelyre hordták?]

Szombathëre horták a fát azok összövákto itthon apruofáro asztá horták a piarcra oda is fuorba, mëg róbotba meg mit tudom ién. Mer ugyë akiket zöllⁱë-rëknek monták, akinek nëm vuotak marhái, azok annyi fát összöszëttek, hogy abbu pinzëtek aratás előtt, mëg akármi munka vuot, akkor mëgrakták a szeke-ret, vüttik a vágott fát osztá atták el abbu ítek. Hát pinzük másbu nëm vuot mit, ha emëntek kiët forintër kaszányi.

[– Pinkócra is jártak?]

Pinkócra csak azok jártok, akik fuvaroznyi mëntek a lovasembërek, át Bur-gënladba ëre a ríszre a zerdüökre onnaj fuvarosztak ípületfákát többen Nároibu.

[– Kik?]

Szëgin Gábor bátyám, a Zërnovác Gábor, a Pali Naca a Hërnát Örzse kocsis-sa, mëg a Zërnovác Jóska, mëg mind, akinek lovai vuotak jártok fuvaroznyi.

[– Fizettek érte?]

Hát hogynë, azⁱër füzëttek, përszë ho^f fizëttek. Nëm tudom ién ho köbmⁱë-tërënkint akkor mennyi pénzt attak ära.

[– Részes volt ez a favágás?]

A favágás ríszes igen. A zágát kapták mëg hát a szemettyit nëm a zölfát, mer a zölfa köllött a zuradalmaknak, mëg a grófoknak, a bár^uóknak elatták.

[– Mit ettek?]

Mit ettek? Sütt krumplit. Mëg aki öt diszvuot, vütt e^k kis szeletët a^v vuot neki mëg víz, mëg vöröshajma.

[– Mindennap?]

Mindënnap, hát përszë, nëm vuot akkor meleg ebíd. Rëggë emënt a zerdüöre mëgrakták a tüzet. Ott ë^k kicsit melegëttek. Hamuba belërakták a krumplit asztá rárakták a fát abba finomu mëksút osztá ëttik kinek vuot szalonnájo, kinek nëm vuot husa ëvëtt zsiroskënyeret.

[– Mindenki ölt disznót?]

Hát a faluba nem vuot talá kiët embër së, aki nëm öt disznúot. Mer ära mindëнки szër tëtt, hogy legalább ë^d disznaja lëgyën.

[– Szegény ember is?]

Akármillen szëgin vuot, de disznúot öt.

[– Mit csináltak a husával, hogyan tartották el?]

Besugoszták, föfüstúttik szëgin. A kocsonyát fősztik ütemre, bürke vuot ëttik.

[– Nyáron nem romlott el?]

Nëm, nëm! Nyárro is etëttik a sunkát. Belëtëttik ijën túll szërü valami ruhábo. Nëm ruha vuot, hát ez ollan vuot, ho^l levegüözött, abba belëtëttik, asztán ki korpábo tëttë, ki mëg ëgy hüvösëbb hejet talált ugyë oda fölakasztotta, hogy a bogár mëg në köptyö, osztá aratásbo, kaszálásbo fősztik a sunkát, ëttik.

[– Mi az, hogy megköpte a bogár?]

Hát ha mëkköptö a bogár aszonták az a döngüöbogar mëkkukacosul utánno.

[– Aztán eldobták?]

Hát nëm köptö mëg sënkijét së mer mindëнки ellátto uty, hogy mëg në köptyö.

[– Nyáron hol volt a sonka?]

Mondom a korpábo, a hombárbo. Vuot buzakorpa, abba zacskuoba belëtëttik a buzakorpát hëgyibe osztá od vuot.

[– Mit süttötek hozzá? Tésztát? Kenyeret?]

Kënyjërre ëttik. Süttöttek? Mit süttöttek vuona? Buzamáliët, kukoricamáliët, hajdinamáliët az vuot a fő ítel, meg a küöttes.

[– Hát az mi?]

Hát mostanábo buktánok mongyák, de akkor csak küöttes vuot.

[– Ünnepre süttöttek mást is?]

Hogynë kalácsot, mákossat, dióssat mer az mindënkinek termëtt.

[– Kukoricából is szoktak sütni?]

Máliët. Kukoricamáliët.

[– Az mi volt?]

Kukoricamálië. Mëgdaráták a kukoricát, ki lëtt szitávo, lisztyibü süttöttek máliët. Tejje lëforrásztok ë^k kis zsirt tëttek bele, cukrot bele a tepsibe mëksút osztá ëttëk.

[– Jó volt?]

Els^üö osztáju.

[– Frissen?]

Frissen. Hát ugyë mikor mëkszárodott akkor má... Akkor is mëg lëhëtëtt ënyyi, de aki mëg nëm ëttë nekiatta a tikoknak, vaj a csibiéknek, de ussë süttöttek annyit ho^m mëg nëm ëttik.

[– Szaladost is szoktak csinálni?]

Hát szaladost mindēn tavassza, huzsvitra, űtetísre, mire krumpit kőllőtt űtet-nyi, kapálásro szaladost. Csirásztottunk tiēlēn ē^{zs} zombor búza, f^é zombor rozs, akkor mēg hozzá árpo, eszt mēgásztották a zágy alá teknyőbe beletēttik, asztá a zágy alá bedukták, ruhávo lēfőttik, kiēt három nap alatt kicsirázott. Mikor kicsirázott akkor osztá fokták ugye má gyűttek a bōjti szelek, akkor sūtőruhának monták, arra kiteritēttik, mēkszároगतák, mēgdaráták, kiszitáták osztá abbu vuot a szalados.

[– Jó volt?]

Jó jám. A szalados mēg u^k kīsűt kīs vuot az a dara a mai napon lēforrázuk, a másík nap mēg cseriēptēpsibe raktuk, a cseriēptēpsit mēgvizesztēk, belēt^űőttōttōk a szaladost, a kemēnciēt befūtōttōk, teliraktok osztá ēttünk. Els^űő osztāju vuot. Ollan vuot mind a kriēmes.

[– Elállt sokáig?]

Amit mēksūtōttōnk aziēr aszt mēk kőllőtt ēnni, ud darábo elát hát pērszē, de aszt mēgēttik aziēr mindēnki. Mēg hējjábo is sūtōttek. Tēttünk oda lisztēt a gyurótábláro vizzē mēggyurtok, kinyujtottok, osztá ahogyan kinyujtottok a szīleít fōhajtottok a közēpit mēg tēlitēttēk szaladosse osztá be a kemēnciēbe, mēksūt hējjábo asz szokták mondanyi.

[– Sört is szoktak csinálni régen?]

De mennyire! Aziēr nēm vuot gyomorfe^kíj, mer a szalados nēm űtō mēg a zem-bēr gyomrát. (Az előző kérdéshez kapcsolódó közlés.) Szēttünk komluot nyáron, akkor asztá malátakáviēt mēg ēgy-ēgy miēretho husz dēka cukrot szoktunk tēny-nyi, kiēt dēka illesztűōt akkor osztá eszt ēgy fazigba összōkevertēk, akkor fēretēt-tük, őt vagy hat napra űvegēgbe lēmertük, lēdugaszūtok osztá etēttēk iēnyi osztá csak fokta magát sutty, fōl a plafonba a kērēsztanyámná, tudod, szillēdurroktak a zűvegēk mer hát az ollan mikor kiōntōsztōk j^uō illesztűō szaga vuot, kovász.

[– Honnan vették a komlót?]

Vuot őlig a Szandi erdeje mellēt a Mocsolábo a zárokparton. Odajártunk komluot szēnni. Ollan finom komluot szēttünk, gyōnyōrű vűt, ithon kiteritēttēk mēkszáradott belē ēgy zacskuōba osztá tiēlēn mikor fōsztōk a sört abbu mēg vuot irva ho mēnni marok komluot kőllōtt, mēnni malátokáviē, mēg mēnni illesztűō, mēg hál litēr víz osztá lētt belűllō finom sör. Sokszor job vuot mind amit itt árunak, mer ebbe egīēr is uszik, de abbe nēm uszott.

[– Ki lakott a nyanya mellett felűl? Azok is fōztek?]

Mi? A Rozi nēnniē más nēm tētt mind egisz ēvēn át fōsztō. Azi ē^r rēndēs asszon vuot mer spórút, bēosztotta. Gyűtt a karácson, csak nēm adok pinzt. A keriēkriēpát szīpēn mēkhasogatta sūteminszagatuōvē kiszaggatta a karácsonfá-ro fōakasztotta.

[– Mivel mostak?]

Hamulugga. Szappan azēr vuot, aki vētt. Szappant mēg magunk fōsztünk. Mi-kor disznuot őtünk a zapruolikut, b^élzsirt, mēg mindēn illēn szemētēkēt fēretēt-tünk osztá disznuōlís után ekēszttünk szappant fōznyi. Nīgy kil^uō zsiradikho ē^k

kiló lukkü köllött ész fötöttük cakpak osztá csak fösztük, osztá mikor kyszén vuot fögyütt szípén a tètėjire, addig nēm vuot juo mⁱég e nēm vát a luggyátu. Mikor a luktu ɛvállott foktunk ɛgy kiszlit abba tètünk ruhát, asztá szípén lēmertük belɛ a szappant. Ollan juo erős szappan vuot kirákto a zembërnek a kezit, mer ollan lukköves vuot. Mⁱég most is van abbu, amit azelött ötfen esztëndejë fösztünk. Mëktartyuk emlígbe a padláson.

[– Lugkövet hol lehetett venni?]

Szombathelën, utólag Szombathejën lëhetëtt, de mikor nēm lëhetëtt akkor mēg innej Ausztriábu horták a cšempisz asszonyok a csatáriak, mēg nardaijak gyüttek mindig osztá hoszták a lukkövet.

[– Mit szoktak onnan csempészni?]

Mⁱég cukrot is hosztak, sövegukrot. A tètėjë hëgyës vuot a zalla szíles, azután mēg kockacukrot, mēg szahërint mēg mindënt amit lⁱértek, ruhaanyagot is hortak. A Rëzi már nēm hiszëm, hogy íl, mer gyerek vuotam mikor horta idë a holmit.

[– A szaherint mire használták?]

Belɛ a káviéba, mēg a tējábo, mēg mindënbe. Mēg vuot ɛ szërëncsiétlen firfigyerék osztá gyüttek a csöndiére, akkor is nyomosztak este kiná atta el a Rëzi asszon a szahërit, mēg a lukkövet, mēg nēm tudom mit. Hát asztán a ... a zuccán a hidon üdögët vuot talán ollan hat-hiët iéves gyerek. Odamëntek a csöndiérék hozzá, adok fijam tisz fillért van nálotok szahërin, van ám – aszongya odben a zó-márjom tetejin a cšíészíébe. Tisz fillérér elárúta a zapytát mēg a zannyát. Rëndës embër vuot ám szëgin. Nēm vuot annyira szëginy embër, ollan hat-hiët h^uód füödö vuot mēgít rajta tisztešsígessen, mihiji vuotak, mikor ekezdëtt pörgenyi össze fösztö a márcot a lomposbu, asztá fⁱé falu gyerekit oda összöhíta osztá itatta úket.

[– Az üttöte agyon azt a másik méhészt?]

E! Hát a izét. A ... ütöttö agyon a ... a kërësztanyám kertyibe. Mikor eresztëtték a mihik e^m mikor lëhetëtt mⁱég tizehhiët, tizennyuocba vagy husz körü valahogyan így. Lángyerék vuotam. Eresztëttek a mihik asztán a ... aszonta a zövié vuot, meg a... is aszonta, hogy a zövié vuot, osztá a ... a fia, az is ... vuot hazamënt a mezzüörü osztá a zapyta monta neki, hogy a... kertyibe eresztëttek a mi mihijink nēm a ... mihijë föhuszta a fiját. Fogott a^m mēg ɛgy juò durungot osztá átmënt a ... ahogyan ɛresztëttek a mihik lë szokták szënnyi úket ott a fa ódalábu akarta a kaptárbo belɛ szënnyi úket ott a fa ódaláho osztá jóll fejbe suttyantotta, osztá mëkhät.

[– Kié volt a méh?]

Ki tutta? Nēm monta mēg a míhe mer sënki nēm látto, hogy a ... míheházábu mëntek vagy a ... míhëházábu, de a ... is aszt állitotta, hogy a zú mihije mëntek oda, a ... mēgin, hogy a zú mihiji ɛresztëttek oda. Kinn vuot a kërbe ɛ^{sz} szivafa tövibe ott fëkütt, ahogyan agyonütöttö.

[– Elítélték?]

El. Nígy iévet kapott. A ...nak vuot hiët vagy nyuoc gyerekë annak füzetnyi köllött neki, de annyit elengettek neki, hogy ɛgy-kettüöre kiszabadút, de a ... gyerekei mindig, ugyë kisebbek vuotak nagyobbak vuotak, a Ferkuo is any-

nyi időös vuot mind ién még eggye időssebb még a Bözsi ugye ezek vuotak a zutolsók. Elüőre mēk hát annyany vuotak mind a zorosozok, asztán mindig mēnt a mezzüőre a ... Tē, kiabáták ám neki, gyilkos, gyilkos!

[– Nem verték meg?]

Mēg nēm vertyik csak soha nēm hatták nyukton. Ammēg szēgin lēhajtotta a fejit, osztá szípēn mēnt a maga dúgáro. Osztá ugye föcsöndöröttek a gyerēkēk, több eszēk lētt, hát má bīkit hattak neki.

[– A falu mit szōlt ehhez?]

A falu elitītē. A zēggyik rīsze elitītē a..., a másik elitītē a ..., de a vīgin aszon-ták a mēkhuottat má nēm kō pártúnyi, hanēm a zīlōt, osztá hát ollan tanuji vuotak a ... vuot a koronatanu mer lē vuot fizedvē, mēg a ..., a vīn ... Tudod az is ugy vuot mind ippen máma, akit lēkēnyeresztēk a ... mēg a ... szēginembēr vuot, a ... mēg gazdag embēr vuot, bir^uo vuot mēkszērēszte magát.

[– A ... tudott kártyát is vetni?]

De hogyan?

[– Neked is vetett?]

Meg is tanútam. A tōgdisznuo szērēncse, a magdisznuo is szērēncse, a pirozsdisznuo gyalázat, a züōd fölsüō levél, illenyēket sorba, osztá belebeszīt mindēn bolondokat. Annyi mindēnt hortak szēgin kērēsztanym szokta mondanyi, de hát akkor még a zelsüō vilákháboruba ēgy-kiēt iēves gyerēk vuotam, hogy a Rozi nyēnnyninek este annyi özvēgyasszon mēnt, nēm özvēgyēk hanēm hadiasszonyok, akiknek a fīerjuk a háboruba vuot, annyi mindēnt hortak a Rozi nyēnnyninek a bortu fogva ēszēm iszom vuot, a kērēsztanymná lakott a hátus^uo szobábo osztá vetēttik a kártyát ēttek ittak utólláro aszt találták ki. Van rostád Mári? mongya a Rozi nēnnye. Van. Hoz lē a pallásru. Vuot ē^r rosta a zolluora ráállitották, osztá a Rozi nēnnye mēgnyomta így a zallát. Billent a rosta bajba van a zurađ. Mikor nēm nyomta mēg juol, eggissīgēs. Horták neki a sunkátu, szappantu a világon mindēnt osztá jól beruktak mire ífīél lētt ki itt hentērgētt ki ott hōntōrgōtt. A Rozi nēnnye mēg csak intētt, monta neki [...]

[– Hogyan ünnepełték a húsvētot, karácsonyt?]

Hát a huzsvitot, mēg a karácsont igēn mēgünnepūtik. Mer szēgin kērēsztapám szokta mondanyi a kērēsztanymnok mer aⁿ nevēt engēm. Mári! Karácsonkor kalácsot, huzsvitkor ēlēget, pūnkōzskor csak úgy, ha lēhet! Hát ez a mondás az iēr vuot mēr karácsonkor még vuot ōlig liszt, miēg huzsvitkor is, de pūnkōzsdre má lektōbb hēlēn efogyott. Ha nēm vuot gabna a palláson nēm lēhetētt ōllenyi nēm vuot kalácsliszt. Akkor asztán szēgin kērēsztanym mindig befūtōttō a kemēnciēt huzsvitkor is karácsonkor is mer az az ēgy igaz, ho^k kalácsot sūtnyi, finomat csak a kemēnciēbe lēhetētt. Rígen is mēg mast is ott lēhetne, akinek van kemēnciēje, de hát akinek nincs mēr mastanába mindēnki lēsēttē, mēr hát nēm illik a konyháro.

5.

Az adatközlő Resetár László autószerelő, hegesztő, kazánfűtő, targoncavezető, nárai lakos. 1944-ben született Náraiban. Római katolikus vallású. A szöveg-felvételt Guttman Miklós készítette 1985 januárjában.

[– Hogyan alakult az életed?]

Të, hát k'érlek szépen ugyë akkor, iskola után ùgy vót, hogy ién ithon maradok, tudod akkor m'ég nëm vót téesz. Na most ugyë utánno iévbe mëgalakút a téesz hát mongyuk nekëm sok kedvëm nëm v^uót a tehëniszëthëz akkor së, iértëd, nëm-csak a munka szëmpontyábu hanëm hát ëccër áaltszerëtet is këll aszt a tehënet szerëtni këll mëg mit tudom ién mi, asztán akkor elösször ijen honvidtërképíszëti intízet, tudod ìgy mértë a mezóket ot hejësztëktem ël iskola után val^uó ósszel. Utánno val^uó iévën aszt akkor a zálomi erdógazdaságná dúgosztam hát ugyë nyáron soróosztunk tányiérosztunk, t'élën mëg a favágási munkábo vótam. Na most ezerkilencászatfankettüöig addig szóval ithon ugy a zálomi erdészëtné közbë mëgin gyütt a t'ërképészëti intíëzet asztán akkor utánno emëntem a szombatheji kertíszëti válalathoz, idë lë a körmendi utra Gergyéhez, na most ugyë akkor vót iënnëkëm ijen alapfoku hogyan mongyam mëg gípszerelöi tanfojamom ot ëgy-be mind szivattyukezelö dógosztam nyárom mikor ugyë eljött az a szëzon, miko nëm këllëtt öntöznyi, akkor mëg hát segídmunkási minösígbe dolgoosztam. Na mast utánna akkor hatfankettüöbe, hatfankettüö februárbä mëntem a kertészëtbë, akkor hatfankettüö novembërébë, novembër huszonëggyë mëntëm a Volánhoz mind segídmunkás. No ugyë mingyá be is tëttek műhejbe elösször ugyë anyagmozgatás satöbbi kísüöb osztákkor áttëttek a zsirz^uöba, olajellenörzís, zsirzás, akkor ugyë utánna betëttek a műhejbe és hát mind betanitott szerelüö dúgosztam ezerkilencáz... hetfen... nem is tudom mast hatvanny^uolcig, akkor hatfannyuocba lëtëttem ëszt a rëndës autószerelüö szakmunkásvizsgát és ugyë ugyanabba a zióvbe m'ég akkor emëntëm, lëtëttem a hegesztüövizsgát is, szóval mindënfélë hegesztüövizsgát. Most hatfankettüötü hetfenkettüöig a Volánná dúgosztam szóval mind autószerelüö a zaz első rís mind segídmunkás. Akkor utánno kërlek szépen a Horonyi ugyë id van szëmbë – köllënë ës^z szerelüö a zëpfuho. Hát mit tuttok annyi? Hát aszongya gyere be a főnökho, hát osztá montam neki autószerelüö szakmunkás vizsgám van, hegesztüö vizsgám van, osztá közbe lëtëttem ijen adagoló karburátor beállitt^uó szaktanfojamot. Mondom mit tunnak ëre anni? Hát aszongya mennyi van? Nyuochatfan van a tëfuná, akkor miëg tëfu vuot. Hát aszongya tizënegy forintot röktön adok. Jó van emëntëm most od vuotam k'érlek szépen nyuocfanig, ezerkilencáznyuocfanig akkor ëggy szóval vuot nekëm ëgy gyerekkori balesëtëm, eltörött itt tudod a kezem m'ég a Doma Gyula bácsiëkná ot szëmbë eküdütt öreganyám izët szënni cserësznyiët, körübelü a füöttü másfíë m'ëtërre v^uót ëgy ág mëkszëttem a cserësznyiët jöttëm lë, bumm. Lëestëm és ojan szërëncsiëtlenyü másfíël m'ëtër magasru, hogy eltörött a csuklóm. Na mast ugyë akkor

még ez a maszek orvosvilág vut a K^usa doktor bisztos hallottá rula kisébb vut neki egy-két ügyö. Hát az gipszelté be hát hⁱét után lévőtté a gipszét hát azongya, ez annyira rosszu forratt ez nem lessz tökiletés ez a kiéz. Hát egészen kérlek szípen nyuocfanig birta ezeket a dúgokat, ugyé a Volánná kisébb mikor lététem a szakmunkás vizsgát széméjkocsikon dógosztam. Tisz-husz kilós negyven kilós alkatrészek vutak esetleg, na most it a zépfuná teherkocsik vutak csak egy mázsá egy mázsá husz kiló például van ojan háts^u rugó kett^ü mázsá husz kiló például és azt kiét embernek be kell tenni. Kisébb lettek osztá emelőök hidralikus emelőök a zaknán satöbbi, no de asztán a zéggyik alkalomma kiesett a kezembü egy ijen rugu, szeréncsé nem lett sénkinek sémme baja sē, így akkor asz monták, hogy a zautószerelő szakma részemrü be van fejezvé. Utyhogy ráirták ott ugyé van ez az munkaalkalmassági vizsgálat a kartonomra autószerelő munkakörbe nem közve-tithető. Na mast hát mit tégyek, mit kezgyek harminchat éves vutam.

Akkor kérlek szípen a zépfuná mékhalt egy füttő és vutak ijen autómata olajkazánok ot asz monták elküddenek majd tanfojamra, kazánfüttői tanfojamra kis teljesítményüre hát emerem ē fogadni ezeket a kazánokat, de a saját felelő-ségemre. Nézzik megmutattyák ho^m mi, nem ojan ördöngűs dolog mer autóma-ta kazánok aggyák oda a gⁱépkönyvet, áttanulmányozom asztá hát maj megmon-dom mi van. Hát ugyé átolvastam mindēn montam rendbe van elfogadom. Közbe vut egy ijen targoncavezetői házivizsga a zépfuná aszt is lététem kazánfütöttem és egybe targoncásztam, és mer ugye automatikán mikor beállítottam, vut vala-mi ojan mos gyere, hozzá be egy motort, mos még jött a zanyagos kocs rakoggyál még, akkor ugyé a targoncát vezettē, asztán éccēr csak monták, hogy lévőszik a zórabⁱéremet tizenhatötfenre és csak mind füttő dolgozok vagy pedig fogagy-gyak el még ojan munkálotokat ami majnem asz lehetőtt mondani segidmunkási mēl^u és akkor megmarad a huszonnég forintos órabⁱérēm, akkor annyi vut a zórabⁱérēm. Montam nē haraguggyatok autószerelő líttemre, ha nem is abba dúgozok mondom, iēn nem fogok sē udvart söpörnyi, sē takarittanyi sēmme, āra mégvannak a zembērēk. Ha ebbe a z^uórabⁱérbe nem tuttok, vaj ebbe a mun-kakörbe méktartani akkor vizslátásrā. Hát nem kō így fővēnni a dógokat, de-hogynēm mondom mer szōv... körübelü... egy évig huzódott ez a dolog tudod, elősször csak kazánfüttis osztá targoncázás, osztá má más is.

Hát osztákkor emēntem a Markusofszki k^uórházbo füttőnek, od vutam kⁱét évig, ot közbe lététem a magasnyomásu kazánfüttői vizsgát utyhogy Vas megyⁱé-be nincs ojan kazán amit nem fűthetēk. No asztán a feleşégēmnek lejárt a gyēsē kⁱérlek szépen a Rémikszbe nem vutak hajland^uók egy műszakot anni, csak kⁱét műszakot bisztositottak, tehát nekēm a gyerekēk vígētt kⁱét műszagba kēl-lētt menni akárhová. Nēm vut sēhol kⁱét műszak, mind a Stilbe. Ugyē hirdēttē kⁱét műszagba vasal^uókat vésznek fő. Odamēntē, mit tuttam iēn mi az? Iértēd, főlvēttēk husz forintos alapórabⁱérre egy gípsorra kerútem, tehát a hátát vasal-ta, iēn a vállát vasaltam, a másik itt a zelejít vasalta, a harmadik a zujját vasalta, gomboszták így mēnt körbe. A zelső időbe ujj vut még mit tudom iēn mi, mēk

hát betanulási idő is volt éccercsak egyedü marattam a gípen osztá öccáz darab zak^uót megvasalni, hát montam ez nem megy. A másik meg ugye ismerni kell a ruhát, ruhánok a zanyagát, hogyan reagál a gőzülésre, a nyomásro satöbbi, montam én a művezetűőnek, né haraguggyon én műszaki ember lítettme asz soha a ziled-be nem fogom méktanúnyi. Dehonnem vannak itt észtergájosok, vannak itt akik a vág^uóhidon dógosztak. Nem tanulom meg mondom. Maraggyon itt, adok háromszáz forintot, mindenhol kevés a zembër aza zigasság, eddig akárhol v^uotam ot mindèhhol embër kellènè. Hát lét h^uónapot lèhusztam valahogy, valahogy lèhusztam má csak a család vígett is, mer nem volt lét műszak, ami mékfelèt v^uona nekem sèhol. Hát osztákkor a tejipar hirdetett targoncavezetűőket.

Megyék, mondom mi van, hát aszongya idő figyejjen három műszak van husz forintos alapórabért tudok anni, de mivè házi vizsgája van csak egy időre targoncászhat lè kö tenni a rëndës, mer mos má hatuósági vizsga van mind ugye a jogositvány. Mondom nézzè nekem a lét műszak kell, hát aszongya akkor emegy lè a csarnogba segidmunkásnok. Hát j^uò a családér mindènt mindègy. Emegyék, mondom a főművezetűőnek ki vagyok, mi vagyok miér gyüttem, mit kö csináni. Hát aszongya kakaót befözni, cukrot betúni, ládákát tuligáni. Hú, mondom! – Miér huzza a zorát? Nem csinát ijet? Mondom nem. Hát aszongya, miér gyütt ide. Lét műszakos munkahèjet kerèsék targoncavezetűőnek akartam, de az három műszakos. Van valami szakmája? Van mondom, autószerelűò vagyok, akkor mènnyèn fő a műszakra osztá mongya meg gébbeállit^uò lakatosnak vegyék föl. No osztá a zelsűò rízbe a tejesèkho kerútem, ahol a tejet zakcs^uòzzák lét műszagba osztá közbe hát mi fojtán nem tudom a zèggyik művezetűò, ijen műszaki részlegnek a vezetűøjè áttètetèt aszt pépaknak mongyák, szóval vígeredmínybe műszerísi minűòsígbe dúgozok most. Mer ugye rëngeteg a zèléktromosság a vajgípekèn, utyhogy kíerlek szíépèn hát aszt még külön mèk kellèt tanulni, mert elöbb még elektroműszeríszèk is dógosztak ugyanezèn a hèjèn. Asztá hát lét műszak volt egész március èggyig. No most ugye a zènergia takarlékosság vígett beszèrèsztek több gíèpet és mèkszünt a lét műszak, most hogyan mongyam meg egy műszak van, de mégis kettűò műszak van, hattu kettűòig és van fél ny^uòctu fél ngyig, tèhát amit hattu kettűòig nem tud befejèzni, mer uge it bizonyos termelís van, tèhát mit tudom én hatfan mázso vaj, nyuoc raklap iskolatej satöbbi a b^uòtok ahogy mègrèndèlik eszt itt összèszèdik és akkor ègybe nekünk ki van vetitvè. No most kíerlek szíépèn asztán áttèttek ugye ègy műszagba bennünket hát most mindèn harmadik létèn fél nyuocasok szóval lét létig hattu kettűòig, utánno fél ny^uòctu fél ngyig dógozok mongyuk nem hatalmas piènzèm van. Háromezerhièccáz a zalapom háromezeròtte mèntem oda kettűòt doptak rá hát mast mégin ígèrik, hogy állittólag ngyre fölviszik hát nem tudom asztán mongyuk a munkakörre kapcsoladba, a zembër beállittya a gépet règgel üzembèhèjèzni mi felelünk a szavatosságíèr tèhát ami rajd van, a zárásér, még a sajàér ugye asz lèellenűòrzòm, bevűszòm a mintát a laborba, a többi a nő duga. Akkor közbè hívnak a vajasok bennünk, nem csomagol rèndèssen vagy kevèssèt adagol, ak-

kor a zembër állit rajta vagy vagy például valami szoltirozza össze a vajat mer összerak ötten darabot és akkor csak a doboszt kell ruházni fotocella részé van ugyë léktöbször öt szok iértétkézési hiba lenni akkor a zembër, mëgmozgattya fotocellán mëgnézi a zember ugy kapcsol ë a rëlé, ahogy këllënë akkor ju van.

Hát mit mongyak nekëd hát a nap ny^uöc órájábã három óra, ngy óra az ami ëfëktiv, a többi figyelis vagy valami beállitás hát mongyuk asz nëm monhatom most odanyulok csavarhuzóva és állittok rajta iértëd, akkor aszt tisz përcig, öt përcig ellenörzöm, hogy tynleg jó ë amit csinátam. Szóval ennyit tudok rövidesen lëvázolni.

[– Hogyan jársz oda be?]

Hëjijáratos busszal. A tizenngyës hëjijárat a romkert elü indul és azzal föl.

[– Az építkezést befejeztëd már?]

Të, hát Miklós mëg nëm. Mëg hátró van ahhoz, hogy öszkoⁿfortos lëgyën a közspontifüttés, hát az tervbe vut vïvë tavaj, de asztã bizonyos körülményëk, ugyë apámék önekik nëm kö közspontifüttës, ók szeretik a saját kis kãjhájukon mëgmelegíteni amit këll. Rëndbe van. Asztã a másik dolog it hátu a zistál^uo nagyon rozoga állapodban van. Hát mongyuk sok mindënt nëm takar az a zëppár nyúl van bennë, mëg ugyë a kamra van használvã krumplinak, burgendijának, de hát ugyë a^l lësz a sorsa lëbontom. Vut kocsim, remillëm mëg lësz hát ëgy garázst, osztã vannak ojan terveim hát idössëbb koromra kíváttanám a másodállást mind autószzerel^üö, mer azíér szemijkocsiná mëgis könnyebb cuccok vannak, szóval vannak ijen terveim ugy hogy egy ojan mellikízületët, amibe garázs, mühëj, ëgy gazdasági kamra, osztã mëg nëm akarok a zállotoktu së eszakanni falusi lítettëre ëppár nyúl, ëppár tyuk, osztã disn^uö, de hát ëggyell^üöre ugyë az a hëjzet, nincs rá pénz. Össze kö gyüjteni ahhoz, hogy mer hát valószínű, hogy ëgy száz, szászhusz ezer forindba belekerül attu függetlenü, hogy mëglënnë a tetüöfa hát nagyrisze cserép negyvenes falak vannak, tühát tégla is nagy ríszben mëglënnë, attu függetlenyü a mai körülményëk között száz százötten ezer forint között biztos lënnë.

[– A vízvezeték benn van?]

Bent.

[– Ebből a kútból megy?]

Ebből. Hidroforra. Mëkhát a lëfojó. Ugyë itt elő van a dëritt^üöm, a ház elött hát osztã odafojik ëggyell^üöre mozd^uö és mosóviznek van a dëritt^üö csinávo vécének mëgvan a hëjë itt bent, be van ípidvë, idővel hátul ëgy dëritt^üöt akarok csináni tëkindvë, hogy itt a kut ugyë elő, ugyë aszt is havonta szippantyák, akkor aszt is ugyë majd, addig nëm akarok hátul dëritt^üöt csináni, mëg el nëm rendez^üödik a háts^uö épületnek a hëjë.

[– Mit csinálsz a kertben?]

Të, hát az a hëjzet, hogy ugyë id van ez a kis kertrész, ami hát konyhakertnek köll mëkterëm, többit mëg hát a nyulaknak takarmányának mëg van szárogadva asztã szíénaként adom, ott a pëlvakunyó hëjin málna mëg ijen kis dolgok vannak, hát ugyë a pajta is ameddig tart tart tëkindvë ho^{zs} zsupp nincsen, a tët^üöszërkëzët

nëm birná el a cšërepët, vagy a hullámpalát, hát fótozgattya a zëmbër. Lëbontotta a Királ Pisti a pajtát, a java zsupp kiválogadva fö lëtt rá kötve, kátránpappir itt-ott rajta szóval ëgy darabig... a tervëm idóvel az, ha ojan álapodba lësz, hogy sëmmit së lëhet velë csinányi majd ha mëgípül ez a mellikípület, akkor annak a vígébe ëgy kissëbb méretü pajtát, lábaspajtát mégis ameddig a zëmbër kifüzëtódónek láttya a zállottartást mer bizo mindig jobban ëvëszik a kedvét a tápemelëssel viszont ugyë a leadási ár nëm mëgy szinkronba velë ez az igasság és hát kërlek szépën addig ugyë hát mondom nëm nagyot akarok, akkorát nëm mind most ëgy kis tiszszër tízës kis részt aszt a kis szíénát, amit mëgëszik ez a zëppár darab.

[– Mondtad, volt autód. Eladtad?]

Të az a hejzët kërlek szépën, vuot ëgy öccázás Trabantom, hát asz mëgvëttem tizër k'ët ëvig hajtottam lëmúszakisztam tizër el is attam. Akkot vëttem ëz Záporesüöt, hát azíër vëttem mëg, mer három íevës gép vuot asztá negyvenk'étézër kilométër vuot csak benn. Szóval attu függetlënü, hogy it monták így a Záporesüö úgy a Záporesüö hát mongyuk íën mëg is v^uótam velë eligëdvë kivívë a fogyasztást a tizenëgy litërës fogyasztást. Most kërlek szépën aszt is hajtottam három íëvig hajtottam, akkor lëmúszakisztattam és elattam huszonhatíër. Tizënnyuoc és flélër vëttem hát mongyuk vëttem rá nígy gumit a zëggyik takszistu ugy ugyë mëgjött a takszi no mast azon diagonál gumi vuot, ú vëtt rá radiált osztá mas nëm tudom nígyët vagy ötöt vëttem-ë k'étézër forintër, de allig használt. Utyhogy aszt förakattam, de el is fogatták múszakin osztá közbe mëgemëkëdëtt a benzin ára a drága nejëmmë, csak të hajculod a kocsit mer tínyleg magyarán mëgmonva m'ëg majnëm vécëre is azon jártom asztán az a zigasság pénzbe kerút na. Asztán ëgy szép napon j^uo esüös idő vuot n'ëzëm a zujságot, të mondom börze van, eladom eszt a zautót. Ijen esüöbe hát në hüjëskëggy, aki diszn^uokat akar vënnyi az is emëgy. Bevittem, hát kërlek szépën három manusz körbeáll, be së íerek, mi a zistent akarnak ezëk, hát kiderút, hogy óriszentpétëriek vuotak, kettüönek má Záporesüöjő vuot a harmadik is aszt akar vënni. Három ijën havër, tudod. Hát mënnyi a kocsi? Harminc. Hú, hát annyit nëm. Van ott ëgy. N'ëzzik mëg mondom. Ád van mázulva valamijen k'ék színre, de mondom n'ëzzik mëg.

Miklós, íën ennek ugy rëndbetëttem a zajját, lëdr^uótkëfisztem, akkor lëken-tem céerre, akkor lëkentëm baukszálvörössë, akkor k'ët riètëg bonomit ëgy híë-tig dógosztam ithon rajta, ijën magasra föemëvë utánno a futómúveket feketë zomáccal, a kocsi ajját mëg fehhër zománc fëstékkel, hát az úgy n'ëzëtt ki az a zatuó íértëd, hát íën mit dógosztam azon, olajos vuot a föstík nem fokta vuona mëg, bënzinne lëmosni, lëtörügetni, evüszöm múszakira. M'ëg ijët nëm láttak mostanábá, magamnak csinátam aszt a zautót ezën van annyi fësték mondom ugyë baukszál vörös, elösször céerr, akkor k'ët rítëg bonomit, mëg k'ët rítëg zománcfësték íértëd azon nëm lëhetëtt fémës részt látni, az rëndbe vuot annyira tivë asztá kërlek szépiën mëg is atták három íëvre ugyë nëm is vuot sëmmi gond, íën különben nëm akartam vuona elanni mongyuk ëccër szelepësre hajtottam mer vuot ijën mi a feníëm fenyüö csemëtíëm, osztá Körmendre hortam le az a

zilletűo atta el, aki od van ijen. Valami Horvát Zoli nevezetű asztán vasárnap reggel mentem éccer lē, osztá a Ferinek mēg, a sógor is vele m vuot hát valami dōga vuot dilután ot közbe ebeszigettünk. No osztá hazafelé százhusz százharminc, hát többet nēm is mēnt mongyuk, hát osztá bejárok idē a színē nem is vēttem akkor iészre, másik nap indulok regge, uristen szelepēs a zautó. Tēnnap szelepēsre hajtottam osztákkor szítdöntöttem, bele uj négy szēlepēt mer csak a kipufogók ígtek ē különössebb gond osztá nēm is vuot velē. Mēg éccer a kuplunghengēr engettē a zolajat, mer ugyē hidralikus kuplunggya vuot neki különben nēm vuot velē viesz nēm. Mongyuk iēn abbu a szēmpondbu szerēttem, igaz bēnzín füttlésē vuot hát abba fűrdűō melegēt lēhetēt csináni és ugyē klérlek szēpēn tajga tigrisnek is mongyák iēn mēkcsinátom aszt nēm mēnt a busz és iēn jártam dōgozni. Klérlek szēpēn klēt alkalomma izs vuot ugyē nígy szēmējēs vuot, beúttettem őt ēmbērt le vuot terhēlvē a skodákot ott elöttem tulogatták, vissza kettűōbe nēki a gászt sutty, kērēszti a izēn, mēgdopta magát iértēd de attu függetlenū ugyē magas ípittisū vuot nēm akatt ē a hűōba. Szóval iēn garantálom nēkēd, ha abba e^m más motor van, nēm az a mi a fene hangja van mer valóságge a zēnēsü prinszre kiszūt, āru van lēkoppintva állittólág lēátok a gyártásāru valami ujjabb szintēn Zaporozsec névre kērēszteit tērejpjáró lēs, mer hát jár a zAutó Motor, illēdve járt, mer miúta az is annyira mēgdrágút csak néha-néha ēggyet a postás rámdukmál, vēd mēg! vēd mēg a!... Hát bizo ēngēdēk a kívánságānok mer bár sokszor fōlmerül bennem ugyē mutogattyák itt a nyugati kocsikat, ami talán részēmre soha nēm lēs elérhetűō dolog, de azēr mīégis iērdēkēl, ha nem is abba a szakmábā dōgozok masmā a izē az a dolog. Asztā különōssen a forma ēgy a zēggyik kēdvēnc sportom, hát nēm mondhatom szóval ēszt kēdvēlēm más a focit, vaj mit tudom iēn, mit, iēn ezlēr ilēk halok ugyē tizēnhat alkalomma van a tiēvīēbe akkor osztá itt csōnd mēr robbanok iértēd nem lēhetnē elhuzatnyi onnaj a sēzlonru.

6.

Az adatközlő Molnár Gábor épületasztalos, nárai lakos. 1962-ben született Szombathelyen. Római katolikus vallású. A szövegfelvételt Guttmann Miklós készítette 1985 januárjában.

[– Mit csinálsz szabad idődben?]

Most ijən c'érnaképeket csinálok. Hát emagyarázni nehéz, ithon dúgozgatok eszt aszt. Szórakozik a zəmbər Szombathējən, a kulturba...

[– Mik ezek a c'érnaképek?]

Ki van szögezvə ijən alapra, ijən faalapra mongyuk ny^uðcágu csillag és az ősz-sevissza rá van tekergədvə a c'érna rengetəg f'élə színbū. Így emagyarázni így aszt neh'éz, ha nēm lássā a zəmbər ugysə tuggya mi az, j^uð sok munka van velə. Katona vótam ot láttom, osztá akkor nēm csinátom mas mēg osztá csinátom j^uð párqt.

[– Mi a véleményed a fiatalokról?]

Fenə tuggya. Mostanábo van mindēnf'iele itt. V^uðtak əgy ijən rēndőrségi dögok. Itt a Bütyöknā is ami v^uðt szilvesztərkor mēg ez az. Nēm is ojan rígen hallottam talān əgy hetē. Nem is tuttam i'én sē rúla. Meg osztān van egy kettűō ijən az'ér mastanábo.

[– Milyen szórakozási lehetőség van a faluban?]

Hát a kultur. Általábo diszk^uð ugy h'ét végin. Ott əty-k'ét ijən fiatalabb gyerekək, azok szoknak. Akkor a Miháci mas miúta id van rēndəszkədik az'ér az, mas jövő vasárnap rönkhuzást akar csināni. Akkor tek'ézűō. Ez van. Beməgy Szombathejre hotyha valami ojan...

[– A környező falvakba jártok?]

Igən. Buligba. Porn^uð, Lövűō, Csátár osztá attu függ. V^uðtunk töb fele is, már más fele is Pərēnye, Kőszəg h'ét végin azér...

[– Hol képzeled el az életed, itt a faluban vagy városon?]

Inkább it a faluba. Sok mindēnbe könnyebb min városon. Hát a mēgélhetis az biztos könnyebb mind odben, városon, mēg mindēn az'ér nēm mēnni'ek be Szombathejre inkább it maradok... biztos.

[– A fiatalok?]

Nēm tudom. Mēgoszlik. Van aki ott, van aki ithon lēnnə szivessən szərintəm.

[– Hamar beérsz a munkahelyedre?]

Mikor? Mast f'él h'étkor mēgy a busz h'ét óra utā öt pərçə od vagyok má. Beér a busz a zAdy térrū vasépəs busszal mēgyünk ki a teleprə. Harmincöt pərç alatt ot vagyok innét a zəmbər mikor rēgğə elindul.

[– A munkahellyel elégedett vagy?]

Meg. Füzethet'nének jobban is de az'ér, naggyábu mēg.

[– Kik a barátaid?]

Mast már, a Gézáék mēg ezək mēgnősűtek, mast fiatalabbak, a Csabi, de az katona, a Nagy Laci mēgin katona mast, Dezse... Vannak ətypáron az'ér mēg.

[– Hol találkoztok?]

Bent a faluba. Kulturba, kocsmába. Eljönnek vagy ién mëgyék el óhozzájuk, buszon...

[– Hol beszélitek meg a programot?]

Ahol éppen találkozik a zëmbër. Mas jönnek dilután a Nagy Laciék is. Utána kimëgyünk velük ëggyet vadászni. Ki a zerdõre.

[– Mit vadásztok?]

Hát ami lész majd. Attu függ. Szarvas vagy diszn^uò, ami iëppen jön.

[– Hol voltatok a múltkor vesszõt szedni?]

Cákro. Ot dúgosztak a zëggyik iëvën így tⁱélën oszt aszongya ot annyi vessz^üò van mënnünk el oda, osztá má kⁱét iëve vuotak ott nëm lëtt lészëdvë mas mëg má igën vastag vuot osztá nëm is hosztunk sëmmit. Lëhetëtt vuona szënni de kesërvës lëd vuona mire ëgy j^uò csomag összegyütt v^uona abbu, osztá nëm hosztunk sëmmit.

[– Azzal mit csináltok?]

Kosarat köt belü apu. Hotyha mindënt összeszámul, utyhogy mëkpucúva kⁱét óra alatt, a vessz^üòt hotyha mëkpucujja, kiválogassa mi minek kell neki áll mëk-köti a fenekët mindënt összeszámulva kⁱét óra.

[– Te is tudsz?]

Rígebben soktam miëg ojan kissebbekët, de asztá mos má juo pár iëve nëm próbátom... a lektetëjiëjig asz szokta mëkcsinyáni a gyürüt, asztat lészëgni rajt asz nëm tuttam, de a többit mëk tuttam csináni.

[– Hogyan megy ez a kosárkötés?]

Elösször mëkpucujja a vessz^üòt. Utánno kiválogassa ugyë huszonⁱëgy karu, akkor huszonⁱëgy ijen kissebb... amikor a fenekët má mëkcsinátá, akkor ny^uòc szál gyürü jön rá, mëgin az a huszonⁱëgy mëgin nyuoc szál gyürü aszt a tetejit lészëgi. Nëm ojan nehéz.

[– Te hogyan tanultad meg?]

Mëg kisebb koromba. Iszën mindën iëvën köti. Szoktam látni hogyan csinájja osztá azutá.

[– Ó milyen mûszakban dolgozik?]

Ëgy mûszagba dolgozik csak. Most jelën pillanadba fatyszabaccságon van. Március közëpëig vagy meddig, osztá lëhet, hogy elöbbehivják õket, hotyha ojan id^üò lész. Mas má ithon van decembër úta. Valamit kapnak nëm tudom hány forintot óránként, de ezër valamennyi csak... nëm sokat ijenkor. Most a kosarakat köti, mëg koszorukeretëket csinál.

[– Hol értékesíti?]

Hát most fene tuggya mi lész velë, de lëhet, hogy mindënszëntëkre mëgmarad. V^uòt ëgy, jött ëgy ijen kertⁱész, hogy nëm-ë csinána miëg tavaj iév vígë fele, akkor asz omonta nëm, mas mëg csinató ráⁱért emënt a zerd^üõre, csinát keretëket, hogy most bent Szombathejen nëm tudom valami izët, nëm tudom miyën virágüzletët beszítë oda lëhet, hogy bevüszü.

[– Honnan szerzi az anyagot?]

A zerdüörü. Mast, itt ěre a Zelles Feri bácsi házáná, it měnt fö a Barasics bánya fele ot valahol ot szěttě.

[– Jártál arra?]

Mastanábo něm tudom, něm vuotam. No de akkor něm vuot benn (ti. víz) mikor ěra vuotunk. Sok rókaluk van osztá rókákot szoktunk...

[– Lőttetek?]

Uty, hogy kint v^uotam akkor měg něm. A Nagy Lacinak a papájo vadász, a zőreg huszár azza szoktunk osztá kiměnni úgy měg kint vuotam rókát něm lőttünk.

[– Merre mentek?]

Általábā a zerděszet uttyán, azon be egész végig, az juo hosszu, asztá vígig járgyok autóva osztá kész csak úgy a zautóva, ha valami jön. Ijenkor azěr hideg van kiűni a lesre. Dilutá kiměntünk osztá estig měg be nem sőtittūt. Mongyuk ě^d darabig akkor ugyě má átalábba mikor sőtittül kezdeněk a vadak jobban járnı a diszn^u měg a szarvas měg ězěk.

[– Van sok?]

Hát ěre sok van. Láttunk ojan szěp csordákot a mútkorogba mikor karácson vagy szilvesztěr naptyán v^uotunk v^uot biztos harminc darab, de az mind bika v^uot ojan agancsokkal hogy csak na, hatalmasok.

[– Mikor lehet ezeket lőni?]

Asziszěm február, něm tom meddig lěhet a szarvasra ha minděn igaz..., něm tudom pontossan annyira azěr něm ěrtěk hozzá. A Laci ugyě az erděsz mos měg ha lěszere měkkapta az is a zengědjět osztákkor něm köll a papájának jőnni.

[– Mi a foglalkozása?]

Erděsz. Erděsz a Laci. A Nagy Laci erděsz má. Mast mielőtt bevonút vígzětt a izěbe hogy a těknikusit akkor těttě lě. Itt ězěn a rěszen jár. Sopronba těttě lě a ziskolát, de it ugyě Porn^uon van a főnök, něm tudom mějen Zoli három vagy něgy ijen gyakornokok v^uotak, de mast mielőtt bevonút előttő végzětt ěppen a ziskolával ězze a těknikusival úgy hotyha most lěszerěl biztos valamějen kerületět měkkap.

[– Te hol voltál katona?]

Sok ěějěn. Elősször Körmenděn a határőrsěgně v^uotam, Szombatějěn a kerületné akkor Porn^uon, Horvátlovó, akkor Narda, Bozsok, Kőszěgěn fönt a Hörman-forráson.

[– Hogy-hogy?]

ěpěkás v^uotam osztá ahol ěppen munka v^uot. Munkás szakasz. Mink csak dőgosztunk. ěpitt^ü szakasz v^uot. Pornón ěppen őrs fělujjittás vót, de Horvátlovón úgy vótam něgy napot őrsěrőssittizsbe ott akkor szolgálot měg Nardán kět hetet őrsěrőssittizsbe a többi ěějěkěn dőgosztunk mindig.

[– Nem volt nehéz?]

Něm. Füzettek is valamit azěr měg minděn második ěěětvěgin jőhattunk haza. Pěntěkěn jőttünk, osztá vasárnap ěfélig ěěětfő reggelig attu függ hogyan irták

még a könyvet. A határőrsígné mⁱég az egisz j^uò kⁱét hetenkint hazajönni. N^em soknak v^uòt ojan szer^encsⁱéje. De osztá v^uòtam i^en... t^op^sz^or is Pornón legalább m^entem tisz^er ^ety hónapig, másfél, kⁱét hétig be kell^ett m^enni ot csináni valamit ^eppen ahul v^uòt m^el^o osztá vittek a z^emb^ert ide oda. V^uòtunk ketten, hárman, öt^en l^eszereliskor három hónaponkin l^eszerelⁱs váltás osztákkor... attu függ mⁱjen munka v^uòt, ha s^urg^ossebb akkor hej^eszt^ek át valakit m^eg így állandóan ketten v^uòtunk ott akik a másfél év alatt vígig od vótunk. A Bözsi n^eninek a zunokájáv^o it P^erinbe laknak azza v^uotunk így állandóan ketten. Falubeli n^em v^uot, ha v^uot a z^Ás^uó Gyuszi csak de az fⁱél i^evv^e előbb leszer^et az ot v^uòt mⁱég. Az vizvezet^ekszerel^üò. Od v^uòt ugy^e mindenfⁱél^e szakma, v^uòtunk harmincan negyven^en kevessebb^en n^em. Sok ugy a válolaton bell^u ismer^üòs v^uòt vas^ep^es^ek.

[– Hogyan jöttetek haza?]

Busszal. Ha K^osz^og^on vótunk vonattal utáná m^eg busszal.

[– És onnan hogyan jöttetek le?]

Kocsiva hortak l^e benn^unk a H^ormanru. L^ev^utt^ek benn^unk a zálomásr^u m^eg jött is ^ert^unk a zatuó mikor m^ent^unk vissza. Kimaradásr^o m^ent^unk akkor szoktunk gyalog l^em^enni. V^el^em^b^e szoktunk járni kimaradásr^o. Mind^en második hⁱ-^et^en jött^unk haza mikor od v^uòtunk hⁱét végⁱn akkor kimaradásr^o kim^ehett^unk. L^em^ent^unk V^el^em^b^e visszafel^e már autó jött ^ert^unk ugy v^utt^ek vissza benn^unk mindig. L^em^ent^unk a Gombáb^o osztá a z^emb^er eliszogatott, mást n^em nagyon. Közelebb v^uòt mind K^osz^og^o. Erd^oknek l^ehusztunk k^er^ezbe osztá ^egy harmincöt p^erc alatt l^e szoktunk i^ernyi negyven. M^ent a nyomos^er a zatuó, akik vígigjárták a nyomsávot l^em^ent ^ert^unk a zatuó, az hozott benn^unk is f^ol. Tizóra kör^u szokott jönni ^ert^unk mindig addig v^uòt a könyv^unk m^egírva.

[– Ha nem kellett dolgozni?]

R^egge fⁱél nyóctu fⁱél hatig v^uòt a munkaid^o mind^ennap. Hotyha od v^uòtunk szombat vasárnap is. Vasárnap csak délig mongyuk, azⁱér dilutá l^e l^ehet^ett m^enni kimaradásr^o, de úgy est^enként a zemb^er kis korsókat csinátunk ijen s^or^os p^ek^edlib^u facsip^esz ráragazva ezzel azzal el^utött^o a zid^üòt lemezhalgatás, magn^uò, t^ev^e mind^en fⁱele hat utá.

[– Édesanyád most is a Park erd^oben dolgozik?]

Ig^en. Hát mast tⁱél^en n^em. Csak ig^eny jell^eg^u. Asz mongya má március attu függ mⁱjen id^o l^es^u április el^ej^e március közepⁱn ha j^uò id^o l^essz akkor má kinyitt. Szerz^od^es^es. Három i^ev l^etelt kⁱét ^evre mⁱég ujbu. Három i^ev^r^e v^uot előssz^or a szerz^odⁱés m^eg l^ehet^ett hosszabbítani a szerz^odⁱést ha m^egakarta. Most kⁱét ^evre n^em kell^ett ujra árver^est csináni asztá most kⁱét i^evre...

[– Mennyit kell fizetni?]

M^egvan mind^en hónabba mennyi átallányt kell neki fizetni. A három i^ev^r^e v^uòt ^oc^oáznegyvenez^er forint ugy ^osszessen, osztá havonta mindig hogy menyit fⁱzet^ett. Mos f^olem^etik neki ^ere a kⁱét i^evre ujbu ^elig jóll de most aszisz^em tizez^er forint^e többet kell neki fizetni havonta mind eddig. Hét végⁱn akkor apu od van mind^en szombat vasárnap. Hⁱét közb^e sok g^yer^ek van, a ziskolák. Kisebb

a forgalom a züditt^üöb^ü mind a sörb^ü. A vendíglátón kérésztü kél rëndülⁿⁱ mast is neki mind^{ént}. Szerződís^{és}, de a vendéglátóhoz tartozik lényegében mast is, hogy a pappirokat oda kell beküldenⁱ és azon kérésztül ippen úgy rëndülⁿⁱ mind eddig. Most a nyáron engették m^{eg} neki a töményeket k^{ét} d^{écis}, fél lit^{er}ésbe. N^{em} bonthassa m^{eg}, hogy kiméri f^{éd}écibe, csak palackozottat. Fröccs nincs, m^{eg} csapútsör m^{eg} ijesmi, csak palackozott árukat. Ijen kis vikk^{end}ház, fabarak. Az^{ér} n^{em} m^{ér}het ki mer nincsen fojóv^{iz}. Müanyagpoharak vannak úgy hotyha valami... eldopható poharak vannak csak ugy^é az^{ér} n^{em} l^éhet kimérni, mer nincsen fojóv^{iz}. N^{em} l^éhet s^e fröccs, pálinka f^{éd}éci. Van kut l^{enn}. Saját kőccsigin bevezeth^{ett}é v^uona akkor l^éhet^{ett} v^uona. Mas k^{ét} é^{év} mulva ki tuggya ki^é l^{éssz} a büfé, ujra árverís l^{éssz} mind^{én}.

[– Hogyan képzeled az életed?]

Épúni ithon, valahol a faluba. N^{em} így ithon han^{em} hászhe^{let} v^{enni} vagy házot, valamit. Most a Pap-t^ü m^{el}lett m^{eg}y l^é ot l^éhet ujj hászhe^jek^{et}, ot a Pap Jóska uccájáb^o is van ott a kérészt m^{eg} a Pap Jóska köz^{ött} amik vannak. Utánno állitól^{ag} ha betellik akkor l^{éssz} majd itt a Bütyök m^{el}lett ^{ész}t a r^{ész}t is má...

[– Vannak igénylők?]

Vannak aszt mongyák. Nárai^{ak} n^{em} nagyon. Uty hallottam inkább szombathej^{iek}, azok. Az^{ér} n^{em} teccik az a hej s^{en}kinek s^e. A nároi^{ak} ismerik a Pap-t^ü v^{íg}ett az ojan vizes l^{éssz} biztos az^{ér} ott gondolom az^{ér} igínyülnek nárai^{ak} rá annyian. Betöltötték (ti. a Pap-tót) akkor is ott az a r^{ész} mind^{én} hogyan vizes v^üt, m^{eg} az is marad biztos.

[– Sok idegen jött?]

Élég sokan jöttek úgy mind^{én} honn^{ét} Szombathejr^{ül} is. Écc^e a zujság^o is v^üt n^{em} is ojan rég^{én} hogy hány család költözött a tavaji é^{év}be id^é.

Népi beszélgetések Vas megyéből. Szerk.: Guttmann Miklós, Molnár Zoltán. A BDF Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai VII. Szombathely, 2006. 16–66. l.

Kolonics Gyula pajtája 1970

Kenyérsütés Náraiban

Hád bizo, előbb izz v^uot ám ölig gongya a zasszonyoknak, ha nēm is jártok ɛ d^ugòznyi, de othon ölig d^ugok vuòt, nēkik, plānē ahul naty család vòt, az a keny^lērsütis a^m má igénybē vèt nēkik hētēnte legalábbis kiēt napot, mer hát kēnyiēr kōlòt, ah (pillanatnyi tétovázás a beszédben) hiēt ny^uòc tagu családoknak mēg m^lēg vuot ahun többen izz v^uòtak, hozzá kōllēnē kīszūnyi a kēny^lērsütisho, mer má a zembērná csak ē^k kīzs darab v^uòt, de hát hogyan, mer, hát a rīgi közmondázsbo bē^m v^uòt ám, aszt ugys tuggyák a fiatalok izz, ho^t tucc lányom kēnyeret sūtñi? Tud anyám! Hát a lēginnyē hānyi? Tudok ám! De nēm v^uot ám ɛz a zēgisz, mer, az a lān osztá, ɛmērút a zīlēdbe, aki f^lērho mēnt osztá nēm tudott kēnyeret sūtñi, mer hát úsz (emfantikus hosszúság) szoktunk, ɛkēsztunk, kēnyeret kō sūtñi, el^uttò nap hozzá kōllēnē kīszūni, na de hát nēmcsak a kēny^lērsütisho kō kīszūnyi, a līsz-szítálášho, hanēm a sūt^{ny}ival^uo (az első szótagon kiemelő hangsúly van), mer hát elősször sūt^{ny}ival^uot kōlòt kīszittēni, a sūtñival^uot mēg ù^k kīszitēttük hoGY nyáro^m mēgòrűtòk a buzát, hát a buzakorpájēr rajonktunk, hogy a muonár agygyon ám buzakorpát, mer ha nēm lēZ buzakorpa, nēm lēsz j^uò kēny^lēr, nēm lessz j^uò sūt^{ny}ival^uo, hát mēkhosztok a buzakorpát, a zel^uòttò val^uò, kēny^lērsütizsbū hattunk ɛj juò darab t^lēsztát, akko^r bēlēhējštük a, sūt^uòtēkny^uòbe a buzakorpát, szettünk, koml^uòt ráhintēttük a koml^uòt a buzakorpárq, akkor lēforásztuk foróvizzē, esz kihútòttük, akkor utānnq a t^lēsztát hozzádagasztottuk, akkor j^uò mēlēk hējre tēttük, a j^uò mēlēk hēlēn mēkkēt másnapra, akkor másnap foktuk a padlászru lēhosztuk a sūtñyival^uò szárogat^uòt, āra szījēcīpkēttük, osztá szárogattuk. Pērszē ollan savany^uò szag v^uot a lakázsbo, ho majnēm a zembēr eszídūt túlò, de hát micsinyát mē^k kōllòt eszt tēnnyi, mer ha mēkfázott a sūtñyival^uò vígē v^uòt a kēny^lērkelēsztīsnek. Akkor eszt addik szárogattuk, csīpēgēttük mēg jól mēkszáròdott, akkor asztán ɛgy oan nējl^{on}, nēm dehogyis az, hanēm ilēn, túl fēlē zságbo tēttük, asztán a padlászrò fòlakasztottuk. Na mas keny^lērsütisho kīszülünk. Elòttò napon lēhosztuk a sūt^uòtēkn^uòt, akkor mértünk hát nyuoc kēnyeret sūtünk ú^h ha-

tárosztunk, akkor belemértünk ny^uoc zsombor, had zsombor lisztét nyuoc kenyⁱër-
ho. Természetes eszt mékszitátuk a lisszitan. Ny^uoc kenyⁱërho had zsombor liszt
mindig ölig v^uöt. Ehhöz ásztottunk nyuoc fé marok sütnival^uöt. Eszt elöttö nap
díbe la^{ny}gyos vízbe megásztottuk melek hejre tettük. A lisztét a padlásru lëhosz-
tuk, aszt is má melegítettük, ho meleg lëgyën. Hát este kiz van a sütnival^uò, na mast
akkor ekezünk kovászt kevéni. A teken^üòbe ekiszítettük a helet a kovásznak.
Egyik felire hajtottuk a lisztét, a másik felin pedig hagyunk egy helet, ahol a ko-
vaszt mekkevérték. Na mas következik a kovászkevéris, behosztuk a kovászkevé^üò
fákot, a kovászkever^üò lⁱètrát, asztá még a f^üöz^üökanalat. Perszë az a f^üöz^üökanál
nem eccerü f^üöz^üökanál v^uöt, hanëm eh hatalmas nagy alkotmány, amit ölig vuöt
hordozni, de a^v vuöt a kovászkevé^üò fa. Akkor eszt rátettük a s^üt^üòteken^üòre,
akkor a kovászt, szitát tettünk rá, a kovászt be^uöntöttük, hogy a korpa, még
minden në fojjon, a kovázbo be^ule, a kezünkre jól átnyomkottuk, hogy az a levë,
még mindene belemënyën, akkor lëvëttük a szitát róla, ami a szitábo maratt ez a
kovászholmi, eszt természetes kidoptok a tikoknak, ho mekkotullanak, korán még
lëhëssen ütetni üket. Nahát eⁿ nëm ebbë tartozott, de azért belemontam. Akkor
mekkevértük a kovászt, akkor a kovászkevé^üò fák rajt marattak a kovászon, ez
alát a zid^üò alát a sparheltën melegüt ë^{cs} cseréptëpsi, akkor a cseréptëpsit rátët-
tük a kovászkevé^üò lajtërgyárq, akkor esz lëfëttük a s^üt^üòruhával, jól bëtakartok,
akkor asztán vánkost tettünk rá, melek hejre tettük, hogy még në fázzon, ho^l
lëgalább h^uònap rëggë, utännq nap rëggëre mekkel a kovász és ugy kezdódik a
sütis, a kenyⁱërsütis. Na akkor ez is kisen v^uot. Mëgvëradott, mast akkor mëk kö
dagasztanyi, hát a családbq perszë ki dagasztott mind a zanya, mër hát a v^uöt a fő,
annak köllött esz mëgtënni, ha v^uöt egy-kiët lányq legalább mëglesettë velëk, ho
hogyan kö kenyëret sütni, még tanullák még, hát ehho még ü^k kizsütünk, hogy a
zsomborokat lëraktuk a zasztalra, beletëttük a kenyⁱërs^üt^üò ruhákq, akkor asztá
melegítettünk vizet a sparheltën, hozzákizsütünk a dagasztáshoz, ahány kenyëret
sütöttünk, annyi fé marok s^uöt. Ezeket be^uletëttük la^{ny}gyos vízbe, akkor elösször
a kovászt összökevértük lisztel mer akkor nëm kel még a kenyⁱër. Be^uöntöttük
akkor eszt a s^üt^üòtekn^üòbe a vizet asztán összökevértük elösször a kovászkevé^üò
fáva, utännq pedig kézzel belemëntünk és alapossan mëgdagasztottuk. Mëkkiszüt
a dagasztás, láttuk, ho^m má a kezünkre lëment a tⁱësza, finom v^uot a tⁱësza, ak-
kor asztán ekesztük a kenyëret szakasztani. Ugyë nyuoc kenyⁱërho, ahogy idáig
emontam ahho kizitëttük a zsomborokat, akkor kizszakasztottuk ëtyformán a
ny^uoc kenyëret, ugyë jól mëksodortok, ho^{sz} szíp gömböjüek lëgyenek be^ulëraktuk
a zsomborba, a zsomborba összöhajtottuk a ruhákq, akkor asztán a dunyháva
lëföttük a zasztalon, ho mekkëllënek. Természetes, hogy ehho j^uò meleg lakás is
këllëtt. Na akkor mastan a tekn^üòbe, ami bent maratt ë^k kis tⁱësza aszt a kovász-
kotr^uò késsel, mër ehho izz v^uot ë^k kés az ojan v^uöt mind, hát nëm is tudom miho
hasoⁿlicsam ë^m mëkhajtott vazsdarab ëzzel összökotortok a tⁱësztát a tekn^üòbe
összëdagasztottuk jól, akkor asztán e^v v^uöt a vakarcs. Eszt is fëretëttük, ho këllën
mëg. Hát perszë sokan szerëttük a langal^uöt, még nëm ho csak szerëttik, hanëm

minden házbo ü^{SZ} szokták, hogy j^U na^V vakarcs légyn, osztá ebbü a j^U na^V vakarcsbu tunnak langal^Uöt sütnyi a zégisz családnoq. No e^m mi^m mekkiszüt ugye, mast hát ugye, féreraktok a kényeret kényi hát csak had kellén. No még má kezd is kēni a kényi^ler mas foggyok magunkat be kö füttenyi a kemēnci^let. Hát befüttyük a kemēnci^let, ahho még hasznátunk e^P pétlit, asztá még éppár darab fenyű^ühasápot összöhasidva. Akkor eszt be^leraktuk a kemēnci^lebe, kérésztét csinyátunk be^le, akkor be^letettük a fenyű^üöpétlit, akkor alágyujtottunk hát me^ggyullatt, ígētt ugye, észrevettük, hogy ugye élig, jól léigētt a kemēncē, a kényi^ler is szípē kel, hát eteritettük a tüzet, hogy had izzaggyon a kemēnce fēnekē, no de közbe mas me^k köllēnē sütnyi a langal^Uöt. Akkor hátralöktük a kemēnce elejibü ē^k kicsit a tüzet azon me^ksütöttük a langal^Uöt. A langal^Uösütis pedig ü^k kiszüt v^Uöt a kényi^lersütü^ü lapát. A vakarcsot ijēn darabokra evagdátuk, kényi^lersütü^ü lapáton sodr^Uófavā enyujtottuk j^U vikonra, akkor od v^Uöt má kiszēn neki a hej bedoptuk gyönyörűen pillanatok alatt hójagozva me^ksút, kivettük, csēréptepsibe raktok, akkor asztá jól me^kfokhajmáosztok, me^ksósosztok, me^ktejfölösztök j^Uolakott a zégisz család, ebid sē köllött.

Na mast ezen mind tul vagyunk, de mas következik ám osztá, be köllēnē vētnyi a kényereket, hát ki köl a kemēnci^let, akkor v^Uot e^k kurugla, azzal a tüzet előhusztuk, akkor v^Uöt e^P pēmetnyel āra még kukoricasázsbu pēmetēt kötöttünk. J^Uol rá köllött pērszē tēkēnyi ho^l lē nē ēssēn, mer a^b bizo szomoru v^Uot, amikor a zasszon me^gjárto, mikor a pēmet be^m maratt mi tivó légyn a szomszidba köllött neki pēmetēr futnyi, mer be kö vētnyi a kényeret, a szieⁿy, meg a tüz be^m van a kemēnci^lebe, ha nēm tutta szípēn kipēmetúnyi a kemēnci^let bizo nēm v^Uot szíp a kényi^lernek a zalla, mer szēnyek sūtēk be^le. Akkor kipēmetútōk a kemēnci^let, akkor osztá következik a be^lētis. No de tüzet hattunk ám mindig a kemēncēajt^Uoba, ho^f főkaptya majd a kényeret, a szípē tüzbü a többit még be^lemertük ēty kannábā, vaj valami rosz fazigba, akkor kitettük a majd eha^mvatt. Na mast akkor be^levessük a kényereket, hát odatettük a kemēncēajt^Uoba a stokēdlit, āra rátettēk a sūtü^ülapátot, āra ráburitottok a kényeret, akkor szípēn me^gmozsdattok a tētejit osztá i^s sorba beraktok a kényeret. Pērszē vigyáznyi köllött, mēr mind ahogyan elősszōr montam a kényi^lersütis nēm gyerēkjátik, mer osztá ha rēndetlenü vētēt be valaki kint maratt ám a kényi^ler. Tunnyi köllött a kényi^lernek hun van a hēlē, hogy a nyuoc kényi^ler me^kférgyn a kemēnci^lebe. Na mast be^lvetettük a kényeret, akkor minden szellőzō lukat elzártunk, akkor a tüzet jól odahusztuk a kényi^ler elejiho, pērszē nēm a kényi^lerre sz^Uortok, csak hogy jól izzó légyn betettük a kemēncēajt^Uöt, ēgyget cuppantottunk, mēr eszt i^t tanútuk szēgin öregēktü, akik ēzelōtt má pár száz évē is kényeret sūtōttek. Égyget cuppansunk osztá szēbben főgyūn a kényi^ler. No beraktunk akkor mindēnt, akkor asztān utānno ugye rēndēt csinyátunk pērszē a kemēncē elōtt, kiraktunk mindēnt pēmetēt kimostunk, mindēnt rēndbe tettünk, hogy a másīk sūtīre kiszēn légyn. No de hát osztá, közbe mikor a kényi^lersütis, dagasztás me^gv^Uot efēlēttem mondanyi a teknyü^üöt is kimostok ám. Tisztāro kisikátok, ollan v^Uot mind a sārgovirāg gyönyörü v^Uot ránēznī. Kisikátok, fővüttōk ujbu a pallāsro kiszārōnnī, hogy a másīk kényi^lersütīre rēndbe légyn.

Akkor egy óráro megnéstük a kenyéret, hoty hát mi törtint velé hát szípék v^uo-tak, szípén mēkpirùtak, akkor osztá kiszéttük a kenyéret ujra mēlęgvizęs ruhávā lęmozdattuk, visszaraktuk, hogy szíp pirossak lęgyęnek. No a másík egy óra is etellęt, hát mas ki kő szęnni mer kış, ha eddig męg nęm sūt a kęny^lęr akkor má męg sę sül. De hát męksūt mindig, męr annak a zasszonnak tunni kőllőtt, ho^m męnni fāt kő etüzęnyi, ismertę a kemęnc^lęjit, ollan nęm v^uot, hogy a kęnyęrsūtis nę sikerüllőn, mer amęllik asszon kęnyéret nęm tudott sūtnyi asz bizo a zura evęrtę a hásztu. Mast akkor kiszéttük a kęnyęręket, arra má a zágy kışzēn v^uot a lakázsbó, a szobábo, āra ráteritęttük a sūt^üőruhát, szípén sorba oda ráraktok, ot hútek ki a kęnyerek. Ollan szag v^uot a lakázsbó, hogy aki gyűtt be a zajt^uőn bizo szivessen evętt v^uona belüllő. Hát ugyę męktörtint a nyuoc kęny^lęr sūtis tęrmiszetęs ahun hozzával^uő család v^uot, męr ahun kęvęsębben v^uotak három nigy kęny^lęrnā kęvęsębbet nęm lęhętętt sūtnyi, vagy háromná, mer hát akkor a kemęncę üřęs maratt.

Akkor ez a kęny^lęr bizo sokszor kięt hiętig is etartott. Asztā nyáron u mększā řadott hogy a fejiszivę kőllőtt mękkezdenyi, ho valahogyan męg lęhessęn, de hát mink ü szoktunk, hogy bevizęztük a sūt^üőruhát mikor igęn szárřoz v^uot a kęny^lęr, akkor avve lęfőttük, ho^m męgporhanyullon, ho^k könnyebben lęhessęn ugyę belüllő vágnyi. Mindęnkor nęm, de néha v^uot ugy, ho^m męgpeniszlędętt a kęny^lęr. Szęgin rigiek aszonták, hát akkor pęniszlędik męg, mikor nędvęsębb id^üő van, męk hát őssze, męg nyáron ugyę, hát télęn ollan nęm v^uot, ho^m mękpeniszlędętt, de nyáron, ősszel, tavassza męk szokott kięt hięt utā má, de hát v^uot nálunk egy uraság aszonta nęki a zęggyik őřegasszony. Jaj tękintętęs ur nęm lęhet męgęnni eszt a kęnyéret ollan pęniszlęs. Nęm baj Králi, annak őřüll, pęniszlęs kęny^lęrtü, dútt buzātu nęm kő fi-nyi, mer akkor nęm halunk ítlen. Akkor asztā mindęn évbe bizo v^uot ollan nap is, hogy a rigiek befűccsik a kemęnc^lęt ollan nęm v^uot. Mer ez a mi falunkba őřökkę tartóan męgvan, ugyan a fiatalok eżēn má nęvętnek, de csak had nęvęssęnek mink azęr abbu nęm ęngedünk, ho sor^uős boldogasszonkor nęm sūtünk kęnyéret... Julius másodikán van ez a sor^uős boldogasszon. Szęgin őřeganyám mindig aszonta, attu tanütam, mięg idęsanyám is tartotta, dę őřeganyámtu bęlęjęgyęztem a fejembe, soha fęlęjtęm e, mikor szęgin őřeganyám aszonta. Idęzsgyerękēm eż męktanüd. Sor^uős boldogasszonkor be nę fűcsd a kemęnc^lęt, mer a Pap Nani nęm hāgatta męg, kęnyéret kő sūtnyi, efogyott a kęny^lęr, itt a nyuoc tagu család ęnni kő nekik. Én bizo sūtők kęnyéret. A Pap Nani befűtőttő a kemęnc^lęt, kivágott a lank, męggyullatt a ház, elięgett. Ez őřökkę főt van a mi falunkba, hogy a mastanyi fiatalok nęm hiszik e, ęrü nęm tęhętünk, pedig azęr rigęn sę bolondok itek, rigęn is v^uotak okossak is.

A magnetofonfelvételt készítette és lejegyezte Gutmann Miklós 1978-ban.
Adatközlő: Guttmann Miklósné Hompasz Karolin, 65 éves tsz-nyugdíjas.

In.: Szabó Géza: A magyar nyelvjárások. Bp. Tankönyvkiadó, 150–153. l.

Szláv elemek egy magyar falu nyelvében

Régóta foglalkoztat szülőfalum, Nárai történeti múltja. A folyamatos adatgyűjtés során több olyan nyelvi adat birtokába jutottam, amely szláv, alapvetően horvát, szlovén nyelvi hatásokra utalnak. A település földrajzi fekvése több szempontból is érdekes. Az ókori Savaria, a mai Szombathelytől hat-hét kilométer távolságban található és a nyugati magyar nyelvhatár egyik települése. Határában római kori emlékekre bukkantak, amelyekről B. Thomas Edit: *Römische Villen in Pannonien* című munkájában így ír: „Nárai községtől 2 km-re jobbra, a Ják felé vezető földúttól egy kis dombos, a felszínen római kori téglák, tetőtéglák nagy tömegben találhatók. Amint a próbaásatás bizonyítja, a falak 35–40 cm mélységben vannak. Az épületromok a felszínen mintegy 50 x 50 m-re terjeszkednek. A tetőtéglák előfordulása a felszínen szűk területre határolódik, így a kis dombban minden valószínűség szerint egy villa romjai rejtőzködnek. Sajnos a próbaásatásokból nem derült ki mindez világosan, jóllehet ezelőtt a dombról Nerva császár aranyérméje került elő. A nyomok szerint a kis villa feltárásával a pannóniai villák sora egy korarómai villával gazdagodik.” (Bp., Akadémiai Kiadó, 1964)

Nerva császár 96–98 között uralkodott. A római kontinuitást bizonyító adatok nincsenek birtokomban. Csánki Dezső 1257-ből Villa Náree, majd Náree 1431., Nara 1434., Náre 1447, Náray 1468, alakváltozatokat közli, s megjegyzi, hogy köznemeseké volt. 1447-ben Szent Tamásról nevezett templom állt benne. (Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. Bp.) A templom védőszentje ma is Szent Tamás. Mindezeket közli Sziklay-Borovszky: Magyarország vármegyéi és városai című munkája, hozzátéve, hogy az ókori Savaria kiterjedése sokkal nagyobb volt a korabeli Szombathely területénél és hozzátartoztak a környező községek is. (Vö. i. m. 165. l.) A nárayak innen vették nemesi nevüket. A Nárai Szabó család ősi fészke.

1908-ban, Budán jelent meg Johann Lipszky: Repertórium locorum... című munkája, amelyben Naraj név szerepel, s ennek német nyelvű változata Narrein (im. 452. l.).

A köznemesi vonatkozásokat erősíti meg Csoma József: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig (Bp., Akadémiai Kiadó, 1904) című munkájának Náaira vonatkozó része, amelyben Náraj, Hompasz, Lovenyák, Bölcsvölgyi, Horváth, Basó, Sárffi, Széles, Szabó, Kántor, Pongrácz, Répás, Rába vezetéknévűeket sorolja fel.

A szláv kapcsolatra Kiss Lajos utal a falu nevének etimológiájára vonatkozó bizonytalan, lehetséges megállapításával miszerint: „Nárai helység Vas megyében *Narey* 1238/1260. Talán szláv eredetű személynévből keletkezett. Vö. egy galíciai falunak or. *Hapaeb* ~ ukr. *Hapaib* ~ le. *Narajów*. (Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp., Akadémiai Kiadó, 1978. 455. l.) A falu nevének fenti magyarázatát egyelőre elfogadhatjuk, de a történelmi tények és folyamatok, a település földrajzi elhelyezkedése a más irányú etimológiát is felvetheti, nevezetesen a római korhoz és uralkodók nevéhez, illetőleg nevéből való falunév magyarázatot. Ez természetesen csak nyelvi adatok birtokában képzelhető el, amelyek ma nincsenek birtokunkban, de a lehetőségét nem szabad kizárnunk.

Vas megye nemes családait bemutató kötetben Náraiból 21 családnevet tartalmazó felsorolást találunk. Ebben a felsorolásban jelenik meg egy horvát származású családnév a *Zernovácz*. A nevet családi konfliktus eredményeként magyarosították, illetőleg felcserélték magyar névre. Erről így ír Balogh Gyula Vas vármegye nemes családai című munkájában: „Az 1755. évi nemesi összeírásban Zrinavec Imre, mint nárai lakos fordul elő utódja tévesen Zernovácz Miklós nárai lakos vezetéknévét 1885-ben felső engedelemmel Hertelendyre változtatta, mert anyai nagybátyja Hertelendy csak úgy volt hajlandó e rokonát javaiban részesíteni, ha az ő családi nevét veszi föl.” (In: Sziklay-Borovszky i. m. 558. l.)

Megfigyelhető a falu lakóinak családnevei körében, hogy a törökdúlást követő években, évtizedekben jelentősen megnő a szláv, horvát, szlovén nevek száma, vagyis ebben az időszakban sok szláv lakos telepedhetett meg a faluban. Ilyen nevek: *Kolonics*, *Mudrics*, *Suborics*, *Kondics*, *Harasztovics*, *Kámpics*, aki a két világháború között Kassaira magyarosította nevét. Hasonló magyarosítás következett be Zernovácz Gyula esetében is, aki Csermely nevet vette fel és 1945. május 19-től 1945. szeptember 3-ig volt Szombathely polgármestere korai halála miatt. (Vas Népe, 1986. október 28. 2. old.) A Harasztovics család egyik férfi tagja az 1930-as években a MÁV-nál dolgozott, nevét Harmati névre magyarosította. A felsorolt családok leszármazottait magam is személyesen ismertem. A falu őslakói közé történő integrálódásuk gyorsan mehetett végbe, hiszen anyanyelvüket feladták, elfelejtették, asszimilálódtak, tehetős gazdákká váltak. Meg kell még említeni a *Resetár* családnevet is. Magyar jelentése rostás, rostakészítő. Ez a mesterség különösen népszerű volt a szlovén, horvát nyelvterületen. Évente

népünnepélyeket szerveztek a rostakészítők, akik településről településre vándoroltak és árulták a különböző célra készített rostákat, amelyeket a háztartásban, a paraszti gazdálkodásban egyaránt használták. A muravidéki magyar falvakba is eljutottak, ahogy ezt Gönc János: *Rostás a faluban* című festményén is ábrázolja. (Halász Albert: *Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken*. Lendva, Studio Artis Kiadó, 279. l.)

Nárai határa nyugaton érintkezik Horvátlövő községgel, amely horvát nyelvű. Kiss Lajos idézett munkájában utal a falu lakóinak telepes jellegére: „A R.Tót-, mai Horvát- előtag horvát telepésekre utal, és a szomszédos Németlövőtől (ném. Deutschützen) való megkülönböztetésre szolgál” (Kiss Lajos: i. m. 281. l.). Nárai magyar lakossága, a lakosság viszonylag magas száma miatt nyelvi szempontból megváltoztatta a betelepült lakosságot.

A falu helynévanyagában is megfigyelhető bizonyos szláv, horvát, szlovén hatás. Ezt látszik bizonyítani az egyik falurész neve is. Nárai földrajzi neveinek gyűjtésekor figyeltem fel a Csárda névre, amely a falu keleti részét jelöli. A név hallatán valamilyen kocsmára, kurtakocsmára gondol az ember, azonban ilyen jellegű építményre nem emlékeztek adatközlőim, szüleiktől sem hallottak róla. Elmondták, hogy „*Eleinte három házbu át. Mordán-ház, Benkő vagy Tót István ház, Visi-ház.*” Azt is hozzátették: Régen őrház állt itt, amiben határőr katonák voltak. (Vö. Guttman Miklós: Nárai földrajzi nevei. *Vasi Szemle*, 1977/3. 411. l.) Ebben találhatjuk meg a falurész nevének magyarázatát, illetőleg etimológiáját is. Az őrház a szláv čardak (csardak) lehet a falurész nevének magyarázata, vagyis a szót átvette a magyar lakosság és használta, mint annyi más szót, amelyeket a szláv nyelvekből átvettünk és a magyar nyelv arculatára formáltunk. A lexéma szóelvonással alkotott szó /Temesi Mihály: *Leíró magyar nyelvtan*. Szótan (Szóalaktan), Tankönyvkiadó, 1965. 144. l./.

A külterületi földrajzi nevekben fordul elő a *Mocsola*. A név etimológiájára vonatkozóan részletes, alapos tanulmányt írt Pesti János: Adalékok a Mocsolád földrajzi név eredetéhez (Nyr. 94: 219–225.). Az adatközlők szerint: „*Itt öröszto a kanász a disznókat, ha meleg vuot meg tuttak fürönni, mert vuot itt a gödrökbe víz, meg egy illen tóféle mocsola.*” A név szláv közvetítéssel kerül a magyarba. Eredeti jelentése kenderáztató. (Vö. Kniezsa István. SZIJSz. I/1. 341) A szlovéniai Muravidék magyar településein és a hazai földrajzi nevekben is gyakran megtaláljuk. Különböző változatokban fordul elő így a *Macsala* alakban is, szlovén alakja a *Močvirje*. A vizes, posványos, berkes, mélyen fekvő területet jelöl a magyarban és a szlovénban egyaránt. Szabó Géza kutatásai is ezt erősítik: „A *mocsola* a megye számos pontján megtalálható, vö. *Mocsila* (Narda), – A *Mocsvár*, ’mocsaras terület, mocsár’ több helységben előfordul: *Mocsvár*, *Mocsvári-patak* (Perenye) vö. h. *Mocsvara* (Felsőcsatár). Felsőcsatáron, Nardán van *Mocsváli* helynév is, Mesteriben pedig *Mocsálos*.” (Szabó Géza: A magyar–délszláv kapcsolatok kutatása a nyugati magyar nyelvjárásokban. Gadányi Károly szerk.: *Nemzetközi Szlavisztikai Napok*, 1986. 31. l.)

A magyar–szláv kapcsolatok nemcsak az említett nevekben, de az esztendő nevezetes napjaihoz kapcsolódó megfigyelésekben és hiedelmekben is nyomon követhető. Február 14-én van Bálint napja. Napjainkban háttérbe szorul ez a szép név, s egyre inkább kiszorítja a nyugati szokások majmolásaként meghonosodó Valentin nap a hozzá kapcsolódó szokásokkal, amelyek alapvetően a szerelem bűvkörébe tartoznak. A magyar ember ezen a napon azt tartotta, hogy ekkor kezdenek házasodni a verebek, azaz lassan vége a télnek, jön a kikelet, megérkezik a tavasz. Ezt a napot a nyugat-dunántúli horvát községekben a madarak házasodásának napjaként tartják számon. Így kétségtelen, hogy a magyar–horvát néprajz szoros kapcsolatát láthatjuk a szokásokban Náraiban is. „A hiedelem szlovén párhuzamokat mutat, azt mondák:

Zdaj se ptički ženijo,
fant si najde deklico.

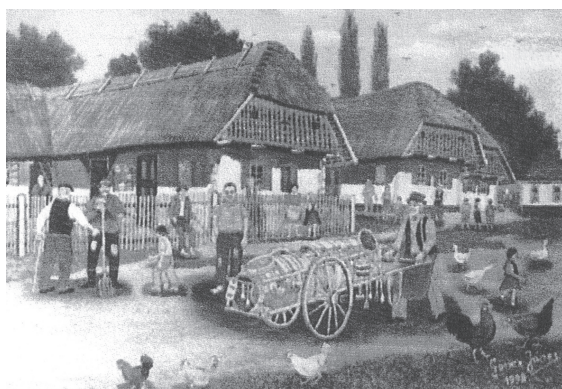
Azaz magyarul:

Most van a madarak lakodalma,
a fiú lányt talál magának.

(Szobocsán Erzsébet, Kapca); (Halász Albert: Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken. Studio Artis Kiadó, Lendva, 1999. 124. l.)

A szláv hatások jelenléte annak ellenére megfigyelhető, hogy a település a korábban már említett római hatás és kapcsolatok mellett a honfoglalást és államalapítást követő években, évtizedekben erős keresztény környezet vette körül. A nyugati oldalon levő faluban, Pornóapátiban létrejött cisztercita apátság időben megelőzve – a legfrissebb régészeti kutatások szerint – a 13. század közepén alakult jáki bencés apátságot. Nárai és lakossága nem tartozott fennhatóságuk alá, s ez bizonyára a köznemesi kiváltságainak volt köszönhető.

VII. Szlavisztikai Napok, Szombathely, Studia Slavica Savariensia 1–2, 2002. 554–559. l.

Rostás a faluban

A földrajzi nevek szláv rétegéről a nyugati régióban

Több évtizede foglalkoztat a szláv nyelvi elemek, lexémák jelenléte a magyar falvak nyelvében. Igazából akkor terelődött figyelmem a témára, amikor Vas megyében a földrajzi nevek gyűjtését, majd közzétételét végeztük. Az összegyűjtést követően 1969. augusztus 23-án a Magyar Tudományos Akadémia I. osztálya ünnepi ülést szervezett, amelynek keretében Hadrovics László akadémikus, a szomszédos Zala megye, Alsólendva (ma: Lendava Szlovénia) szülötte: A földrajzi nevek tudományos feldolgozása címmel tartott előadást, amelyben hangsúlyozta: „... Zala, Vas, Sopron megyékben a magyar eredetű nevek mellett számos szláv és német helynév is volt. Ezeknek egy részét, főleg azokat, amelyek feltűnően idegenszerűek voltak, egyrészt magyaros hangzásúvá alakították, másrészt mesterséges, esetleg fordításból eredő magyar nevekkal cserélték fel. Martjanci = Mártonhely. Petánc = Szécsénykút stb.”¹

A Vas megye földrajzi nevei kötet megjelenésével² Hadrovics László fentebb idézett gondolata még nyilvánvalóbbá vált számomra, Bokor József, Vörös Ottó munkatársaimmal együtt, hiszen a kötet több mint 80.000 névelemét, valamint a földrajzi köznevek szótárát közösen készítettük, s vettük figyelembe szlavista szakemberek – Bölcs Matild, Grebenár Lőrinc, Grgič Marija – szakmai véleményét. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Bálint Sándor professzor hangsúlyozta: „a szlávok, nekünk magyaroknak másod testvéreink”³, így nyelvük, kultúrájuk nem hagyható figyelmen kívül a hazai kutatásokban.

Szülőfalum, a Vas megyei Náriai a nyugati magyar nyelvhatár egyik települése. Szomszédos települések német (sváb) és horvát anyanyelvű közösségek, Szombathelytől nyugatra a politikai államhatáron. A község névanyagában felfedezhető szláv névelemek néhány lexémájáról szoltam a VII. nemzetközi szlavisztikai napokon, Szombathelyen.⁴ Előadásomban elemzett nevek arra készítették, hogy tovább bújvárkodjak a falu és a régió névanyagában.

LIMBUS

A *limbus* földrajzi köznév különösen felkeltette figyelmemet és érdeklődésemet. A falu határában azokat a földterületeket nevezték így, amelyek mélyen fekvők voltak, a csapadékvíz megállt ezeken a részekén, így termelésre nem használható területek. A földművelők értéktelen földnek tartották, hiszen a termelésbe nem tudták bevonni.

Megnéztem a dunántúli településekről megjelent tájszótárakat a *limbus* szó elterjedtségére és jelentésére vonatkozóan. Eszerint Balogh Lajos Büki tájszótárában 'kisebb gödrök, mélyedések sáros, vizes utakon' jelentésben szerepel.⁵ Markó Imre Lehel Kiskanizsai tájszótárában 'vizenyős terület'⁶. Várkonyi Imre Büssüi tájszótára 'mocsár, vizenyő' jelentést tartalmazza⁷. Szabó József Koppány menti tájszótára 'ingoványos, vizenyős terület' jelentést hordoz⁸. Kiss Jenő Mihályi tájszótárában 'vizenyős, mocsaras hely, ingovány' jelentés szerepel⁹. A magyar értelmező kéziszótár 'süppedékes hely, posványos ingovány' magyarázatot jelöli, ami összhangban van a korábban idézett jelentésekkel. Emellett más jelentések is felbukkannak: 'pokol tornáca', 'lomtár', 'rendezetlen levéltári anyag' jelentéseket is közli¹⁰. Az Új magyar tájszótár 'mocsár, ingovány', 'cserjés, bokros hely', 'nagy folt, ahol a vetés rosszul, ritkán kelt ki' jelentéseket közli, amelyek a fentebb közölt jelentéseket gazdagítja. Ezek mellett a *limbus* „a mennyországnak az a része, ahova a keresztleletlenül meghalt csecsemők kerülnek”. A keresztleletlenül elhunyt kicsinyek hitük szerint a *limbusba* kerülnek, ahol örök a sötétség. A *limbus* a sötétség. Majd a város külső részét is tekinti *limbusnak*. Emellett a ház részét, a szobát, kis szobát, zugot is nevezték *limbusnak*. Ezek az adatok magyar forrásokban szerepelnek, s adják meg a szó jelentéseit¹¹.

A magyar nyelv etimológiai szótára két jelentésben is tárgyalja az alábbiak szerint: „*Limbus*¹ 1495 e.: „elŇv Ālleinket Ňte mereyed lýmboŇnac melŇegebe” (GuaryK. 31); 1688: *lymbusbol* gr. (VárM.: Szöv. 37: NySz.); 1826: *limbust* gr. (Ver-seggy: Lex. term. 273: NSz.). J: 1495 e.: 'a pokol tornáca; Vorhölle, Limbus' (l. fent).

Latin eredetű: vö. lat. *limbus* 'szegély, szegélyzet', e. lat. *limbus* 'a pokol tornáca'. Ennek etimológiája nincs kellőképp tisztázva. Bekerült számos európai nyelvbe; vö. pl.: ném. *Limbus*: fr. *limbe*: 'a pokol tornáca; szegélyzet-féle'. Elavult vallási szó.

Melich: SzJlsz.1/2: 425. (Walde–Hofmann: LatEtWb.³ 1: 802; Wartburg: FEW. 5: 343.)

*limbus*² 1615: „sok hituán gyŇleuész káromlának possat limbossa” (Zvon: PázmP. 257: NySz.); 1865: *limbusország* (Nyulassy A.: Kátyol. 29: NSz.). J: 1615: 'mocsár, ingovány: Sumpf, Morast' (l. fent).

Latin eredetű; vö. k., h. lat *limpus* 'ingovány' (Bartal: SchlSzj. 750.). Ennek etimológiája tisztázatlan: a *limbus*¹-sal való származásbeli azonosítása nincs kellően megalapozva. – Nyelvjárási szinten él.

Réthei Prikkel: NyK. 29: 337 ⊗; Kárpáti: Nyr. 54: 62^{m12}

Az első jelentésben a latin eredet a meghatározó, utalva az etimológia bizonytalanságára. Nem említi, hogy a német és francia mellett a szláv nyelvekben is

előfordul, így a szlovénben és a horvátban is, ahogy ezt a később idézett adataim bizonyítják. A második jelentésben: 'mocsár, ingovány' szerepel, de tisztázatlan az első jelentéssel való kapcsolatba. A nyelvjárásokban való előfordulását a fentebb idézett nyelvjárási szótárak adatai bizonyítják, amelyek területileg a magyar nyelv nyugati részén koncentrálnak.

A szó jelentésének szláv vonatkozásaira akkor figyeltem fel, amikor a Maribori Egyetem Pedagógiai Karán dolgoztam, s a kar épületével szemben, a Dráva folyó túlszárnyán levő városrészről megtudtam, hogy neve *Limbuš*. A hazai földrajzi nevekben megadott jelentéseket 'mélyen fekvő, vizenyős terület, ingoványos' alkalmazhatták, elképzelhetők erre a területre is, hiszen valószínűsíthető, hogy ez a városrész a Dráva lehetséges árterülete volt, amely terület feltöltődött, esetleg mesterségesen feltöltötték, amely alkalmassá tette az építkezésre, a városrész kialakítására. Ezzel együtt az Új magyar tájszótár megfogalmazása szerint: A város külső részét is tekinti *limbusnak*. Maribor esetében ez is helytálló, hiszen a város központjától távol, a város területének szélén elterülő városrészről van szó.

Ezt követően kezdtem kutatni szláv szótárakban. Először Andrea Jambresich *Lexicon latinumában* néztem meg a címszót, amely szerint a jelentése „*Limbus, pokol tornáza*”.¹³ Ez a jelentés kapcsolatba hozható az Új magyar tájszótár vallási aspektusú jelentésváltozataival.

A téma a vizsgálat szempontjából különösen fontos Nyomárkay István szótárában olvasható a *limbuš* címszó az alábbiak szerint: „*limbuš Subst. m. 'Vorhölle' po smrti je na pakal, va limbuš doli zlizal PDZ. 220; doklén telo va grobu spi. duša v-limbuš dali stupi SKP 78; da je duša Jezusa po njegovoj smrti doli va limbuš stupila SKK 20; iz limbuša HKat 13*”¹⁴. A *limbus* szóhoz megadott jelentések alapvetően a biblikus, vallási jelentéseket tartalmazza.

Mijo Lončarič és Ivan Seedorf munkájukban ezt írják: „*limbuš m. uspj. stelja (setlja s nebom) **limb. predvorje raja: krevet s baldahinom – Vorhimmel m; Himmelbett n*”.¹⁵ A jelentések összességében vallásiak, a mennyországba jutás előtti állapot kifejezése, valamint a 'baldahinos ágy' jelentésben.

Gadányi Károly szóbeli közléséből tudom, hogy a murakeresztúri horvátok nyelvében a *limbus* a disznóól előtti vizes, sáros, mély terület megnevezése volt, ahol a disznók szívesen tartózkodtak, „fürödtek”, dagonyáztak.

Így a fentebb bemutatott jelentések alapján a magyar falvak nyelvében meglevő *limbus* szó szláv és magyar használatának elterjedtsége, használata regisztrálható. A bibliai, vallási megközelítésében szereplő 'mély, mélység', valamint a 'mélyen fekvő, lapos, ennél fogva vizenyős terület' jelentések érintkezése, s egyúttal differenciáltsága összefüggésbe hozhatók egymással, s azt valószínűsítik, hogy a lexéma elterjedtsége alapvetően a nyugati magyar nyelvterületeken általános. A Purgatóriumból a Pokolba, azaz a mélységbe kerülés lehetősége és az életet adó föld mélyen fekvő része, az élet, a termelés lehetetlensége összefüggésbe hozható a hívó emberek tudatában.

NASICA

A név a Nári területi határának nyugati szélében Ják és Pornóapáti községek területének érintkezésénél található erdős, bokros, dombos területet nevezte így a lakosság. A terület tulajdonosáról *Balogh Mári erdeje* is szerepel a megnevezésben. Kiss Lajos Földrajzi nevek etimológiai szótárában ilyen nevet nem regisztrál.¹⁶ Hoffmann István munkájának 1. kötetében szerepel a *Nasica* címszó: „település *Baranya* vm. *DNy-i részén, a Dráván túl, a Nekecse folyó mellett*’ 1239; *Nessicha*, 1315 *Nasicha*, 1323/XIV.; *Nasica* (Gy. 1: 346) *L. Nekkse (II. 1.)*.”¹⁷ Az adatközlők a név eredetével kapcsolatban semmilyen felvilágosítást nem tudtak adni. Hajdani településre utaló adatokkal sem tudok szolgálni, de ennek ellenére elképzelhető, hogy szláv, horvát–szlovén eredetű névadásról van szó. Ennek bizonyítása további kutatást igényel, hogy mindez hiteles bizonyítást nyerjen.

CSÁRDA

Szülőfalum, a Szombathely melletti Nári földrajzi neveinek gyűjtésekor figyeltem fel a *Csárda* névre, amely a falu keleti részét, mint falurészt jelöl. A név hallatán valamilyen kocsmára, kurtakocsmára gondol az ember, azonban ilyen jellegű építményre nem emlékeztek adatközlőim, szüleiktől sem hallottak róla. Elmondták, hogy „*Eleinte három házbu át. Modrán-ház, Benkő vagy Tót István ház. Visi ház.*” Azt is hozzátették: Régen őrház állt itt, amikor határőr katonák voltak.¹⁸ Ebben találhatjuk meg a falurész nevének magyarázatát, illetőleg etimológiáját. Az őrház a szláv *čardak* lehet a falurész nevének magyarázata, vagyis a szót átvette a magyar lakosság és használta, mint annyi más szót, amelyeket a szláv nyelvekből, elsősorban horvát, szlovénból átvettünk és a magyar nyelv arcúlatára formáltunk. A szó lexémaelvonással alkotott szó.¹⁹

Emellett megtaláljuk Vas megye földrajzi neveiben a csárda nevet ’vendéglátó hely, kocsmá’ jelentésben is.²⁰ Több adat arra utal, hogy sík, szántó, erdő, rét jelölésére is szolgál, amely adatok mellett nincs megjelölve hajdani vendéglátóhelyre való utalás. Ez persze nem jelenti azt, hogy a történelmi múltban ilyen nem lehetett a megnevezett területeken. A megnevezések tehát a horvát, szlovén átvétel bizonyítékai.

KONKOLICA

A *konkolica* szóról először a Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 4. kötetében tettem említést, amikor táji lexémákat közöltem a településről: „*konkolica ~ tökössziva ~ fn.* ’A szilvafákon levő korcsos termés’ *Sok a konkolíca nēm lész szíva.*”²¹ Tehát a megtermékenyülés után a kialakuló gyümölcs elkorcsosodik, elszárad és lehullik, így értéktelenné válik. Alakjában a férfi nemiszervhez hasonlóvá válik, fogyasztásra alkalmatlan, és beérés előtt lehullik a fáról. A lexémát idős adatközlőktől jegyeztem fel. Édesanyám, aki 93 éves, és teljes fizikai és szellemi képességeinek birtokában van, pontosan ismeri a szó jelentését. A szóalakon meglevő képző, *-ica*, arra enged következtet-

ni, hogy a szót a 17–18. század táján a színmagyar faluba betelepülő és teljesen asszimilálódó horvát lakosságtól vette át a falu magyar lakossága. Anyai felmenőimben a Resetár, a Zernovác, a Hompasz családnév elemek valószínűsítik a lexéma horvát–szlovén eredetét. Az említett közvetlen rokonsági kapcsolataim mellett fontos megjegyezni, hogy a településen a *Kámpics* ~ *Kampič*, *Kondics* ~ *Kondič*, *Mudrics* ~ *Mudrič*, *Suborics* ~ *Šborič*, *Kolonics* ~ *Kolonič*, *Harasztovics* ~ *Harastovič*, *Zernovác* ~ *Zernováč*, *Draskovics* ~ *Draskovič*, *Resetár* ~ *Rešetar* stb. előnevek, vezetéknévek egyértelműen utalnak arra, hogy a színmagyar faluba betelepülő horvát, szlovén származású lakosság nagy hatással volt a falu nyelvére és nyelvhasználatára egyaránt. Feltételezhető, hogy az *-ič* toldalékok mellett az *-ić* toldaléknak azonos szerepe lehetett.

TRÁTA

A kétnyelvű muravidéki magyarok számára a *tráta* szó jelentése nem okoz gondot, hiszen mindenki tudja, hogy a szlovénben a jelentése 'gyep, rét, füves terület'. A szó jelentése azonban színmagyar települések nyelvében is adathozható *tráta* ~ *tráto* alakváltozatokban. Az utóbbi szóalakban már érvényesül a tipikus nyelvjárási jelenség, amikor az *á* utáni szótagban *o* hangot ejt a beszélő, tehát a *tráta* helyett a *tráto* alakváltozatot, amelyet a szaktudomány *á* utáni *o*-zásnak nevez. Az utóbbi adatot szülőfalum, Nárai nyelvéből jegyeztem fel áldott öregjeink, hajdani adatközlőim nyelvéből. „*Tráto ott minden. Trátán nem lehet semmit se tenni.*” – mondták adatközlőim. Ezek a jelentések kötődnek az eredeti szlovén jelentéshez, azaz a gyp, rét szavakhoz, de a magyar nyelvű beszélők, a magyar lakosság ezt a művelési formát, illetőleg jelentést bővítette, miszerint az 'elhasnyagolt, nem művelt, gondozatlan földet, területet' foglalja magában. Ez a jelentésbővülés nem lehet feltűnő, ugyanis a földművelő lakosság elsődlegesen azt a földterületet értékelte, amely az életet, azaz a búzát, rozsot termelte, amelyek lisztjéből a kenyeret sütötték. Kevésbé értékelték a rétet, gypet. Ez újabb bizonyíték arra, hogy a magyar befogadott sok idegen szót, amelyek regionális vagy össznépi szinten gazdagították a magyar lexikológiát.

JANKÓ

Szülőfalumban a szláv előnevű családokban a magyar *János* utónév, azaz keresztnév a beszélt nyelvben *Jankó* változatban volt használatos. A szlovéneknél ma is a *Janko* név szerepel hivatalosan a *János* megnevezésére. A szülő *János* nevét öröklő gyermek a beszélt nyelvben *kis Jankó* megnevezéssel szerepelt. Az elmagyarosodott horvát családokban szláv nyelvi hatásként megmaradt a *János* ~ *Jankó*, azaz *Janko* névhasználat, sőt a magyar családok is átvették ezt a névhasználatot. Igaz, ennek már pejoratív, gúnyolódó tartalmat is adtak.

A felsorolt szláv eredetű lexémák csak ízelítőt adnak Nyugat-Magyarország magyar falvainak nyelvében megfigyelhető elemekről. Hadrovics László fentebb idézett gondolatait egyértelműen bizonyítottak látom. A nyelvész szakemberek-

nek, szlavistáknak, magyar nyelvészeknek egyaránt kínálják a további kutatási feladatokat. Közleményem szerves folytatása Szláv elemek egy magyar falu – Nárai nyelvében, valamint a *Slavische Elemente in der Sprache der ungarischen Dörfer der Werstlichen Region* című tanulmányaimnak.²²

JEGYZETEK

- ¹ *Hadrovics László*: Vas megye földrajzi neveinek összegyűjtése. = Magyar Nyelvőr, 1971. 4. sz. 459. p.
- ² Vas megye földrajzi nevei. Szerk. Balogh Lajos, Végh József. Szombathely, 1982. (továbbiakban: Balogh – Végh, 1982.) 839. p.
- ³ Bálint Sándor szóbeli közlése.
- ⁴ *Guttmann Miklós*: Szláv elemek egy magyar falu nyelvében. = *Studia Slavica Savariensia*, 2002. 1–2. sz. 554–559. p.
- ⁵ *Balogh Lajos*: Büki tájszótár. Szombathely, 2004. 110. p.
- ⁶ *Markó Imre Lehel*: Kiskanizsai tájszótár. Bp., 1981. 162. p.
- ⁷ *Várkonyi Imre*: Büssüi tájszótár. Bp., 1988. 145. p.
- ⁸ *Szabó József*: Koppány menti tájszótár. Szekszárd, 2000. 142. p.
- ⁹ *Kiss Jenő*: Mihályi tájszótár. Bp., 1979. 52. p. (Nyelvtudományi értekezések, 103.)
- ¹⁰ Magyar értelmező kéziszótár. Szerk. Juhász József et al. 1. köt. A–Ly. Bp., 1972. 864. p.
- ¹¹ Új magyar tájszótár. Főszerk. B. Lőrinczy Éva, szerk. Hosszú Ferenc. 3. köt. K–M. Bp., 1992. 866. p.
- ¹² A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Főszerk. Benkő Loránd. 1. köt. A–D. Bp., 1967. 772. p.
- ¹³ *Jambressich Andreas*: Lexikon latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples. In usum potissimum studiosae juventutis. [Dodatok uredio Antum Šojat.] Pretisak. Zagreb, 1992. 501. p. (Posebna izdanja Zavoda za hrvatski jezik; knj. 1.)
- ¹⁴ *Nyomárkay, István*: Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenländkroatischen mit einem rückläufigen Verzeichnis der Titelnwörter. [Mitarb. Zita Benkovics et al.] Szombathely–Bp., 1996. 122. p.
- ¹⁵ *Lončarić, Mijo – Seedorf, Ivan*: Burgenländischkroatisch–kroatisch–deutsches Wörterbuch. Zagreb–Eisenstadt, 1991. 281. p.
- ¹⁶ *Kiss Lajos*: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp., 1978. 726. p.
- ¹⁷ Korai magyar helynévszótár, 1000–1350. Szerk. Hoffmann István. 1. köt. Abaúj-Csongrád vármegye. Debrecen, 2005. 1. köt. 199. p.
- ¹⁸ *Guttmann Miklós*: Szójegyzék Náraiból. In: Nép – nyelv – társadalom. Végh József emlékezetére. Szerk. Szabó Géza, Molnár Zoltán. Szombathely, 2000. (továbbiakban: Guttmann, 2000.) 40–62. p. (A Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti tanszékének kiadványai; 4.)

- ¹⁹ *Temesi Mihály*: Leíró magyar nyelvtan. Szótan (Szóalaktan). Bp., 1965. 144. p.
- ²⁰ Balogh – Végh, 1982. 601. p.
- ²¹ Guttman, 2000. 40–62. p.
- ²² *Guttman Miklós*: Szláv elemek egy magyar falu – Nárai – nyelvében. = Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 2002. 1. sz. 43–47. p.; *Uő*: Slavische Elemente in der Sprache der ungarischen Dörfer der westlichen Region. = Studia Slavica Hung., 2007. 1–2. sz. 137–142. p.

Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 2008/3. 80–85. l.

Hompasz Lajosné Zernovác Ágnes (1889–1975)
nagyanyám és adatközlőm

Archaikus népi imádságok

1999-ben, Pozsonyban (ma Bratislava), a Kalligram kiadónál jelent meg Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtót lépék című művének harmadik, bővített kiadása. Az 1090 oldal terjedelmű kötet archaikus népi imádságok gyűjteménye, Ortutay Gyula előszavával, a szerző részletes bevezetőjével látott napvilágot. Anélkül, hogy ezt a bevezetőt részleteznénk a legfőbb tanulsága, hogy a magyar népköltészetnek, a folklórnak olyan emlékeit sorakoztatja fel a magyar köztudatból, amely alkotások szájról szájra terjedtek és öröklődtek nemzedékről nemzedékre anélkül, hogy egyházi és más támogatást kaptak volna. Ezek az archaikus, régi szövegek, népi imádságok gyűjteménye a hazai és a külföldi szaktudományban is óriási elismerést váltott ki. Ez indított arra, hogy édesanyámat megkérdezzem ezekről a régi népi imádságokról, mert gyermekkoromból halványan emlékeztem arra, hogy Náraiiban is ismertek ilyen imádságokat, amelyről viszont a kötetben nem találtam közlést. 2008. február 17-én, vasárnap sikerült édesanyámtól magnetofonon rögzíteni egy népi imádság teljes szövegét, amit az alábbiakban szöveghűen ismertetek. A felvétel személyes tulajdonomban megtalálható.

Fehhér rózsa Mária
Gyönggyel gyökerezzék,
Arannyal virágozzék,
A mi házunk
Nígy sarkábo,
Nígy szép angyal
Órizzetek, szen keresztet
Forogjatok, had aludjunk
Boldogasszony ágyábo
Ábroám kebelibe,
Föld szültő virágát,

Virág szültő szent Annát,
Szent anna szültő Máriát,
Mária szültő szent fiát,
Világ megváltóját.
Föltekintek napkeletre,
Ott látok egy anyaszentegyházot
Kívül aranyos, bellü kegyelmes,
Abba vagyon Krisztus urunk,
Térdig vérbe, könyökig könnybe,
A zsidók fölfeszítették,
Vas szegekkel elszegezték,
Hét csöpp vére lecsöppent,
Az angyalok fölszedték,
Lorettomba fölvitték
Isten elejbe tették,
Az Isten is azt mondta,
Aki ezt az imádságot
Este regge elmondja
Hétszer hét halálos bűne
Megbocsáttatik Ámen

...-

akkor osztá Atyának és Fiúnak és
Szentlélek Istennek nevében Ámen.
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Egy adat Náraiból, de meggyőződésem, hogy ehhez hasonló népi imádságok a lakosság körében más szövegekkel is előfordulhattak, de magam is elkéstem ezek rögzítéséről, hiszen édesanyám is 96 éves korában mondta a fentieket magnetofonra.

Adatközlő: Guttmann Miklósné Hompasz Karolin, római katolikus vallású, nárai lakos, született 1913., nyugdíjas.

Csaba József (1903–1983) nyelvészeti munkásságáról

2003-ban, születésének 100. évfordulóján emlékeztünk Csaba Józsefre, a példátlan szorgalmú adatgyűjtőre, a sokoldalú kutatóra, a néprajz, az ornitológia, a nyelvtudomány művelőjére, a szülőföld értékeit, népi kultúráját egész életén keresztül elemző tudósra. Mielőtt munkásságának nyelvészeti elemzéséről szólnék, néhány személyes gondolatot mondok el kapcsolatunkról.

Gyermekkoromban ismertem meg az 1950-es évek elején, amikor szülőfalumba került Náraiba, miután jegyzői állásából elbocsátották. A Nárai Állami Gazdaságban dolgozott egyszerű adminisztrátorként. A falu határában láttam először, amikor sétált, pontosabban járta a mezőket, az erdőket. Különös volt számomra az idegen, hiszen akkor még nem tudtam, hogy a tekintetében szerény, jóságos ember valójában nem sétálgat csupán, hanem figyel, adatokat gyűjt, s a munkahelyi elfoglaltságán kívül kutatói szenvedélyének hódol. A szabad idejében határt járó ember olyannak tűnt, mint szülőfalum áldott öregjeinek tudatában élő garabonciás, aki sokat tud, olyat is, amit a falu lakói nem tudnak.

Középiskolás koromban, az 1960-as évek elején már tudtam róla, hogy nemcsak hivatalnok, hanem tudós kutató is. Ő volt számomra szülőföldem Herman Ottója, akit tisztelt és ornitológiai munkáiból sokat merített. Ezt igazolja személyes levélváltásunk is. Tudta, hogy népnyelvi kutatással foglalkozom, így felhívta figyelmemet Herman Ottó munkásságára. Ezt írta: „*A madarak szólásának, énekének népi értelmezésére igen használható példákat találhatsz a jó öreg Herman Ottónak – immár öt kiadást megért: »A madarak hasznáról és káráról« című könyvében*”¹ Élete végéig személyes, baráti kapcsolatban voltunk, s többször beszélgettünk Szombathelyen, a múzeumban, de csákánydoroszlói házában is.

Munkásságában elsődlegesen a néprajzi, ornitológiai témák szerepelnek.² Azonban ezeknek is megvannak a nyelvészeti vonatkozásai. A Magyar Nyelvőr című nagy múltú nyelvészeti folyóiratban rendszeresen közölt népnyelvi adato-

kat. A népies madárneveket bemutató közleményében, névmagyarázataiban a szókészlet egy sajátos rétegének elemei szerepelnek. Nézzünk néhány példát:

A *cinkék* télen és nyáron egyaránt az ember környezetében élnek. Köztük a *széncinke* is. Ezt a kedves állatot *cicipá madár* néven szokták emlegetni a kora tavaszi hangadása alapján a mi vidékünkön. Másutt ezt a hangot inkább *nyitnikék*, *nyitnikének* értelmezi a lakosság. Egyes településeken a *kümpics* megnevezés járja, amely már kevésbé hozható összefüggésbe dalával.

Vidéünkön megfigyelhető *csóka* is, hangja, szólása alapján kapta nevét. A csókák ősszel, télen kisebb-nagyobb csapatokba vergődve a vetési varjakhoz csatlakoznak, és velük együtt járják a mezőt. A vetési varjút sok helyen *fekete kánya* néven nevezik, vagy csak egyszerűen *kánya*, emellett a *dolmányos varjú* régi, archaikus neve a *vari* szűk területen ma is előfordul, de nevezik *palakányo* néven is.

A különböző baglyok előfordulása is gyakori ezen a nyelvterületen. Különös szépségű változatai megtetszettek az embereknek, s ezért a bölcsesség jelképeként emlegetik. A Bölcs Bagoly könyvesbolt és könyvsorozat elnevezése is ehhez a madárhoz kötődik éppen úgy, mint a televízió kedvelt rajzfilmje a dr. Bubó sorozat. Vidékünkön a *bagu* szót használják, s megkülönböztetik a *füles bagut*, ami a köznyelvi *fülesbagoly*, a macskabaglyot, ami *macskafejű bagu*, *huottogatu bagu*, *naffejű bagu*, névváltozatokban használatos. *Halálmadár* a kuvik, melyhez a néphit sajátos, elhalálozással kapcsolatos hiedelmeket fűz.

Különleges népies madárneveket jegyzett fel a Muravidékről. Ilyen a *karazsia*, amely az adatközlők magyarázata szerint *pintyőke* nagyságú énekes madár. Ká-maházán (ma: Kamovci, Szlovénia) a *züődbákán* fordul elő, amelynek hivatalos neve *szalakóta*. A barázdabillegetőt *lěánficuka* alakban jegyezte fel. Az *aranyállu*, *oromálu* hivatalos neve aranymálingó, amit sok helyen azonosítanak a sárgarigóval.

Az ember és a természet, a növény- és állatvilág kapcsolata változatos névállományt hozott létre, ahogy a bemutatott népies madárnevek is bizonyítják. Mai használatukban megfigyelhető a nyelvi mozgás, változás, amely a nyelvnek, a nyelvhasználatnak természetes velejárója. A szűkebb nyelvterület a szülőföld nyelvi kultúrája ebben a témakörben is nagy gazdagságot mutat.³ A történelmi Vas megye területéről a népnyelvben előforduló fenyőneveket is összegyűjtötte és szép tanulmányban tette közzé. Az itt élő emberek mindig is szerették a természetet, az erdőt, az erdő fáit, köztük a különböző fenyőféléket is. Ebből a kötődésből fakadóan a hivatalos megnevezések mellett a fenyők népies névadására is sor került.

Ilyen megnevezés a *guzsfenyő*, másutt *busfenyő* is. Az utóbbi megnevezés a guzsfenyő népetimológiai változata. A neves nyelv tudós, Beke Ödön szerint: A történelmi és nyelvészeti szakirodalomban nem egyszer utalnak arra, hogy a székelyeknek valami kapcsolatban kellett állniuk a dunántúli magyarsággal, de hogy a kapcsolatok miben álltak, arra nézve inkább csak föltevésekkel, mint történelmi adatokkal rendelkezünk. Mindamelllett a magyarság e két csoportjának egykori összefüggésére bizonyos jelenségek minden kétséget kizáróan

rámutatnak. A gúzsfenyő és búsfenyő elnevezéssel kapcsolatban a következőket írja: Székelységben a borókafenyő neve borsfenyő. Háromszék megyében ennek kiejtése bossfenyő, a bogyóé pedig fenyőboss. Ez a bossfenyő juthatott el valamiképpen a Dunántúlra, s minthogy nem ismerték föl benne a bors szót, részben eltorzították, részben népetimológiával próbáltak neki értelmet adni.

A boróka hajtásából karika alakú gúzst kötöttek, s vasgyűrű helyett ezzel rögzítették a kertkaput a sashoz. A boróka ugyanis könnyen hajlítható anélkül, hogy eltörne, azonkívül sokáig eltart, mert nehezen korhad. *Sercegüő fenyüő, sercegüő túske* néven is emlegették. Húsfüstölésre használták. Égés közben sercegett. A horvát községekben *borovica*, a szlovénben *boroucska, borojca* néven nevezték. Ezekben a falvakban az összegyűjtött bogyókból pálinkát főztek.

A másik gyakori fenyőt hivatalosan erdei fenyő névvel illették. A népnyelvben azonban a *riépaftenyüő, riépásfenyő, vörösfenyüő, fejjiérfenyüő, torzsaftenyüő* névváltozatok szerepelnek. A horvát falvakban *buör, borovo, borovi*, a szlovénekben *bour, borove*, a német falvakban a *tannenpaum* alak fordul elő.

A lucfenyő előfordulása gyakori. A népnyelvi megnevezései: *keresztes fenyüő, fürtös fenyő, karácsonyfa fenyüő, szurkos fenyüő, lucfenyüő*. A horvát falvakban *jelovó*, a szlovén falvakban *gyárovi borics*, a németben *kriszpaum* névalak fordul elő.

A vörösfenyőt a nyelvterület nagy részén *rozmaringfenyüőnek* nevezték, mert levele hasonlított a rozmaringhoz, másutt a *szentilonfa, szentilonfenyüő, igazfenő* fordul elő. A horvát falvakban *lerpam szmiéják*, a szlovénekben a *Márine-bour, Margya-borics, Marjabor*; Szakonyfaluban (szlovénül: Sakalovci) *Blázseni devicini Márijni borics* a neve, azaz Boldogságos Mária fenyő. Régen a búcsújárók útközben szedett vörösfenyő gallyakból font koszorút vittek Máriacellbe, ahonnan lehántolt vörösfenyővesszőt hoztak haza, amit ha férfi meghalt, betették annak koporsójába.

A fentebb elmondottak híven bizonyítják, hogy a fenyők megnevezése milyen változatos módon történt vidékünkön a magyar, a szlovén, a horvát anyanyelvű lakosság körében egyaránt. A népnyelv kimerítetlen gazdagsága, változatossága anyanyelvünk örökbecsű kincse.⁴

A húsvétot megelőző nagyböjti hetek elnevezései ma már alig figyelhetők meg a beszélt nyelvben. Csaba József népnyelvi gyűjtésében a mai napig megőrződtek, s találóan, hitelesen nevezték meg az egyes napokat, heteket az alábbiak szerint:

A nagyböjt első hetét *csonkahét* névvel illették, mert hamvazószerdával kezdődött a hét, tehát nem volt teljes. A hamvazószerdát megelőző napot, tehát a keddi napot nevezték *húshagyókeddnek*, míg hamvazószerdát követő napot *tor-kos csütörtöknek*, amikor még elfogyasztották a húsételeket, amelyek a korábbi napokról megmaradtak.

Csonkahét után következő nap volt a *kántorhét*. Egy évben több kántorhetet is tartottak az emberek. Az első a farsang utáni második hét volt. A második pünkösd utáni kedden következő hét, a harmadik *szentmihály* hete volt szeptember végén, míg a negyedik karácsony napja előtti hét.

A kántorhetet a *gazsuhét* követte. A népi gondolkodás szerint azért, mert „Jézust guzsba tették és úgy kinozták, ostorozták”. A guzsba kötés vallási és világi emléke őrződik meg az elnevezésben.

A *gazsuhét* után következett a *sikethét*. A néphit szerint „Jézust nagyon megkinozták, úgy, hogy meg is siketült”. A szájalom, a sajnálkozás érzése fejeződik ki az elnevezésben, hiszen a mélyen vallásos emberek átérzik a szenvedés minden formáját.

A *sikethet*et váltotta a *fekete hét*. Az elnevezésben ismét nyomon követhetjük a népi gondolkodás és együttérzés megfogalmazását miszerint: „Jézus elbújt üldözői elől, ezért a templomban levő feszületeket ezen a héten bevonják fekete lepellel”.

Az eddig emlegetett népi megnevezések a szomorúság kifejezői voltak. A fekete hét után következő böjti hét a *virághét*. „Amikor Krisztus urunk Jeruzsálembe számárháton bevonult, nép pálmaágot szórt elébe.” Ez virágvasárnapján volt, az előtte levő hetet nevezték virághétnek – mondják az adatközlők. Ez a hét az öröm kifejezése a népi gondolkodásban.

A *nagyhét* megnevezés közismert napjainkban is. „Ekkor fogták el Krisztus urunkat” mondják az adatközlők. Jézus kínszenvedésének, halálának és feltámadásának ünnepnapjai kötődnek ehhez a héthez.

A nagyböjt heteinek bemutatott megnevezéseiben érvényesül a vallásos ember hitélete, de ezzel együtt saját névalkotó szerepe is. A bibliai események kapcsán találóan nevezik meg a nagyböjt egyes heteit. Ezekben a megnevezésekben is érzékelhetjük a nyelvterületünkön élő lakosság nyelvi igényességét, találékonyságát, amelyek ma is aktuálisak, még akkor is, ha nyelvhasználatunkból több már kiavult. A nyelvtörténet, a szótárak megőrzik ezeket az adatokat, amelyek nyelvi gazdagságunk hiteles bizonyítékai a huszonegyedik század beszélői számára is.⁵

A paraszti gazdálkodás különböző formáinak ismeretanyaga és szókincse egész életében foglalkoztatta. A hajdina természetéről írt tanulmánya egy olyan szakszókinccset örökített meg, amely napjaink beszélt nyelvéből teljesen eltűnt.

Maga a növény Közép-Ázsiából származik és török, mongol népek közvetítésével jutott el a Fekete-tenger vidékére, s onnan a Kárpát-medencébe. Napjainkra már erősen visszaszorulóban van termesztése. A gabonák learatása után *rozstoruoba* vetették, amikor még nem száradt ki a föld, azaz *viérmes* (nedves) volt. Kézzel szórták el a magvakat, amelyeket *kópicba*, szalmából font edényben tárolták a padláson. Jó idő esetén szépen virágzik és a méhek kiváló legelője. Október elejére érett be, kézzel kaszálták le, az asszonyok, lányok sarlóval szedték össze, kis csomókba kötötték, amely csomót *pusli*, *cucorka* néven nevezték. Miután megszáradt *cséphadaróval* kicsépezték, később már cséplőgéppel. Magját megszárogatták és a padláson, azaz a *hiéba* tárolták. A magot kásának dolgozták fel, amelyet előtte *megkövesztettek*, gyengén megfőzték, majd *hántolták*.

A hántolás otthon *kölestörü mozsárban* történt, vagy *kásocsinyáló* segítségével. A hántolt hajdina volt a *hajdinakása*. A saját szükségleten felüli mennyiséget li-

terszám mérve piacon, vásárokon, búcsúkon értékesítették. A péterhegyi (ma: Gornji Petrovci, Szlovénia) parasztemberek gazdag termésüket gyakran ily módon adták el.

Lisztet is öröltek a hajdinából. Lisztje alkalmas volt különböző ételek készítésére. Ezekhez sok zsírt használtak, így kalóriagazdag, laktató ételt kaptak. Ezek között kell megemlíteni a *hajdinagánica*, a *kevert hajdinamálé*, a *kelt hajdinamálé*, a *tejfölös, kevert hajdinamálé*, a *hajdinalisztes gömbölőmácsik*, a *hajdinapogácsa*, a *mákos hajdinapogácsa*, a *hajdinagombucos leves*, a *hajdinakásás leves*, a *dinctűt hajdinakásó*, a *hajdinakásás hurka* és más ételeket a falusi emberek találékonysága szerint. A *hajdinalisztet* nem hagyták meg a következő nyárig, mert úgy tartották *megezősül*, azaz megromlik és melléke lesz.

A hajdina sáros lisztjét hintőporként is használták *kipállott* kéz- és lábujjakra. A *hajdinaméz* keresett volt. Köhögés ellen, vagy ahogy régen mondták, *kehe* ellen hajdinamézes reszelt tormát keverték.

A népi humor is érvényesül a hajdinával kapcsolatban. A Rába mentén lévő falvak legényei az esti mulatozásból hazatérve a virágos hajdinatáblát a Rába vizének hitték, ezért át akarták úszni. Ennek változata a muravidéki Csente (ma: Čentiba) környékén is nyomon követhető.

A hajdina termesztése nyelvi szempontból is sok olyan szót, szó szerkezetet hozott létre, amelyek napjainkban egyre jobban kiavulnak ugyan a nyelvünk-ből, de így is anyanyelvi kultúránk részei maradnak.⁶ A magyar nyelvudomány elmúlt évtizedeinek kimagasló eredménye az egyes megyék földrajzi neveinek összegyűjtése és gyűjteményes kötetekben való kiadása. Vas megye földrajzi nevei is megjelent, amelyben Csaba József adatgyűjtő munkájának eredményeként Hegyhátszentmárton, Kemestaródfa és Csákánydoroszló névanyaga szerepel.⁷ Mindhárom település neveit nagy alaposággal, részletességgel gyűjtötte össze. A névtudomány, a néprajz, a helytörténet és más tudományterületek számára is nélkülözhetetlen a gazdag adattár.

A murántúli szlovének körében végzett kutatásait 1941–1945 közötti időben kezdte meg. Erre az adott lehetőséget, hogy Péterhegyen körjegyzői feladatokat látott el. Nemcsak a körjegyzőség központjában, hanem a hozzátartozó településeken, valamint a környékhez tartozó falvakban is végzett adatgyűjtő munkát. Tevékenységét bizonyára nagyban segítette Pável Ágoston, hiszen a térség szülőte, tudós ismerője volt nyelvi, néprajzi, népiségtörténeti szempontból egyaránt. Az általa bejárt kutatóterületet jól szemlélteti a népi méhészkedés kutatásához készített térképe.

A felsorolt településeken a háborút követő évtizedekben is kutatott, a kutatási témákhoz kapcsolódó fényképfelvételeket készített és publikált megjelent tanulmányaiban. Valószínű Pável Ágoston hatására gyakran Vendvidékről, vendekről beszélt.

Írásomban nem feladat a *vend* megnevezés értelmezése és magyarázata. A magam részéről azonosulok Pável Ágoston, Csaba József, valamint a szlo-

vén tudományos közvéleménnyel, miszerint a vend megnevezés e területen élő szlovénekkel azonos. Ennek megjegyzését azért tartom fontosnak, mert vannak szerzők, akik ettől eltérő véleményt fogalmaznak meg.⁸

A továbbiakban bemutatok néhány kutatási területet, amelyek Csaba József munkásságában a murántúlon élő szlovénekhez kapcsolódnak. A szerzótől idézett adatok gyakran nyelvjárásiak, amelyek lejegyzése sokszor a magyar fonetikai szabályok szerint történik, de megítélésem szerint – különösen szókészleti szempontból – ez nem csökkenti értéküket, hitelességüket.

Gunda Béla biztatására hosszú éveken át kutatta a Vendvidéken és más területeken a *népi méhészkedés ismeretanyagát*. A murántúli kutatópontokhoz kapcsolódó adatait közzétette.⁹

Kiegészítő jövedelmet biztosított ez a foglalkozás a méhészkedők számára. Főleg a nyáron is otthon tartózkodó öregek végezték. A feldolgozás egy gazdag kétnyelvű, szlovén–magyar szakszókincset tartalmaz. A legfontosabb eszköze volt a *kas*, melynek két fajtája is ismert a *bodonkas* és a *gyékénykas*. Maguk készítették rozs-, néha zabszalmából, fűzfa 'vrba', vidrafűz 'pantovec', mogyoró 'lész-kev', hárs 'lipa', földiszeder 'kopüsнице' hancsának felhasználásával. A röplyuk 'lüknya' mindig a kas peremén volt. A kasban, hogy a lép le ne szakadjon, kereszt alakban két tartó vesszőt 'kriska' dugtak át a kason.

Csaba Józsefnek a népi méhészkedés kutatásához készített térképe
 (Csaba, 1971. 71. p.)

A kutatópontokhoz kapcsolva, lokalizálva szóföldrajzi adatokat közölt: *löp* ~ kerpe ~ kerte ~ gyiérpa ~ gyarpe, a méhek neveit: *dolgozó* ~ fcséla ~ fcséle ~ fcselé ~ fcsiéla, *méh anya*: *matica* ~ *mitica* ~ *metica*, *here* ~ trout ~ drotos ~ romar ~ traute ~ trot. Az alakváltozatok a nyelvi megnevezés differenciáltságának meggyőző bizonyítékai.

Ugyanez a gazdag szókincs figyelhető meg a péterhegyi fazekasság mesterségét feldolgozó tanulmányában. Adatközlői nem emlékeznek arra, hogy fazekas céh működött volna, de a temetkezési szokások ennek létezését bizonyítják. Az elhunytat négy gerencsér vitte a halottvivő széken '*mertvecsna sztolec*', négy másik a lámpásokat '*mocsárszki lampaske*', egy elől a keresztet '*krizs*'. A temetésen a mesterek '*májszter*', a felszabadult legények '*lagyen*', sőt az inasok '*injas*' is megjelentek.

Az agyagot '*mocsárszke zeimla*' Péterhegy határában szedték az agyagbányában, ahol a legalkalmasabb nyersanyag található '*mocsárszke grabe*'. Itt 2-3 méter széles lyukat ástak, a felső réteg '*cserna zeimla*', alatta a kavics '*souder*', alatta a fehér agyag '*biela zeimla*'. A fehér agyagot vékába '*krbula*' rakták, rövidnyelű csákányt '*kracsavka*' és lapátot '*lopata*' használtak. A kavicsréteg alatt sárga agyagot '*zsouta zeimla*' találtak, amelyet edényfesték '*frába*' céljaira használtak. A mázhoz szükséges finom szemcséjű homokot '*peiszek*' a patak medréből bányászták, amit kézirostan '*reseto*' mostak, átszitáltak.¹⁰

A péterhegyi vendek bicskakészítéséről, a nyelvterület állat- és növényvilágáról, a rigászásról, az itt élő népszokás- és hiedelemvilágáról szóló tanulmányai bőséges nyelvi adatot szolgáltatnak a tájszavak, szakszavak, szakszókincek megismeréséhez.¹¹

A háború, és a politikai államhatárok meghúzása után Péterhegy Jugoszláviához került. Csaba József ezután is visszajárt, folytatta, kiegészítette, tovább gazdagította korábbi gyűjtéseit. Mindig tisztelettel és szeretettel beszélt az itt élő lakosságról, a szorgalmas, dolgozó vendekről. Azt is el kell mondani, hogy a szlovének körében végzett kutatásai politikumtól mentesek, csak a tudományra koncentráltak. Bizonyára jól megismerte az itt élők nyelvét is és így tudott anyanyelvükön is beszélni, adatait hűen feljegyezni. Péterhegyi munkássága annak is bizonyítéka, hogyan lehet tudományos kutatással erősíteni két szomszéd nép kapcsolatait, mindkét nemzet, a tudomány hasznára.

Csaba József gazdag örökséget hagyott ránk tanulmányaiban, adatközléseiben, múzeumban őrzött tárgyi emlékekben, fotókban,¹² kéziratos anyagban. Elengedhetetlenül fontos lenne kéziratainak feltérképezése, feldolgozása, a nevét viselő egyesület, és a szakemberek összefogásával, a szükséges anyagi feltételek biztosításával.

JEGYZETEK

- ¹ Magánlevél a szerzőhöz.
- ² Csaba József bibliográfiája. Az anyagot gyűjtötte, a bibliográfiát összeáll. Sragner Márta; szerk., a mutatókat készítette Vizi László. Körmend, 1992. 32. p. (Műhely; 2.); Nagy Zoltán: Csaba József ornitológus, néprajzkutató élete és munkássága, 1903–1983. Körmend, 2003. 24. p. (Testis temporis – Az idők tanúja; 1.)
- ³ Vö: Csaba József: Népies madárnevek. = Magyar Nyelvőr (továbbiakban: Nyr.), 1947. 1. füz. 52. p.; Uő: Csóka. = Nyr., 1951. 5. sz. 361–362. p.
- ⁴ Vö: Uő: A fenyőfélék népies neve Vas megyében. = Vasi Szemle, 1973. 1. sz. 121. p.
- ⁵ Vö: Uő: Népnyelvi gyűjtés. = Nyr., 1947. 1. füz. 127. p.
- ⁶ Vö. Uő: A hajdina termesztése és felhasználása Vas megyében. In: Savaria. A Vas megyei múzeumok értesítője (továbbiakban: Savaria). 7-8. [köt.], 1973–1974. Fel. szerk. Bándi Gábor. Szombathely, 1979. 207. p.
- ⁷ Vas megye földrajzi nevei. Szerk. Balogh Lajos, Végh József. Szombathely, 1982. 185., 455. p.
- ⁸ A kérdéskörre vonatkozóan lásd Molnár András: Bevezető. In: Források a Muravidék történetéhez. Szöveggyűjtemény. 1. köt. 871–1849. Szerk. Mayer László, Molnár András. Viri za ... Szombathely–Zalaegerszeg, 2008. 22–28. p.
- ⁹ Csaba József: Adatok a Vendvidék népi méhészkedéséhez. = Ethnographia, 1971. 1. sz. (továbbiakban: Csaba, 1971.) 70–73. p.
- ¹⁰ Uő: Adatok a Murántúl (Prekmurje) északi részének fazekasságához. In: Savaria. 11–12. [köt.], 1977–1978. Fel. szerk. Bándi Gábor. Szombathely, 1983. 297. p.
- ¹¹ Csaba József: A péterhegyi vendek bicskakészítéséről. = Ethnographia, 1947. 3–4. sz. 269. p.
- ¹² Illés Péter: Csaba József néprajzi fotográfiái. = Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 2003. 1. sz. 5–25. p.

Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, Szombathely, 2010/1. 52–58. l.

Tartalomjegyzék

Ajánlás	3
Bevezető	5
Néhány gondolat az óvodai anyanyelvi nevelésről	7
Ragadványnevek az általános iskola felső tagozatos tanulóinak köréből	11
Nárai földrajzi nevei	19
Változás, elmúlás a vasi földrajzi nevekben	31
Összehasonlító szociolingvisztikai vizsgálat a paraszti gazdálkodás szókincsében	35
A német eredetű tájszavak állapota Náraiban	45
Levélszekrény	55
Szójegyzék Náraiból	57
Élő nyelvi szövegközlés	85
Népi beszélgetések Vas megyéből, Nárai	99
Kenyérsütés Náraiban	137
Szláv elemek egy magyar falu nyelvében	141
A földrajzi nevek szláv rétegéről a nyugati régióban	145
Archaikus népi imádságok	153
Csaba József nyelvészeti munkásságáról	155

Takács István háza a Bereken 1970

Pajta 1970